

CONTENT

Post Past Edit

Dit boek vormt de afsluiting van mijn afstudeerproject Post Past Edit, voor de Master Architectuur aan de Rotterdamse Academie van Bouwkunst, en werd gepresenteerd tijdens de slotbijeenkomst op 11 september 2020 in TTHQ, Rotterdam.

Afstudeercommissie:

Voorzitter

Jeroen Visschers

Rotterdamse Academie van Bouwkunst

Mentor

Marius Grootveld

Veldwerk Architecten

Externe critic

Fenna Haakma Wagenaar

Gemeente Amsterdam

Toegevoegde externe critic

Lara Schrijver

Universiteit Antwerpen

Samenstelling:

Madeleine Mans

Print:

Pumbo.nl

Lettertype:

Clip door Bold Decisions,

Times New Roman

0 Rode draad, p. 5
1 Afstudeeropgave, p. 9
2 Context catalogus, p. 13
3 Theater Rotterdam, p. 273
4 De gelaagde stad, p. 319
5 16 maart, p. 391
6 Inntel Hotel, p. 393
7 Cadavre exquis (ontwerpstudie), p. 465
8 The Eisenman Process (ontwerpstudie), p. 477
9 Fuck program! (ontwerpstudie), p. 515
10 Reflectie, p. 553
11 Een alternatieve toekomst voor het Inntel Hotel, p. 557
12 Plantoelichting, p. 609
13 Positionering, p. 645
14 Betekenisdragers, p. 651
15 Beeldverantwoording, p. 652
16 Bronnen, p. 654
17 Thank you, p. 655

Dit boek is een samenvatting van het afgelopen jaar. Exact een jaar geleden begon mijn afstuderen aan de Rotterdamse Academie van Bouwkunst, en daarmee een zoektocht naar mijn eigen positionering.

Die zoektocht begon met het formuleren van een afstudeeropgave. Eerder nog zelf: in het derde drempelgesprek wordt al gevraagd naar het onderwerp van het afstuderen. Dat ik daarin zoekende was blijkt - verslagen teruglezend - wel uit de afwisselende antwoorden die ik steeds gaf. Aanvankelijk wilde ik afstuderen op een woongebouw want “hoe kan het dat publieke gebouwen zo vaak worden gezien als prestigieuze ontwerpogaven maar voor woongebouwen een plattegrond uit de lade van de ontwikkelaar getrokken word?”. Daarna twijfelde ik. Wilde ik wel een programmatische keuze maken? Vond ik het toch niet interessanter om het postmodernisme te bestuderen? Wilde ik volledig vanuit de context ontwerpen? En wat betekent dat eigenlijk? Vertwijfeld analyseerde ik de studio’s die ik aan de academie had gevolgd. Kon ik daar een lijn in ontdekken die ik kon voortzetten?

Of, zoals ik in mijn startdocument schreef:

Wellicht is dit herkenbaar: als iemand je vraagt naar je favoriete muzikant, lijkt één genre noemen al een opgave. Dit geldt in elk geval voor mij. Ik volg niet maar één band, luister niet één bepaalde muziekstroming, en heb dus ook niet één favoriete architect. [...] Wat zou de overeenkomst zijn?

De enige overeenkomst die ik vond tussen de studioprojecten was dat ze allemaal anders waren. Elke opgave opnieuw vraagt zijn eigen aanpak, genereert zijn eigen methodes en heeft dus een andere uitkomst. Wat ik ontdekte in de studio *Zoektocht naar Ontwerpmethodiek* van Klaas van der Molen en Floris van der Poel sluit aan op het stellen van deze vraag: volgens het architectonisch kompas van Alejandro Zaera-Polo (2017) was ik een sceptic: iemand die alles steeds opnieuw blijft bevragen.

Om die reden wilde ik in mijn afstuderen geen nadruk leggen op de keuze van een programma, maar des te meer op het proces en het verloop daarvan. Als vertrekpunt koos ik enkel een locatie: het gebied rondom de Schiedamsedijk aan de Leuvehaven in Rotterdam (zie 2: Afstudeeropgave). Het daaropvolgende onderzoek werd volledig vastgelegd, zodat ik er na afloop op zou kunnen reflecteren. In tijden van een pandemie bleek dit eveneens nuttig om op een geordende manier digitaal informatie uit te wisselen met mijn mentor. Vandaar het formaat van dit boek. Het laat zien welke stappen ik zette van vaag startpunt tot concreet eindresultaat.

Naast het project zelf is een belangrijke uitkomst van dit proces de wetenschap dat die studio’s uiteindelijk helemaal niet zoveel van elkaar verschillen. Alle ontwerpen - hoe anders ze er op het eerste gezicht ook uitzien - zijn ontworpen op een manier die niet in eerste instantie gestuurd wordt door esthetiek, maar door begrip over locatie, constructie, materiaal, betekenis of functie. Met architectonische elementen zo’n verhaal vertellen. Dat is namelijk ook de manier hoe ik een gebouw kan lezen en beoordelen. Dat is voor mij de rode draad door alle architectuurstijlen heen.

Tot slot laat dit boek zien hoe bijzonder Rotterdam is. Als groeimodel, in zijn rijkheid, verscheidenheid en juist ook op de momenten waar het niet ‘klopt’, waar steeds opnieuw aan geschaafd wordt, waar zoveel in te ontdekken is. De onderliggende boodschap van dit project is misschien wel - eerst kijken, dan doen.

Frank Gehry steekt zijn middelvinger op naar een journalist tijdens een persconferentie in Oviedo (Spanje) als hem gevraagd wordt of zijn ontwerpen alleen maar spektakelstukken zijn.

Mijn afstuderen gaat over ontwerpmethodiek om twee redenen. Allereerst lijkt het afstuderen mij een heel geschikt moment om een ontwerpmethodiek te onderzoeken. Ten tweede omdat ik denk dat we - juist nu de stad zo heterogeen is geworden - geen supergenerieke gebouwen moeten ontwerpen, maar die wel overal in de skyline verschijnen. Daarom wilde ik onderzoeken wat een ontwerpmethodiek zou kunnen zijn om in die heterogene stad te ontwerpen. Zouden we bijvoorbeeld kunnen terugrijpen op de montagetechniek van het postmodernisme? Hoe ontstaat er een nieuwe architectonische laag die zowel verbindt, alsmede een eigen identiteit behoudt?

Startpunt voor de opgave is dus niet een programma, maar juist de context. Mark Wigly schreef ooit: *contextualism has been used as an excuse for mediocrity, for a dumb servility to the familiar* (1988, p. 17). Volgens mij hoeft dat niet zo te zijn. Juist de de naar binnen gekeerde 'kavel-only' architectuur bewijst het tegendeel door middelmatige torens op te leveren die we al vele malen eerder zagen.

Dit project is dan ook geen argument voor historiserende architectuur. In tegendeel: in plaats van terug te keren naar het Rotterdam van 1920 stel ik een nieuwe laag voor die zichtbare en onzichtbare fragmenten blootstelt.

Onderworpen aan de opgave is de Schiedamsedijk als verlengde van enerzijds de Coolsingel en anderzijds de Erasmusbrug. De Leuvehaven ligt in de Stadsdriehoek: het oudste stuk van Rotterdam. De driehoek wordt begrensd door de Maas aan de zuidkant, de Schiedamse Vest aan de westkant, en de Goudsesingel in het noord-oosten.

Hoewel de Stadsdriehoek het oorspronkelijke centrum van Rotterdam is - zie je daar in de huidige opzet niet veel meer van terug - op de karakteristieke driehoekvorm na. Het bombardement van 1940 zorgde voor een harde breuk met de oude

stad. Wederopbouw in de jaren 50 en 60, grootschalige ingrepen in de jaren 70 en 80, en extra verdichtingen en hoogbouw in de afgelopen 20 jaar, resulteerden in een zeer divers stadsbeeld. Dat maakt dit gebied enerzijds interessant en gelaagd, en anderzijds lijkt het vrijbrief te zijn voor nieuwe ontwikkelingen die volledig op zichzelf staan, en genadeloos bestaande context laten verdwijnen. Doorgaan in deze huidige tendens betekent dat we dit stuk stad opnieuw verliezen, ditmaal aan de hongerige buik van de projectontwikkelaars.

Precies hierom start het afstuderen met een oefening in geduld: kijken en vastleggen.

Als leidraad voor het proes benoemde ik de volgende fases;

Fase 1: Verkenning & vastleggen
Beginpunt van het proces is het verzamelen van alle stukken en flarden informatie over de locatie en haar omgeving, gebundeld in een catalogus. Deze documentatie zal gedurende het proces steeds verder worden aangevuld, zodat er aan het einde een volledig overzicht van het doorlopen proces zal zijn.

Middels ontwerp oefeningen wordt de informatie uit de beginfase geabstraheerd, ontregeld, opgeknipt of geradicaliseerd, om daarmee - zoals in het postmodernisme en deconstructivisme - elementen uit hun context te halen. De oefeningen informeren de conceptvorming. Vanuit het concept wordt een ontwerp geschetst, dat tevens een eerste aanzet tot programma voorstelt.

Fase 2: Analyse/oefening (conceptvorming)
De volgende stap gaat over het gebruiken van de informatie uit de eerste fase. Daartoe dienen drie ontwerp oefeningen, waarvoor ik gebruik maak van technieken uit het surrealisme en deconstructivisme, zodat de feitelijke ontwerp methode aansluit op de positionering.

1. De eerste oefening volgt direct op de analyse methode en richt zich op elke tijdslaag afzonderlijk door de morfologie (los van materialisering) van die laag steeds consequent door te zetten op de locatie, als rationeel planexperiment.

2. De tweede methode - Le Cadavre Exquis - is ontleend uit Delirious New York van Rem Koolhaas. De techniek werd bekend door het surrealisme waarbij iemand een hoofd tekent, het papier vouwt, een volgende het lichaam tekent, enzovoorts (1994, p. 259). Op die manier ontstaat een figuur die niet door een onderbewuste aanwezigheid van wat 'normaal' is gestuurd wordt. In deze oefening worden alle elementen van alle tijdslagen door elkaar gebruikt.

3. Voor de laatste oefening leg ik alle tijdsfragmenten over elkaar als zijnde één tijdslaag, in de veronderstelling dat er op sommige plekken botsingen ontstaan, maar ook een door de tijd heen gevormd meta-patroon gelezen kan worden. Van deze momenten wordt vervolgens een nieuwe kaart gemaakt.

Fase 3: Ontwerp
In fase drie wordt daadwerkelijk ontworpen aan de Leuvehaven. Centrale vraag is hoe de elementen uit fase 2 bij elkaar komen tot één ontwerp. Daarnaast wordt hier ook een programmavoorstel gedaan op basis van de ruimtelijke opzet van het ontwerp. Het ontwerp bestaat in deze fase uit collages, doorsnedes, plattegronden en studiemaquettes die het ruimtelijk construct laten zien.

Fase 4: Uitwerking & afronding
In fase vier wordt het ontwerp verder uitgewerkt en aangescherpt. Het programmavoorstel ligt nu vast en wordt in meer detail uitgewerkt in plattegronden, doorsnedes, materialisering (de eindproducten).

Het streven is om het afstuderen niet te laten plaatsvinden op de academie, maar op een locatie waar het mogelijk is om een tentoonstelling in te richten, zodat er meer vrijheid is in presentatiemethode. Hoewel het lastig in te schatten is welke producten van toepassing zullen zijn op een nog niet geformuleerd eindresultaat streef ik ernaar elk geval de volgende producten af te leveren:

- Uitgebreid procesboek waarin in beelden, tekeningen, schetsen en begeleidende teksten het volledige proces is vastgelegd en een beeldessay/catalogus van de locatie is opgenomen.

- Situatietekening, aanzichten, plattegronden, doorsnedes of tekeningen van vergelijkbare strekking die nodig zijn om het project uit te leggen.

- Maquettes van het plan inclusief studies (voor een nader te bepalen aantal onderdelen, afhankelijk van het ontwerp).

Het afstudeerproject dient specifiek beoordeeld te worden op de volgende punten:

- Het project draagt bij aan de ruimtelijke identiteit van het gebied door ook de onzichtbare geschiedenis zichtbaar te maken.

- De aaneenschakeling van verschillende tijdsfragmenten.

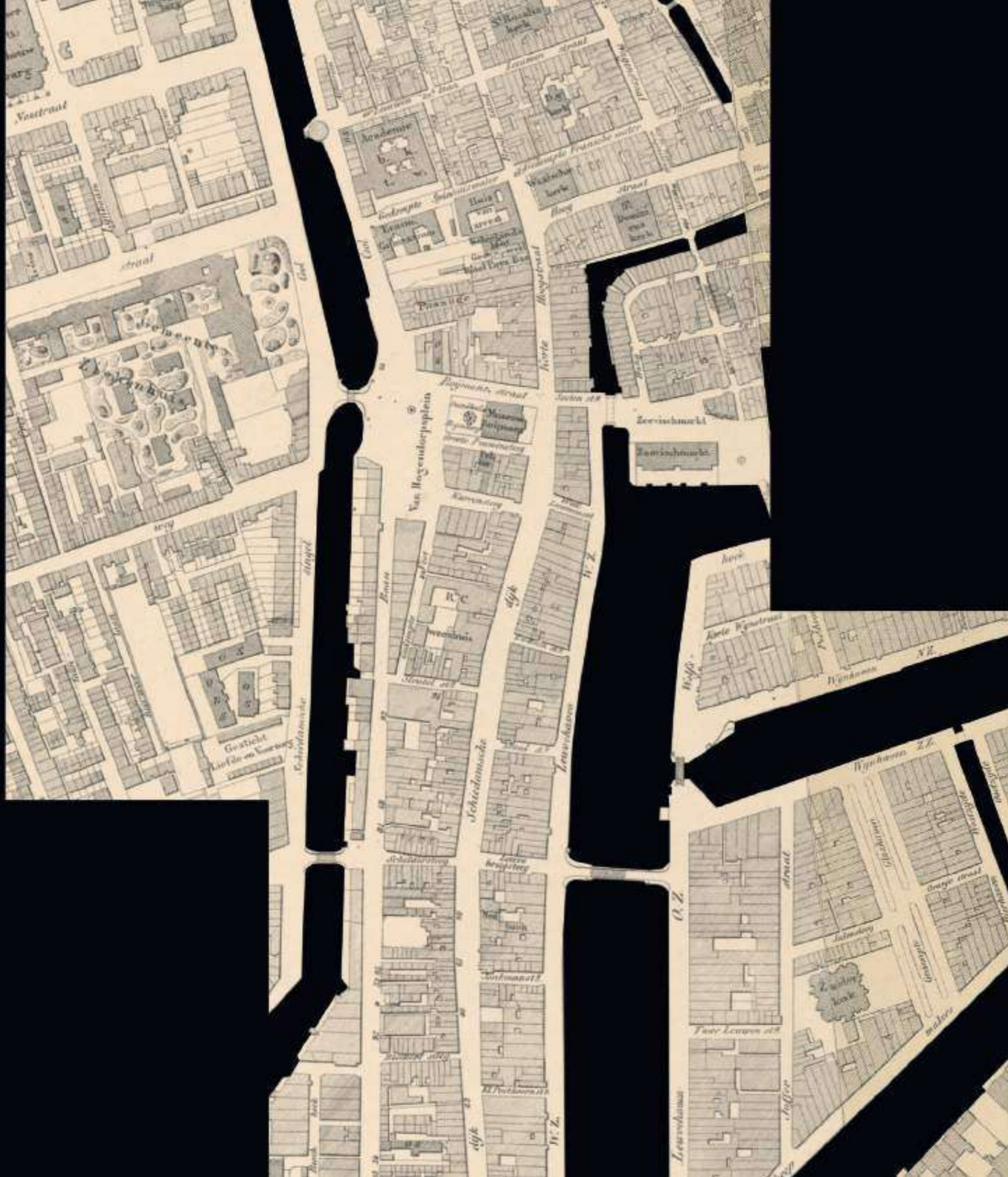
- De aanwezigheid van een dubbele codering in het ontwerp zoals geformuleerd door Jencks (Heynen et al., 2009, p. 504).

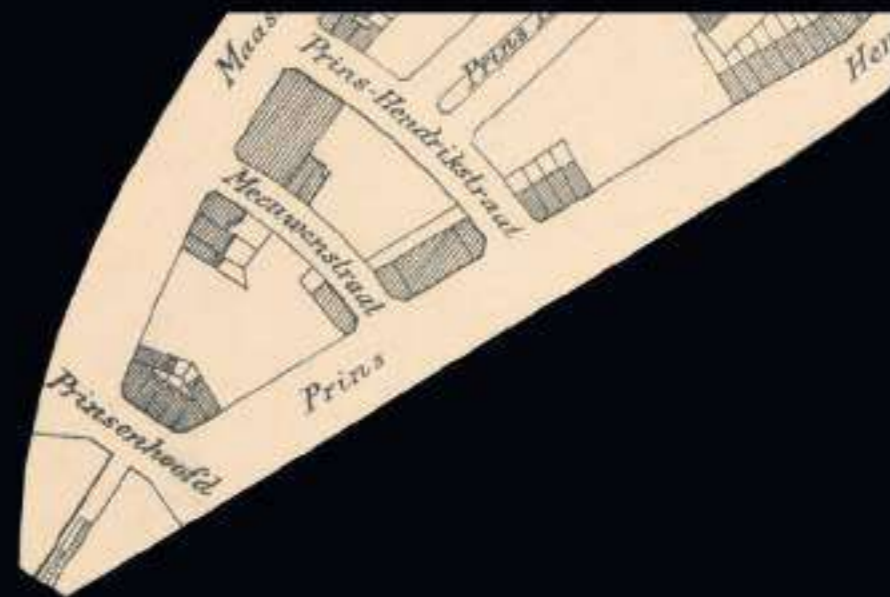
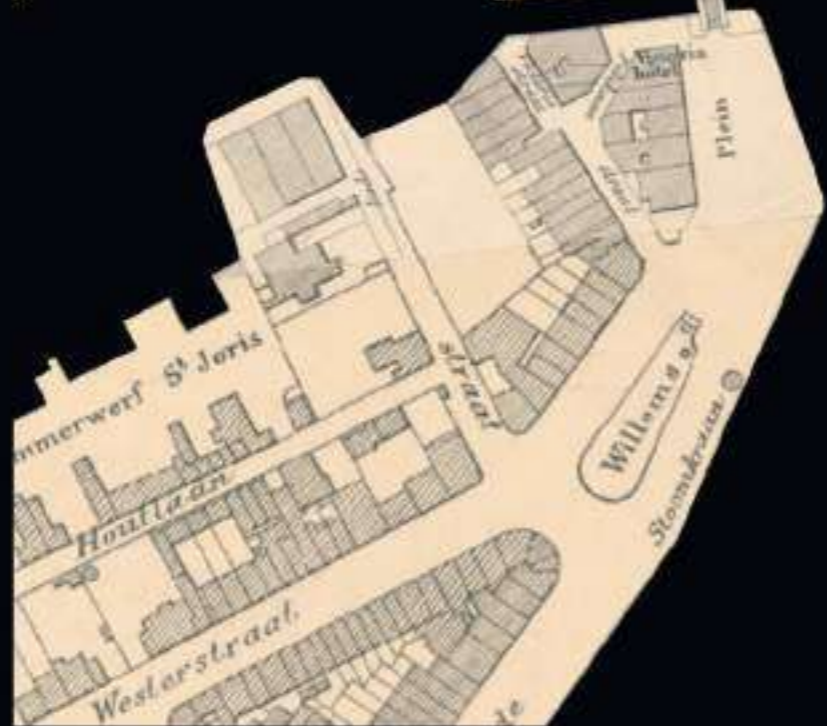
- De aansluiting op de door mij in het startdocument verwoorde kritiek op de huidige ontwikkelingen.

- De mate waarin het is gelukt vat te krijgen op het ontwerp proces, en hoe dat heeft bijgedragen aan mijn positionering als architect.

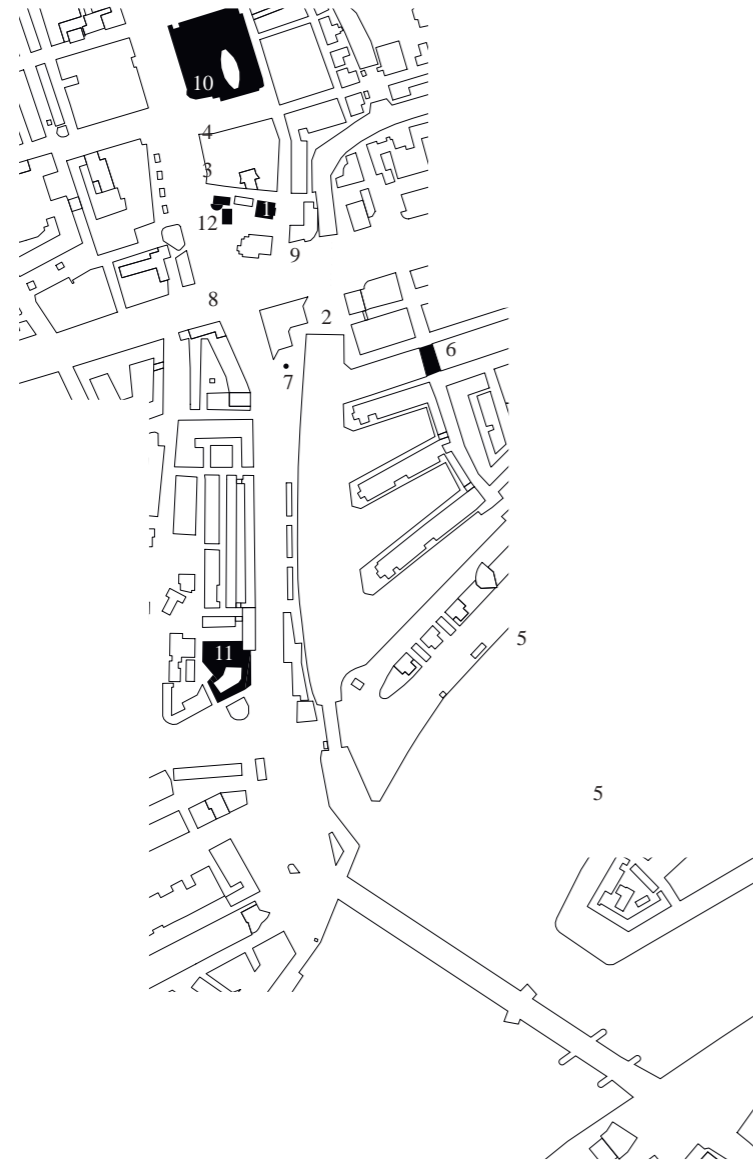

“Tekens zijn als de snippers die ontstaan bij het verknippen van een blad papier: elke snipper associeert een recto (betekenaar) en een verso (betekende), elke snipper wordt bepaald door een relatieve positie ten opzichte van de omringende snippers (waarde). De eigenheid (betekenis) van elke snipper ontstaat bij het knippen, bij de gelijktijdige versnijding van recto en verso.”
(Heynen et al., 2009, p. 806)

- 1 Schielandshuis
- 2 Oude Vischmarkt
- 3 Passage
- 4 Erasmiaans Gymnasium
- 5 Maaszwebad
- 6 Regentessebrug
- 7 Het Lage Licht
- 8 Bijenkorf
- 9 Warenhuis Gerzon
- 10 Beurs (WTC)
- 11 Centraal Gebouw voor de Volksgezondheid
- 12 Erasmushuis

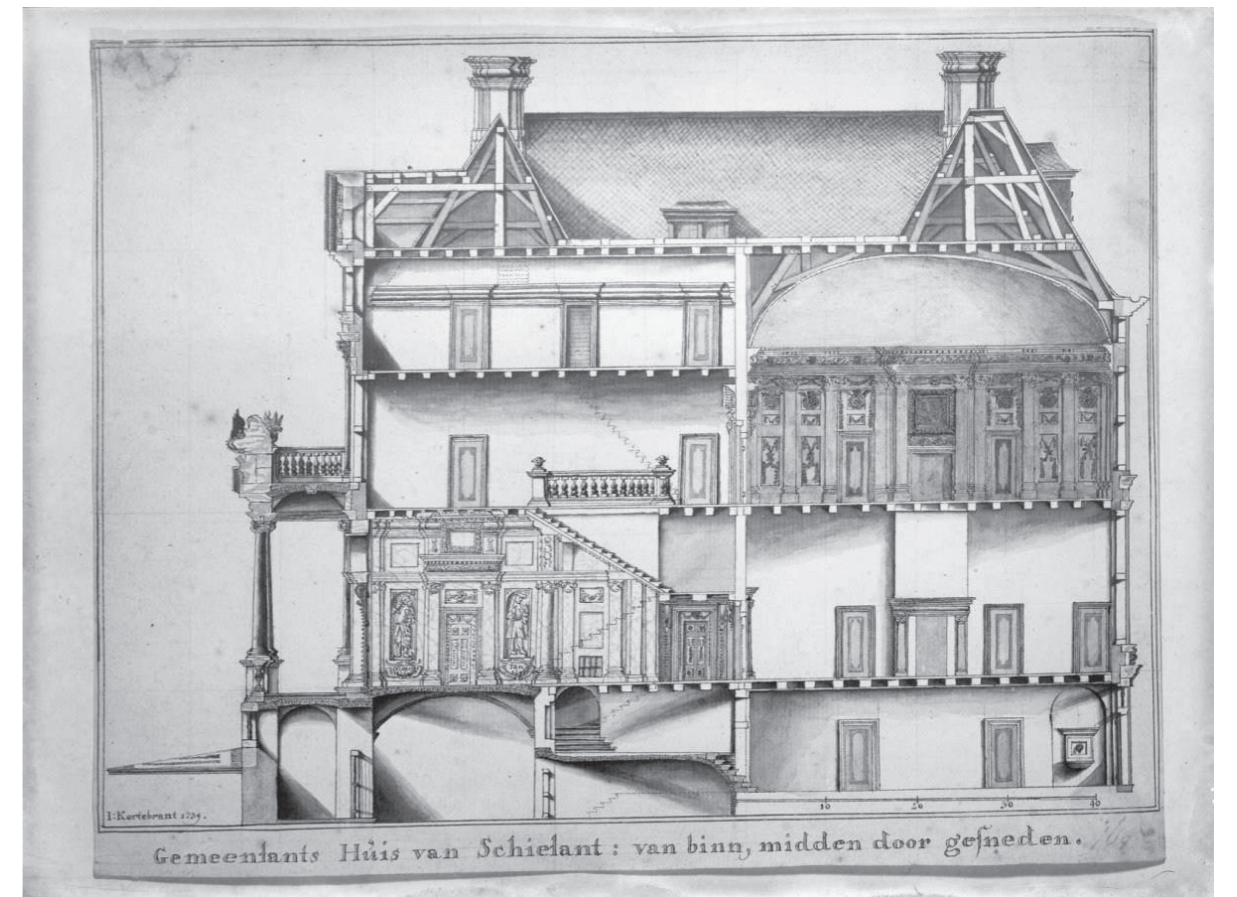

Naam: Het Schielandshuis
Adres: Korte Hoogstraat 31
Ontwerper/architect: vermoedelijk Pieter Post
Jaar: 1662 - 1665

Het Schielandshuis in 1780.

Doorsnede van het Schielandshuis.

Van 1849 tot ongeveer 1935 hing hier de collectie van het museum Boijmans Van Beuningen.

Naam: Oude Vischmarkt
Adres: Blaak
Ontwerper/architect: onbekend
Jaar: 1855 - 1887

Naam: Passage
Adres: Coolsingel
Ontwerper/architect: J. C. van Wijk
Jaar: 1879 - 1940

Interieur van de passage.

Links het Erasmiaans, rechts de Passage.

Naam: Maaszwembad
 Adres: Boompjes
 Ontwerper/architect: -
 Jaar: 1887 - 1921

Het verhuist in 1908 naar de Oude Plantage. Daar zinkt het badin 1921. Een nieuw bad doet nog dienst tot 1948.

In 1922 komen er meer zwembaden, ook aan de Maaskade. Het bad overleeft het bombardement deels, wordt hersteld en blijft tot 1962 in gebruik. Foto omstreeks 1950.

Naam: Regentessebrug (of Vierleeuwenbrug)
 Adres: Wijnhaven
 Ontwerper/architect: D. B. Logemann
 (leeuwen ontworpen door Simon Miedema)
 Jaar: 1898

Vierleeuwenbrug in 1948.

Naam: Het Lage Licht
Adres: Leuvehaven
Ontwerper/architect: Adrianus Cornelis van Loo
Jaar: 1899

Vuurtoren het Lage Licht werd in 1866 gebouwd naast de Nieuwe Waterweg. Met de aanleg van de eerste Maasvlakte wordt de vuurtoren overbodig. In 1967 wordt het licht gedoofd. In 1977 wordt de vuurtoren verplaatst naar de kop van de Leuvehaven. Sinds 1990 staat hij op zijn huidige plek naast het Maritiem Museum.

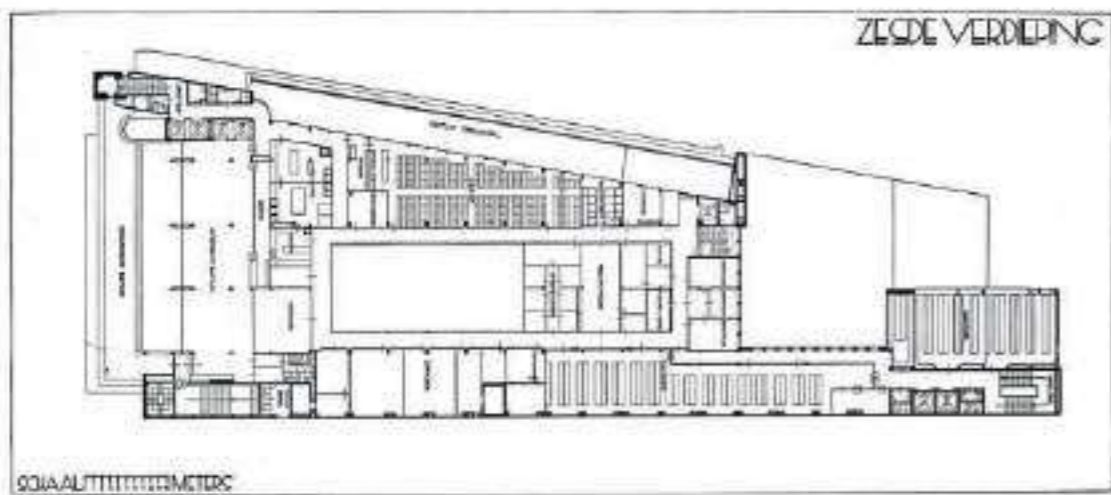
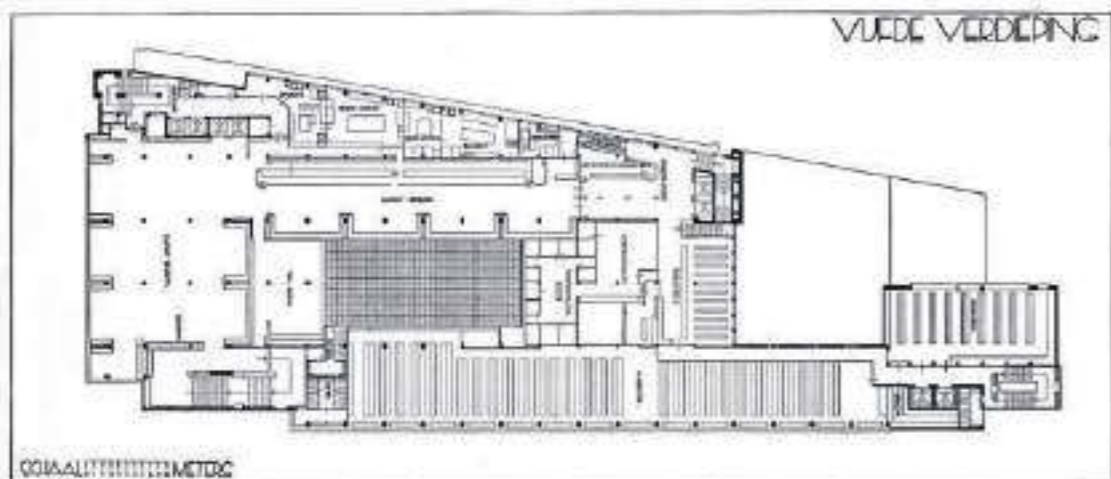
Het Lage Licht onderweg naar Rotterdam.

Naam: Bijenkorf
Adres: Schiedamsedijk/Hogendorperplein
Ontwerper/architect: Dudok
Jaar: 1930 - 1941

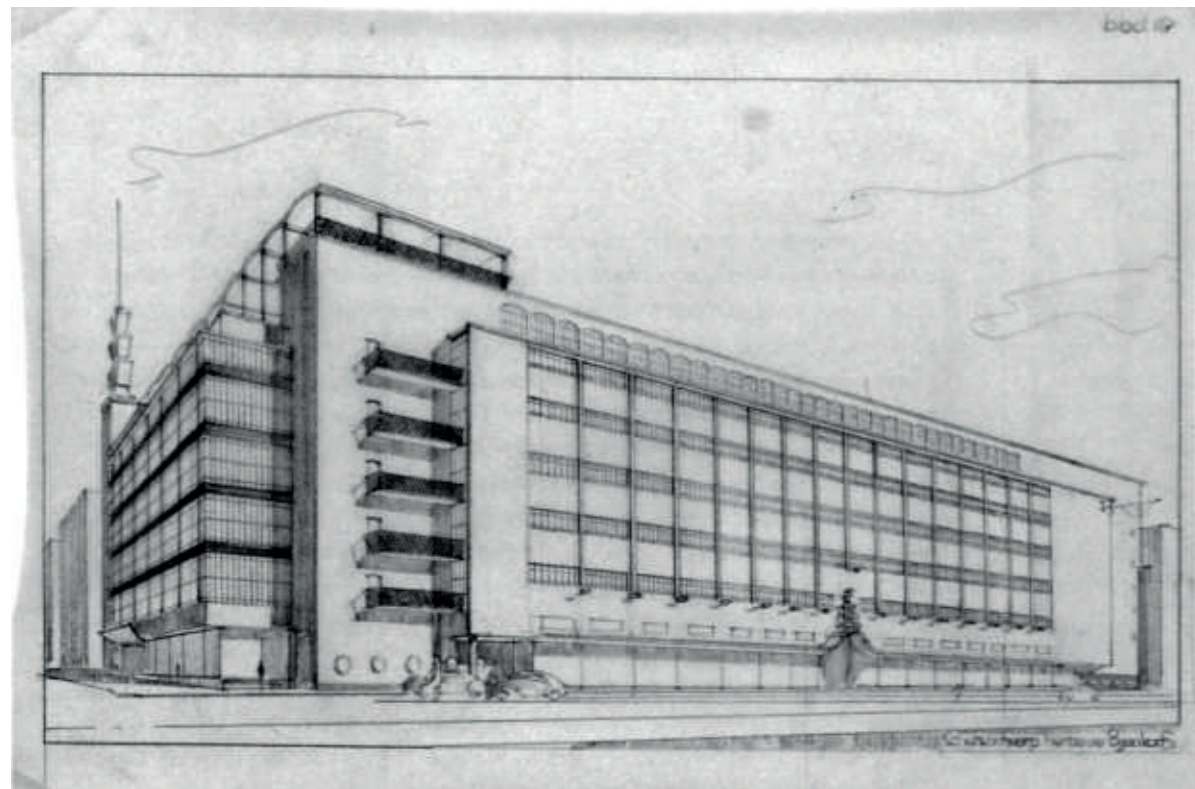

Interieur.

Een aantal plattegronden.

Na het bombardement stond de helft van de Bijenkorf nog overeind.

Tekening van het niet gerealiseerde herstelplan voor de Bijenkorf.

Naam: Warenhuis Gerzon
 Adres: Blaak / Oude Vismarkt
 Ontwerper/architect: Van de Heyden en Nieuwenhuizen
 Jaar: 1934

Naam: De Beurs
Adres: Coolsingel
Ontwerper/architect: J. F. Staal
Jaar: 1936

Het gebouw werd beschadigd tijdens het bombardement, maar kon alsnog open in 1941.

Zicht over waar nu de Koopgoot is, langs de Beurs richting de Bijenkorf van Marcel Breuer.

Interieur van het Beursgebouw.

ROTTERDAM **KRIJGT EEN NIEUWE BEURS**

Een toekomstbeeld van den Coolingsingel als boulevard

De tweede koopstad van het rijk heeft reeds lang haar beursvraagstuk. De oude Beurs, aan het naar haar groeiende plein, was knellend bekrompen geworden voor het al maar groeiende handelsleven, dat er pubeert met jonge, stuwende kracht. Zonder eindeloos gereclameert heeft het particulier initiatief van de naaste belanghebbenden in stilte in de stad, die nooit rust, de zaak aangepakt en aan de gemeene hand een plan voorgelaten, dat klinkt als een klok. De magneet van het bekroonde ontwerp voor een nieuwe Beurs, van den Amsterdamschen architect Staal, staat boven aan deze bladzijde. Zij is van beneden naar boven gekleefd, omdat men een geleese groezelgijk van den begonen grond al beschouwt. Zijn scheping treft door stränge, indrukwekkende kracht, gemengd met levendigheid in vooruit- en achteruit springende vlakken. Daaronder ziet men een toekomst (door onzen eigen tekenaar gemaakt), die een indruk geeft, hoe de Coolingsingel met Beurs, Postkantoor en Raadhuis in de toekomst uit zal zien.

WERELDKRONIEK

Advertentie voor de prijsvraag uit 1928.

Naam: Centraal Gebouw voor de Volksgezondheid
 Adres: Schiedamsdijk / Vasteland
 Ontwerper/architect: ir. A. van der Steur
 Jaar: 1940

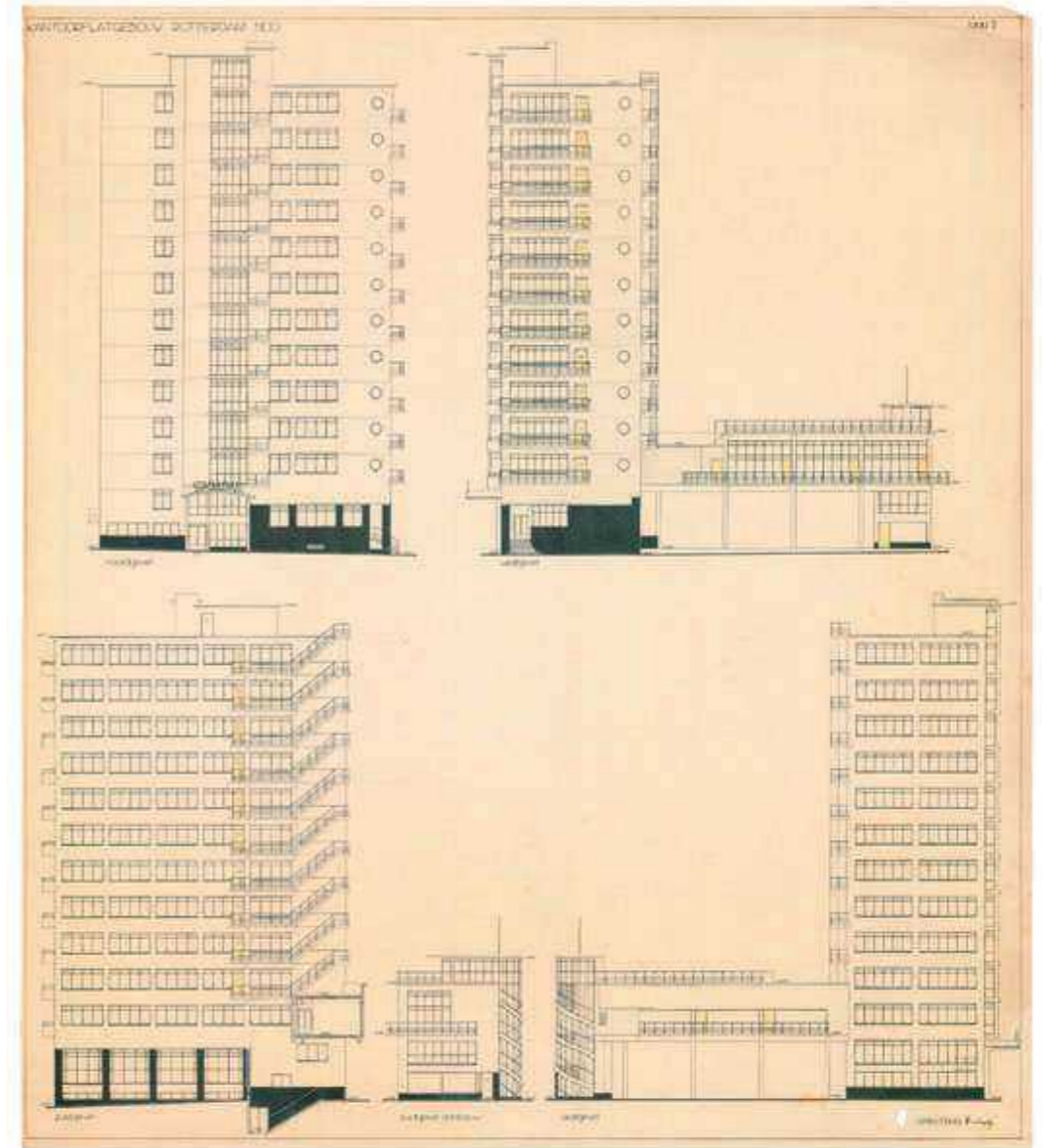
Maquette.

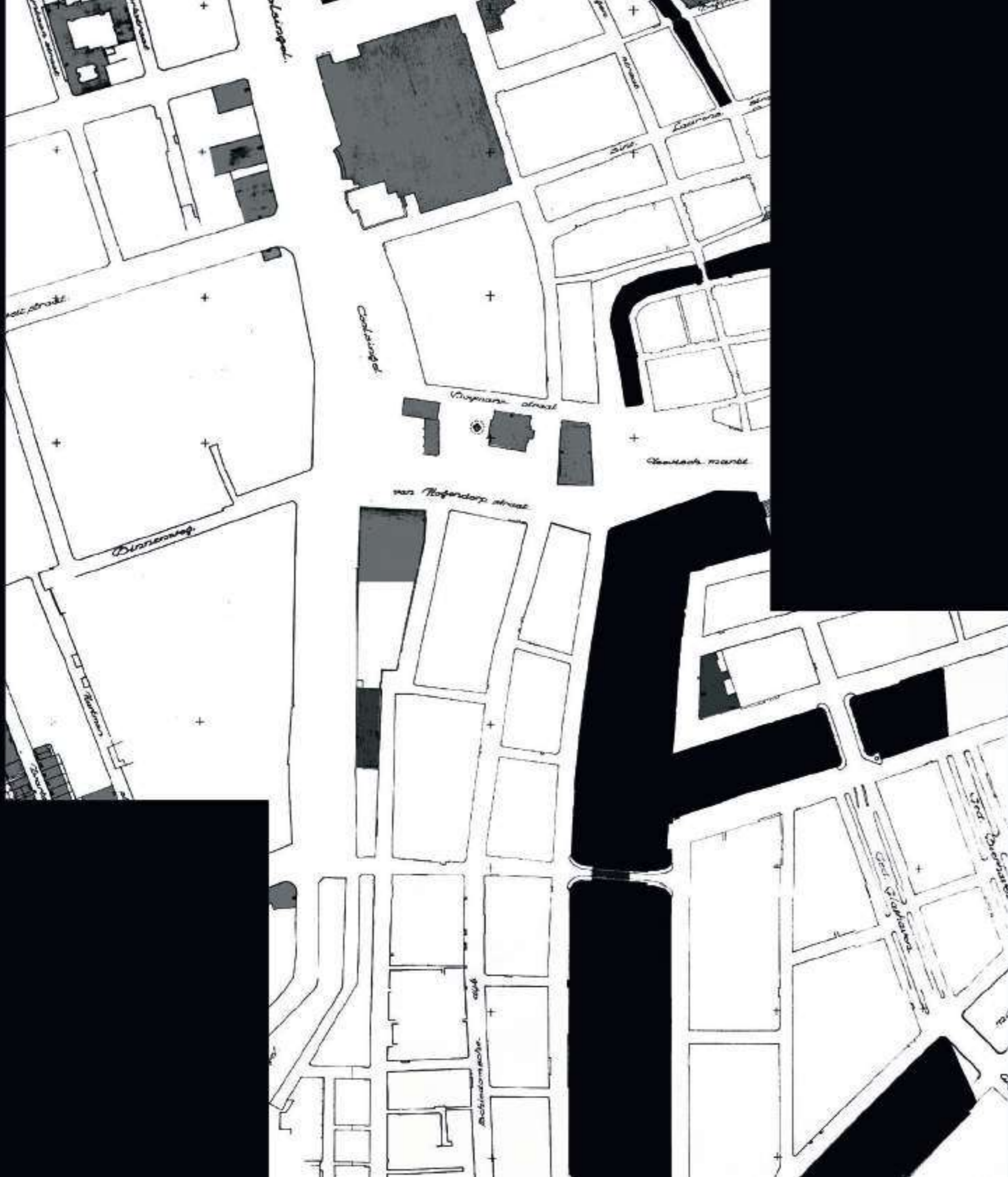
Naam: Erasmushuis
 Adres: Coolingsingel 104
 Ontwerper/architect: Dudok
 Jaar: 1940

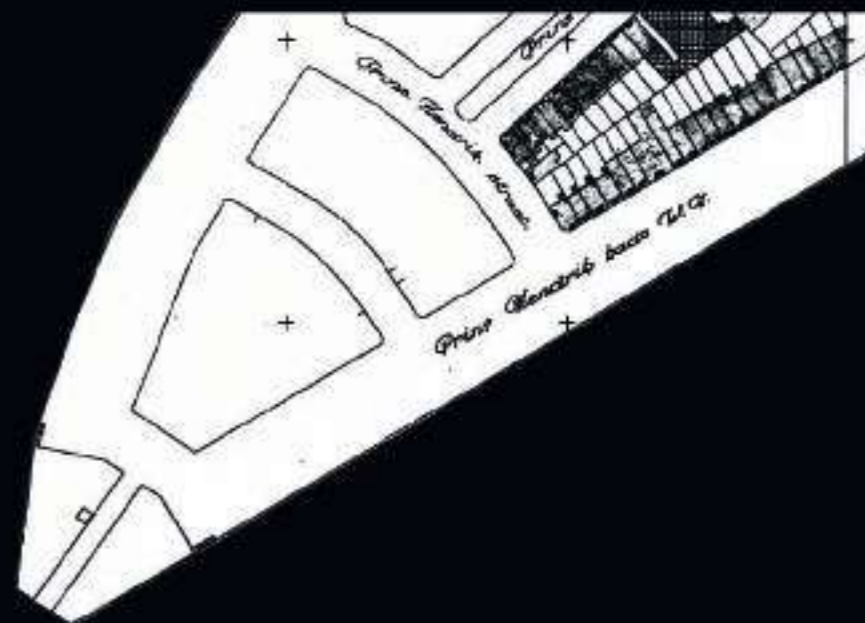
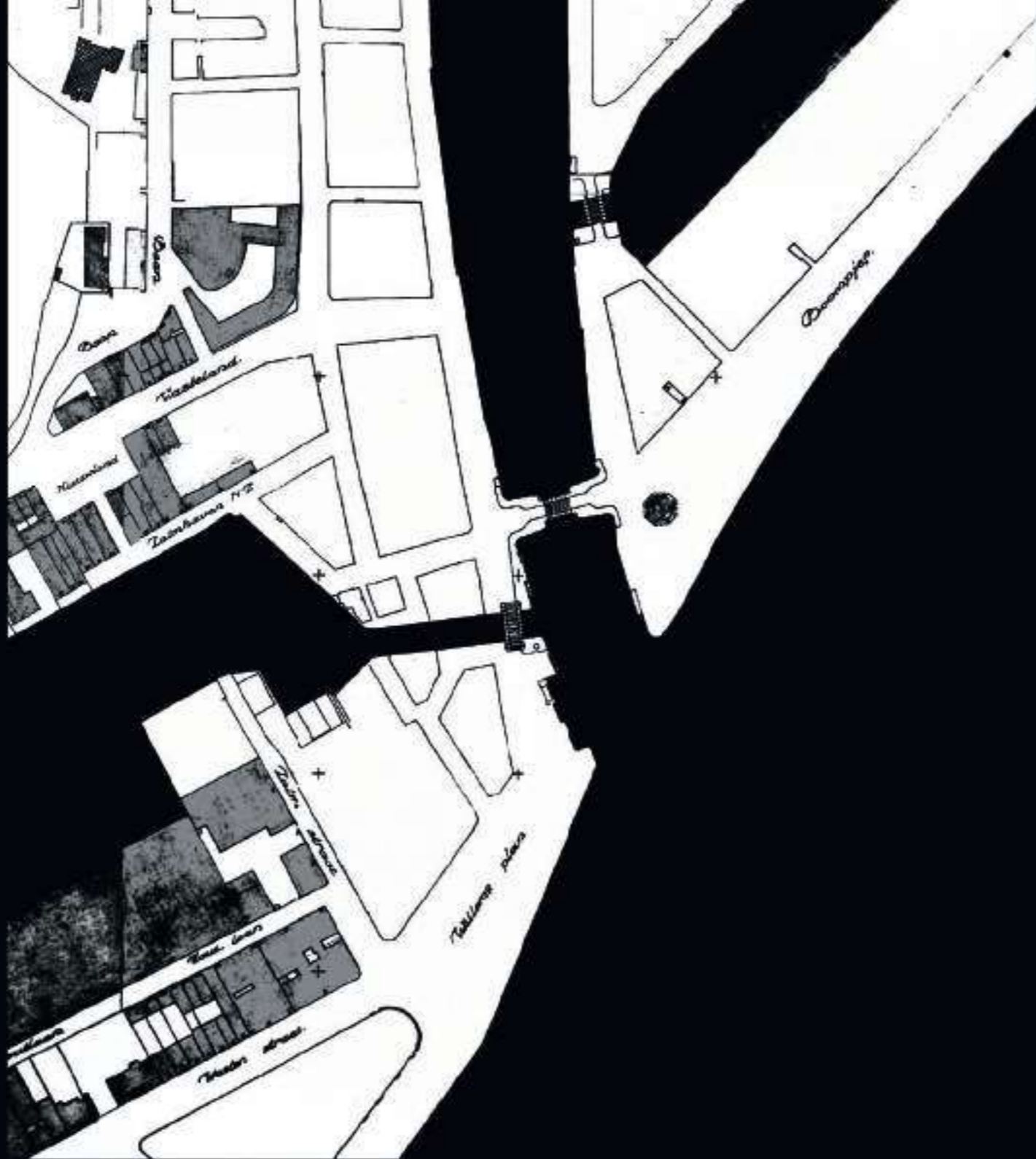

Één van de weinige gebouwen die het bombardement overleeft.
 Erasmushuis, met het overgebleven deel van de Bijenkorf, omstreeks 1948.

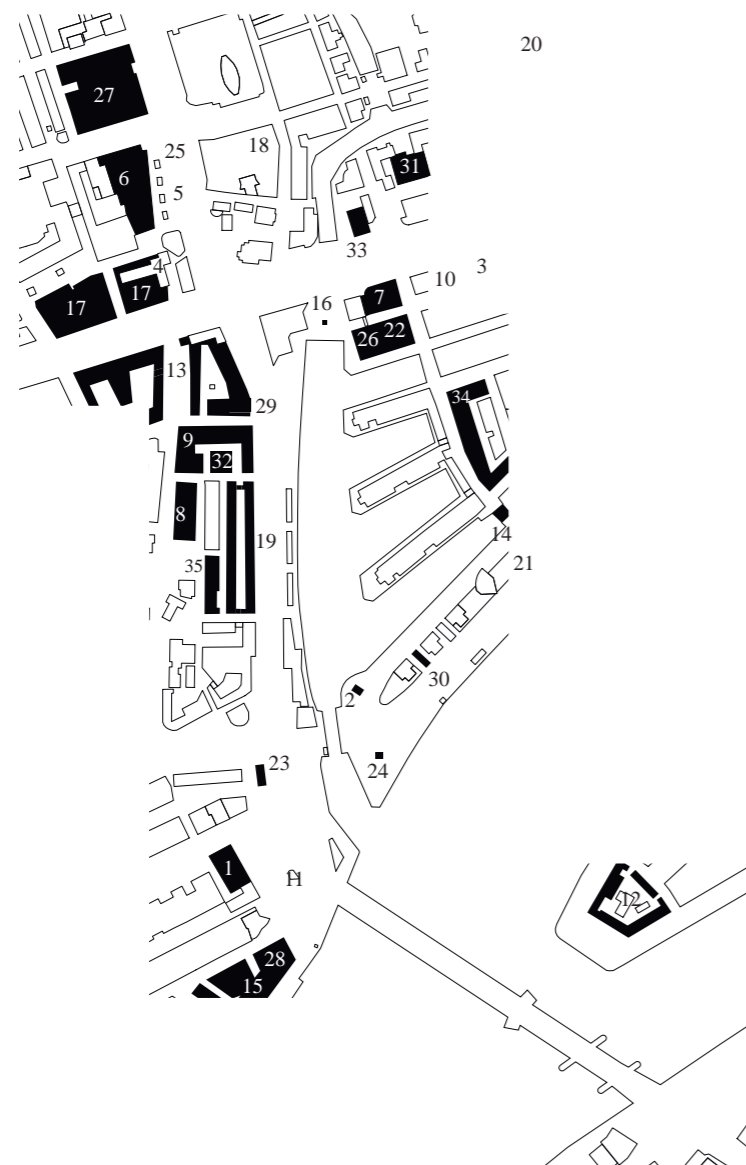

Het Erasmushuis anno nu.

1941 - 1964

- 1 Blankenheym & Nolet
- 2 De Scheepsbrug
- 3 Nederlandsche Handel-Maatschappij
- 4 Rotterdams Nieuwsblad
- 5 Kiosk
- 6 Rotterdamsche Bank (ABN Amro)
- 7 Incassobank
- 8 Oogziekenhuis
- 9 Blikman & Sartorius
- 10 Twentsche Bank
- 11 Woningen Willemsplein
- 12 Prins Hendrikkade
- 13 Woningbouw Witte de Withstraat
- 14 Rederijbrug
- 15 Stichting Apostolaat ter Zee Stella
- 16 De Verwoeste Stad
- 17 1e & 2e Westblaakhof
- 18 HEMA
- 19 Winkels & woningen Schiedamsedijk
- 20 Twaalfprovinciën timer
- 21 Bijgebouw van DNB
- 22 De Posthoorn
- 23 Maastorenflat
- 24 De Boeg
- 25 Kiosk
- 26 Graanhuys (HR)
- 27 Bijenkorf
- 28 Zweeds Zeemanshuis
- 29 Kantoorgebouw De Leuve
- 30 Kantoorgebouw Boompjes
- 31 Het Steiger
- 32 Stadsverwarming
- 33 De Hoofdpoort
- 34 Kantoorgebouw De Vier Leeuwen
- 35 Brandweerkazerne

Naam: Blankenheym & Nolet's Distilleerderij
Adres: Zalmhaven
Ontwerper/architect: -
Jaar: 1941

Het gebouw werd in de jaren 70 gerenoveerd.

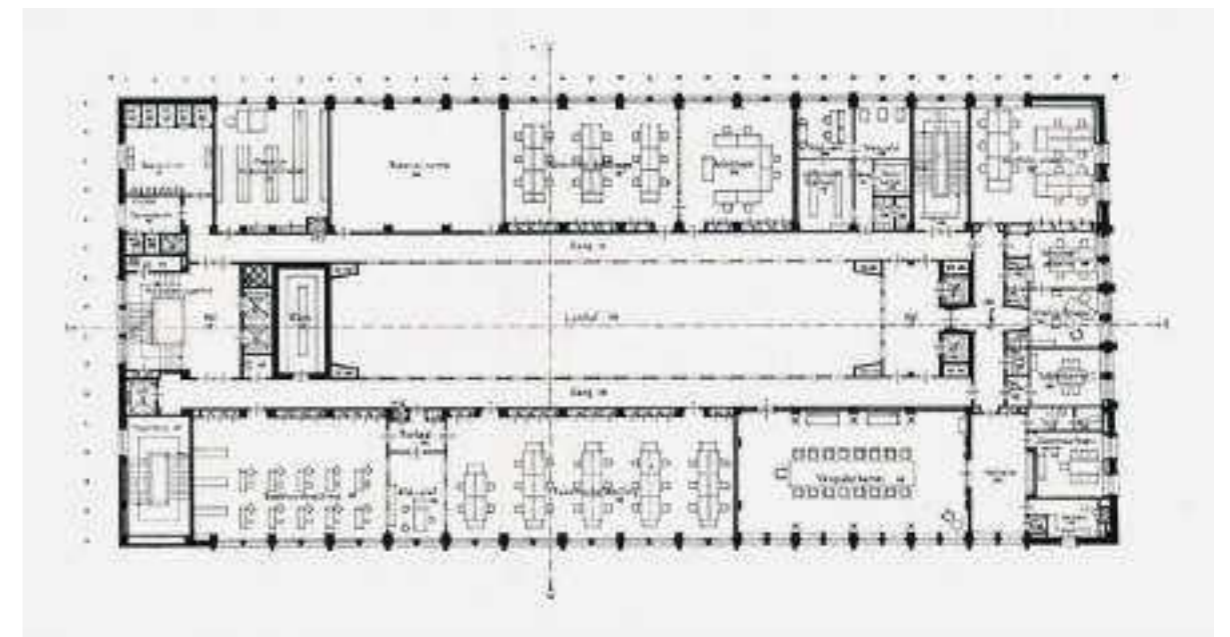
Naam: De Scheepsbrug
 Adres: Boompjes/Scheepmakershaven
 Ontwerper/architect: -
 Jaar: 1947

De Scheepsbrug op het stationsplein in Rotterdam, naast het Groothandelsgebouw. In deze tijd diende het bouwwerk als repetitieruimte voor het Rotterdams Jongenskoor.

Naam: Nederlandsche Handel-Maatschappij
 Adres: Blaak 34
 Ontwerper/architect: Corn. Elffers en A. A. van Nieuwenhuizen
 Jaar: 1947

Plattegrond van het Nederlandsche Handel-Maatschappij gebouw.

Naam: Rotterdams Nieuwsblad
 Adres: nu Coolsingel, destijds Schiedamse Vest
 Ontwerper/architect: F. Eschauzier
 Jaar: 1947 - 1974

Naam: Kiosk
 Adres: Coolsingel
 Ontwerper/architect: -
 Jaar: 1949

Naam: Rotterdamse Bank (ABN-Amro)
 Adres: Coolsingel
 Ontwerper/architect: H. F. Mertens
 Jaar: 1949

Vroeger liep de Blaak door in de Oude Binnenweg. Links het gebouw van het Rotterdams Nieuwsblad.

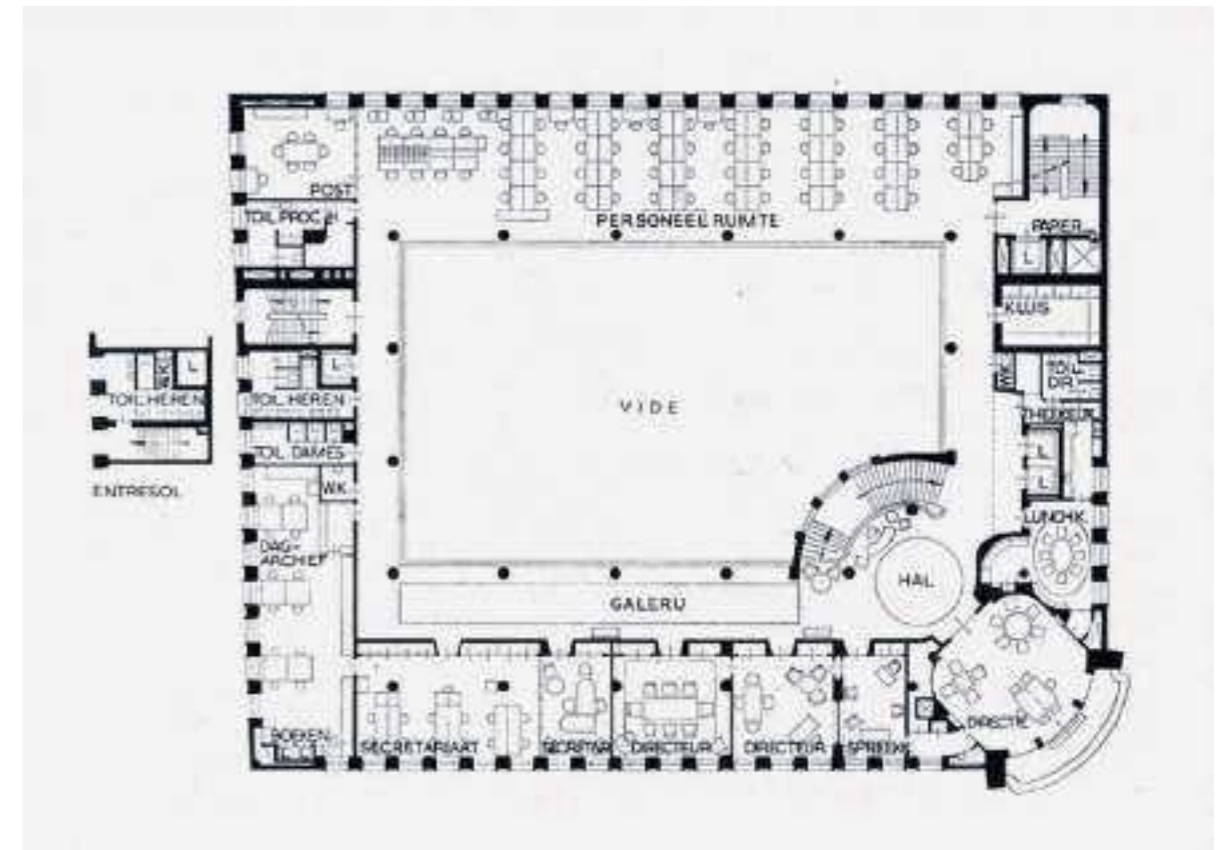
Nu is de Blaak verbonden met de West-Blaak (links) is zowel links als rechts van het bankgebouw winkelgebied voor voetgangers.

Naam: Incassobank
 Adres: Blaak 40
 Ontwerper/architect: E. H. en H. M. Kraaijvanger
 Jaar: 1950

Incassobank gezien vanaf de Regentessebrug.

Plattegrond van de Incassobank, eerste verdieping.

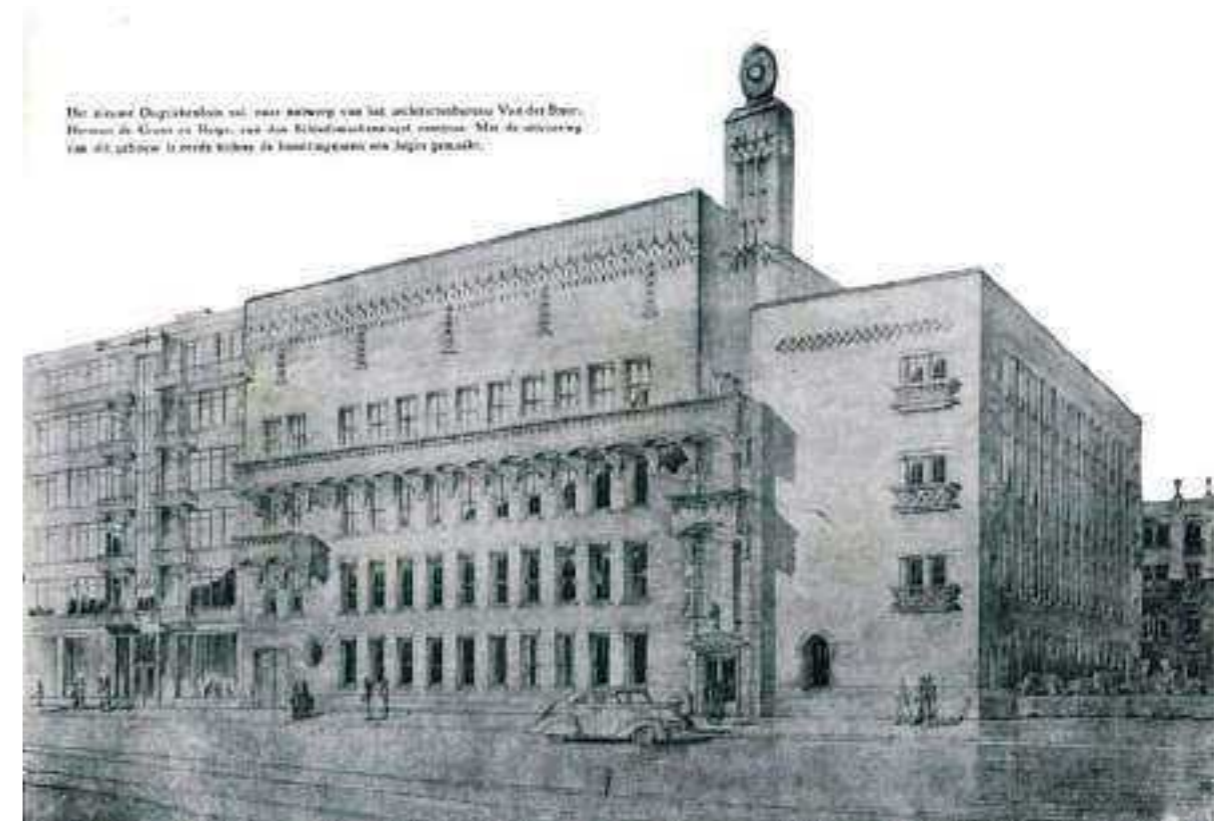
Naam: Oogziekenhuis
 Adres: Schiedamse Vest 180
 Ontwerper/architect: A. van der Steur
 Jaar: 1949

Entree van het Oogziekenhuis, met een kunstwerk van Carl Gellings.

Het Oogziekenhuis tijdens de bouw in 1947.

Palazzo-achtige tekening van het Oogziekenhuis.

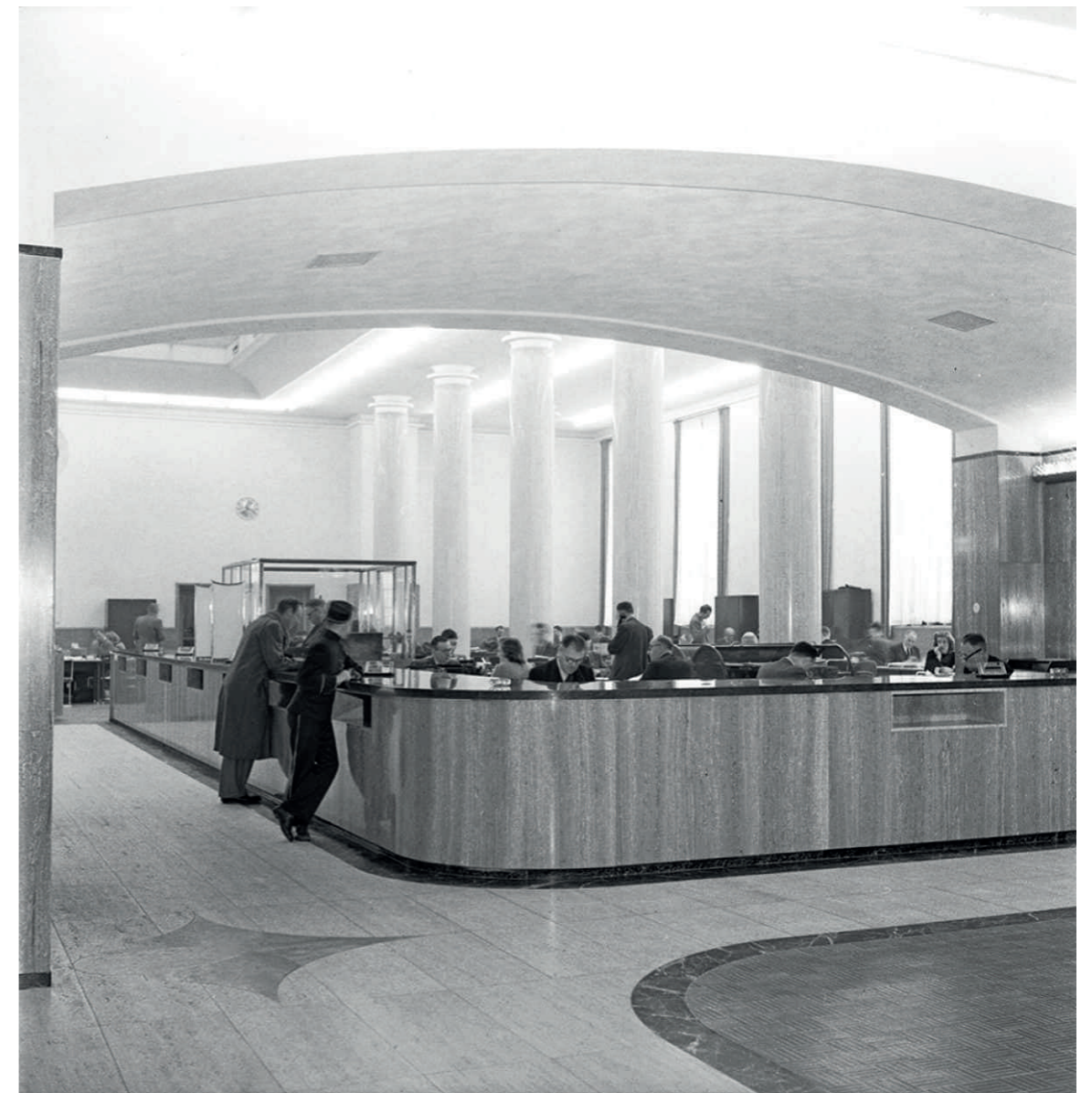
Naam: Kantoorgebouw Blikman & Sartorius (Bazar)
 Adres: Witte de Withstraat 16
 Ontwerper/architect: C. Elffers
 Jaar: 1950

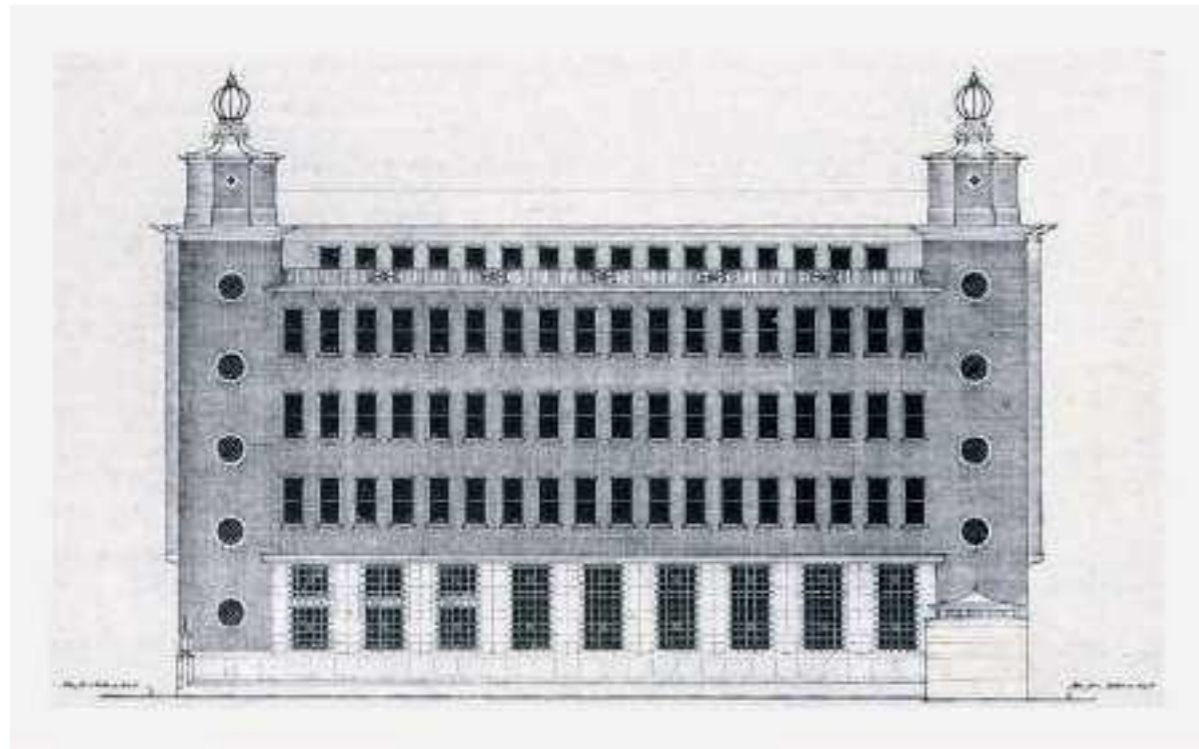
“Twee projecten van Corn. Elffers: het kantoorgebouw van Blikman & Sartorius en het Leger des Heils in 1951.”

Naam: Twentsche Bank
Adres: Blaak 28
Ontwerper/architect: A. J. van der Steur i.s.m. W. A. C. Herman de Groot, B. Hooijkaas en B. van Veen
Jaar: 1950

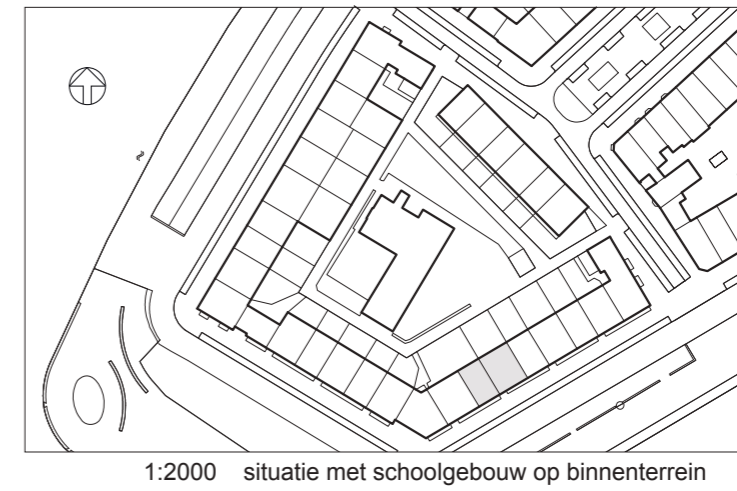
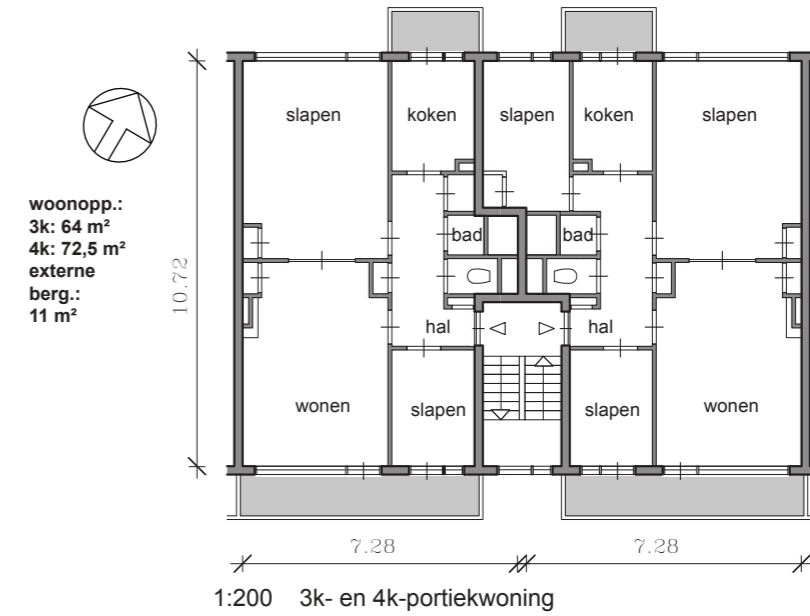
Entreehal van de Twentsche Bank.

Gevel van de Twentsche Bank.

Naam: Woningen Willemsplein
 Adres: Willemsplein
 Ontwerper/architect: -
 Jaar: 1950 (schatting)

Naam: Prins Hendrikkade
 Adres: Prins Hendrikkade, Maaskade, Meeuwenstraat
 Ontwerper/architect: Dürrer en de Vries
 Jaar: 1950

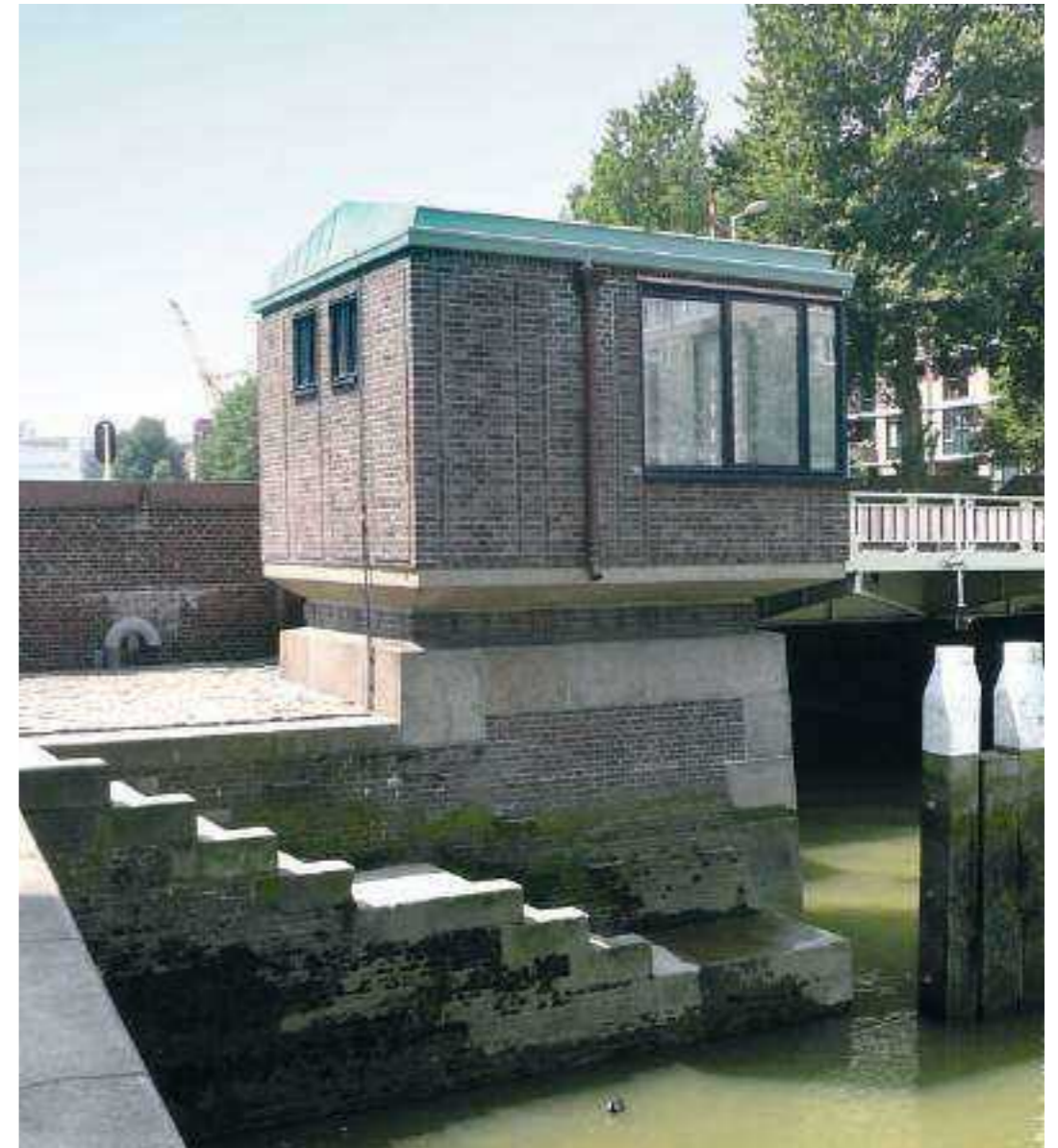

Naam: Woningbouw Witte de Withstraat
 Adres: Witte de Withstraat
 Ontwerper/architect: Lockhorst & Overeijnder
 Jaar: 1951

Het woningblok met winkels aan de Witte de Withstraat in 1952.

Naam: Rederijbrug
Adres: Scheepmakershaven
Ontwerper/architect: -
Jaar: 1951

Brugwachtershuisje.

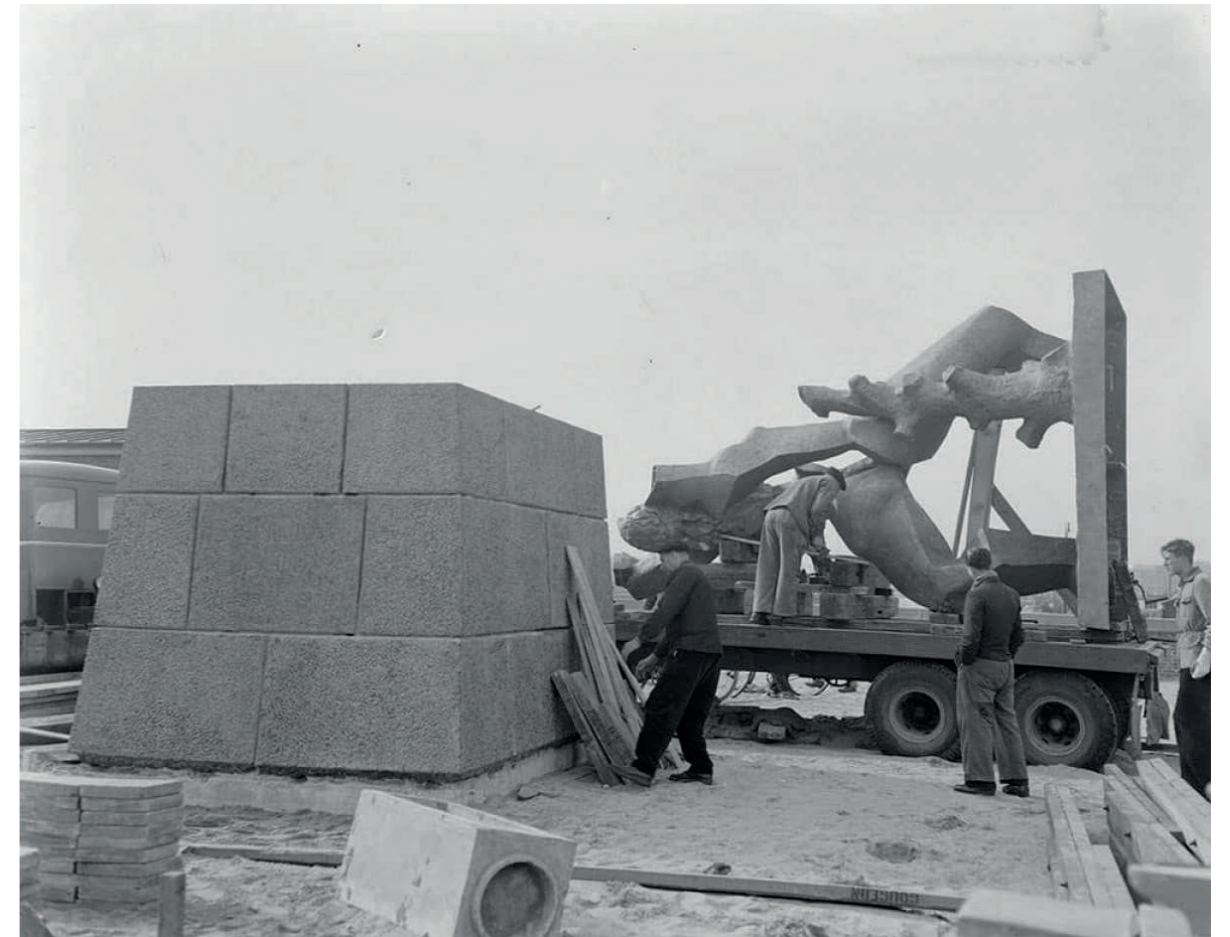
Naam: oorspronkelijk Stichting Apostolaat ter Zee Stella, Zeemanshuis
 Adres: Willemkade 13
 Ontwerper/architect: H. N. M. Nefkens, A. J. M. Buijs
 Jaar: 1953

Kunstwerk Sterre der Zee, door Bas van der Smit.

Naam: De Verwoeste Stad
Adres: Leuvehaven
Ontwerper/architect: Ossip Zadkine
Jaar: 1953

Aankomst van het beeld bij de gereedstaande sokkel, 5 mei 1953.

Plein 1940 omstreeks 1958, met op de achtergrond Gerzon.

Een aantal jaar later in 1967.

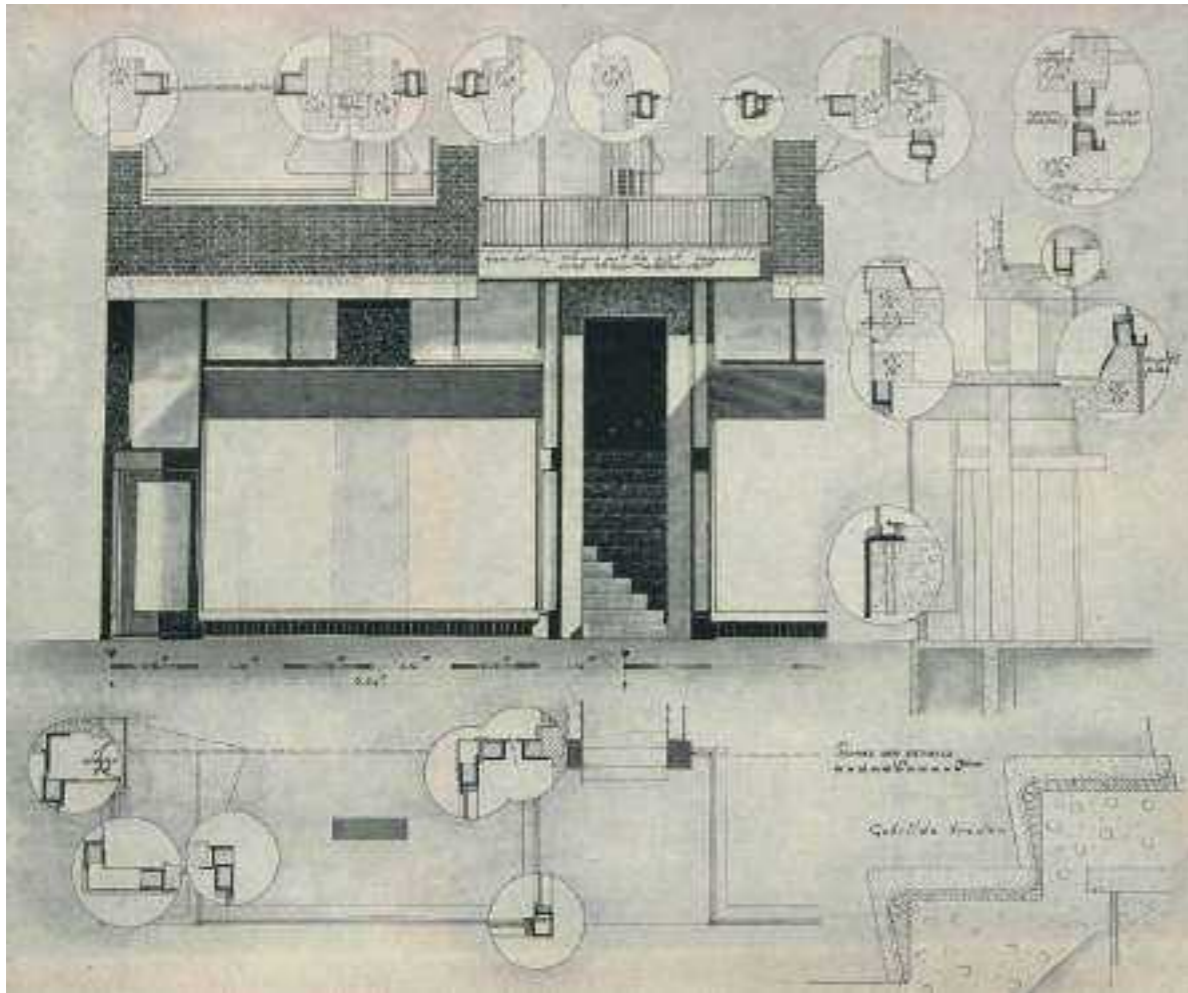
Naam: 1e en 2e Westblaakhof
 Adres: Spinhuisstraat/Beursplein
 Ontwerper/architect: M. E. Bruynzeel, N. A. Ketel,
 W. van der Sluys architecten
 Jaar: 1953

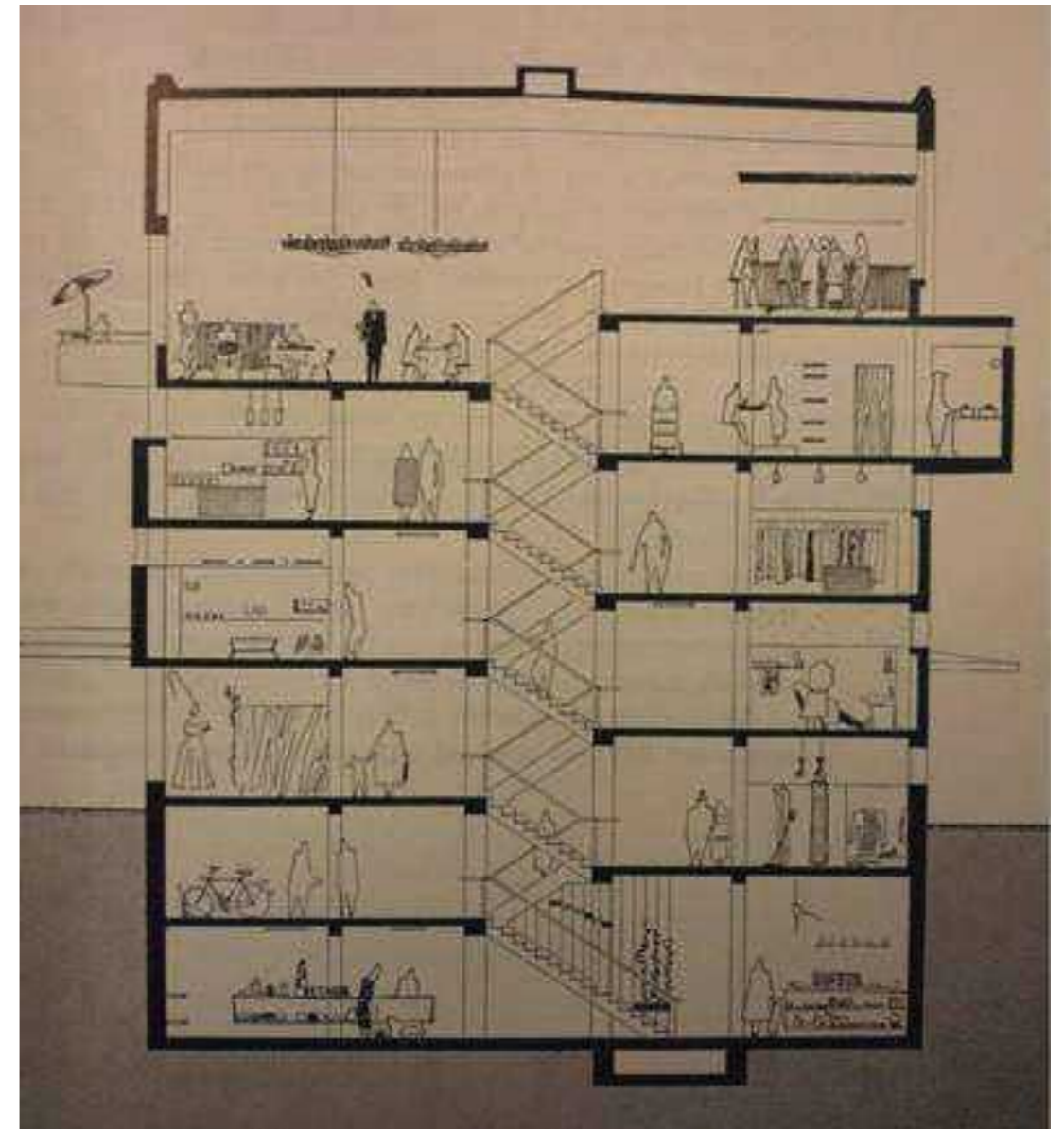
Naam: HEMA
 Adres: Beursplein/Korte Hoogstraat
 Ontwerper/architect: Abraham Elzas
 Jaar: 1953

Naam: Portiekwoningen en winkels Schiedamsedijk
 Adres: Schiedamsedijk 60-85
 Ontwerper/architect: Hupkens en Van Asperen
 Jaar: 1954

Naam: Winkelcentrum Twaalfprovinciënhus
 Adres: Hoogstraat/Binnenrotte
 Ontwerper/architect: H. D. Bakker
 Jaar: 1955 - 1996

Het winkelcentrum ging snel failliet. Op de plek ervan is nu de woontoren van Kolhoff gebouwd.

Naam: Bijbank van De Nederlandse Bank
Adres: Boompjes 250-255
Ontwerper/architect: H. T. Zwiers
Jaar: 1955

Entree van het gebouw.

Naam: Kantoorgebouw De Posthoorn
 Adres: Posthoornstraat
 Ontwerper/architect: M. Lockhorst
 Jaar: 1956

Naam: Maastorenflat
 Adres: Vasteland/Schiedamsedijk
 Ontwerper/architect: H. D. Bakker
 Jaar: 1956

Maastorenflat in 1957.
In de sokkel zijn archieven en de conciërgewoning gesitueerd.
Erboven 3 verdiepingen met kantoren. Daarboven 11 verdiepingen met elk 4 appartementen.

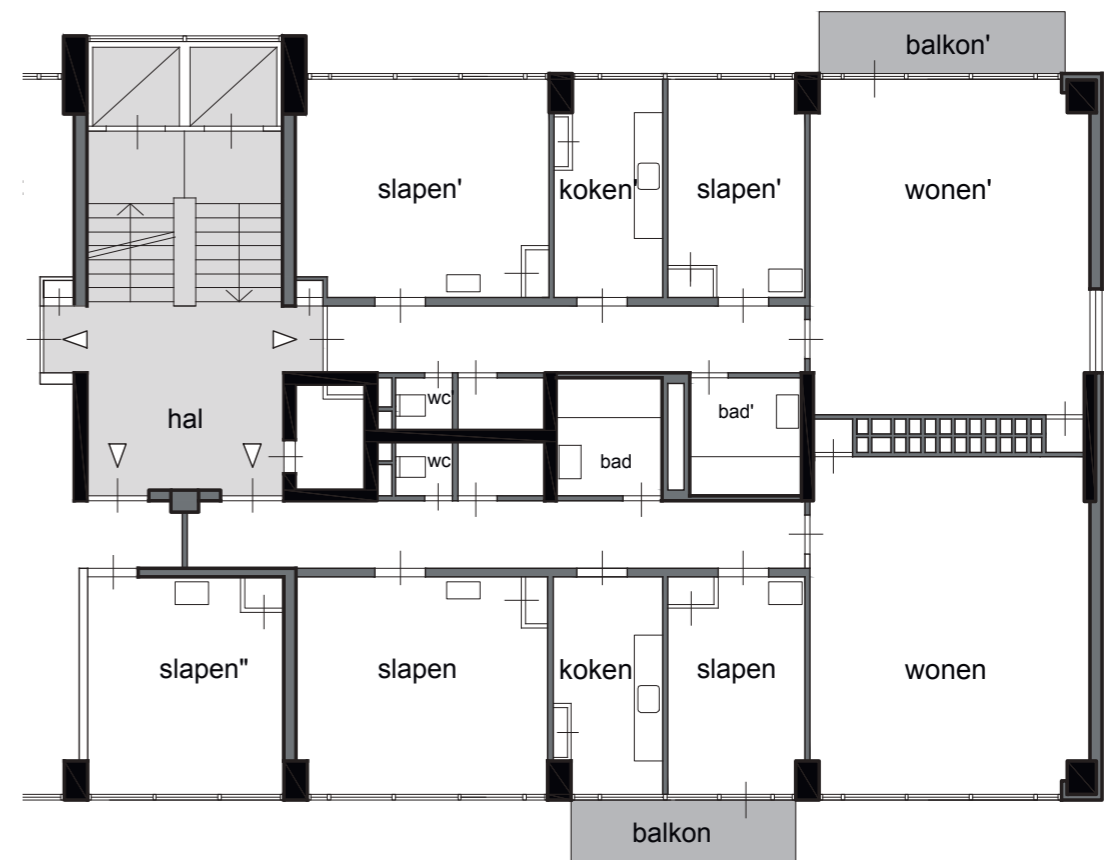

De Maastorenflat in 1957, voordat de Zalmhaven gedempt werd.

Zuidgevel

1:200 2 appartementen vierde verdieping

2 appartementen, linksboven het trappenhuis.

Naam: zonder titel
Adres: Vasteland
Ontwerper/architect: Frans Tuinstra
Jaar: 1956

Ingang van destijds de showroom

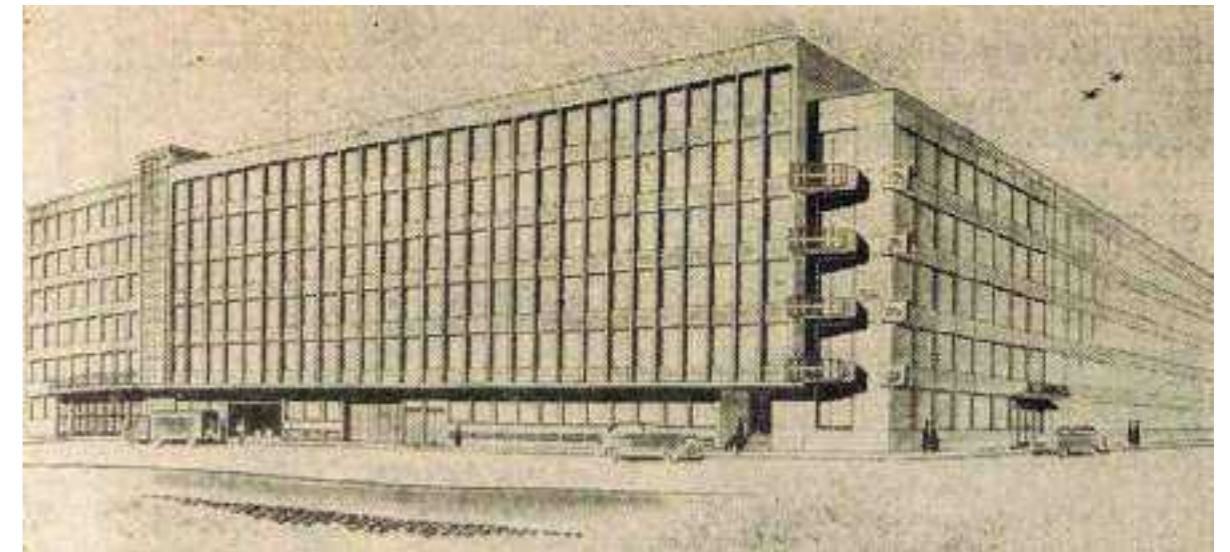
Naam: De Boeg
Adres: Boompjeskade
Ontwerper/architect: Federico Carasso
Jaar: 1956

“Al voor de onthulling was er kritiek op het beeld en werd besloten een menselijk element aan het beeld toe te voegen. In 1965 werd daarom een groep bronzen figuren aan de voet van het beeld geplaatst. Op de basis van het monument staan de woorden ‘zij hielden koers’.”

Naam: Kiosk
Adres: Coolingsingel
Ontwerper/architect: -
Jaar: 1957

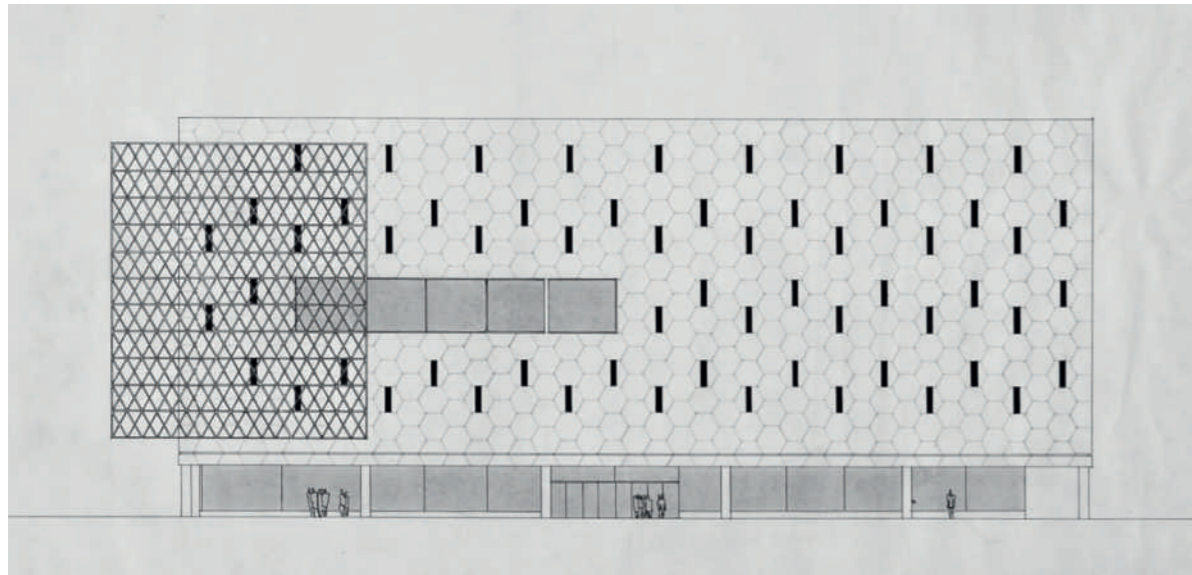

Naam: Het Nieuw Graanhuis (tegenwoordig Hogeschool Rotterdam)
Adres: Wijnhaven 99
Ontwerper/architect: C. Elffers
Jaar: 1957

De reliëfs aan het gebouw zijn ontworpen door Han Rhem. Ze verwijzen enerzijds naar het Graanhuis dat voor het bombardement op deze plek stond, anderzijds naar de economische bloei van Rotterdam erna.

Naam: Bijenkorf
 Adres: Coolingsingel
 Ontwerper/architect: Marcel Breuer
 Jaar: 1957

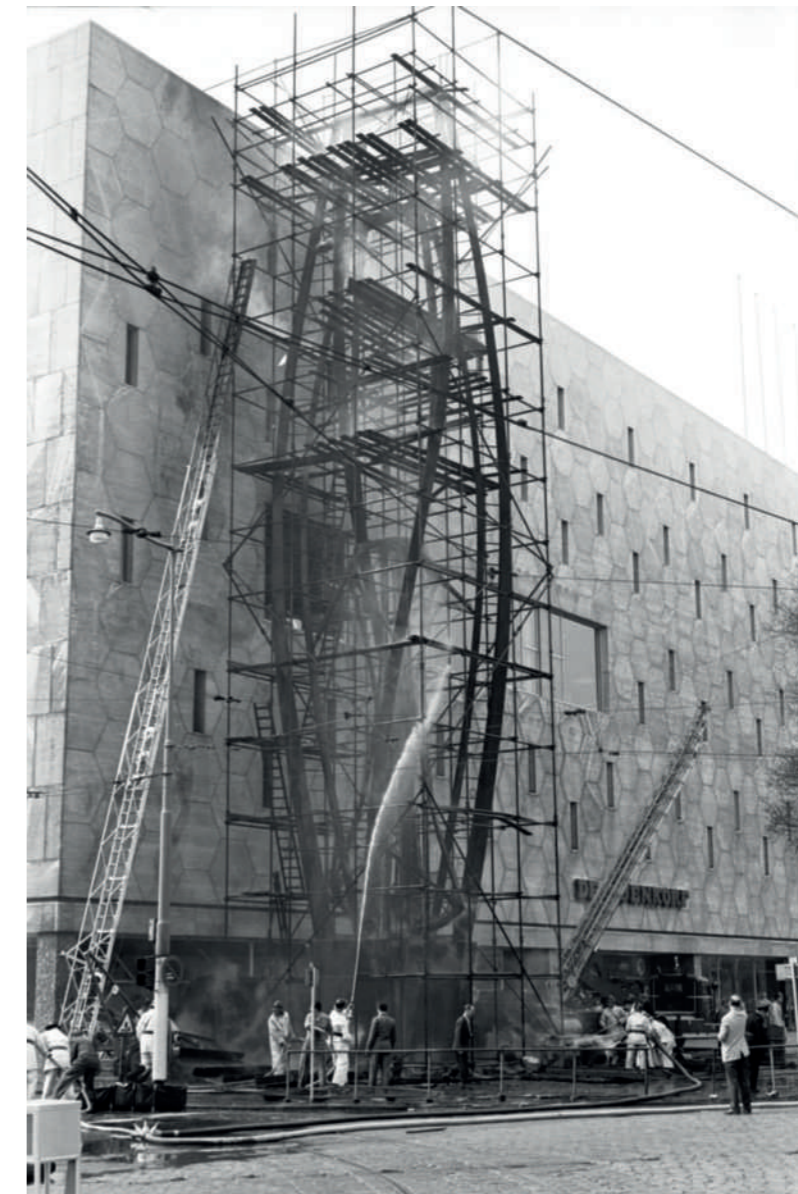
De Gemeente Rotterdam wilde eigenlijk dat er met een dubbele rooilijn werd ontworpen aan de Coolsingel. Marcel Breuer had geen plannen om zijn ontwerp aan te passen, dus probeerde hij daar op een slimme manier omheen te werken. De tekening laat een studie zien.

Uiteindelijk vraagt Breuer zijn vriend Naum Gabo om een ontwerp te maken voor een kunstwerk. Dit gevelsculptuur is zijn eerste voorstel.

Uiteindelijk wordt gekozen voor een losstaande sculptuur, op de stoep van de Bijenkorf.

De sculptuur is vanwege zijn plastic coating kwetsbaar, vloog al eens in de brand, en moet intensief onderhouden worden.

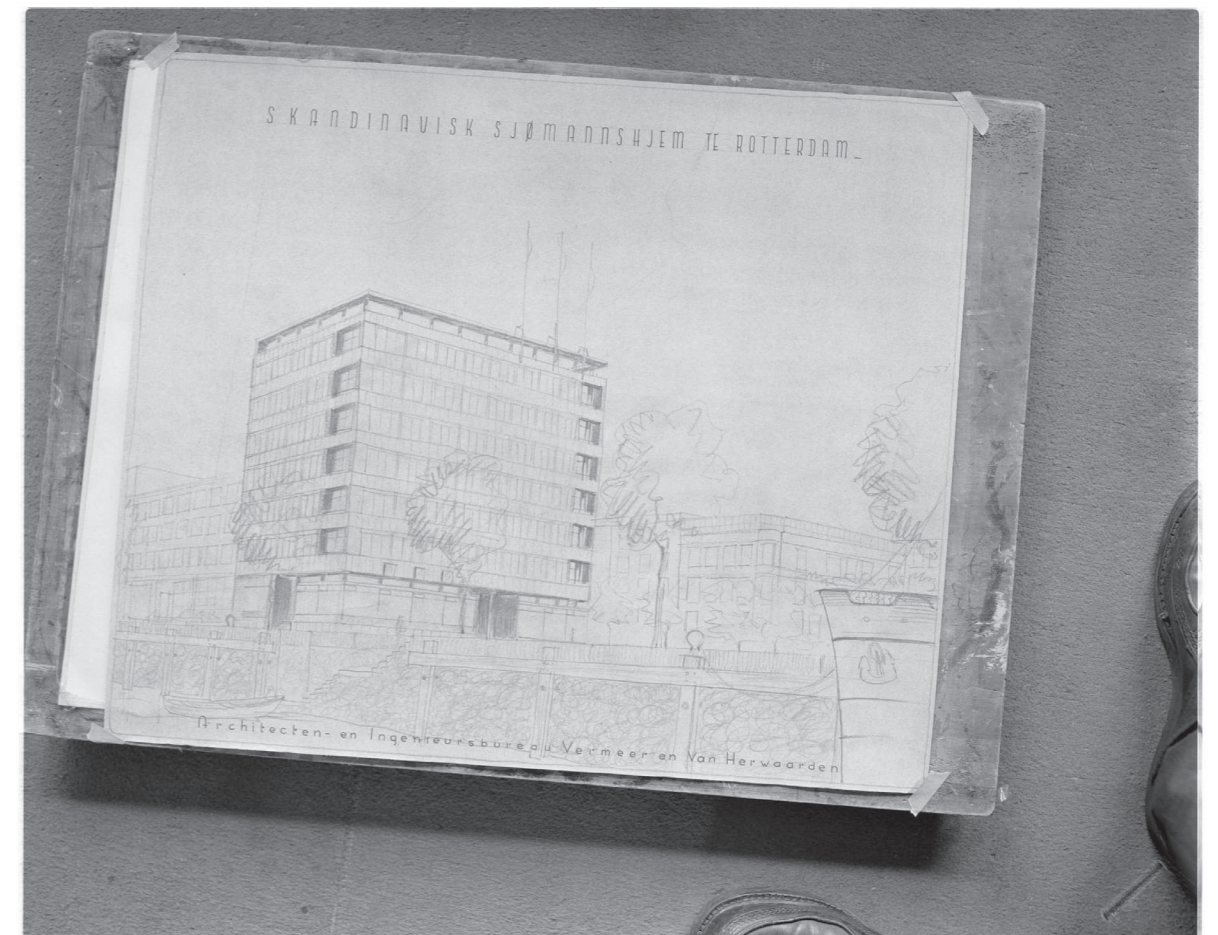
Directieket.

Later deed de bouwkeet dienst als kunstzaal (op Zuidplein) waar kunstenaars hun werk tentoon konden stellen.

Naam: Zweeds Zeemanshuis
 Adres: Willemsplein
 Ontwerper/architect: Vermeer en Van Herwaarden
 Jaar: 1958

Reuzen kantoorflat op Schiedamsedijk

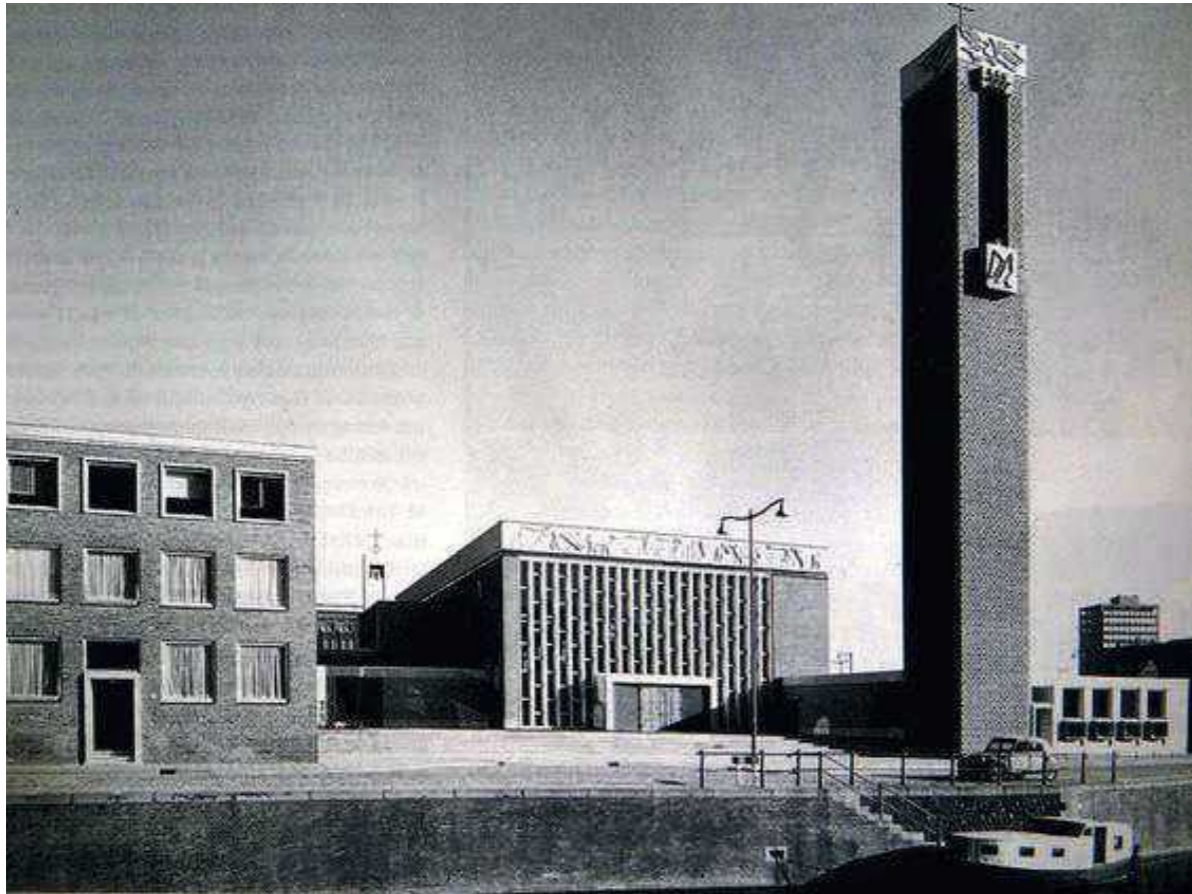
Naam: Kantoorgebouw De Leuve
Adres: Schiedamsedijk
Ontwerper/architect: H. D. Bakker
Jaar: 1958

In 1974 woedde er een grote brand in het gebouw, dat daarna gelukkig nog hersteld kon worden.

Naam: Kantoorgebouw Boompjes
Adres: Boompjes 542
Ontwerper/architect: ir. J. W. C. Boks, W. Eykelenboom en A. Middelhoek
Jaar: 1959

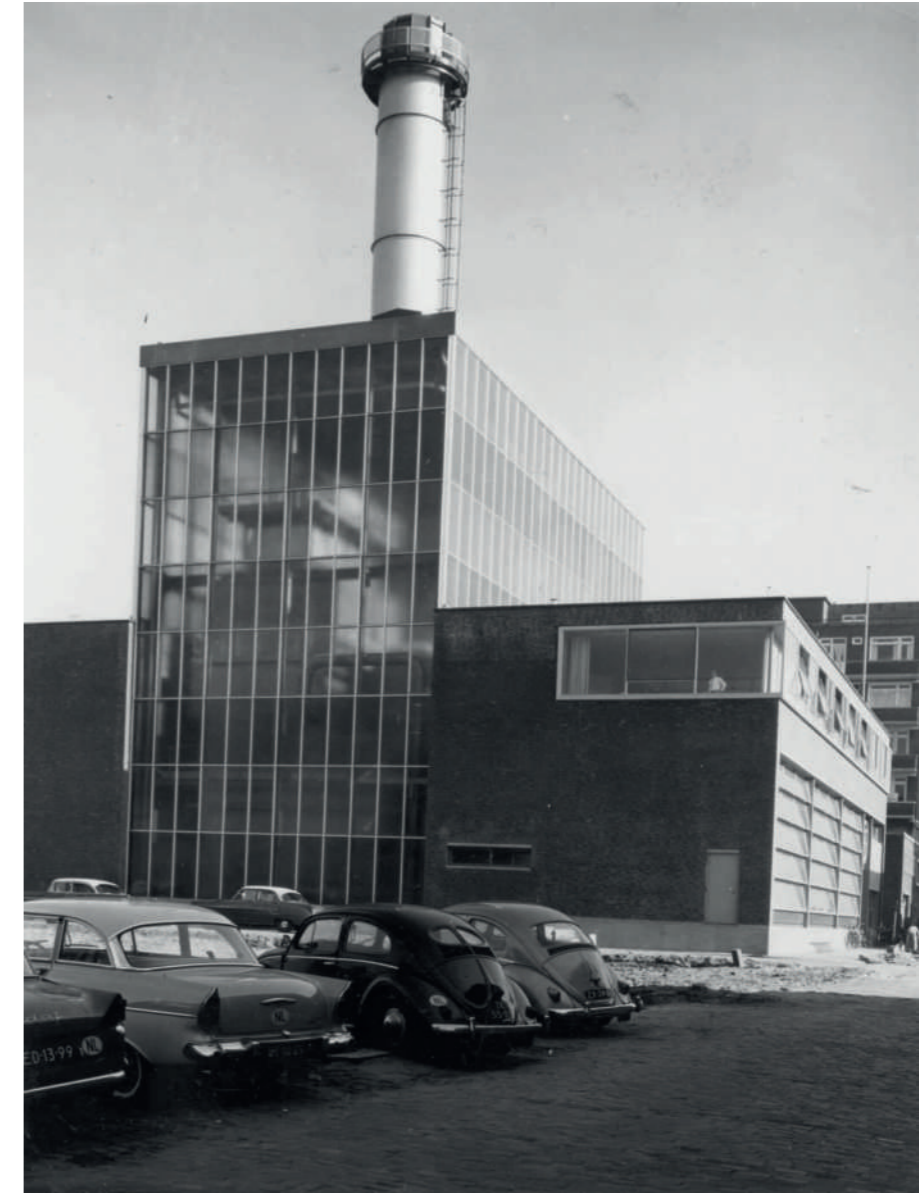

Naam: RK Kerk Sint Dominicus (Het Steiger)
Adres: Hang 18
Ontwerper/architect: ir. E. H. en H. M. Kraaijvanger
Jaar: 1960

Interieur van de kerk.

Naam: Stadsverwarming
 Adres: Blekerstraat
 Ontwerper/architect: Gemeentewerken
 Jaar: 1961

Het huidige gebouw is ongewijzigd vergeleken met 1959.

Naam: De Hoofdboort
 Adres: Blaak 333
 Ontwerper/architect: Kraaijvanger
 Jaar: 1958

Het gebouw werd in 1989 gerenoveerd, waardoor de aanblik veranderde.

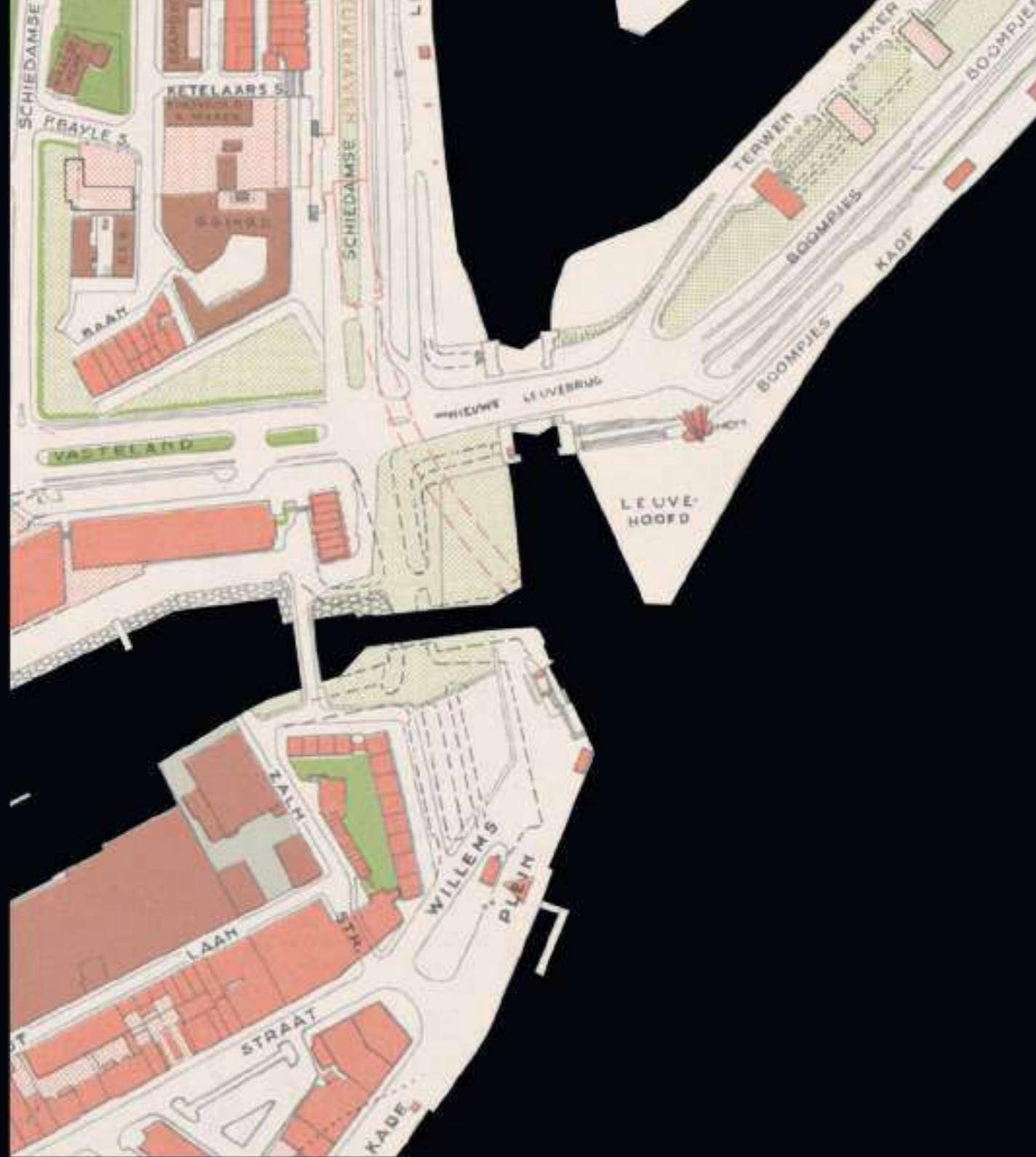

Schets van W. J. Fiolet.

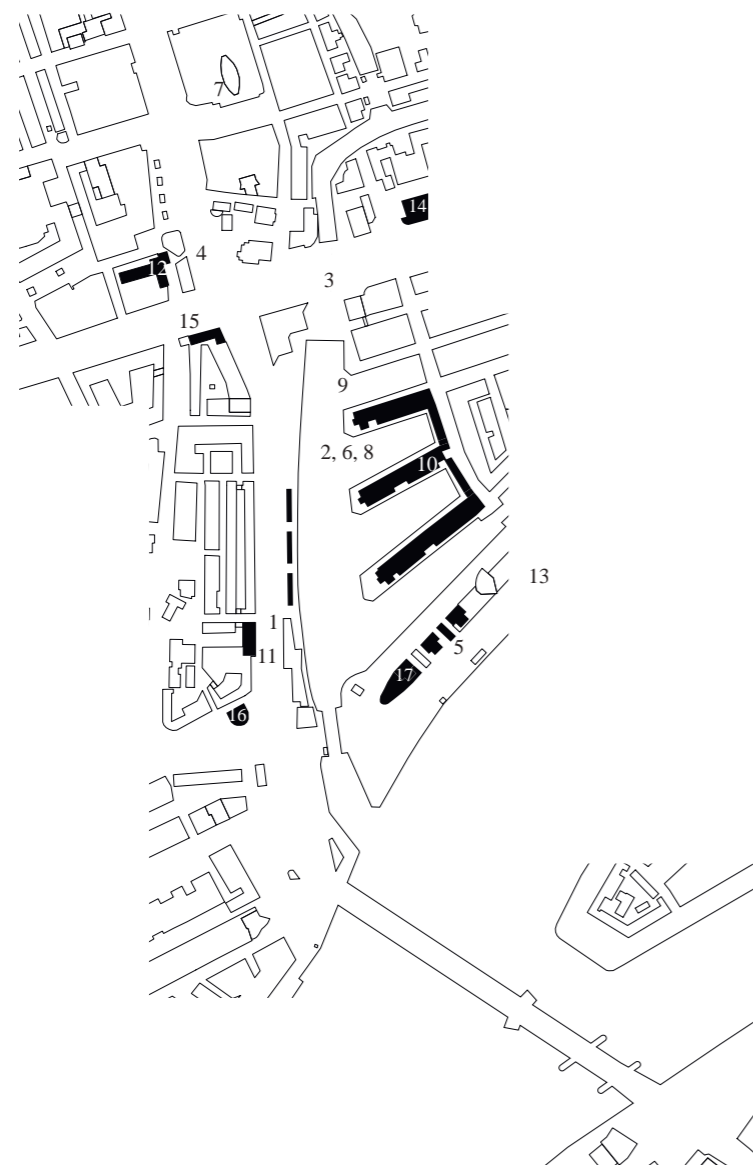
Naam: Brandweerkazerne Baan
Adres: Ketelaarstraat 15
Ontwerper/architect: J. Bister (Gemeentewerken)
Jaar: 1959-1963

1965 - 1984

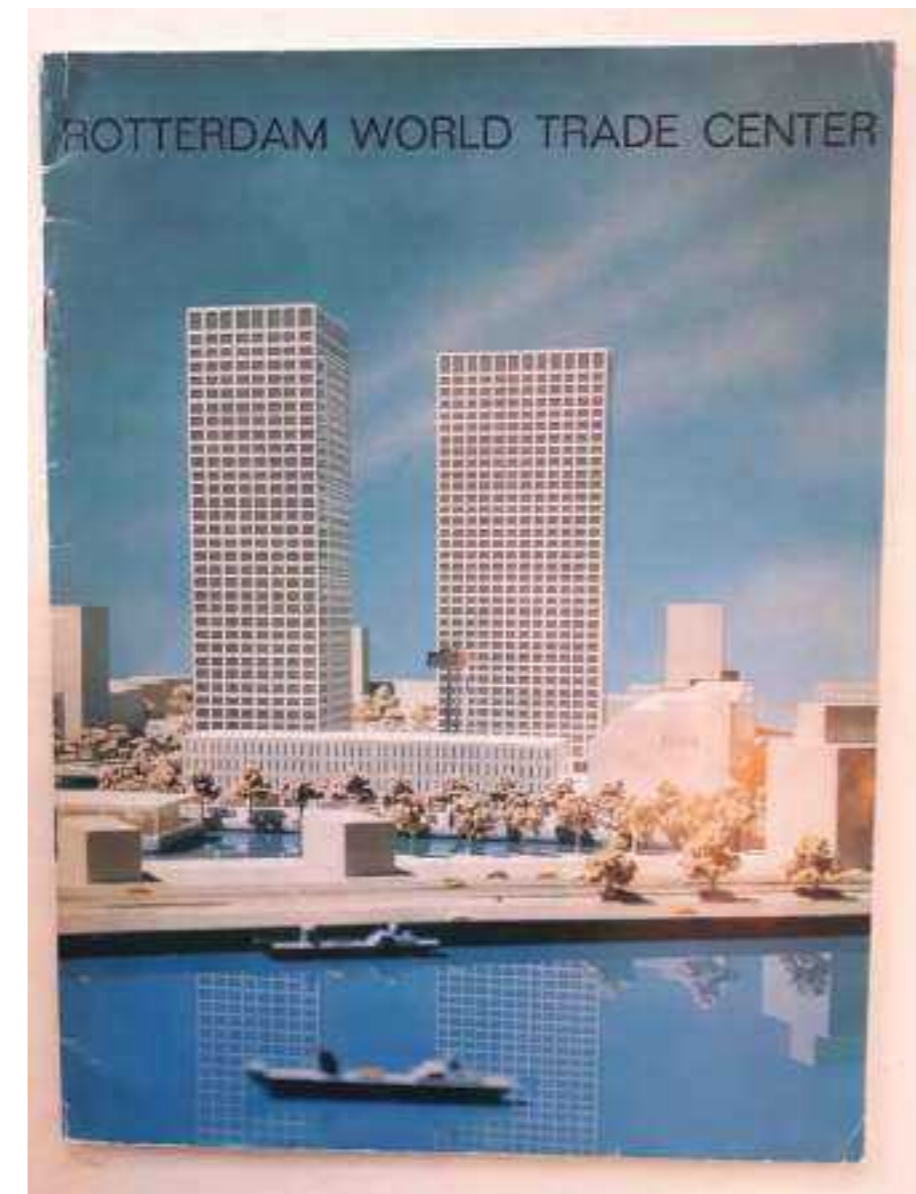
- 1 Metrostation Leuvehaven
- 2 World Trade Center
- 3 Dolfirodam
- 4 Kabelbaan (C70)
- 5 Kantoorgebouw Boompjes
- 6 World Trade Center
- 7 Mogelijke uitbreiding Beursgebouw
- 8 Wereldhandelscentrum
- 9 Waternet
- 10 Wijn- Juffer- Scheepmakerskade
- 11 Gemeentelijke Gezondheidsdienst
- 12 Coolse Poort
- 13 Boompjes
- 14 Appartementencomplex Blaak
- 15 De Nieuwe Veste
- 16 Hak van Weeber
- 17 De Boompjes

Naam: Metrostation Leuvehaven (metrolijn D)
Adres: Leuvehaven (Schiedamsedijk)
Ontwerper/architect: -
Jaar: 1968 (oplevering)

In 1962 werd begonnen met de bouw van metrostation Leuvehaven. De bouwmethode was dezelfde als bij de aanleg van de Maastunnel: tunneldelen werden op hun plek gevaren en afgezonken, omdat boren in de slappe veenbodem onmogelijk was.

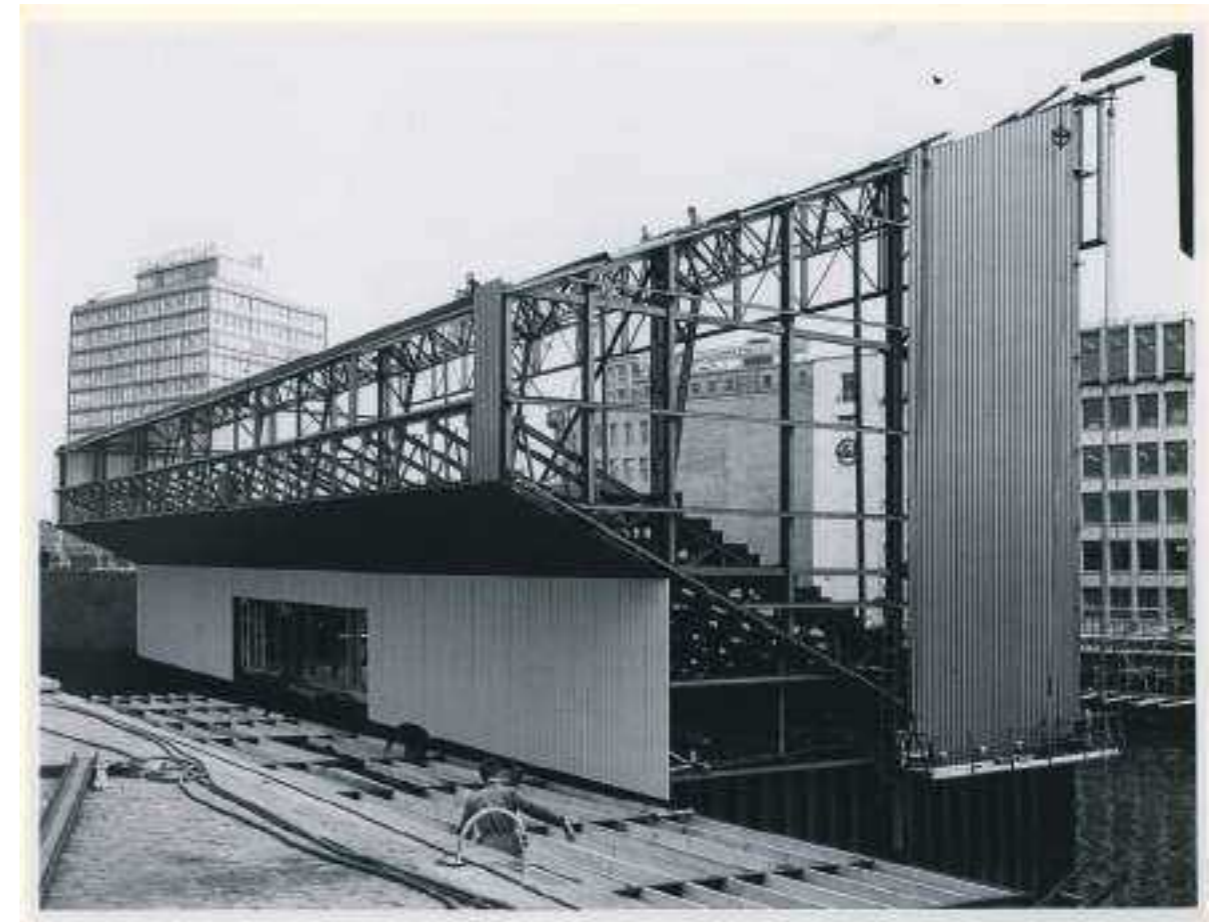

Naam: World Trade Center
Adres: Leuvehaven
Ontwerper/architect: SOM (Skidmore, Owings & Merrill)
Jaar: 1968

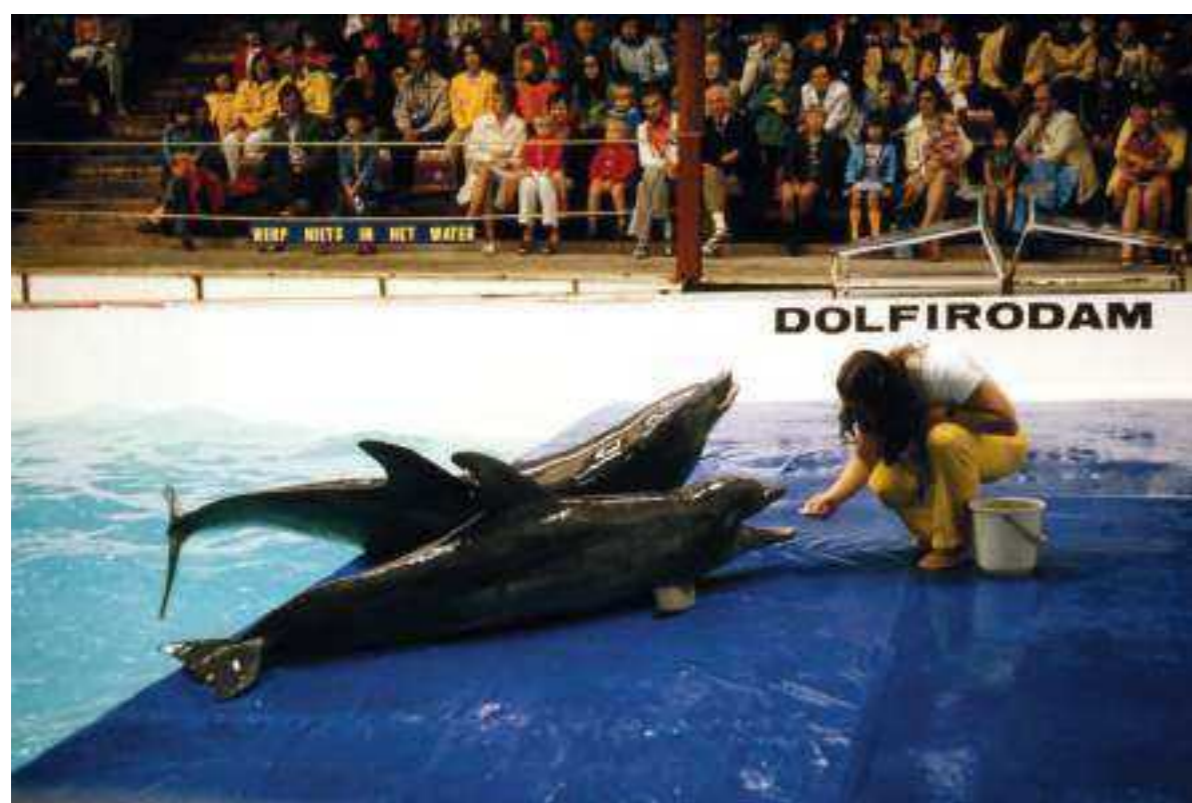
Het ontwerp van SOM werd gemaakt in opdracht van de gemeente voor een Wereldhandelscentrum in de Leuvehaven. Een variant op dit ontwerp van SOM werd in 1975 opgeleverd bij Marconiplein (Europoint).

Naam: Dolfirodam
 Adres: Leuvehaven
 Ontwerper/architect: -
 Jaar: 1970

Het Dolfirodam (Dolfinarium en Rotterdam samen) werd gebouwd voor de manifestatie C70 die in 1970 plaatsvond. De hal met zwembad werd gebouwd op 3 binnenvaartschepen. Het Dolfirodam was het enige drijvende dolfinarium ter wereld.

In 1973 verhuisde het Dolfirodam door tegenvallende bezoekerscijfers naar Scharrendijke. Daar bleef het dolfinarium nog een aantal jaar draaien. Door onderhoud en de beperkte capaciteit wilde het Dolfirodam een nieuwbouw-locatie laten maken, maar dat mocht niet van de Provincie Zeeland. Op 26 oktober 1980 werd de laatste show gegeven.

In 1981 werd de constructie bijna volledig gesloopt.

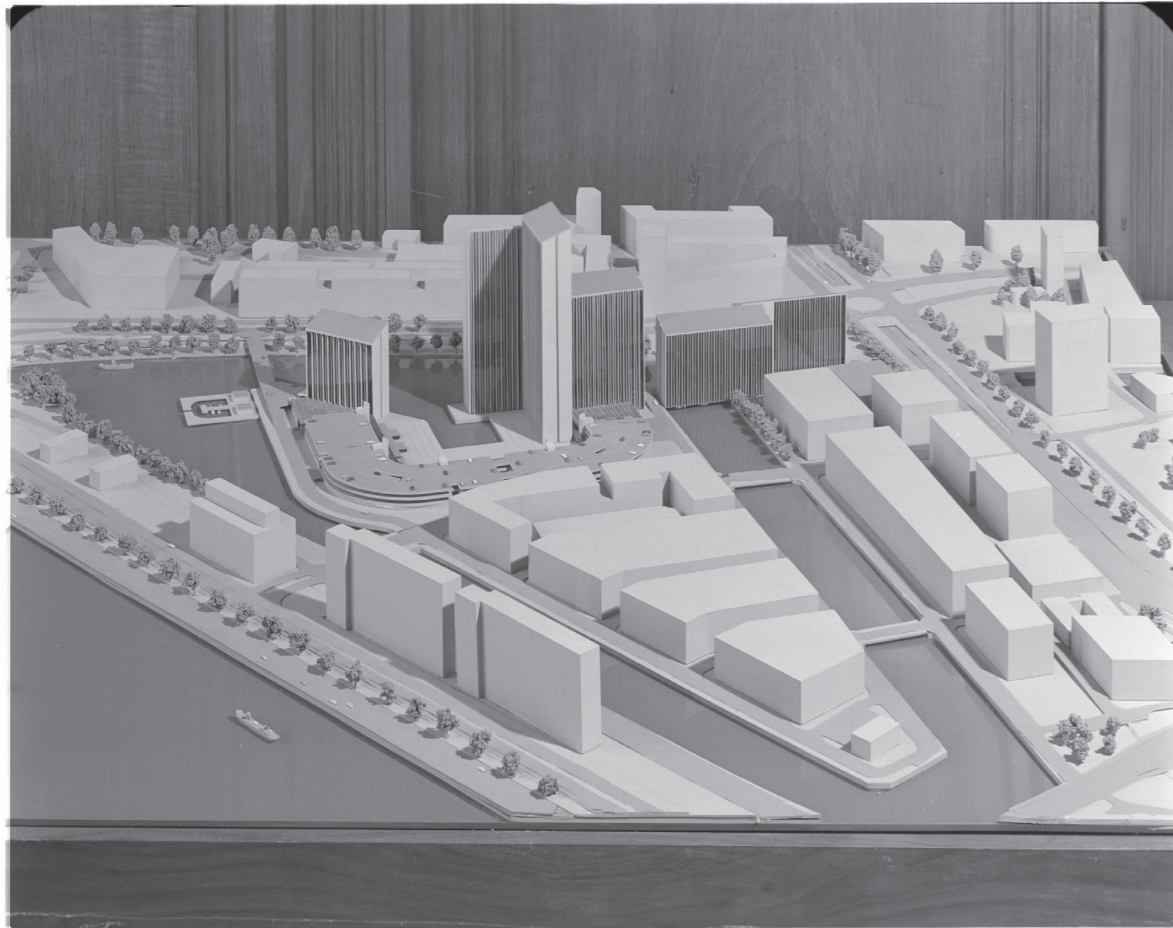

Naam: Kabelbaan
 Adres: Coolsingel en omgeving
 Ontwerper/architect: -
 Jaar: 1970

Kabelbaan over de Coolsingel t.g.v. Manifestatie C70.

Naam: Kantoorgebouw Boompjes
 Adres: Boompjes 390
 Ontwerper/architect: ir. F. W. de Vlaming en ir. H. Salm
 Jaar: 1970

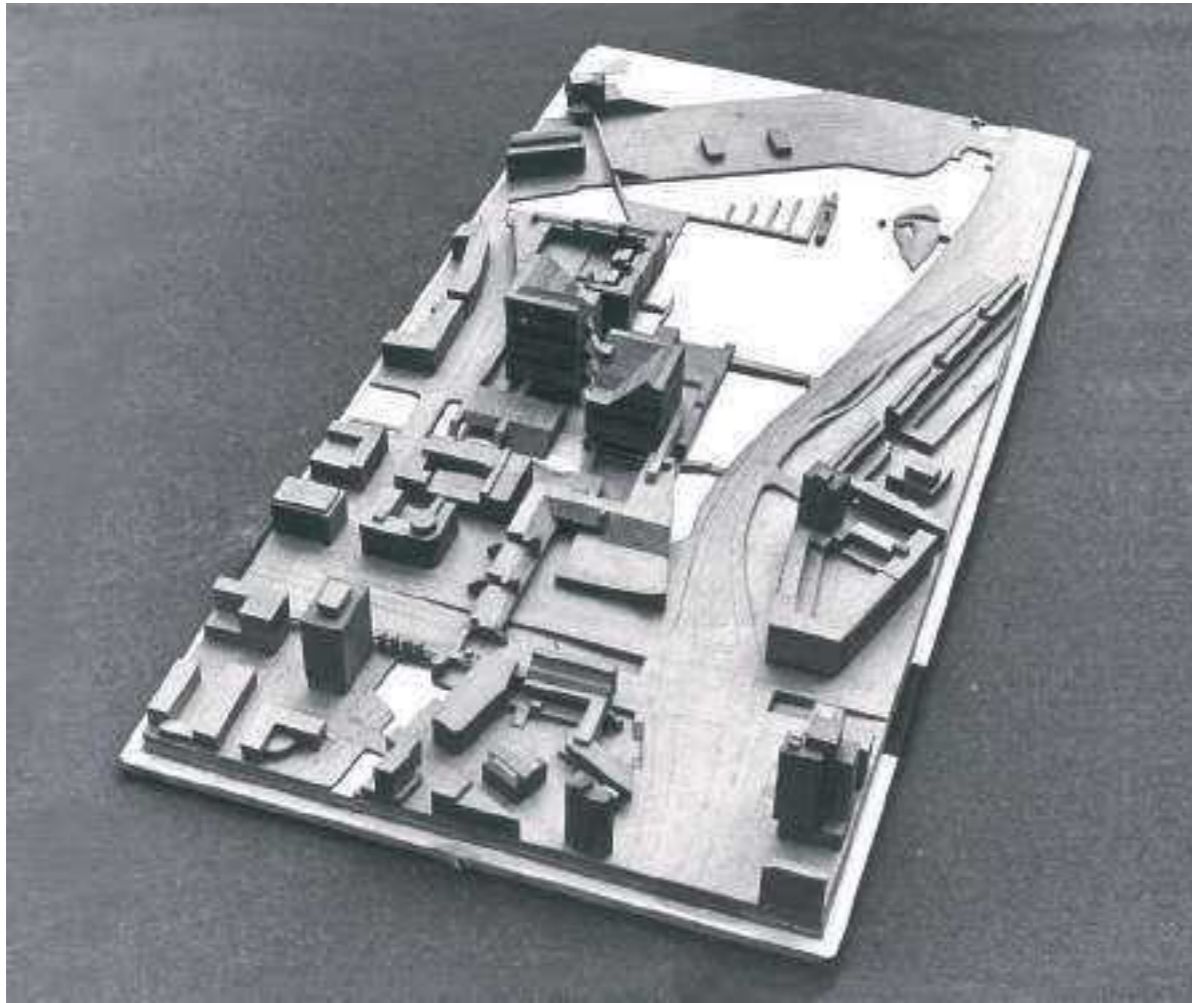
Naam: World Trade Center
 Adres: Leuvehaven
 Ontwerper/architect: Llewelyn-Davies Weeks Forestier-Walker & Bor
 Jaar: 1971

Een paar jaar later werd er opnieuw een ontwerp gemaakt, ditmaal door Llewelyn-Davies Weeks Forestier-Walker & Bor.

Naam: mogelijke uitbreiding Beursgebouw
 Adres: Coolsingel
 Ontwerper/architect: Arthur Staal
 Jaar: 1971

Arthur (zoon van) ontwierp ook de wél uitgevoerde extra verdieping op het dak van de Beurs.

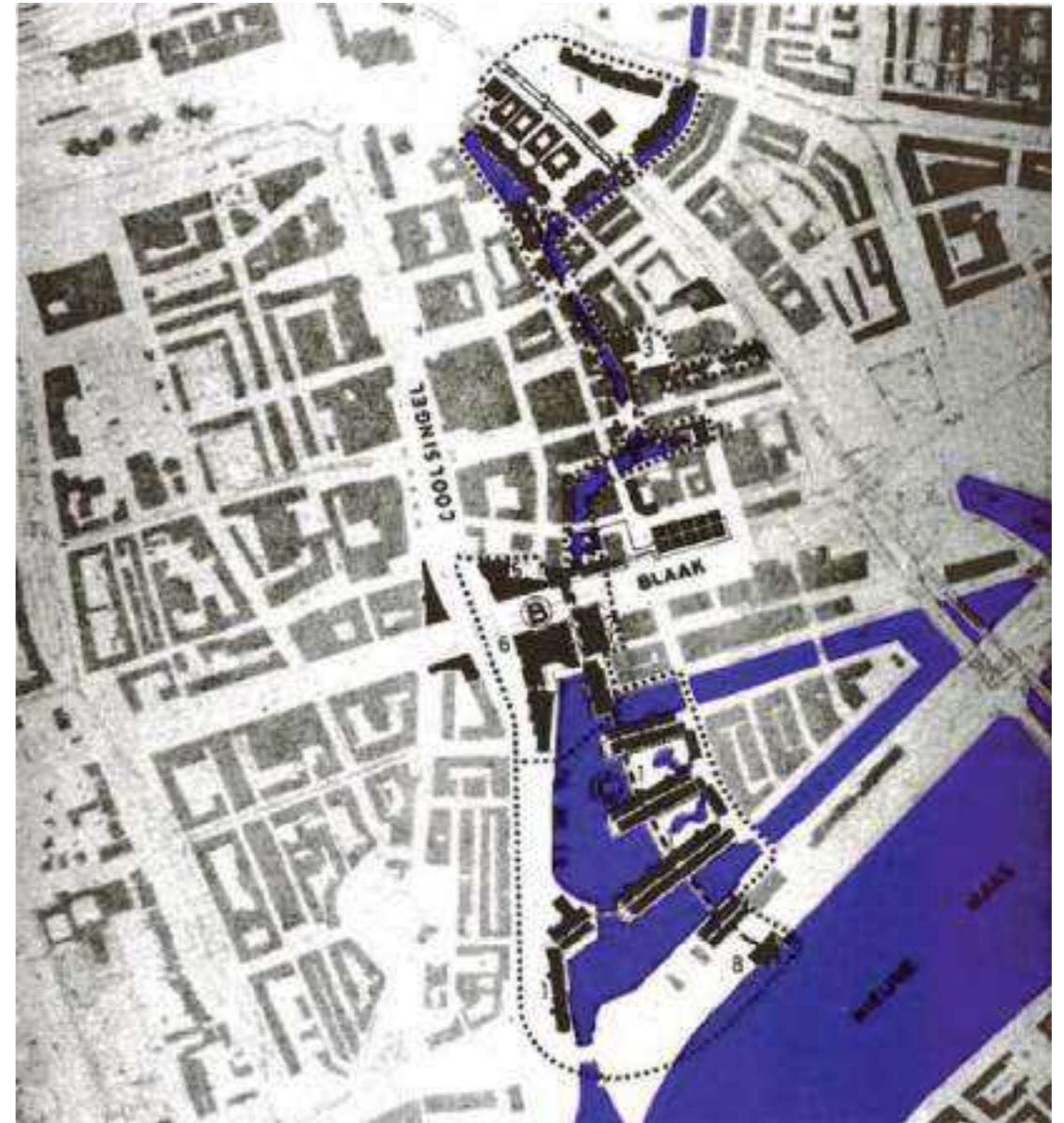
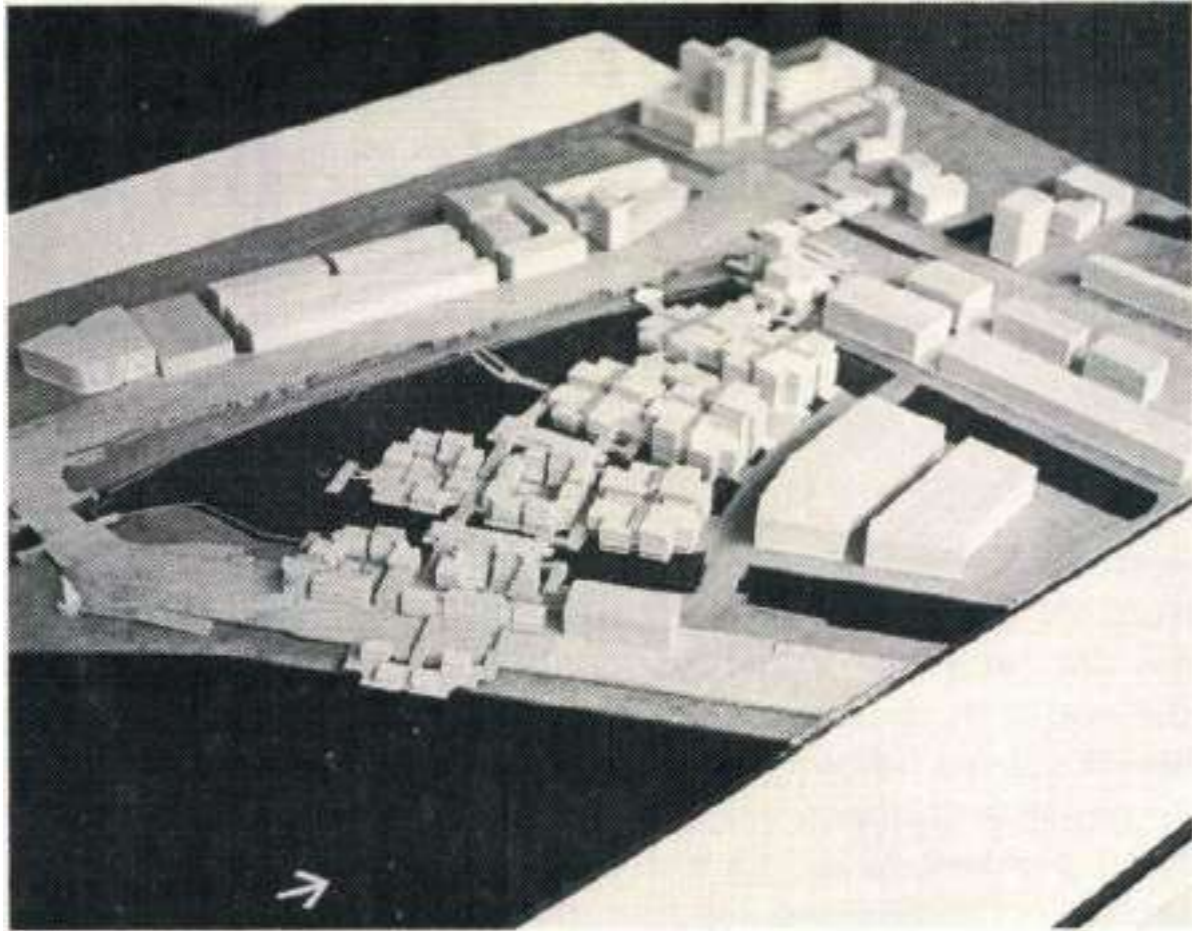

Naam: Wereldhandelscentrum
 Adres: Leuvehaven
 Ontwerper/architect: Bureau Hoogstad
 Jaar: 1974

Na de twee afgewezen ontwerpen voor het Wereldhandelscentrum schreef de gemeente een besloten prijsvraag uit. Hieraan deden drie teams mee, waaronder Bureau Hoogstad die de prijsvraag ook wonnen.

Plattegrond van de winnende inzending van Bureau Hoogstad.

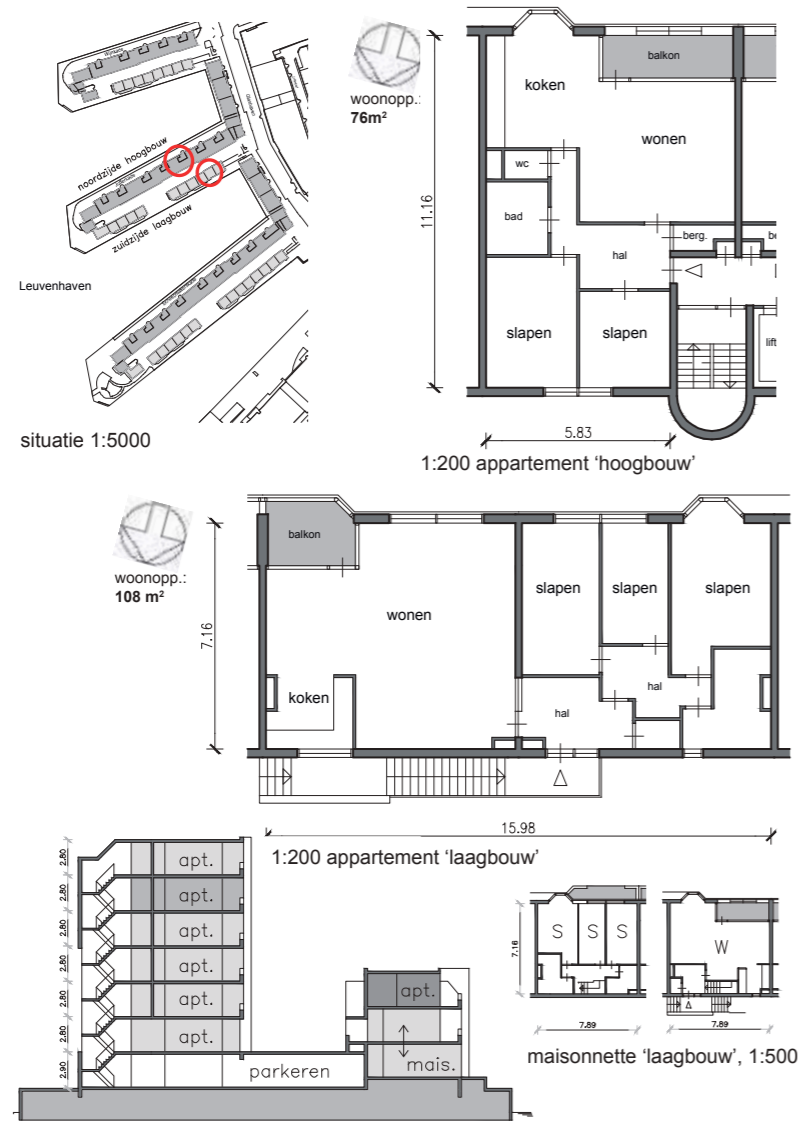

Inzending voor de prijsvraag van Environmental Design B.V. Van der Grinten, Heydenrijk en Manche.

Naam: Waterverband
 Adres: Leuvehaven (o.a.)
 Ontwerper/architect: Bureau Hoogstad
 Jaar: 1975

Naam: Wijn-, Juffer- en Scheepmakerskade
 Adres: Wijkade, Jufferkade, Scheepmakerskade
 Ontwerper/architect: ABBT
 Jaar: 1977

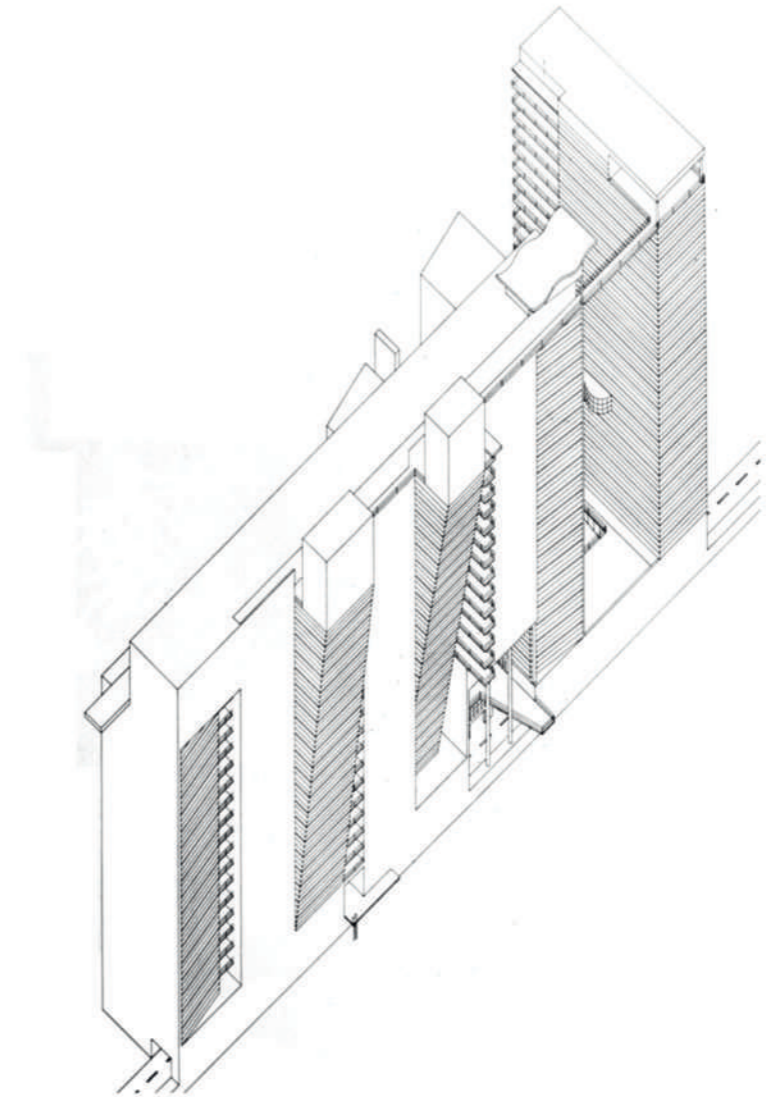
Naam: Gemeentelijke Gezondheidsdienst (GGD)
Adres: Schiedamsedijk
Ontwerper/architect: -
Jaar: 1978

Kunstwerk Groeivormen van Leen Droppert, uit de tijd dat uit elk bouwbudget ook een kunstwerk gefinancierd moest worden. Bijnaam: de 'dobbers van Droppert'.

Naam: Coolse Poort ("Aubergine", "Rode Kroot")
 Adres: Coolsingel
 Ontwerper/architect: Rob van Kerk (Groosman & Partners)
 Jaar: 1979

Naam: Boompjes
 Adres: Boompjeskade
 Ontwerper/architect: OMA
 Jaar: 1980

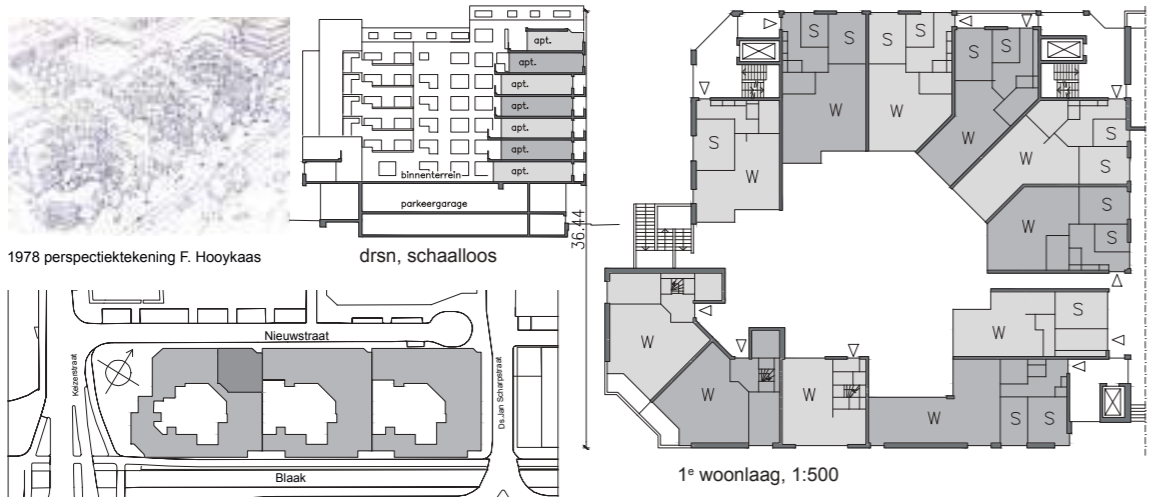
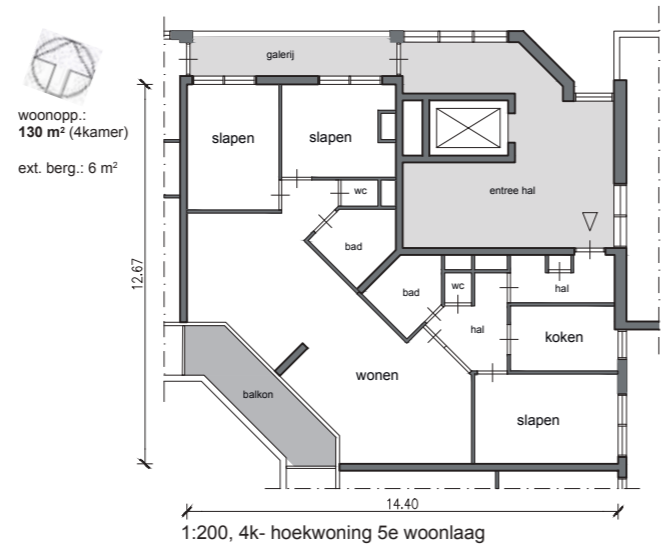
Nooit gerealiseerd, deconstructivistisch plan van OMA voor de Boompjeskade, waarbij de oude Spoorbrug als toren terugkomt.

Naam: Appartementencomplex Blaak
Adres: Nieuwstraat 166-300
Ontwerper/architect: Van den Broek & Bakema
Jaar: 1980

Zicht op de Blaak vanaf de ABN Amro bank, 1994.

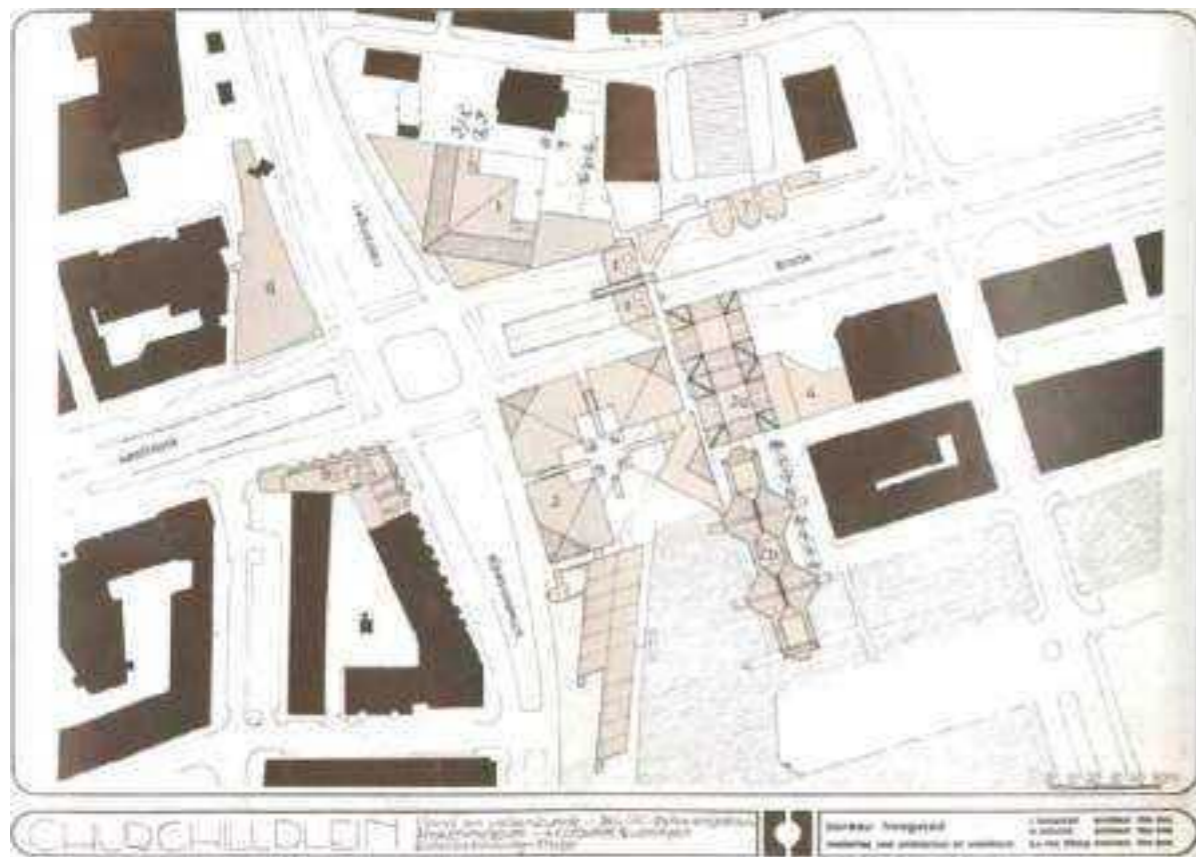
Naam: De Nieuwe Veste
 Adres: hoek Westblaak/Schiedamsdijk
 Ontwerper/architect: BHS (Bureau Hoogstad)
 Jaar: 1980

Het gebouw werd gekraakt in 1981.

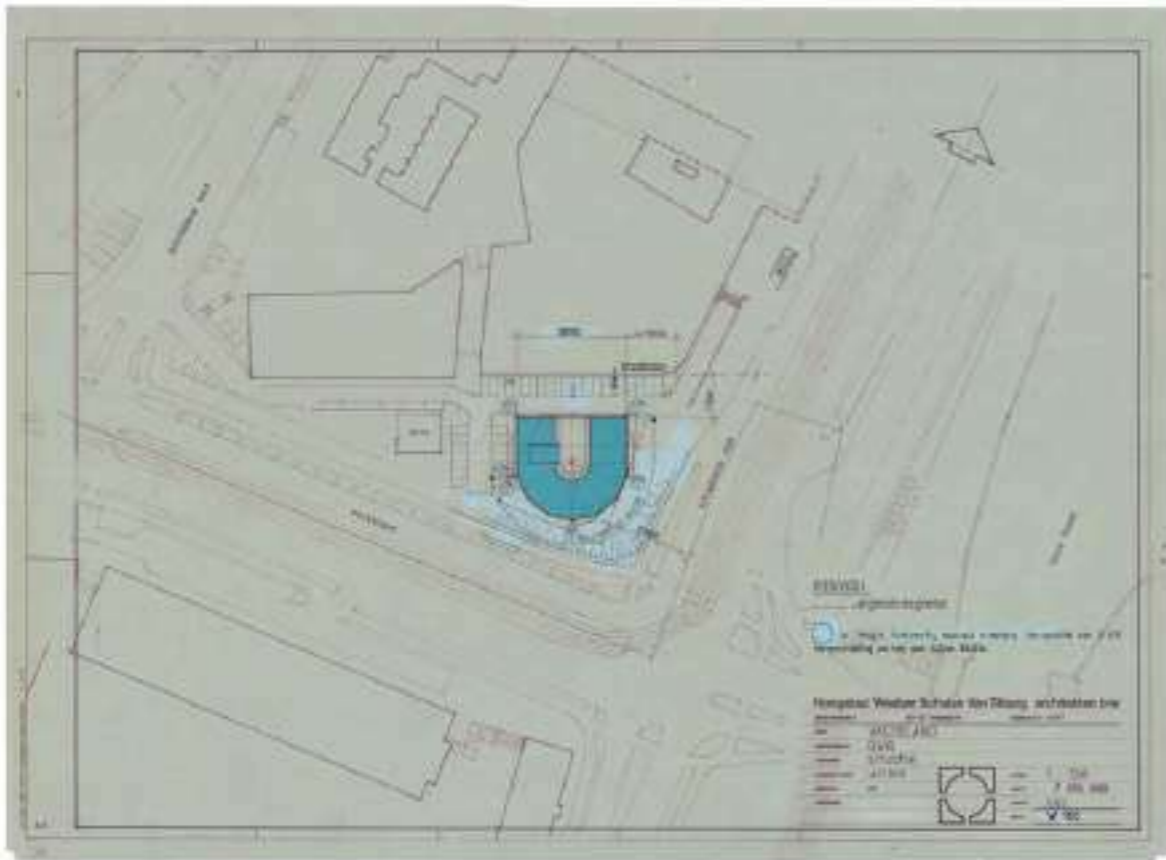
Tekening van Jan Hoogstad voor accentuering van de hoeken van de kruising tussen Coolingsingel en Westblaak/Blaak: dit zou een tochtgat zijn.

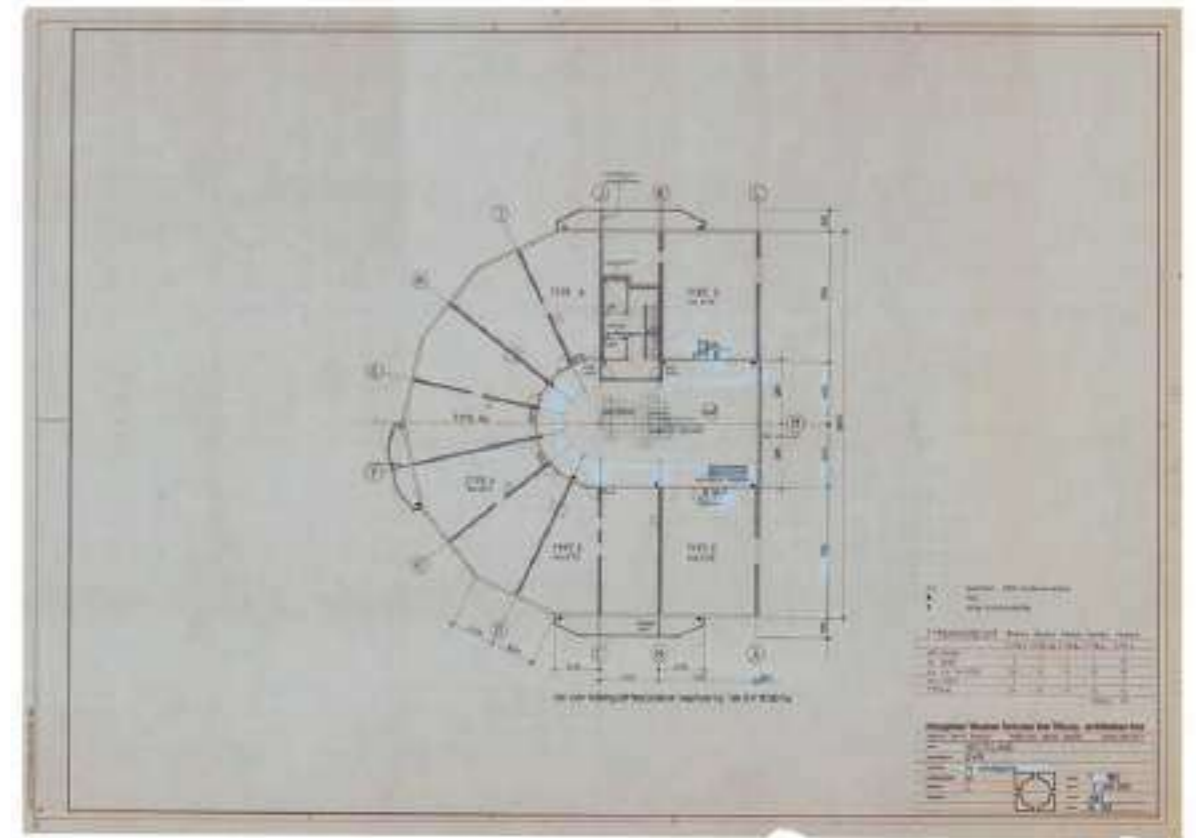
Plattegrond van Jan Hoogstad voor accentuering van de hoeken van de kruising tussen Coolsingel en Westblaak/Blaak.

Naam: "Hak van Weeber"
 Adres: Vasteland/Schiedamsedijk
 Ontwerper/architect: Carel Weeber
 Jaar: 1979 - 1981

Situatietekening.

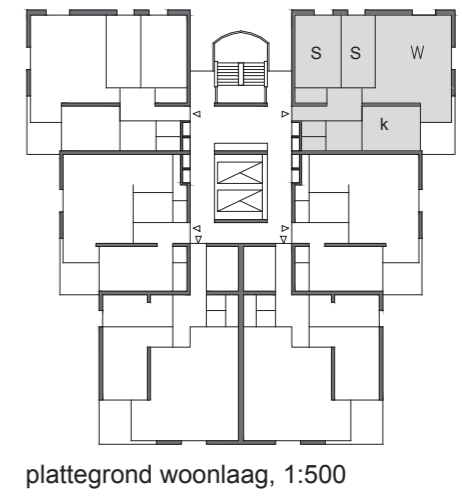
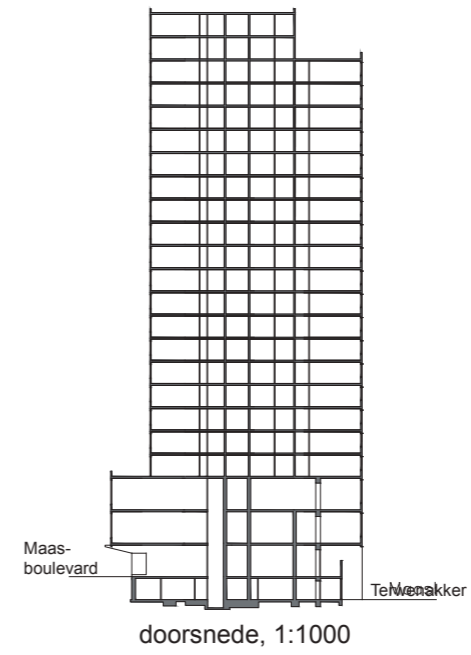
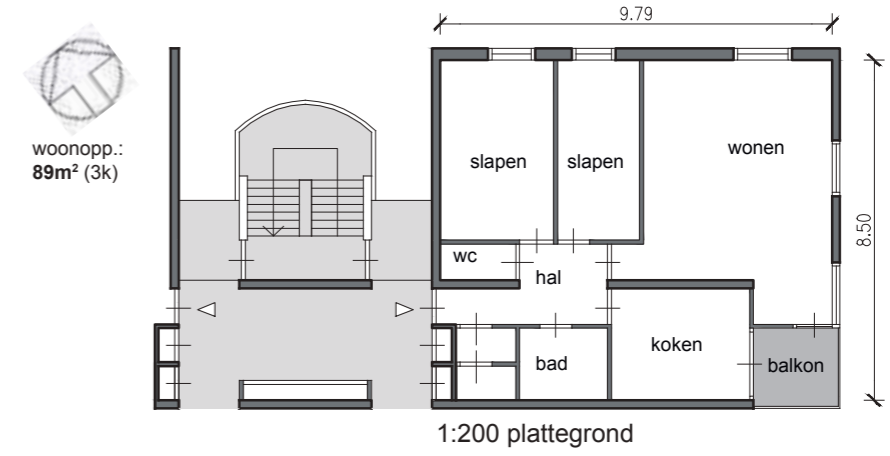
Typische plattegrond met woningindeling.

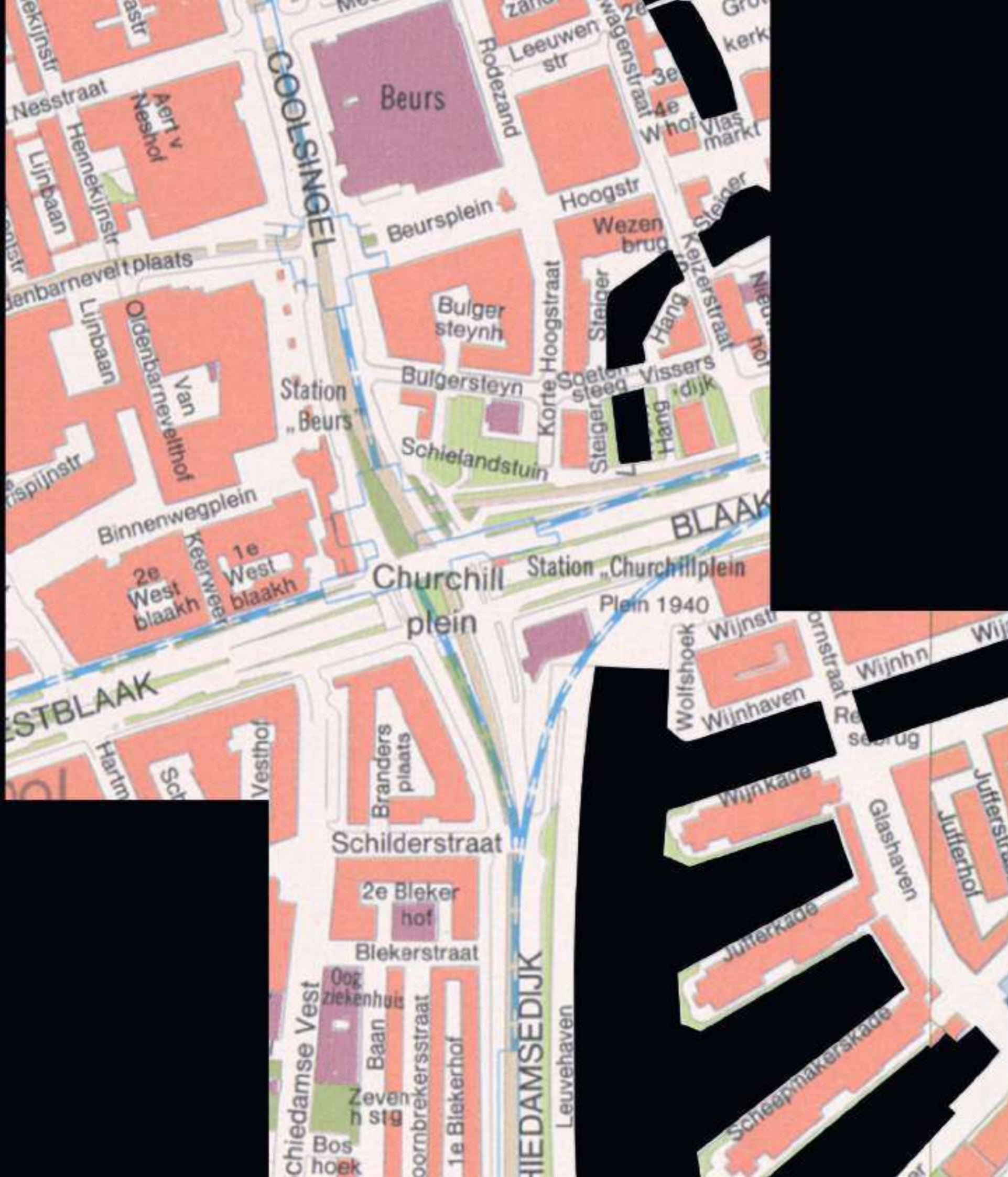

Naam: De Boompjes
Adres: Boompjes 266-600
Ontwerper/architect: Klunder
Jaar: 1988

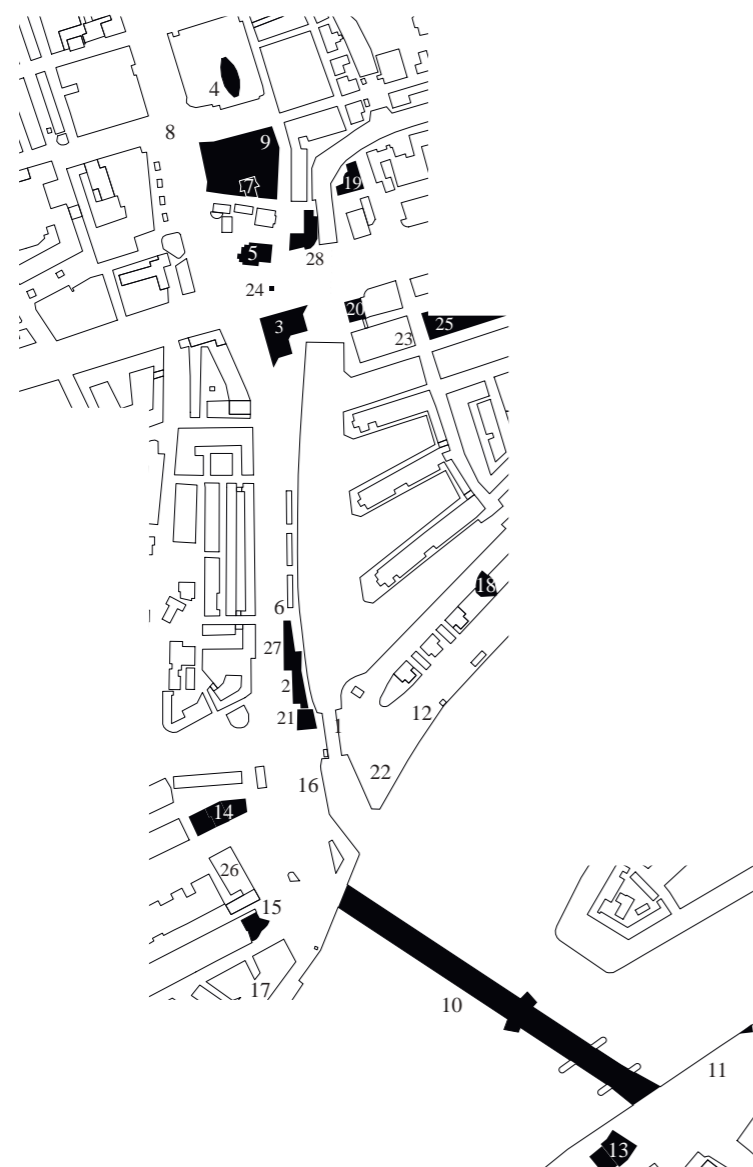
De Boompjes net na aanvang van de bouw.

1985 - 2018

- 1 Nieuwe Leuvebrug
- 2 IMAX Leuehaven
- 3 Maritiem Museum
- 4 Hoogbouw WTC
- 5 Robecotoren
- 6 Asklepiion
- 7 Schielandtoren
- 8 Koopgoot
- 9 HEMA
- 10 Erasmusbrug
- 11 Quay + Bridgwatcher's House
- 12 Vlaggenparade
- 13 Toren op Zuid
- 14 De Hoge Heren
- 15 Hoge Erasmus
- 16 Marathonbeeld
- 17 Verbouwing Zeemanshuis
- 18 Ernst & Young
- 19 De Witte Keizer
- 20 Coopvaart
- 21 Inntel Hotel
- 22 Strand aan de Maas
- 23 Optopper
- 24 Cascade
- 25 100hoog
- 26 Opbouw voor Joulz
- 27 Mainport Hotel
- 28 Blaak Office Tower

Naam: Nieuwe Leuvebrug
Adres: Leuvehaven
Ontwerper/architect: B&W
Jaar: 1985

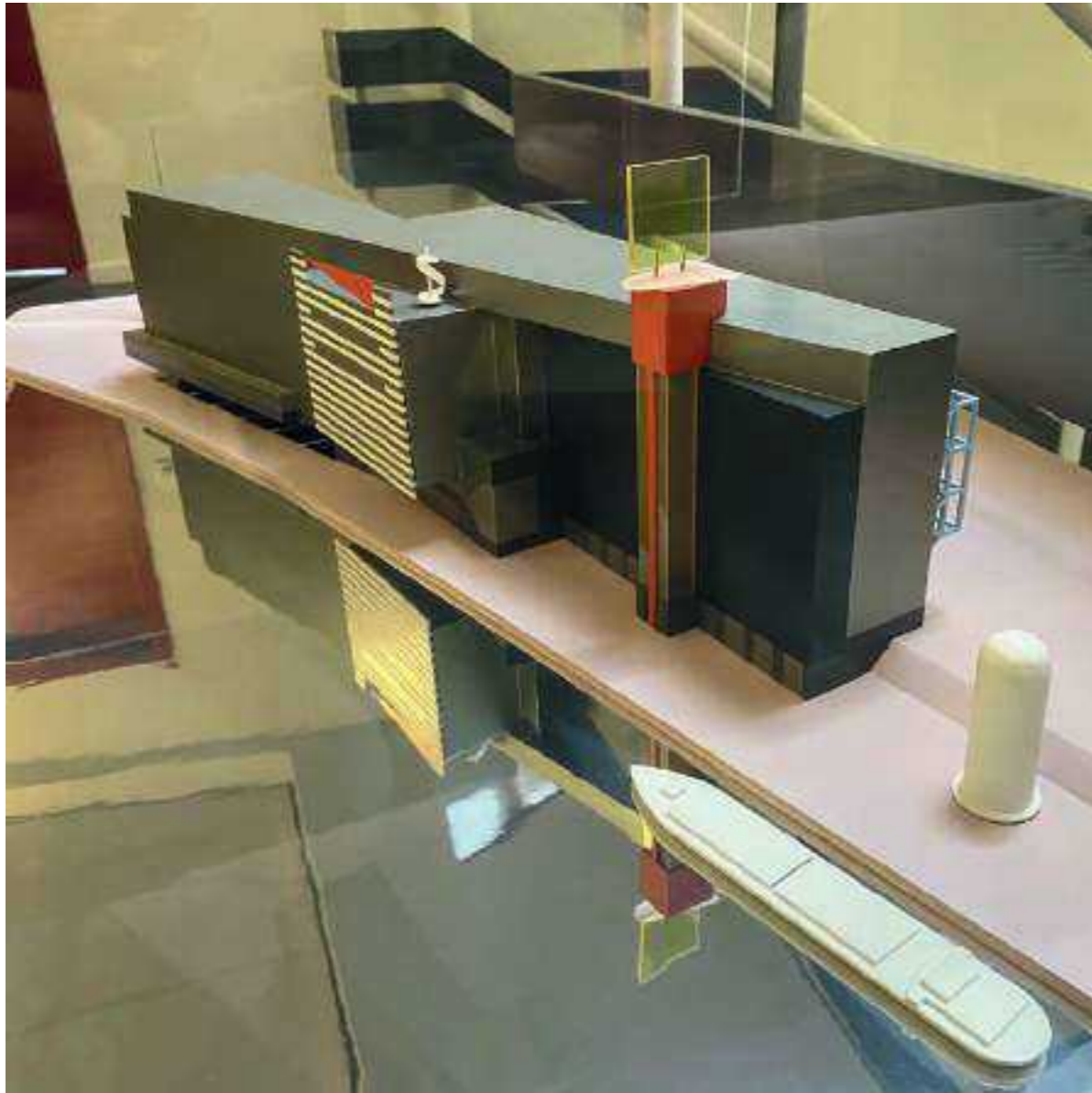
Nieuwe Leuvebrug omstreeks 1970.

Nieuwe Leuvebrug omstreeks 1930.

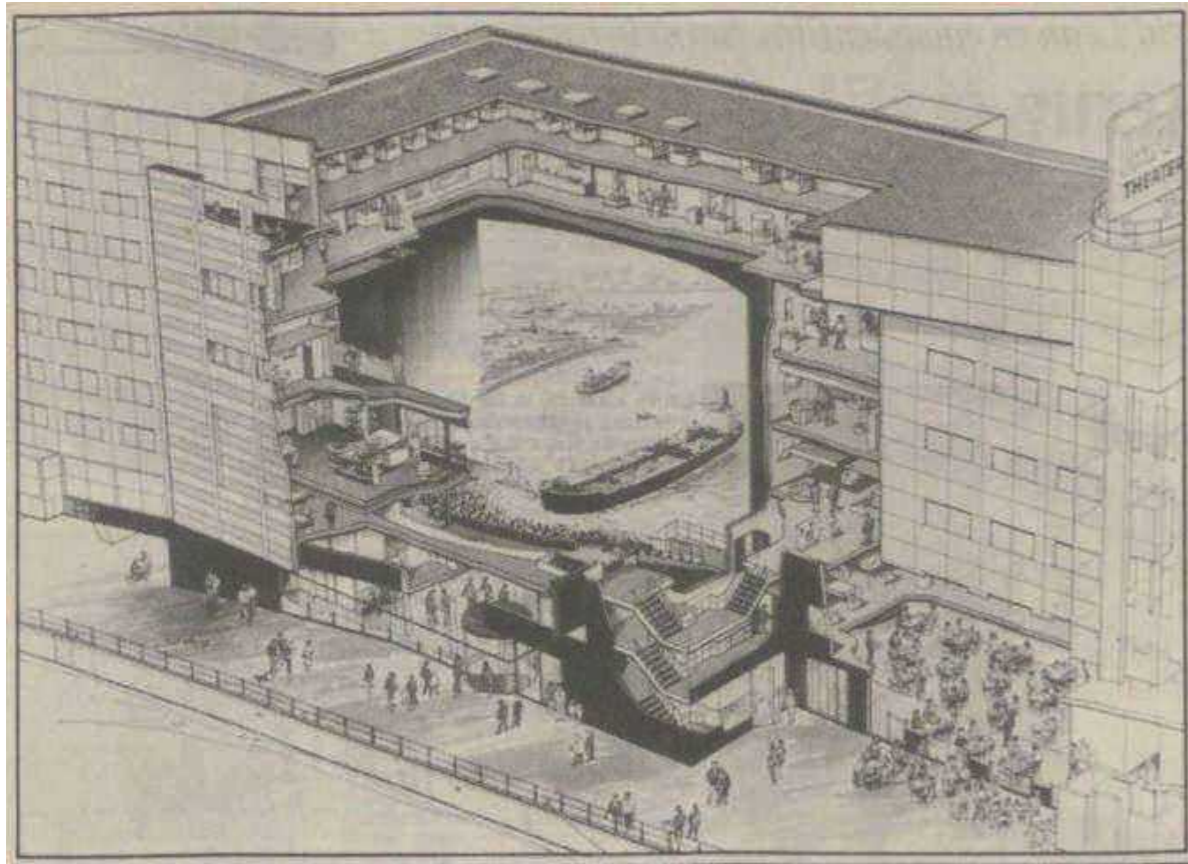

Naam: IMAX Leuvehaven
Adres: Leuvehaven
Ontwerper/architect: Tuns + Horsting
Jaar: 1986

Maquette van Tuns + Horsting.

Reclame voor de bioscoop.

Naam: Maritiem Museum
Adres: Leuvehaven/Blaak
Ontwerper/architect: Quist Wintermans Architecten
Jaar: 1986

MARITIEM MUSEUM TE ROTTERDAM

ir.J.Laurens, Gemeentewerken Rotterdam, Ingenieursbureau Utiliteits- en Waterbouw

De nieuwe huisvesting van het Maritiem Museum in de Maasstad, is onmiskenbaar een betonnen gebouw, met een duidelijke integratie van vormgeving en constructie. De keuze van schoon beton leidde in dit gebouw tot een aantal bijzondere constructieve en technologische aspecten, die beknopt worden toegelicht. Het gebouw is begin november in gebruik genomen.

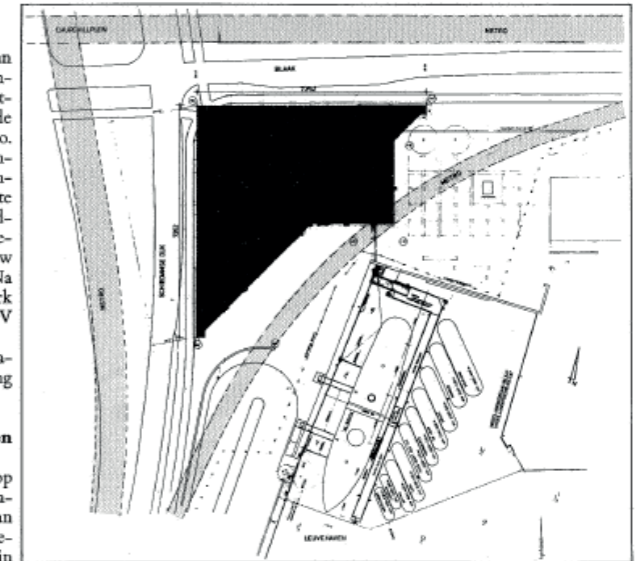
In 1979 werd het oude gebouw van het Maritiem Museum Prins Hendrik aan de Rochussenstraat te Rotterdam gesloopt in verband met de bouw van de oost-westlijn van de metro. In 1981 werd door het architectenbureau W.G.Quist te Rotterdam begonnen aan het ontwerp voor het nieuw te bouwen museum. De constructieve advisering werd opgedragen aan het ingenieursbureau Utiliteits- en Waterbouw van Gemeentewerken Rotterdam. Na openbare aanbesteding werd het werk gegund aan bouwbedrijf H. de Vries BV uit Emmeloord.

De eerste paal werd in juni 1983 geslagen en de bouwkundige oplevering vond plaats in december 1985.

Karakteristiek van het gebouw en de omgeving

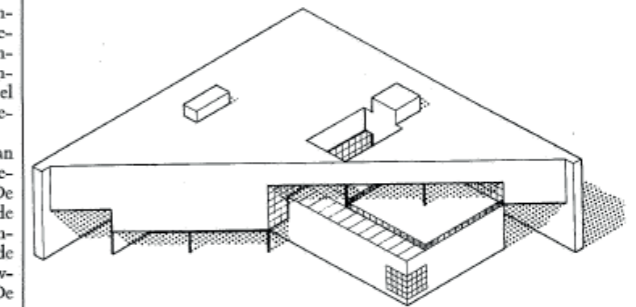
Het nieuwe Maritiem Museum ligt op een markante plaats in Rotterdam, namelijk op de kop van de Leuvehaven aan het kruispunt van de Blaak en de Schiedamsedijk (fig. 1). Het was geen terrein waar zonder meer kon worden gebouwd. Naast stedenbouwkundige randvoorwaarden zoals bouwhoogte en het opnemen van een tweetal openbare arcaden (zie fig. 7) moest ondergronds rekening worden gehouden met de aanwezigheid van een waterkering, een metrobus en de resten van een sluiscomplex. Tevens liggen veel kabels en leidingen in de grond die voor het merendeel onder de arcaden moesten worden geconcentreerd.

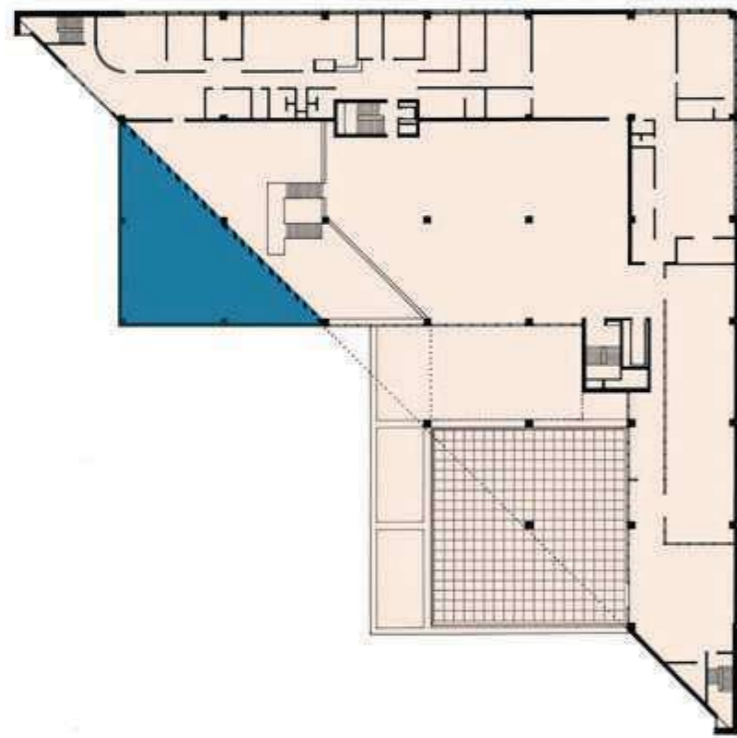
Het gebouw heeft een oppervlakte van ca. 6720 m² en het bestaat uit een driehoek met zijden van 72, 72 en 102 m. De hoogte bedraagt 21 m. De schuine zijde van het gebouw wordt plaatselijk onderbroken door een gedeeltelijk in de driehoek geschoven rechthoekig bouwvolume, het zgn. Vademecum (fig. 2). De

1 Situatie van het gebouw in z'n directe omgeving

2 Scheve projectie met op de voorgrond het Vademecum

Plattegrond van het Maritiem Museum.

Naam: Hoogbouw WTC
Adres: Coolingsingel
Ontwerper/architect: Rob van Erk & Ab Verbeek (Grosman)
Jaar: 1987

Tijdens de bouw.

Huidig interieur.

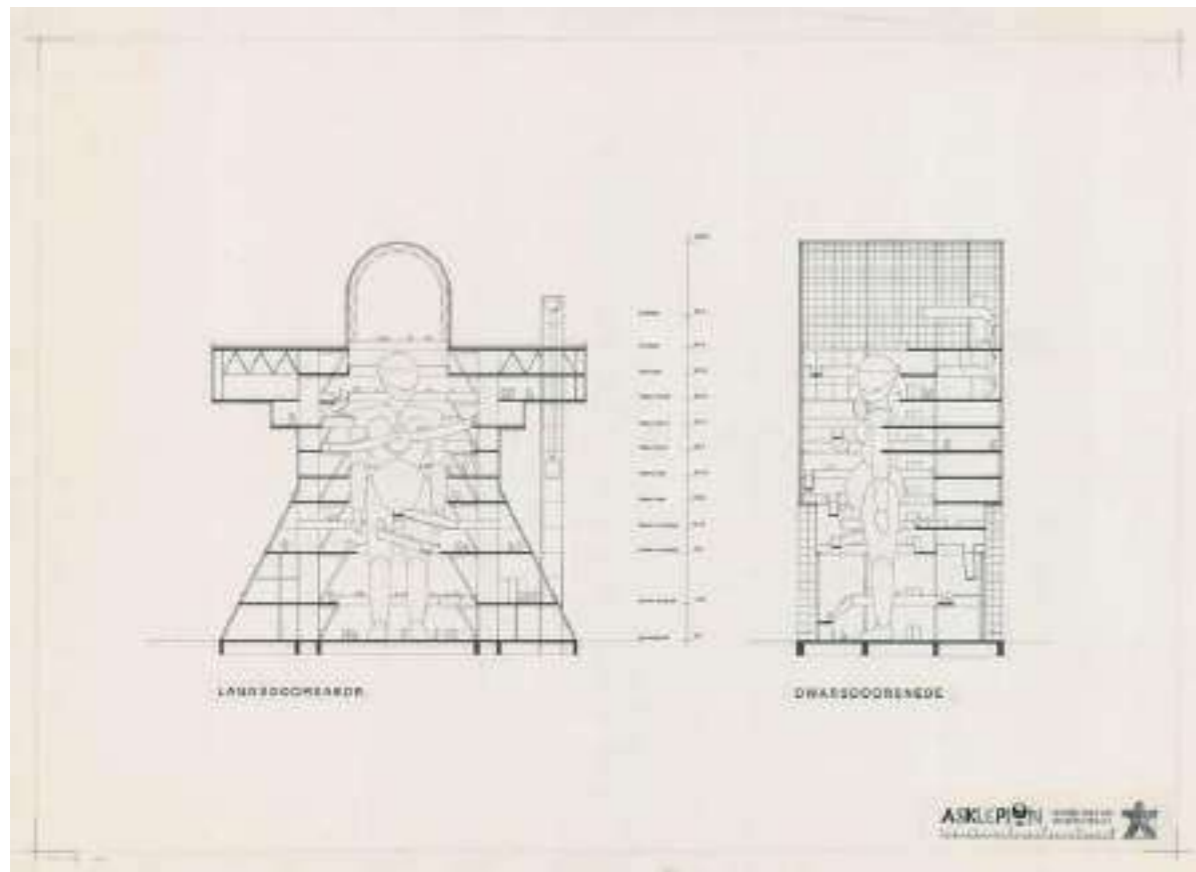

Naam: Robecotoren
 Adres: Coolsingel 120
 Ontwerper/architect: Wim Quist
 Jaar: 1991

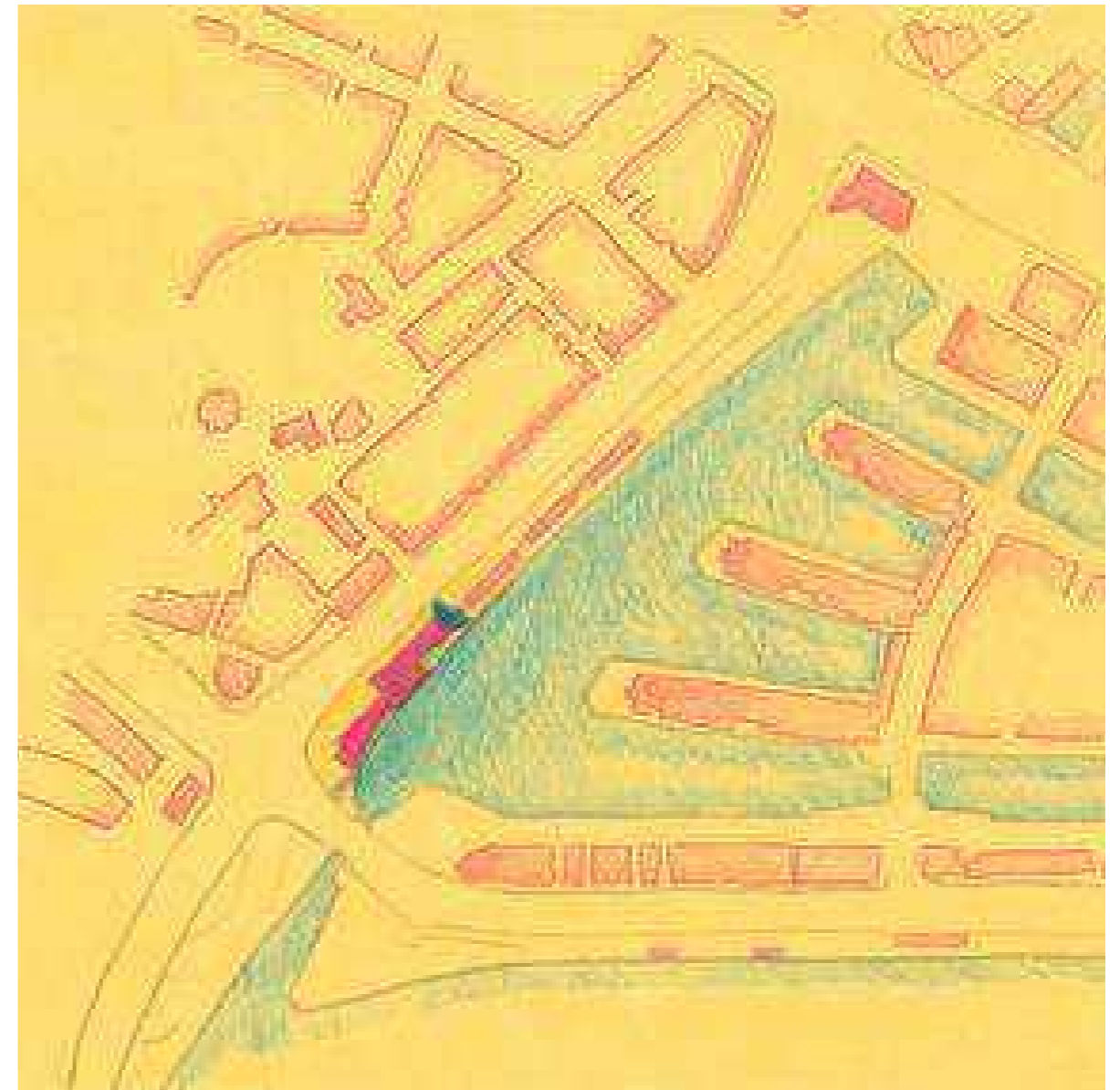

Naam: Asklepion
 Adres: Leuvehaven
 Ontwerper/architect: Soeters van Eldonk architecten, Niki de Saint Phalle
 Jaar: 1995

Niet gerealiseerd ontwerp voor een themapark over het menselijk lichaam aan de Leuvehaven. Het bestond uit een beeld van een menselijk lichaam dat aan de kant van het centrum aan het gebouw zou worden toegevoegd.

Doorsnede van het lichaam dat aan het gebouw moet komen.

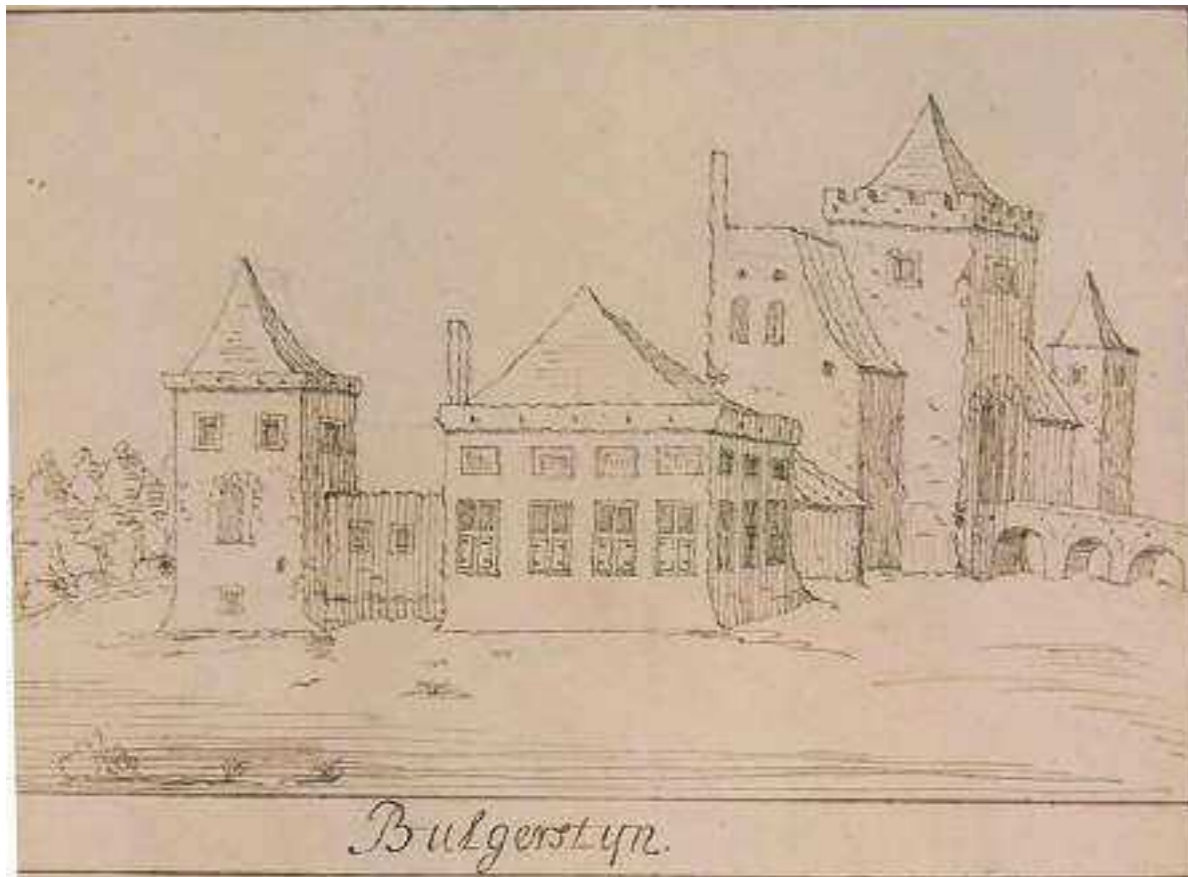
Situatietekening.

Naam: Schielandtoren
Adres: Bulgersteijnhof
Ontwerper/architect: Pi de Bruijn (Architecten Cie)
Jaar: 1995

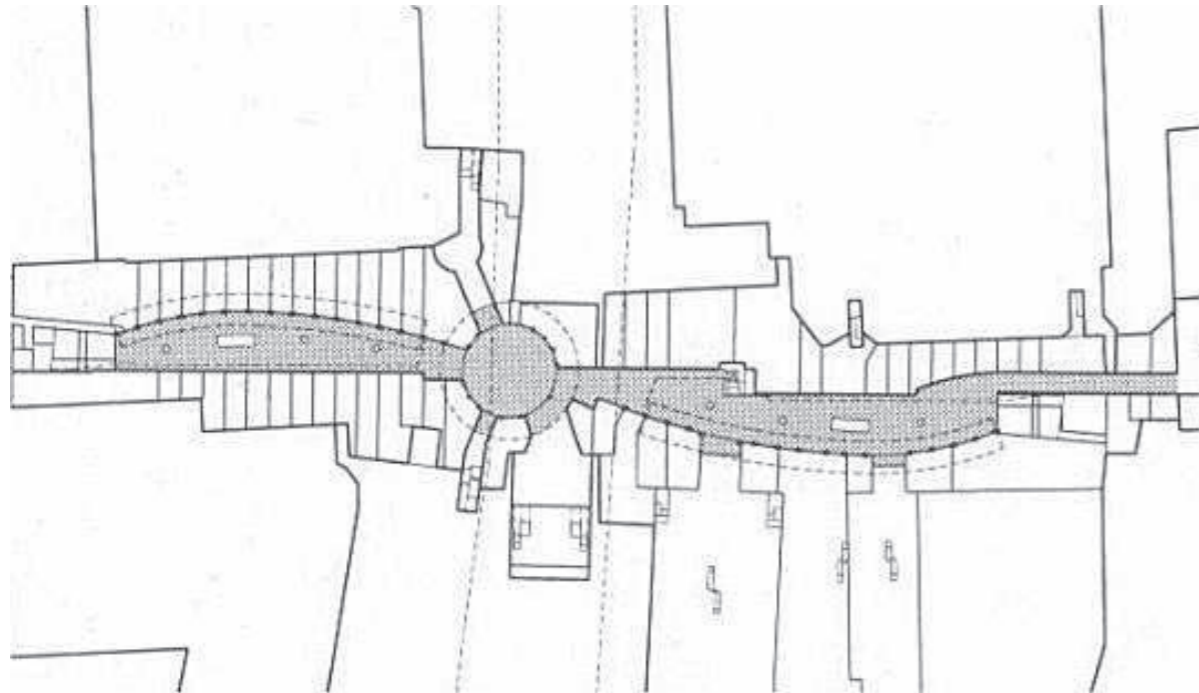
Het complete Bulgersteijnhof, met rechtsboven de Hema, rechtsonder Korte Hoogstraat, links de C&A.

Van 1333 tot 1578 stond hier slot Bulgersteyn.

Naam: Beurstraverse (Koopgoot)
 Adres: Beursplein en omgeving
 Ontwerper/architect: Pi de Bruijn
 Jaar: 1996

Plattegrond van de Beurstraverse, met in het midden metrostation Beurs.

Op 21 juni 1994 beschildert Herman Brood de eerste heipaal voor de Beurstraverse.

Naam: HEMA
 Adres: Beursplein 2
 Ontwerper/architect: Merckx + Girod
 Jaar: 1996

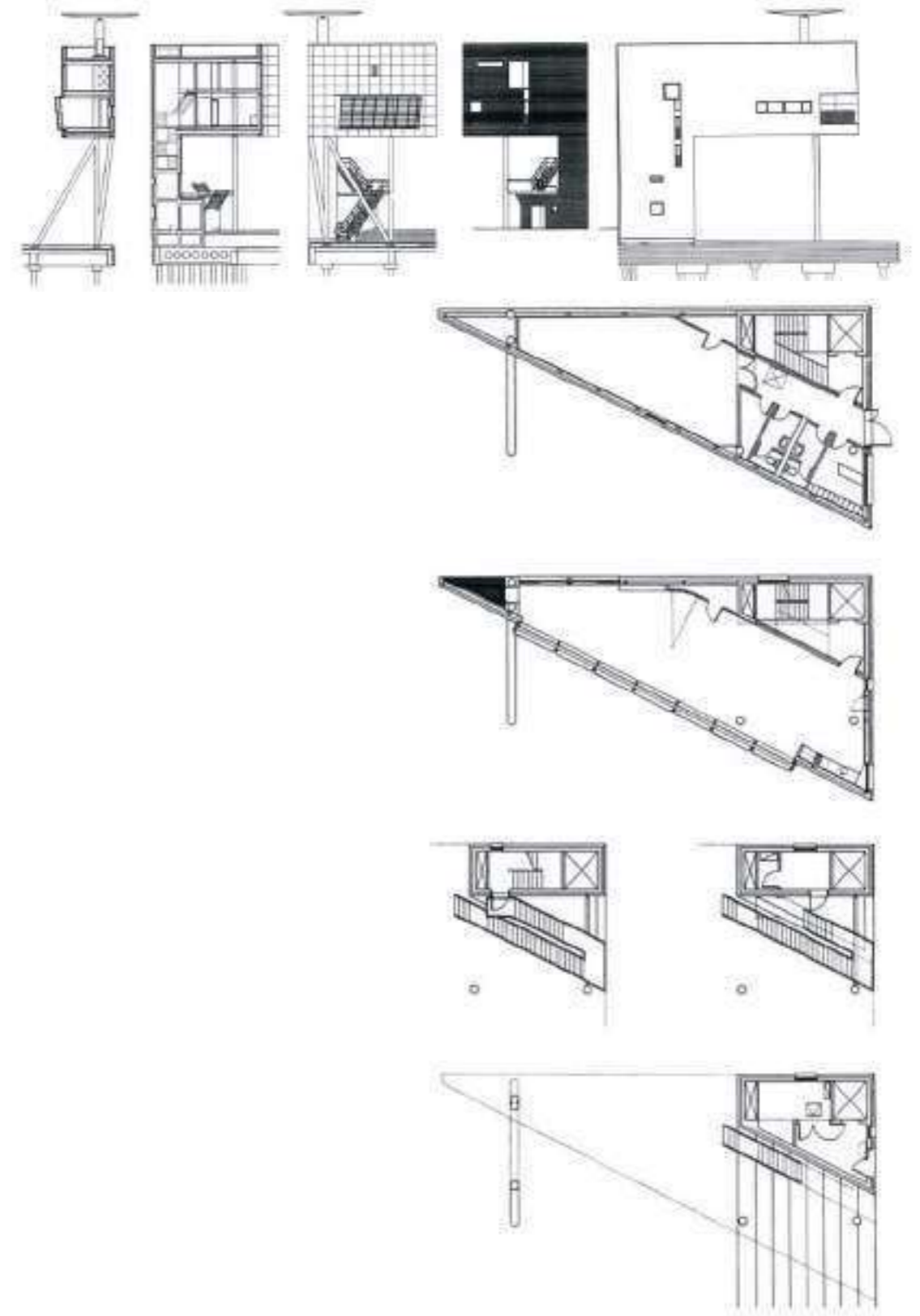
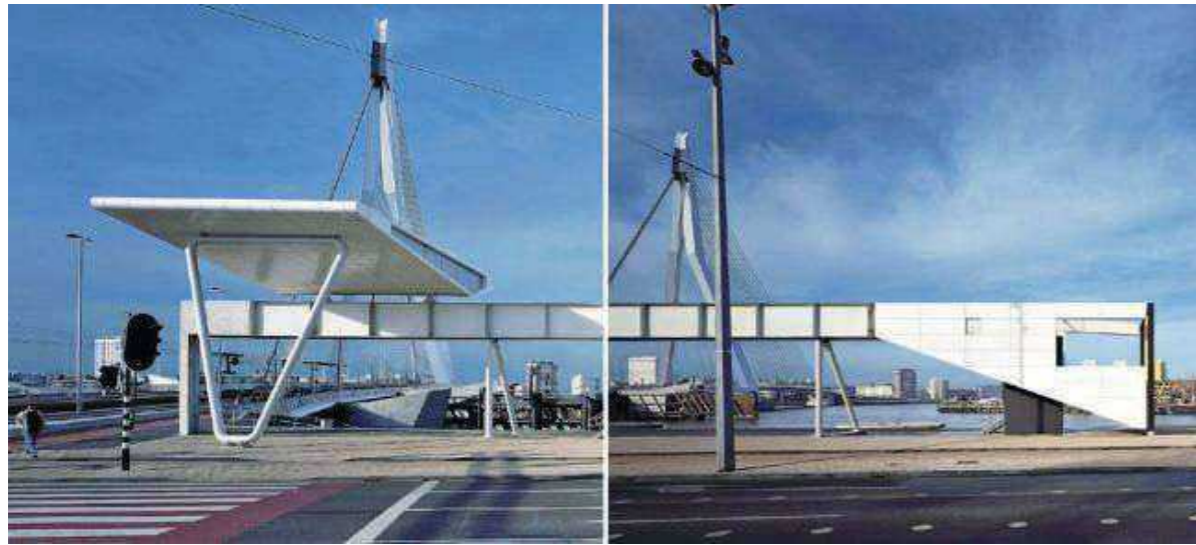
Naam: Erasmusbrug
 Adres: Nieuwe Maas
 Ontwerper/architect: Ben van Berkel/UNStudio
 Jaar: 1996

Hoofdpijler van de Erasmusbrug wordt op zijn plek gevaren.

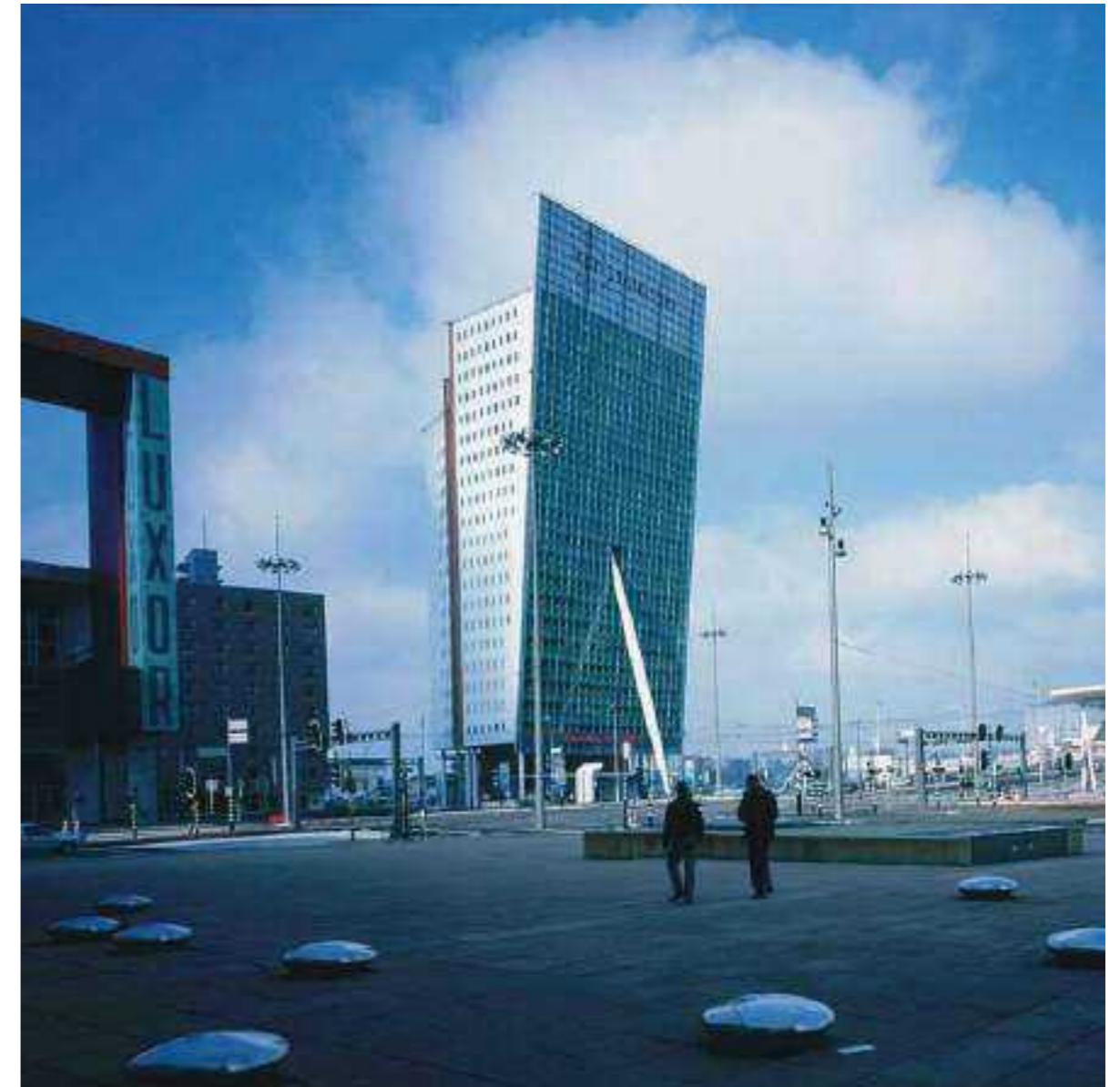

Naam: Quay + Bridgewatcher's House
 Adres: Kop van Zuid
 Ontwerper/architect: Bolles + Wilson
 Jaar: 1996

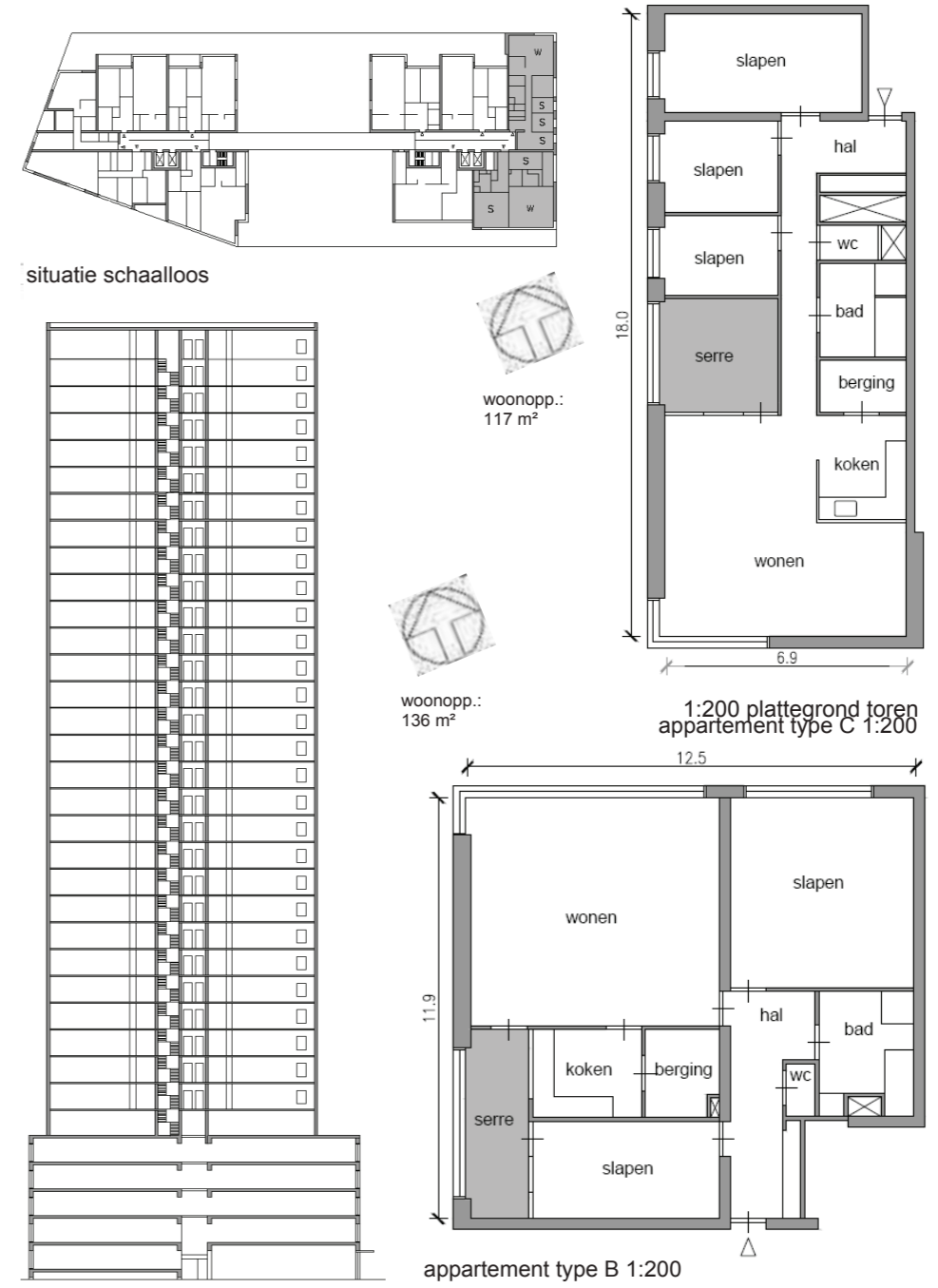

Naam: Vlaggenparade (230 vlaggen representeren alle identiteiten van Rotterdam)
 Adres: Boompjeskade
 Ontwerper/architect: -
 Jaar: 2000

Naam: Toren op Zuid
 Adres: Kop van Zuid
 Ontwerper/architect: Renzo Piano
 Jaar: 1998-2000

Naam: De Hoge Heren
 Adres: Gedempte Zalmhaven 47-749
 Ontwerper/architect: Wiel Arets
 Jaar: 2001

Naam: Hoge Erasmus
 Adres: Willemsplein
 Ontwerper/architect: Klunder
 Jaar: 2001

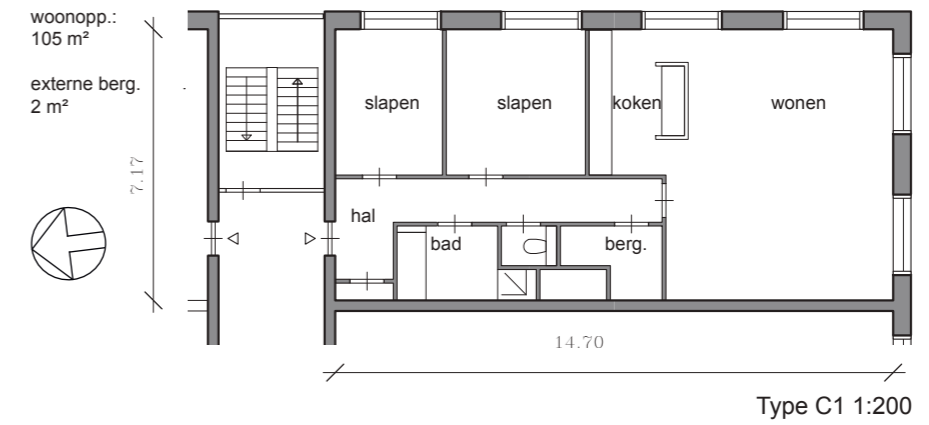
Naam: Marathonbeeld
 Adres: Glitterplein
 Ontwerper/architect: Henk Visch
 Jaar: 2001

Naam: Verbouwing van het Zeemanshuis tot Maritime Hotel
 Adres: Willemskade 13
 Ontwerper/architect: Zonneveld Ingenieurs
 Jaar: 2001

Naam: Kantoor Ernst & Young
 Adres: Boompjes 258
 Ontwerper/architect: 01-10 architecten
 Jaar: 2005

Naam: De Witte Keizer
 Adres: Hang
 Ontwerper/architect: KCAP
 Jaar: 2005

Op de voorgrond links is nog net een deel van het wederopbouwblok te zien, dat hier stond voordat De Witte Keizer gebouwd werd.

Bebouwing aan de Hang voor het bombardement.

Naam: Coopvaert
Adres: Blaak
Ontwerper/architect: Dam & Partners
Jaar: 2006

Naam: Intel Hotel (hoogbouwdeel)
 Adres: Schiedamsedijk
 Ontwerper/architect: MAS Architectuur
 Jaar: 2007

In 2005 en 2006 was er een tijdelijke club (Club IMAX) in de oude bioscoopzaal.

Club Imax.

Naam: Strand aan de Maas
Adres: Boompjeskade
Ontwerper/architect: Monadnock
Jaar: 2007 - 2008

Het paviljoen was demontabel. Na de sluiting van het stadsstrand in 2008 werd ook het paviljoen weggehaald.

Naam: Optopper
Adres: Posthoornstraat 11
Ontwerper/architect: Lüchinger Architects
Jaar: 2008

Naam: Cascade
 Adres: voormalig Van Henegouwerplein
 Ontwerper/architect: Joep van Lieshout
 Jaar: 2010

Naam: 100Hoog
 Adres: Wijnstraat/Posthoornstraat
 Ontwerper/architect: Klunder
 Jaar: 2013

Naam: Opbouw voor Joulz
 Adres: Willemsplein
 Ontwerper/architect: Dam & Partners
 Jaar: 2013

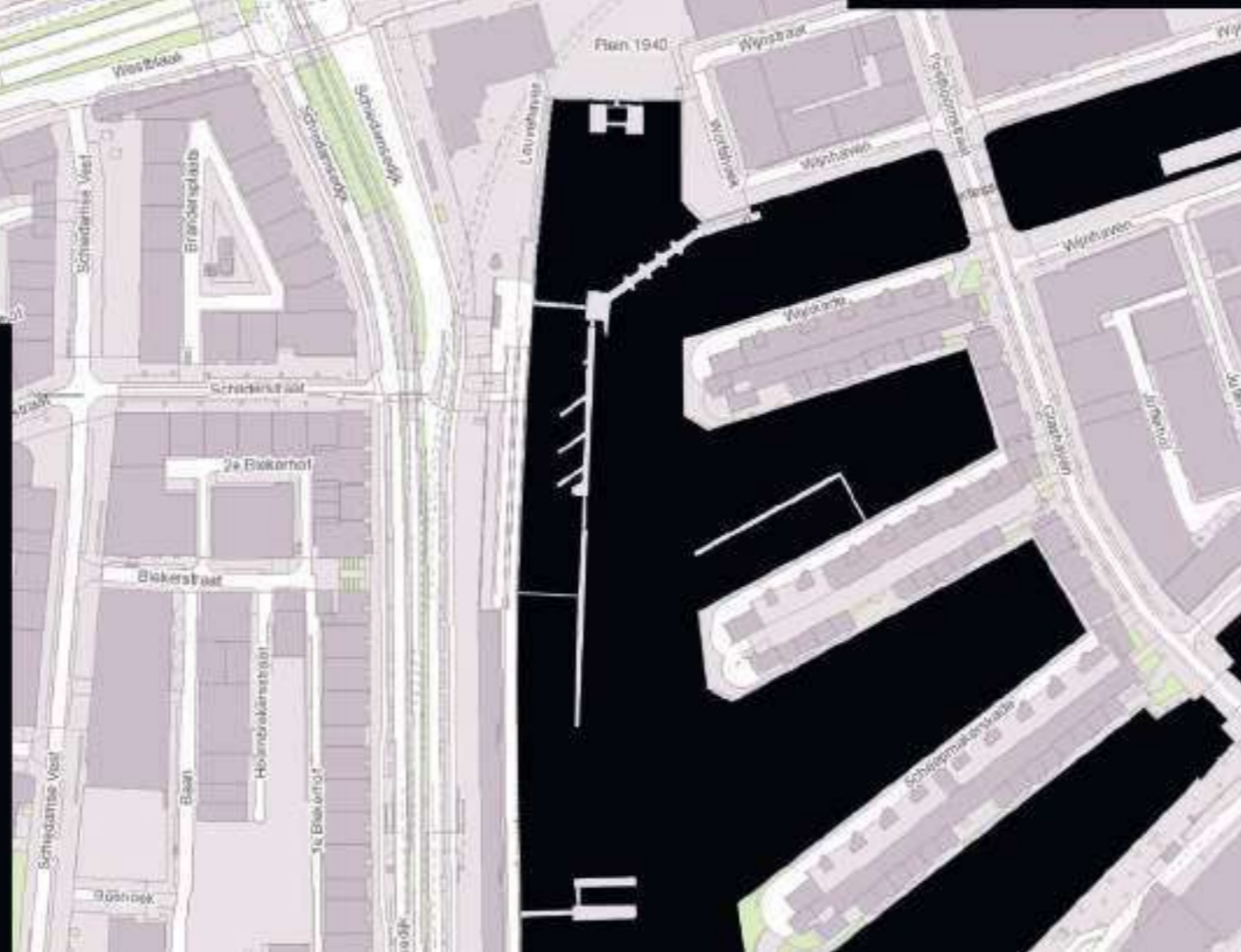
Naam: Mainport Hotel
 Adres: Schiedamsedijk
 Ontwerper/architect: MAS Architectuur
 Jaar: 2013

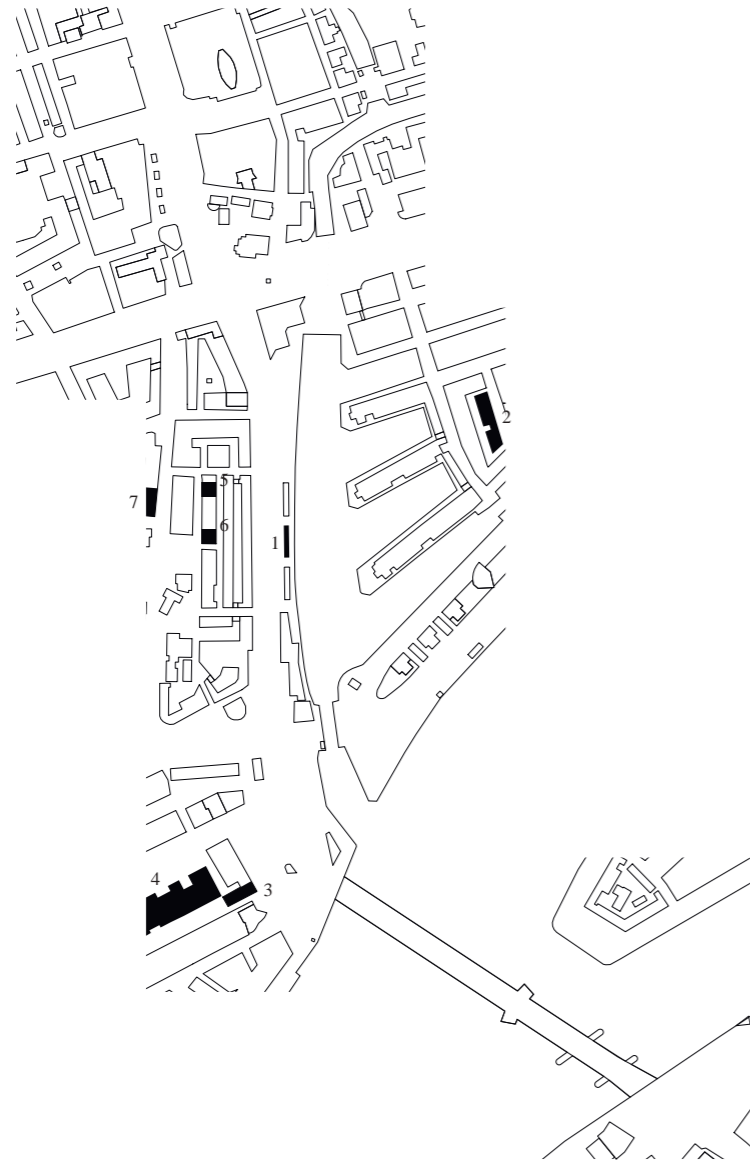
De uitbreiding werd ontworpen nadat het oude gedeelte (oorspronkelijke bioscoopdeel) instortte tijdens een renovatie.

Naam: Blaak Office Tower
Adres: Blaak 555
Ontwerper/architect: Helmut Jahn
Jaar: 2014

- 1 Leuvepaviljoen
- 2 up:town
- 3 Willemstoren
- 4 De Zalmhaven
- 5 The Cool Tower
- 6 Baan Tower
- 7 De Maasbode

Naam: Leuvenpaviljoen
Adres: Leuvehaven
Ontwerper/architect: Moedersheim Moonen
Jaar: 2021

Naam: up:town
 Adres: Jufferstraat/Jufferhof
 Ontwerper/architect: Jeroen Hoorn/HD Architecten
 Jaar: 2019

De toren werd in het expeditiehof van kantoorgebouw De Vier Leeuwen gebouwd.

Naam: Willemstoren
 Adres: Willemsplein
 Ontwerper/architect: IWT i.s.m. Studio for New Realities
 Jaar: 2019

Naam: De Zalmhaven
 Adres: Houtlaan
 Ontwerper/architect: Dam & Partners (hoogbouw), KAAAN (laagbouw)
 Jaar: 2022

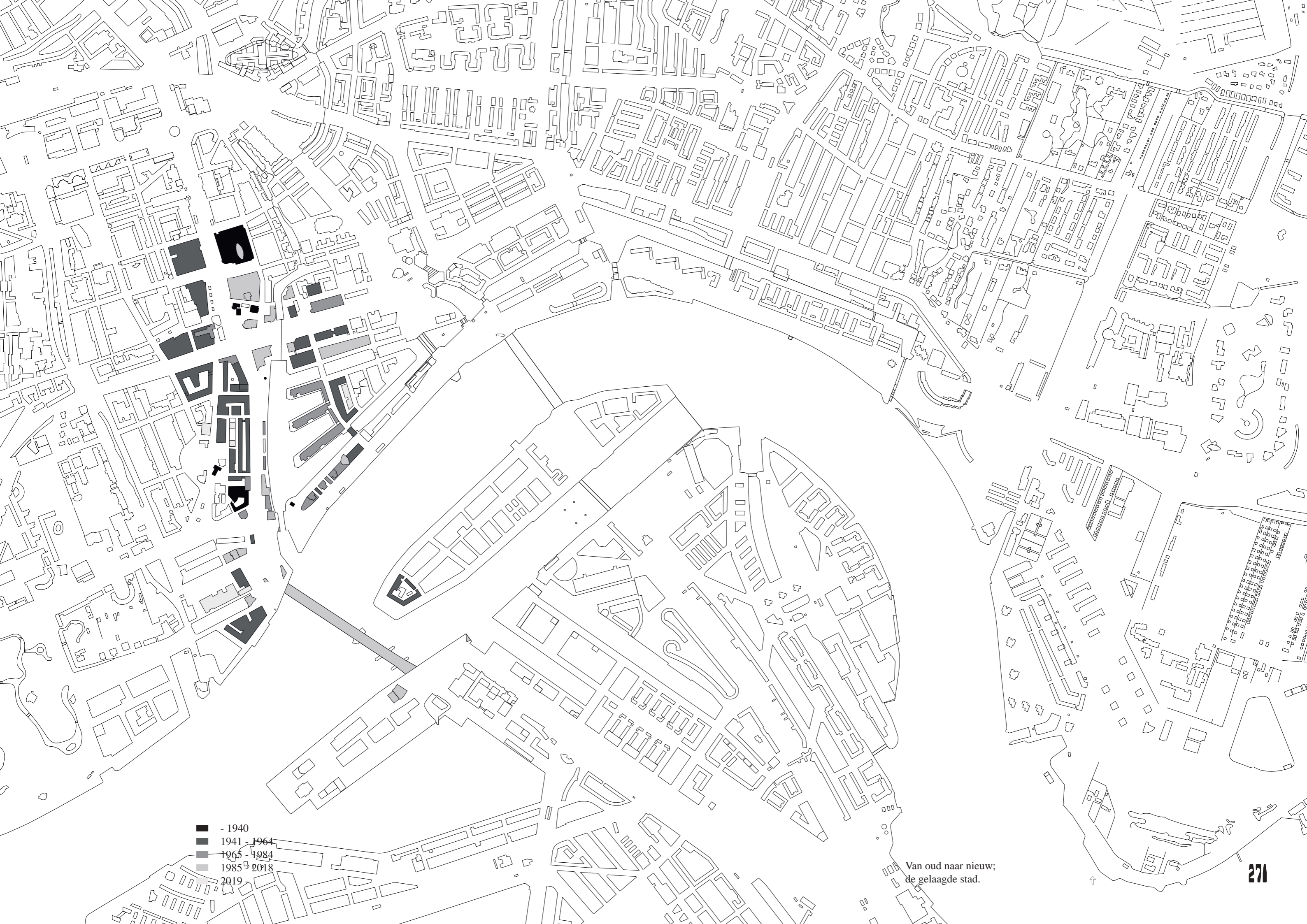
Naam: The Cooltower
 Adres: Baan 50
 Ontwerper/architect: V8 Architects
 Jaar: 2022

Naam: Baan Tower
 Adres: Baan 2-4
 Ontwerper/architect: Powerhouse Company
 Jaar: 2022

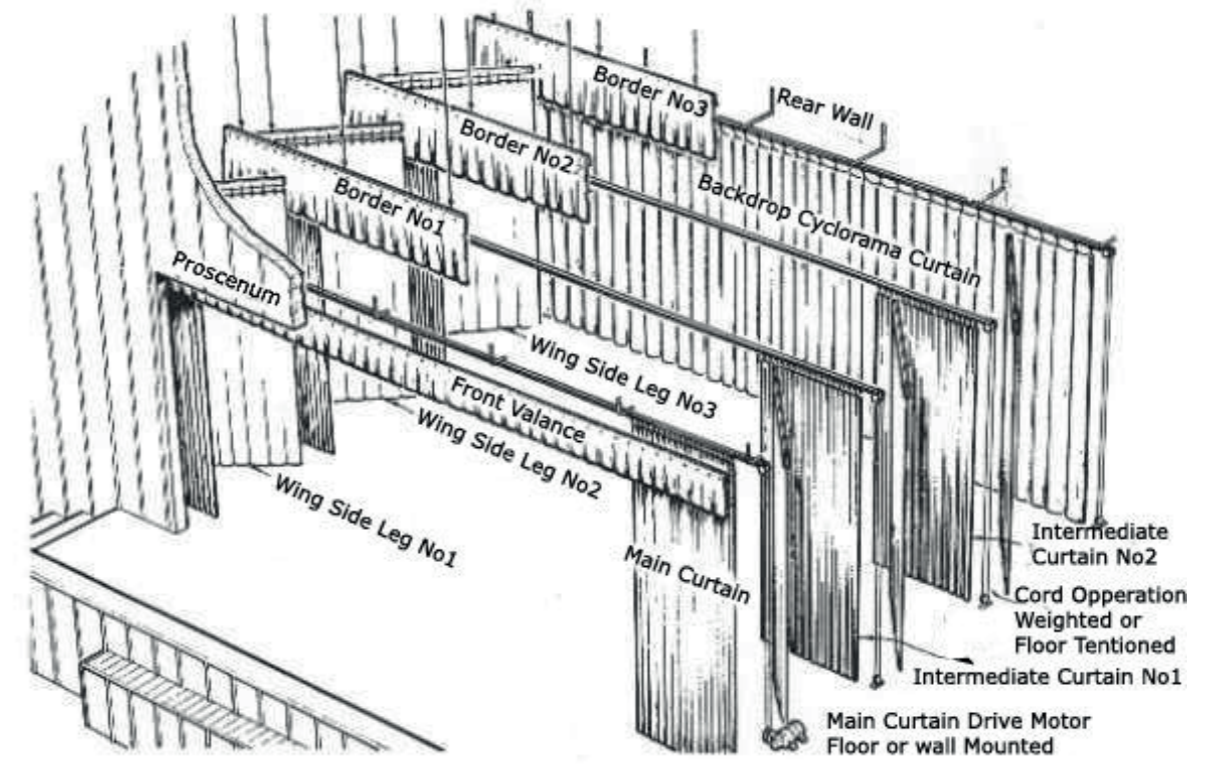

Naam: De Maasbode
 Adres: William Boothlaan
 Ontwerper/architect: Van Bergen Kolpa
 Jaar: 2022

- - 1940
- 1941 - 1964
- 1965 - 1984
- 1985 - 2018
- 2019

Van oud naar nieuw;
de gelaagde stad.

WTC
Korte Hoogstraat
Rabobank - De Scheepjes - De Witte Keizer

De Boompjes
Scheepmakerskade
Roan - Zani

Cooltower (2021)
Portiekwoningen Schiedamsedijk

Robecotoren, Rabobank, 1955
Maritiem Museum
Het Lage Licht

Coopvaert, 100hoog, The Muse
Graanhuys

Coopvaert, 100hoog, The Muse
Graanhuys

De Maas, Ernst & Young, De Boompjes
Jufferkade
oude locomotief

Robecotoren, Rabobank, 1955
Maritiem Museum
Het Lage Licht

up:town
Jufferkade

Schiedamsedijk

Schiedamsedijk

Schilderstraat

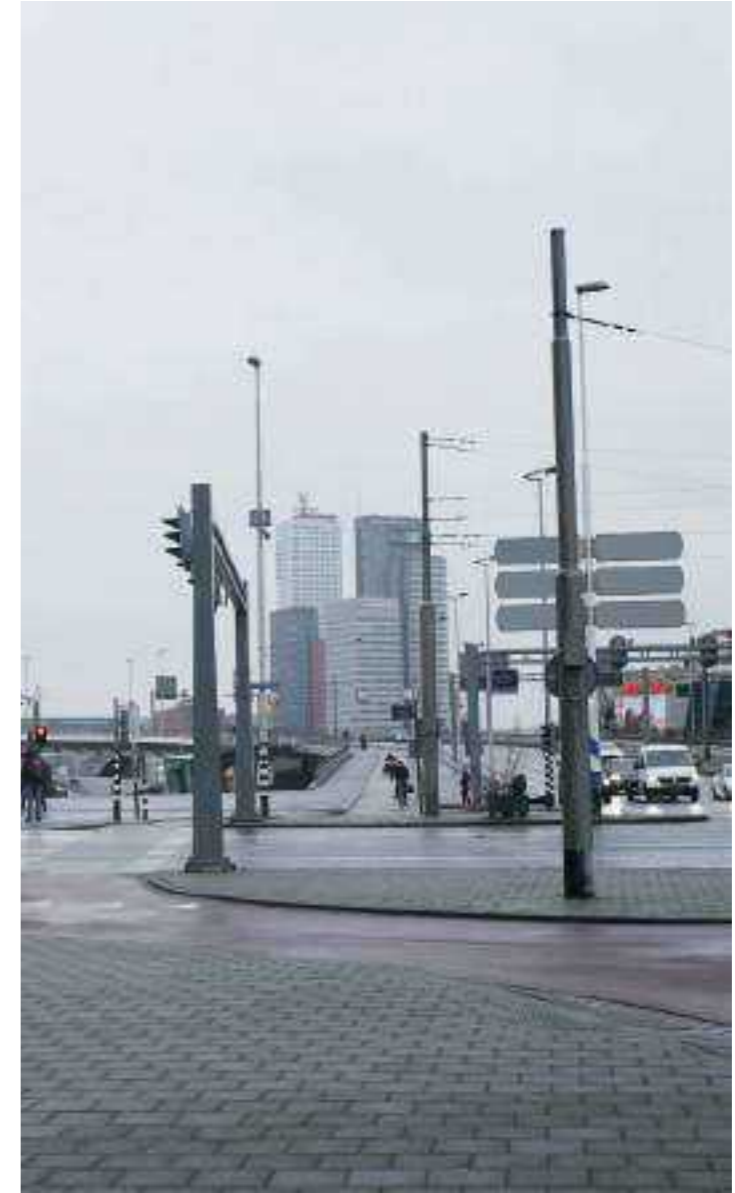
Schiedamsedijk

Hak van Weeber
Maastorenflat
De Hoge Heren

Maastorenflat
De Hoge Heren

Erasmusburg

Scheepmakershaven

Jufferkade

Kraan Fige
Leuvtoren
Coolse Poort

Wijnhaven

Bierhaven

Rederijhaven

Schilderstraat

Soetensteeg

Erasmushuis
Schielandtoren
WTC

Schiedamsedijk

Maritiem Museum

Mainport Hotel
De Boompjes

De Nieuwe Veste
De Coolse Poort
Maritiem Museum

Robecotoren
Schielandhuis

Erasmushuis
Schielandhuis
Hoofdpoot

De Nieuwe Veste

Maastorenflat
Erasmusbrug
Inntel Hotel

Erasmushuis

Schielandhuis
Blaak Office Tower

Woningbouw Schiedamse Vest
De Nieuwe Veste

Centraal Gebouw voor de Volksgezondheid
GGD

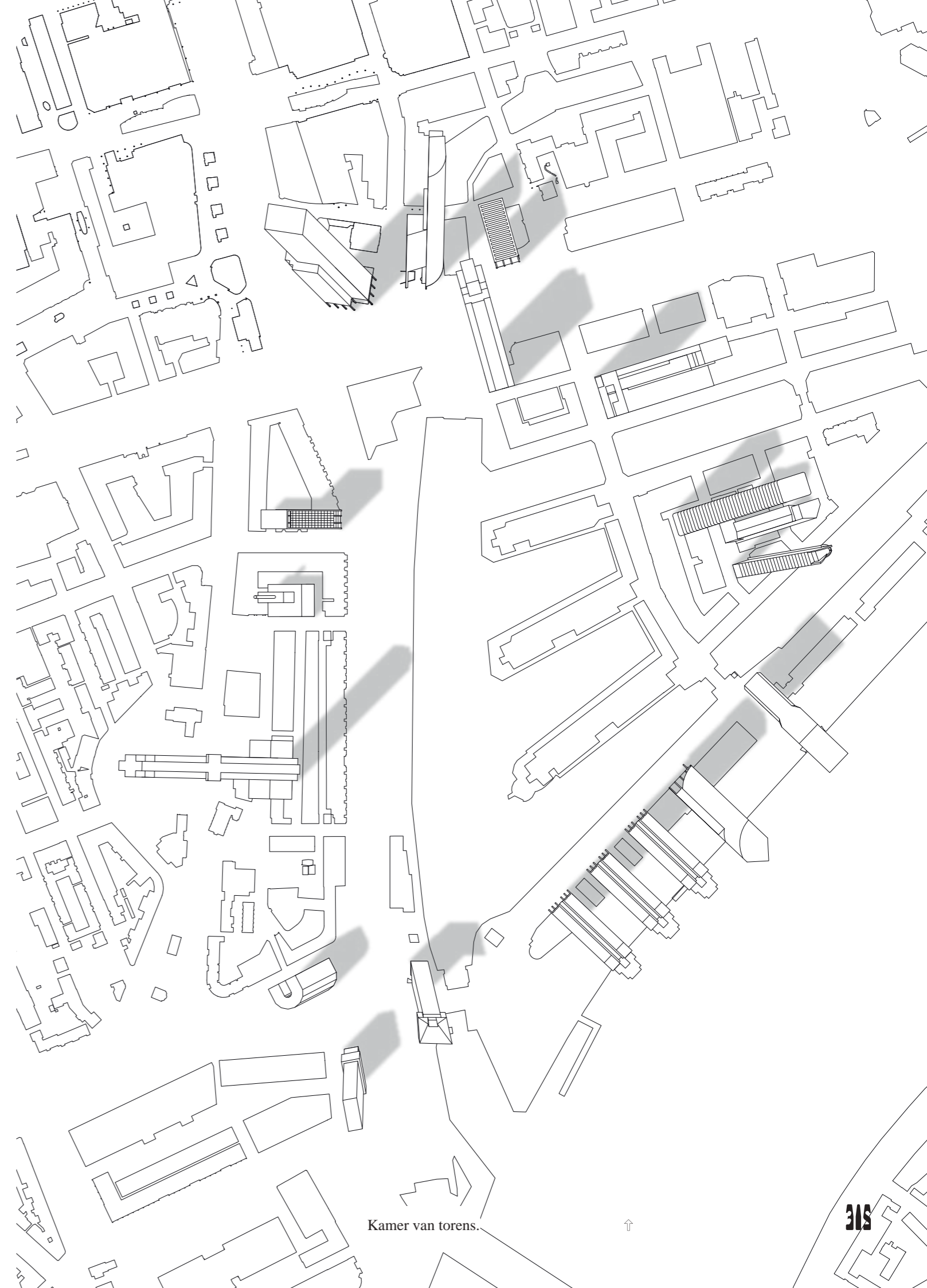
Het Lage Licht
Maritiem Museum
Robocotoren
Blaak Office Tower

De volgende drie kaarten zijn een poging alle beelden, kaarten en informatie te vatten in een tekening met één thema.

Allereerst is er de stadsdriehoek die langzaam transformeert tot een zwaartepunt in de stad door de bestaande hoogbouw en de torens die momenteel in aanbouw zijn. Daaruit trek ik de conclusie dat de Schiedamsedijk geen grens meer is tussen twee scherven uit de Stadsdriehoek, maar een stedelijke ruimte samen met de kade. Het Inntel Hotel vormt niet langer een gebouw langs die grens, maar wordt een gebouw in die stedelijke ruimte.

Daarnaast is er het grote verschil in waarneming van de Leuvehaven. Vanaf de Schiedamsedijk gezien kaders het Maritiem Museum en het Inntel Hotel de haven als één open ruimte, met daarin een maritiem schouwspel. Gezien vanaf de Vierleeuwenbrug, Rederijbrug, of bijvoorbeeld de Jufferkade wordt deze ruimte gefragmenteerd ervaren: steeds met een deel als onderwerp.

De stad als decor met coulissen, die vanuit elk punt een andere waarneming faciliteren, dat werd het uitgangspunt voor de volgende stap in het proces: ontwerpend onderzoek. Het onderzoek zoomt hier in op drie gebouwen uit die gelaagde stad: de Maastorenflat, de Hoge Heren en het Inntel Hotel.

Kamer van torens.

315

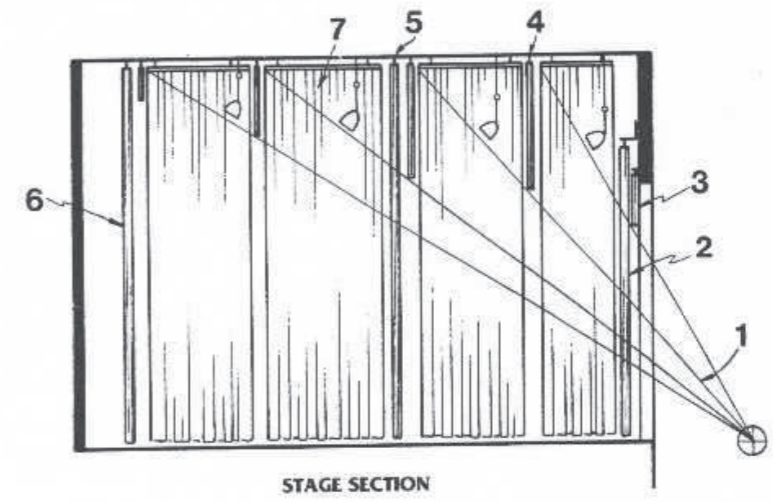
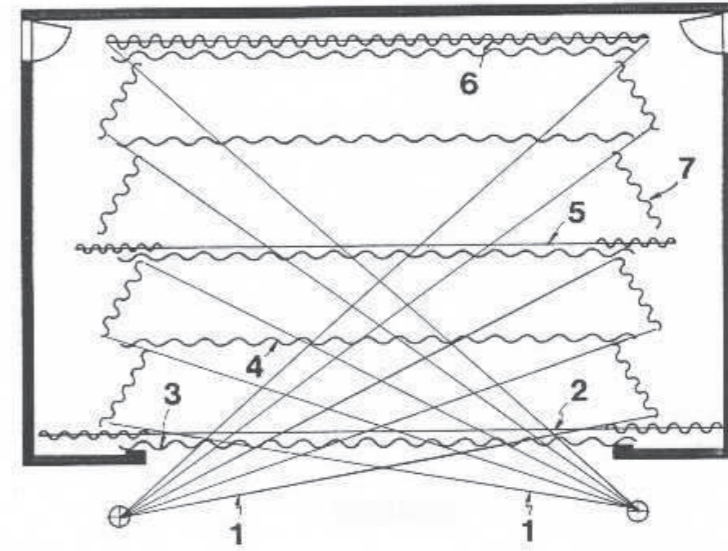

Vier kamers.

Coulissen.

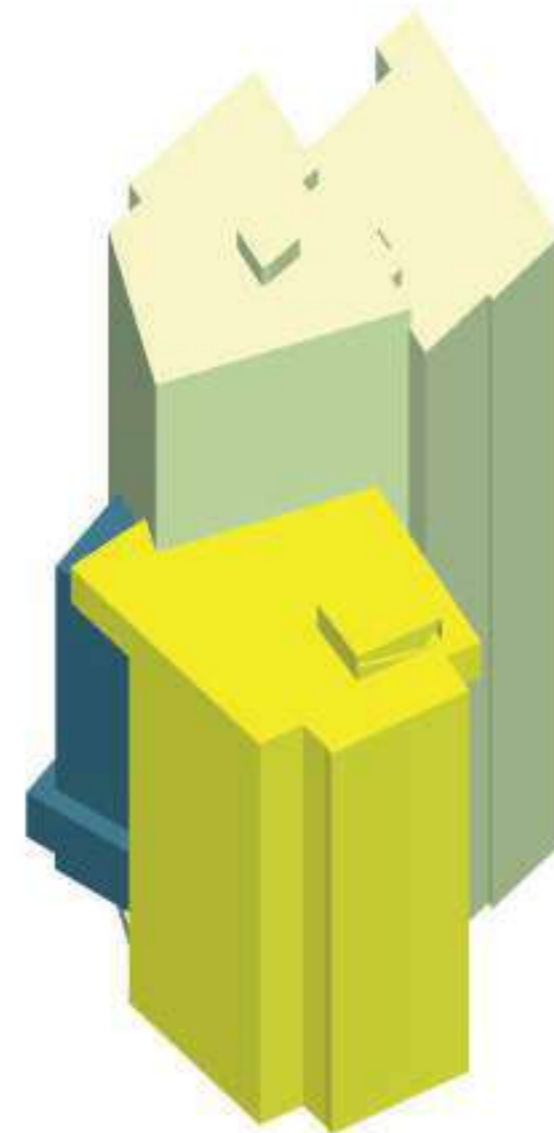
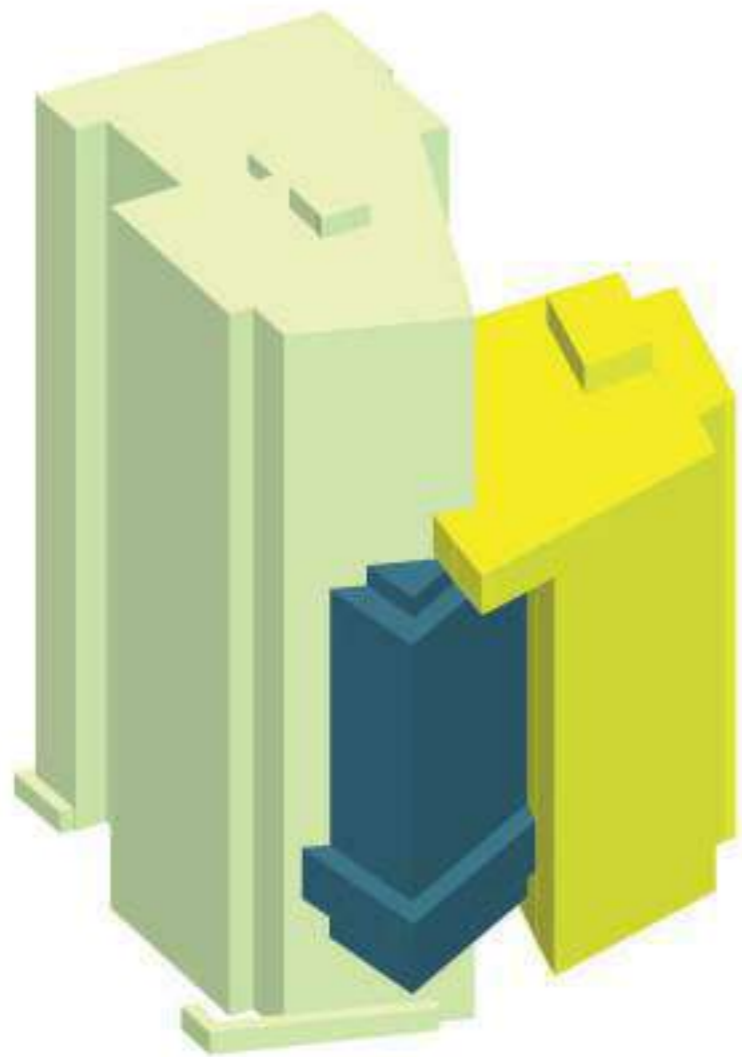

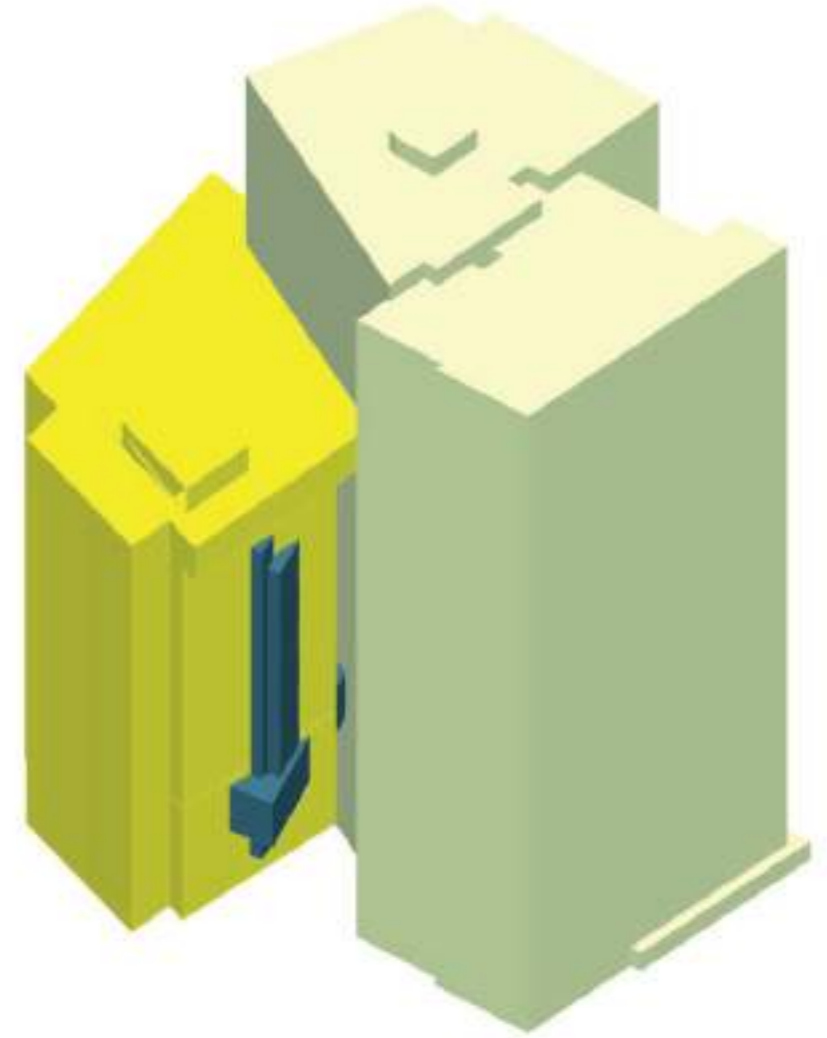
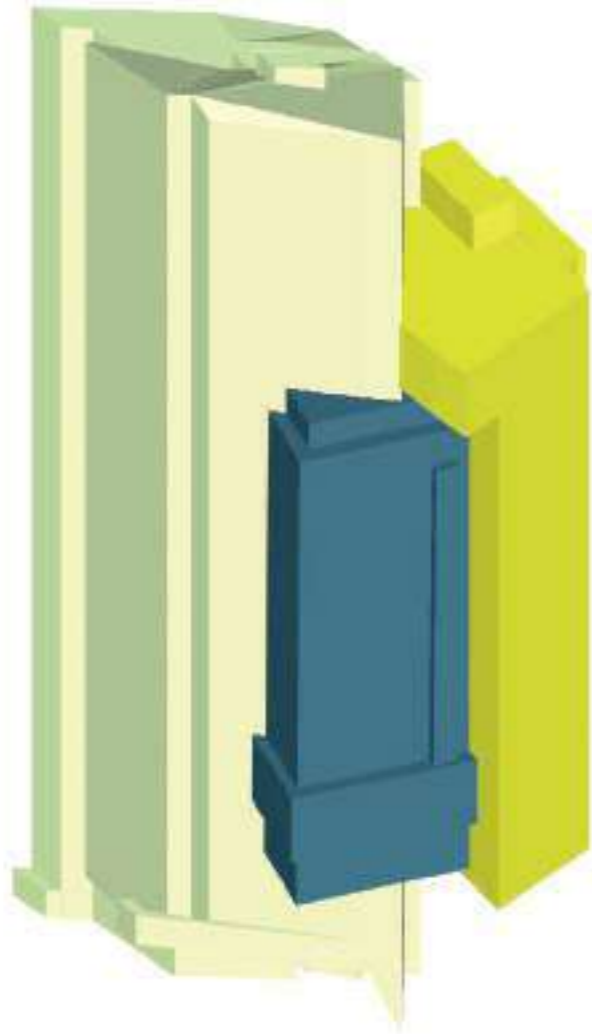

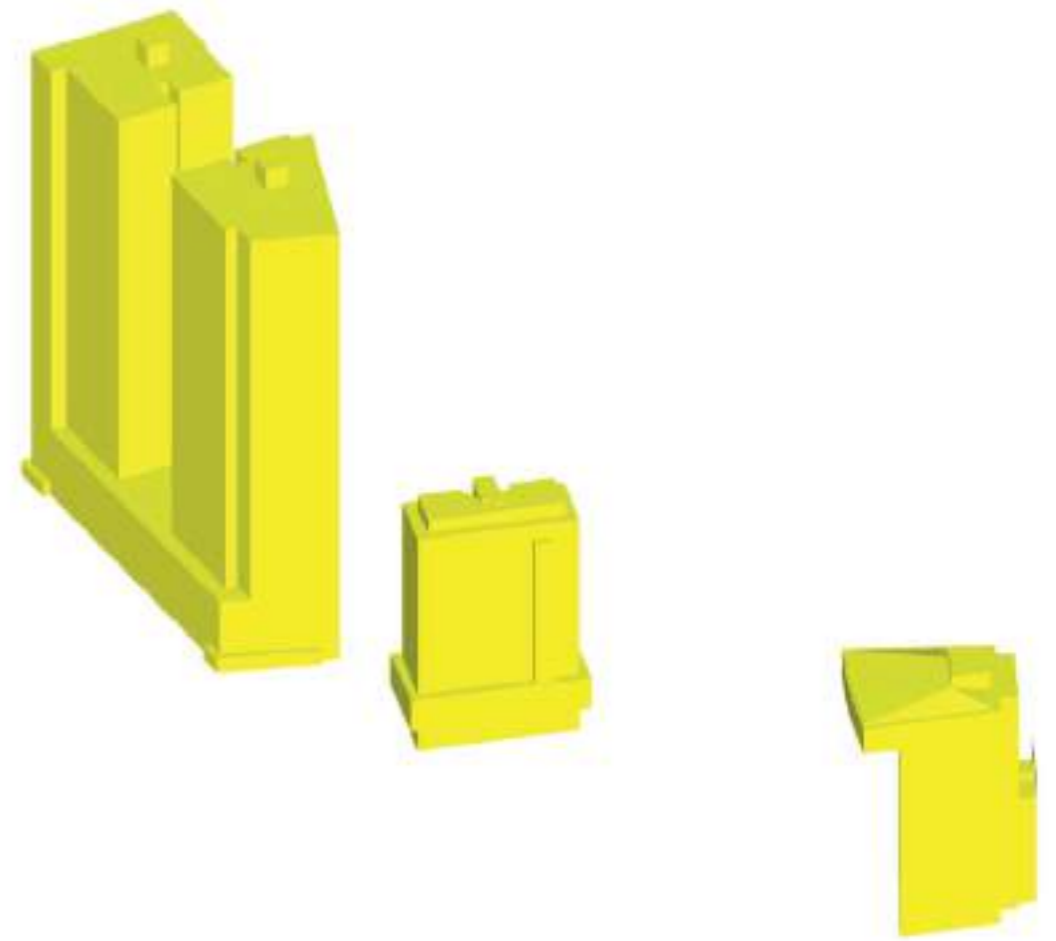
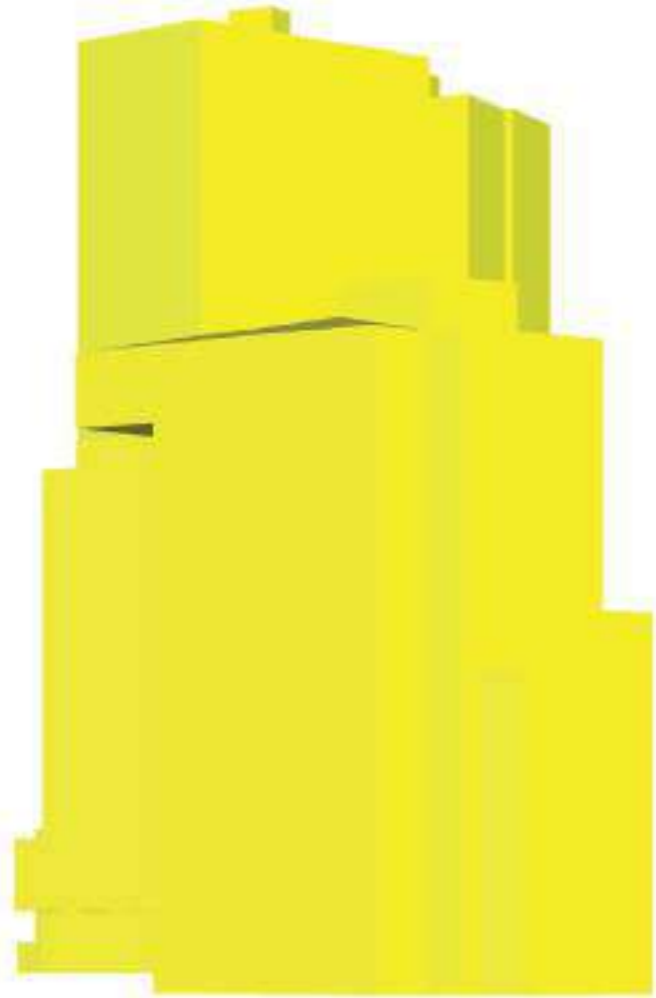

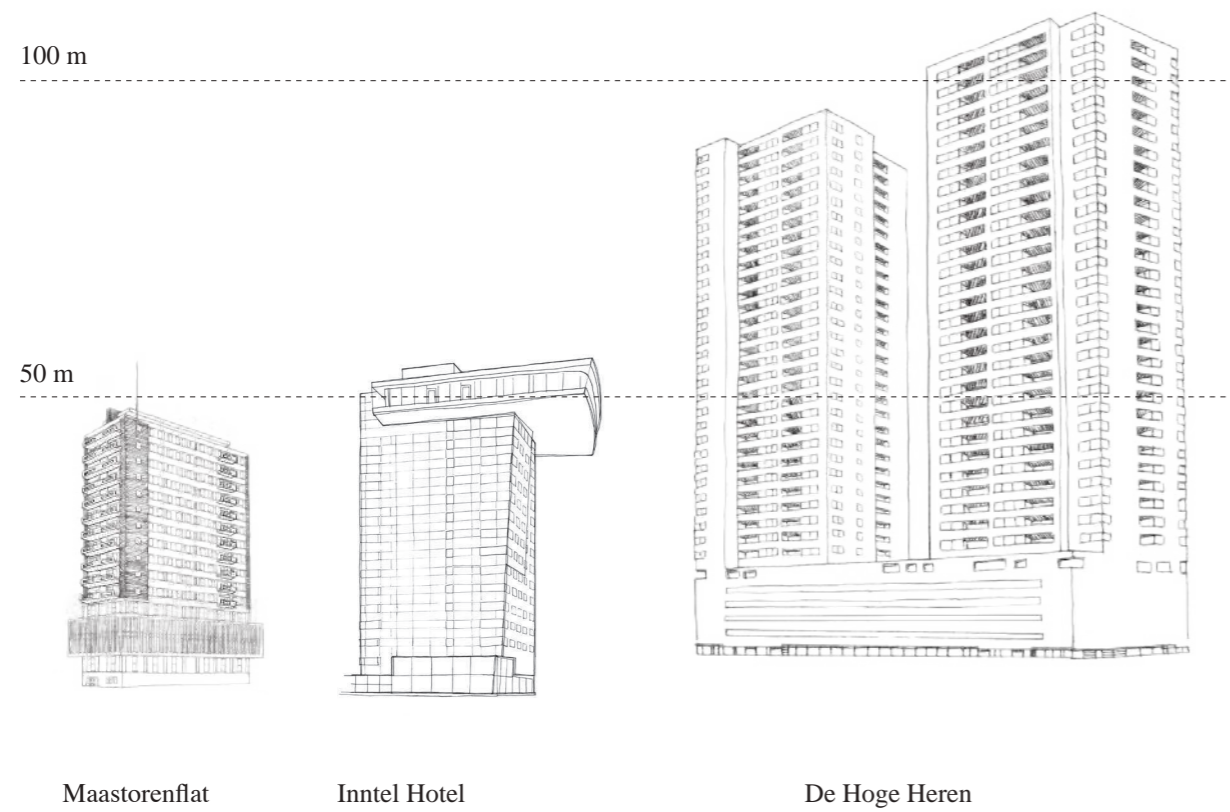

MAASTORENFLAT

Maastorenflat (monument)
Ontwerper/architect: H. D. Bakker
Jaar: 1956 opgeleverd
Adres: Vasteland

De flat staat op een dubbelhoge sokkel.
Het onderste gedeelte van de sokkel heeft een gevel van Scandinavisch graniet.
De verdieping erboven heeft een gevel van lichtgrijs geschilderd stucwerk.

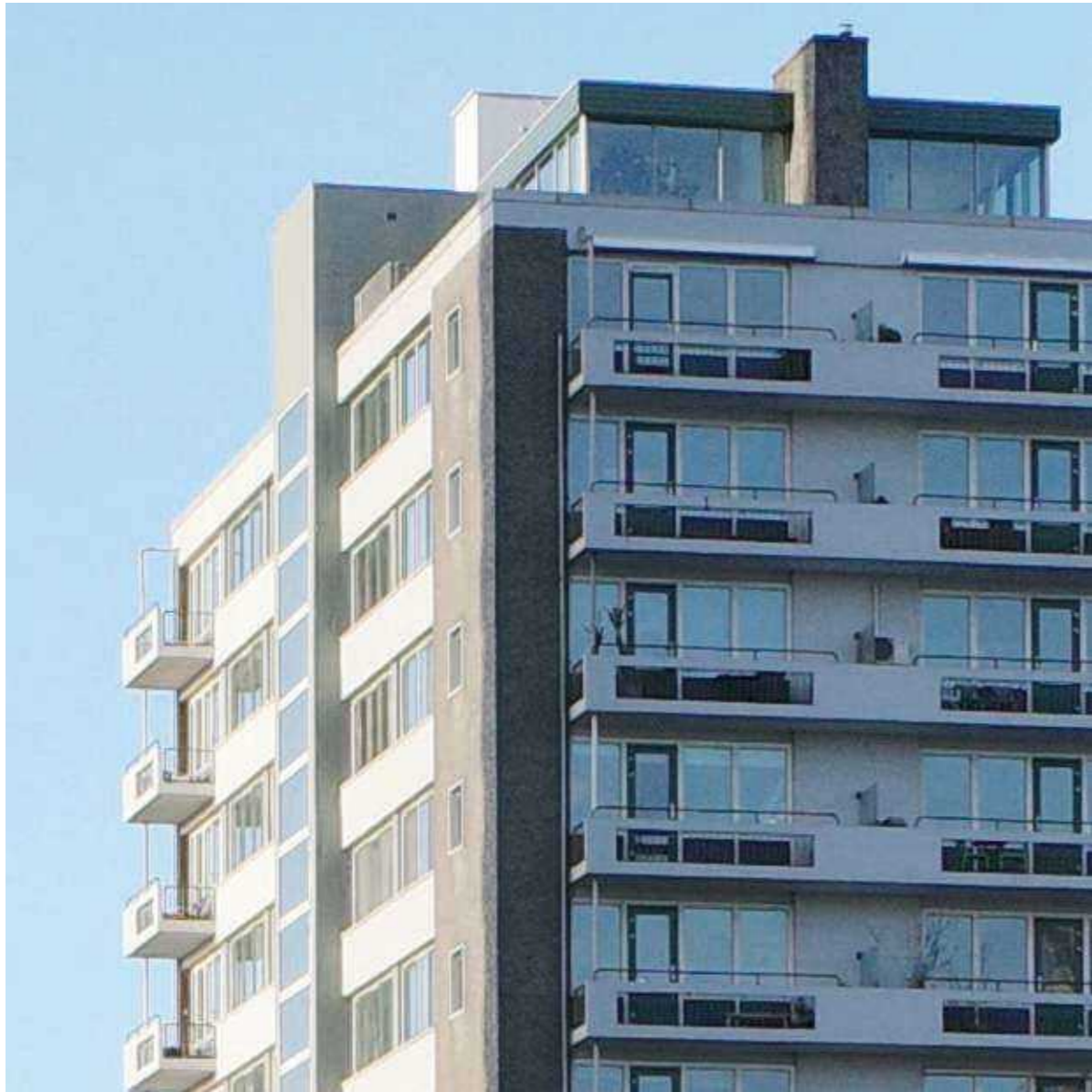
De flat staat op een dubbelhoge sokkel.
Het onderste gedeelte van de sokkel heeft een gevel van Scandinavisch graniet.
De verdieping erboven heeft een gevel van lichtgrijs geschilderd stucwerk.

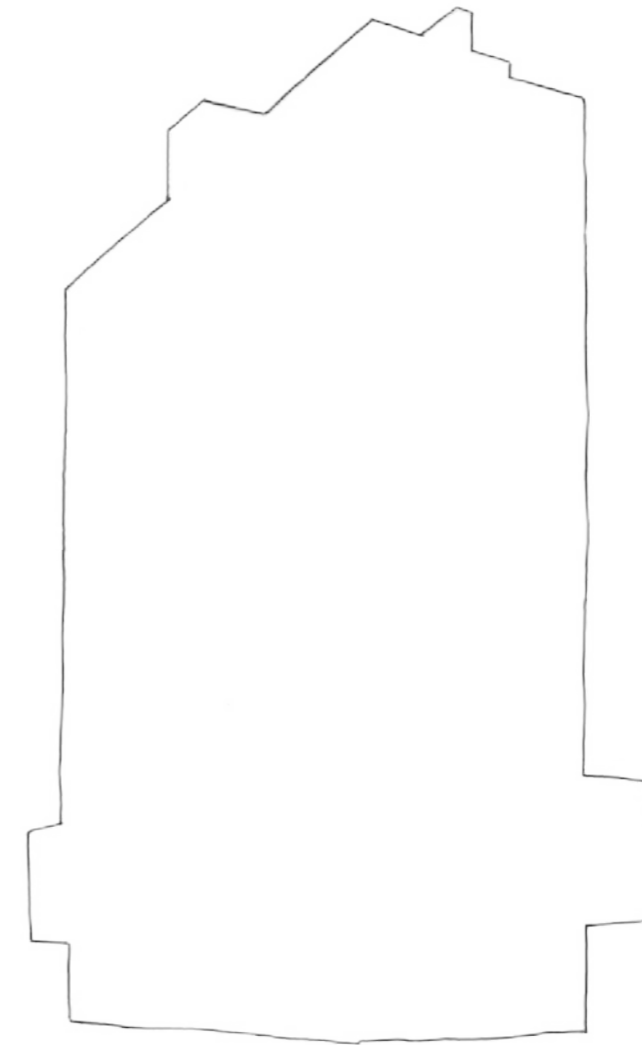
De Maastorenflat ligt tegen de oprit van de Erasmusbrug aan, waardoor de westgevel (aan de Gedempte Zalmhaven) een lagere entree heeft dan de oostgevel. Dit hoogteverschil was er al tijdens de oplevering in 1956.

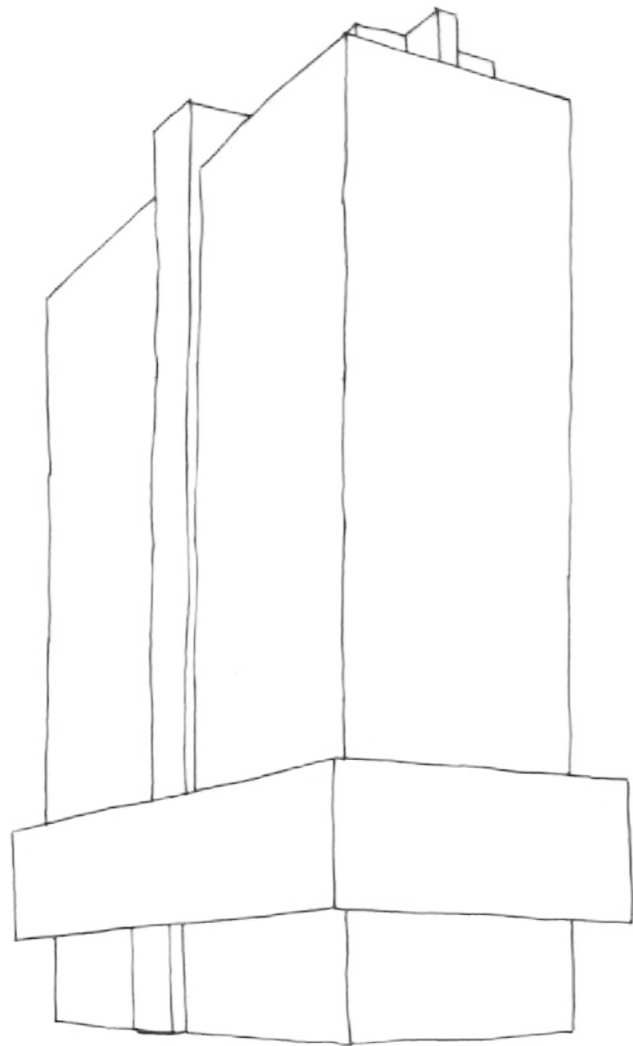
Op elke hoek van de flat is een verticaal accent geplaatst van gele bakstenen. Daartussen horizontale witte banden ter hoogte van de vloeren. Balkons versterken dit horizontale gebaar. De penanten tussen de ramen zijn grijs geschilderd om ook hier een horizontaal effect te bewerkstelligen.

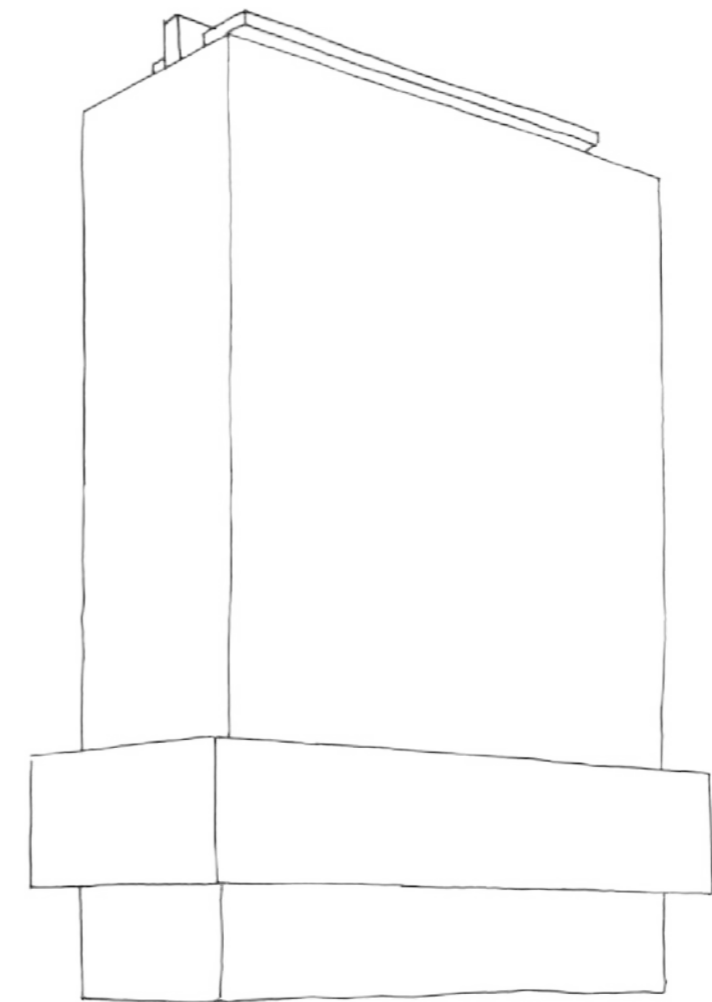
In het dakpaviljoen is architectenbureau V8 gevestigd.

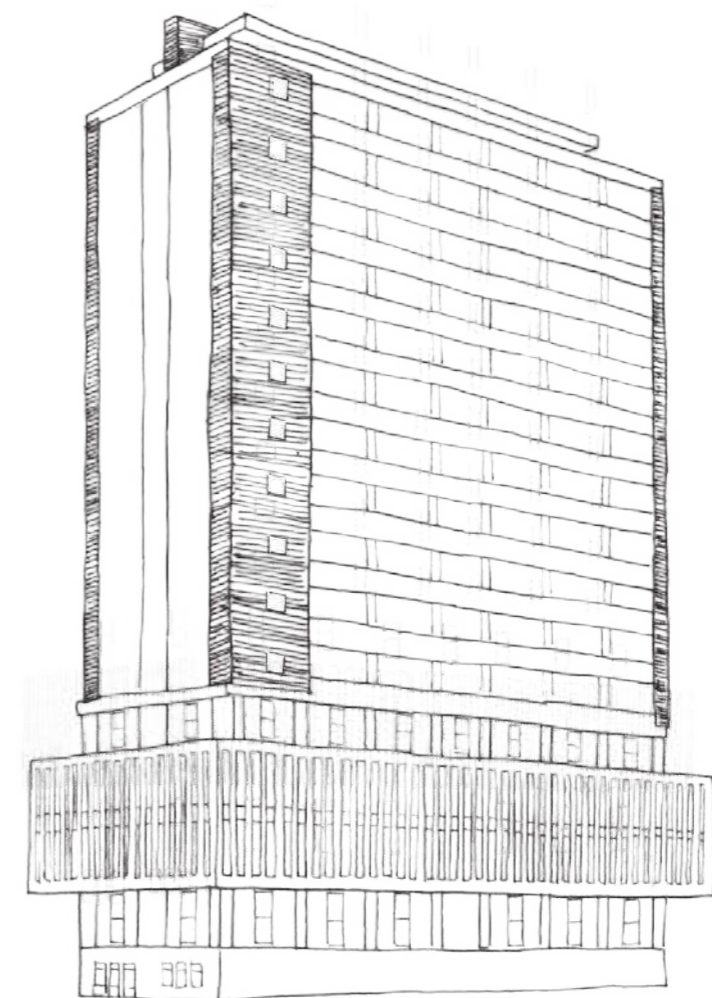
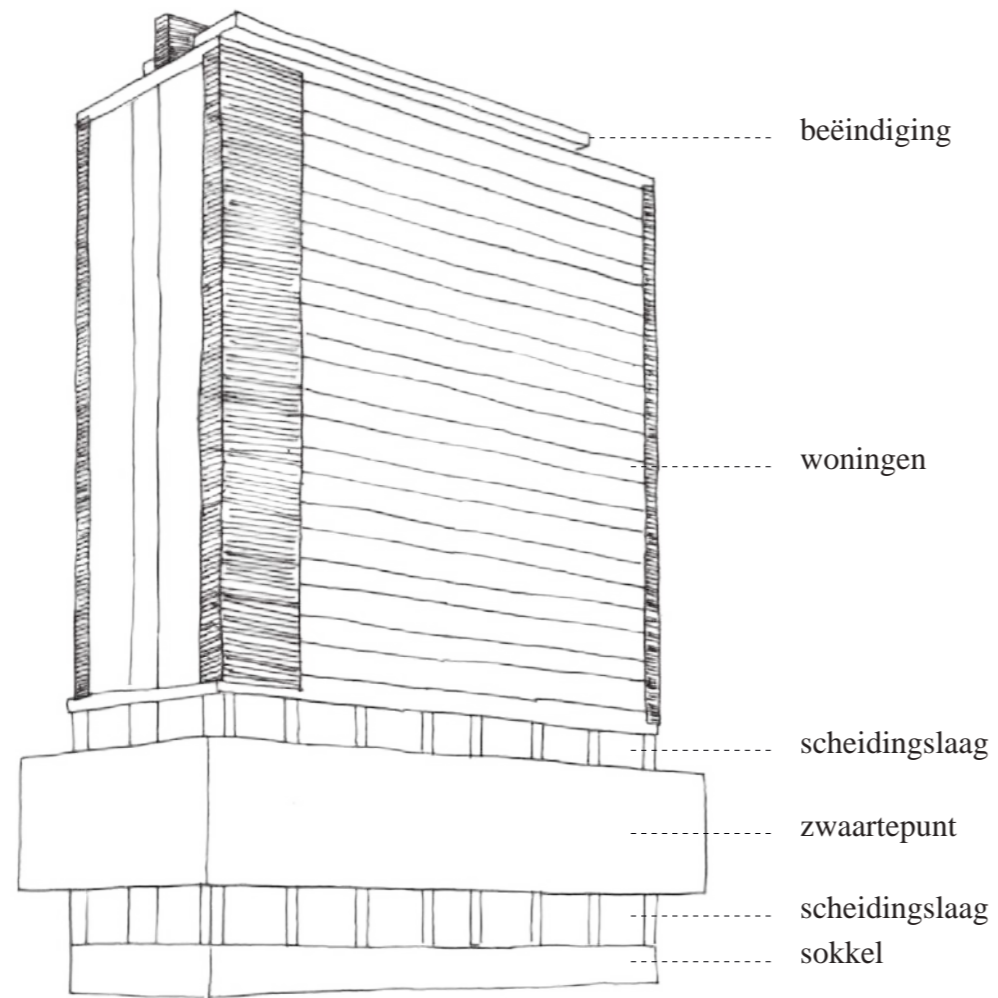
Contour

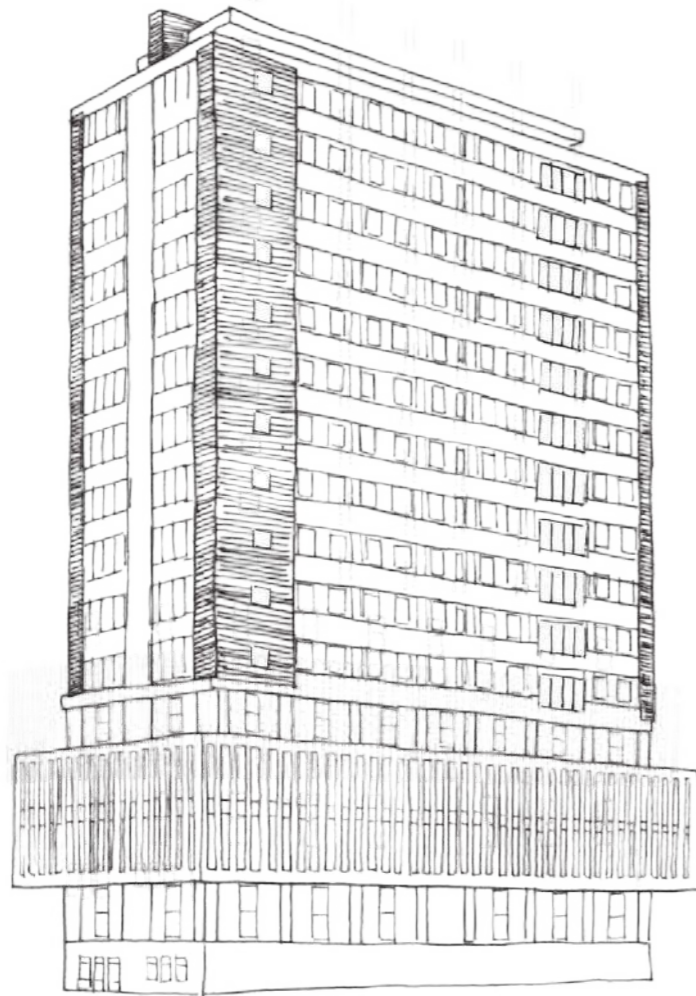

Opbouw van het volume (zuid-west gevel)

Globale opbouw van het volume (zuid-oost gevel)

Raamverdelingen

Balkons

Vormrijm

De entree voor de appartementen, aan de zijde van de Gedempte Zalmhaven.

Links het trappenuis als lichtgevend baken, dat zich boven de entree voor de woningen bevind.

Wit gelakte kozijnen in Scandinavisch graniet.

INTEL & MAINPORT HOTEL

Inntel & Mainport Hotel (voormalig IMAX-theater)
Ontwerper/architect: Tuns & Horsting, verbouwing door MAS Architectuur
Jaar: 1989, verbouwd in 2013
Adres: Leuvehaven 77

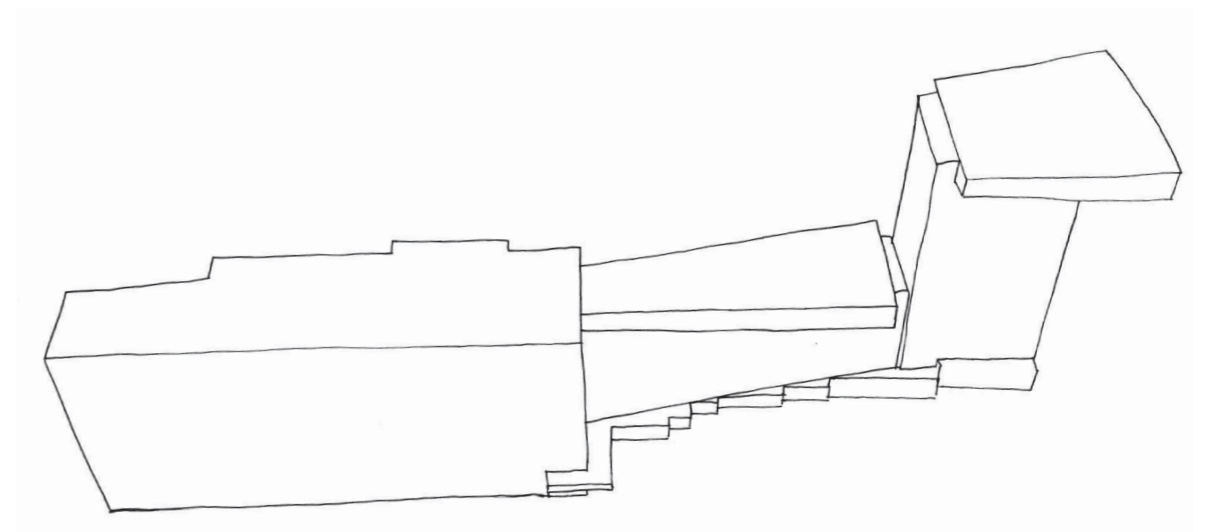

Complex van 3 gebouwen die familie van elkaar zijn. Het middenstuk is een overblijfsel van het oorspronkelijke IMAX-theater. Het hoogbouwgedeelte werd in 2006 opgeleverd. Het achterste deel is volledig opnieuw gebouwd in 2013.

Het hoogbouwdeel heeft een uitkraging richting de Maas.

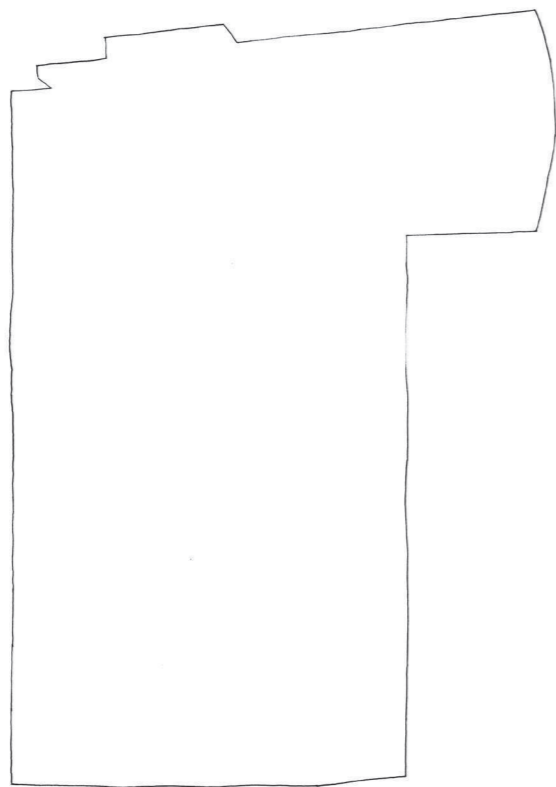

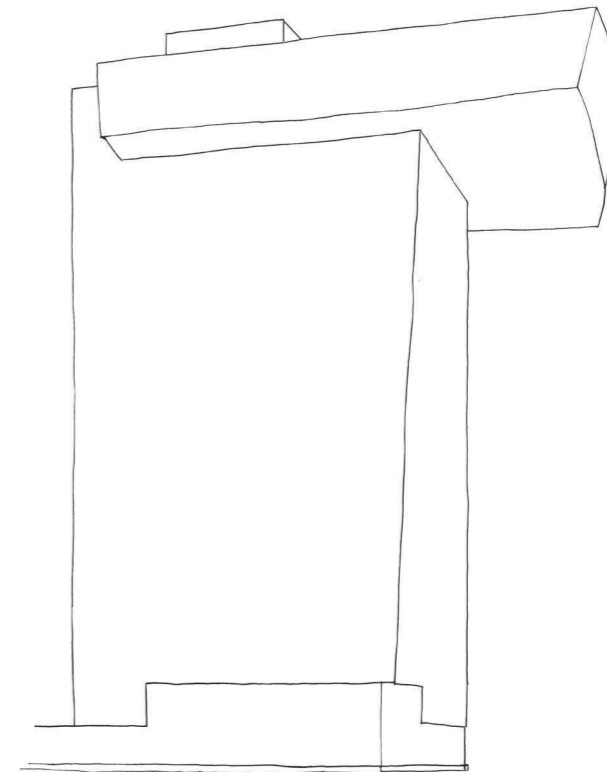
2013

1989

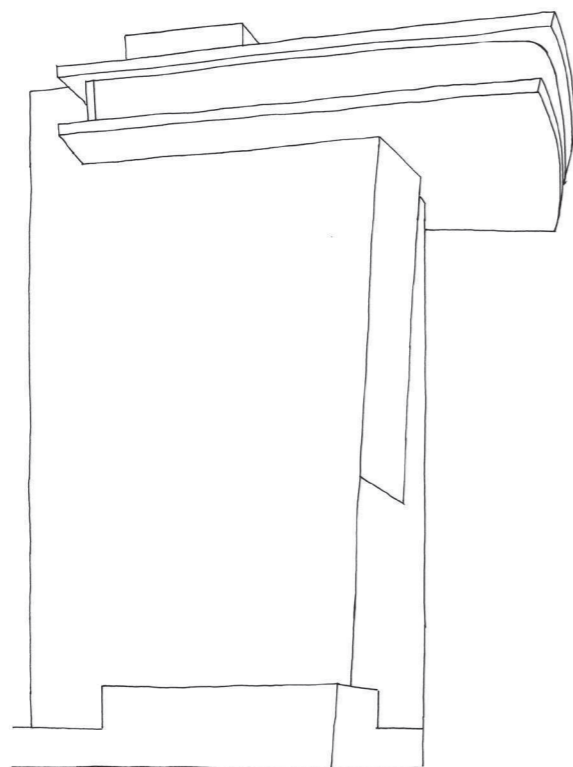
2006

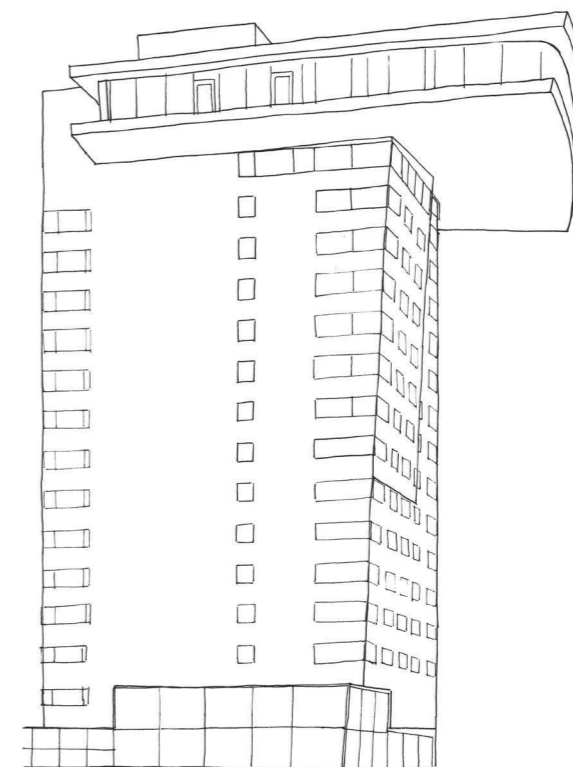
Contour

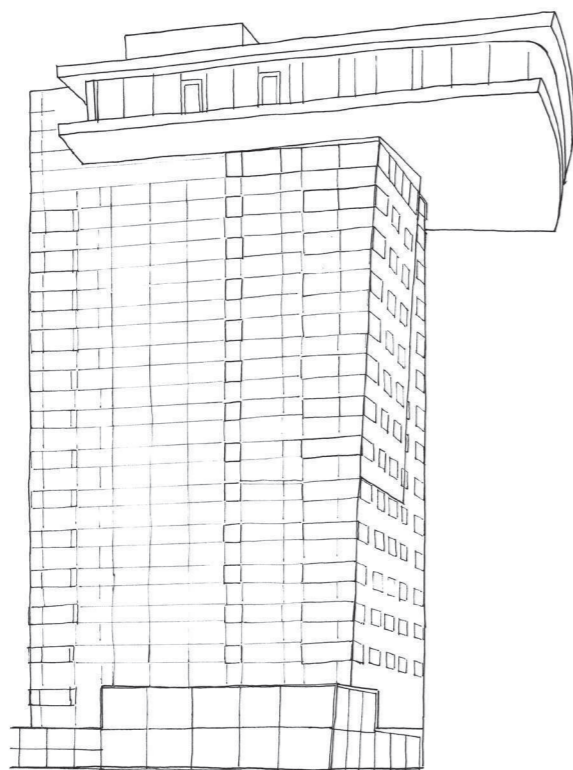
Opbouw van het volume: het hoofdvolume staat op een transparante plint en wordt doorsneden door een horizontale schijf die op de Maas uitkijkt.

Het verticale volume is een gladde doos. Aan de Maas-zijde maakt de gevel een knik. Het horizontale deel is zichtbaar een opeenstapeling van vloer - verdieping - plafond.

Op de hoek is de plint hoger. De verdeling van de plint en van de panoramaverdieping hebben een eigen ritmiek die anders is dan de ramen in het hoofdvolume.

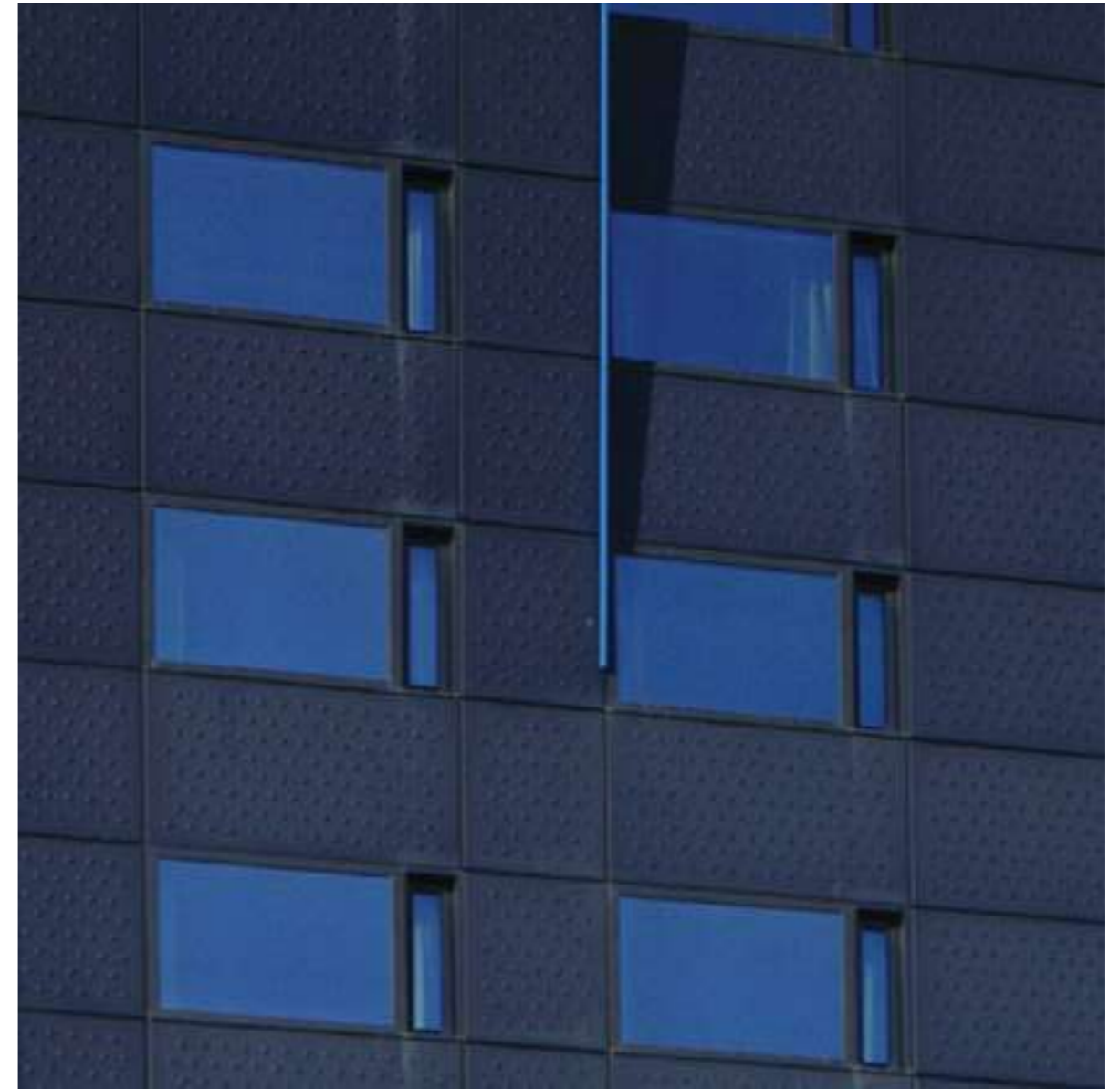

De ramen liggen in hetzelfde vlak als de gevel en volgen de zelfde ritmiek. Dat versterkt het idee van een onaangebroken volume.

Weerspiegelingen en schaduwen maken van hetzelfde raam steeds een andere verschijning.

Accenten van blauwe neon benadrukken de knip in de gevel. De gevel delen hebben een gestippelde structuur.

De uitbreiding uit 2013 heeft dezelfde geveldelen als het gedeelte uit 2006.

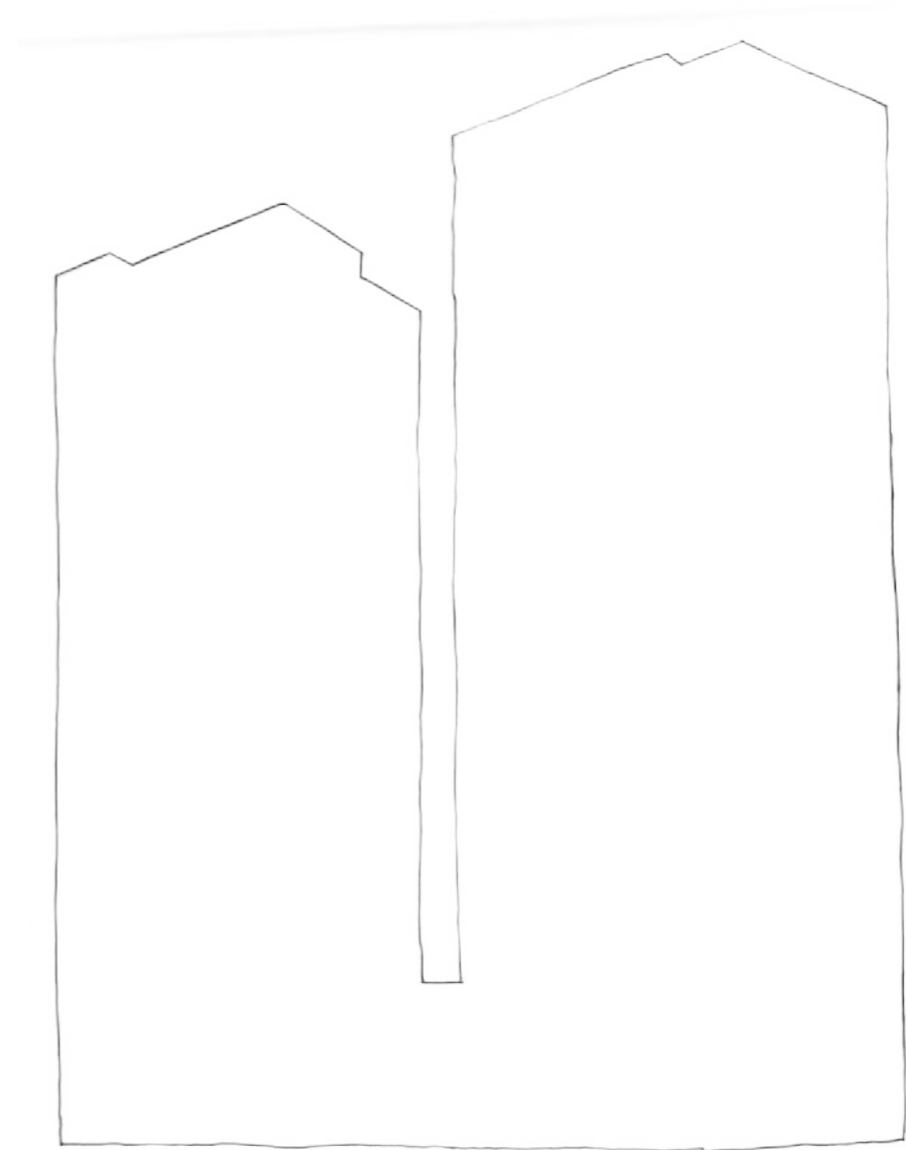
DE HOGE HEREN

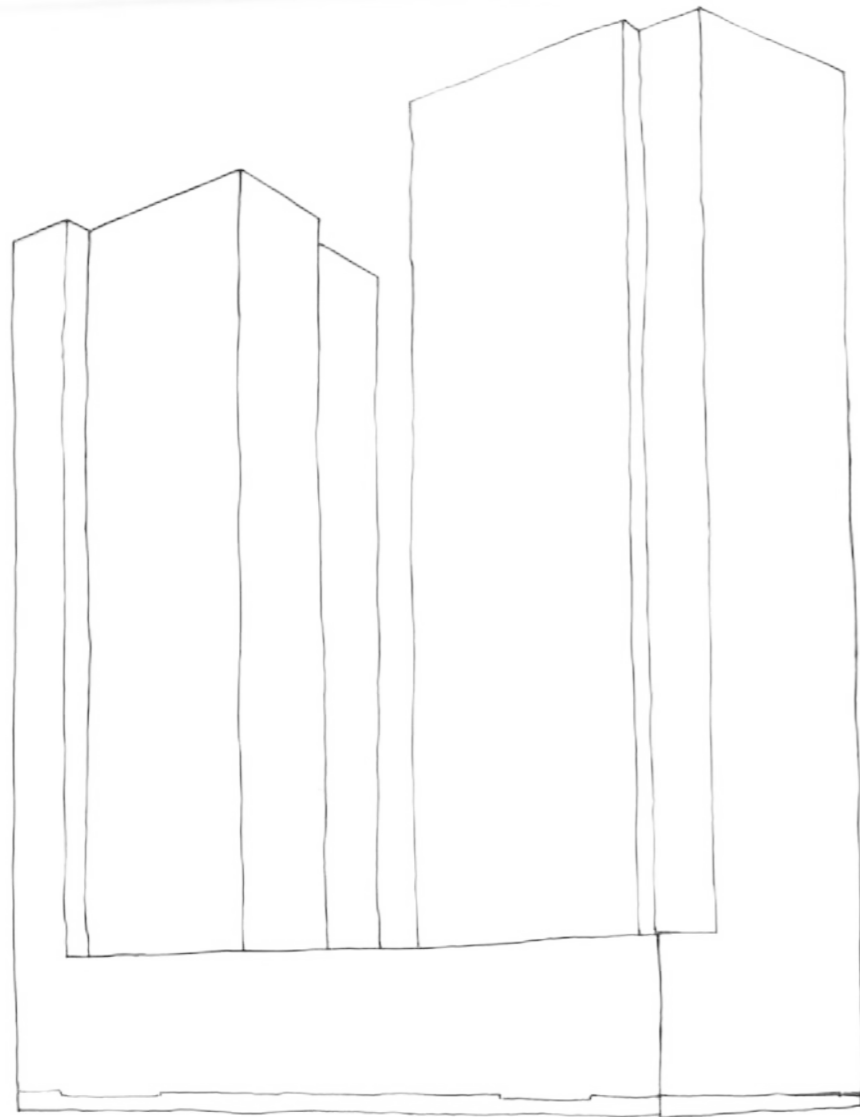
De Hoge Heren
Ontwerper/architect: Wiel Arets
Jaar: 2000 opgeleverd
Adres: Gedempte Zalmhaven 55

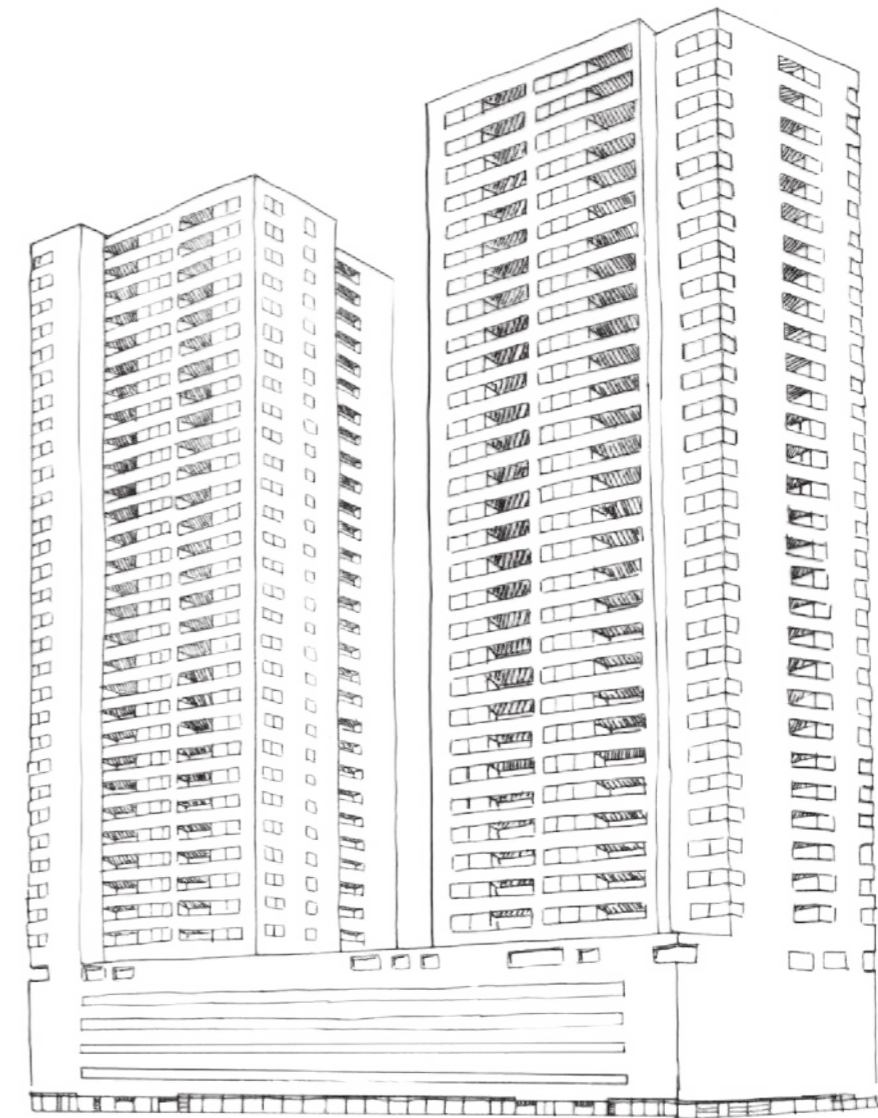
De twee torens van het complex staan op een sokkel van 6 lagen hoog. De onderste laag is een plint die volledig in glas is uitgevoerd, als contrast met het zwarte volume erboven.

Contour

Opbouw van het volume: lichte, glazen plint tegenover een zwarte massa.

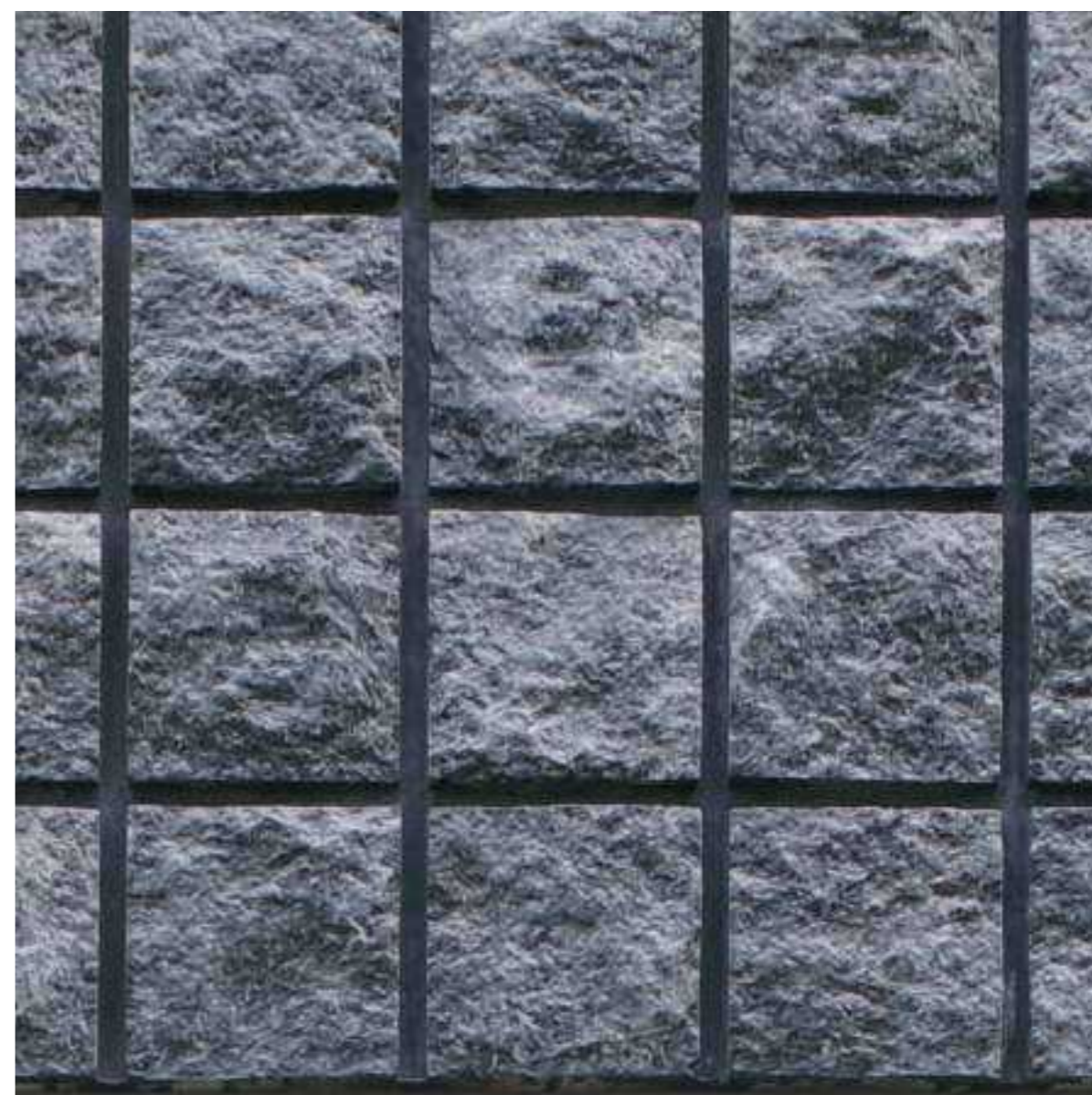

Gevelopeningen;
verschil tussen vlak en verdiept, licht en donker

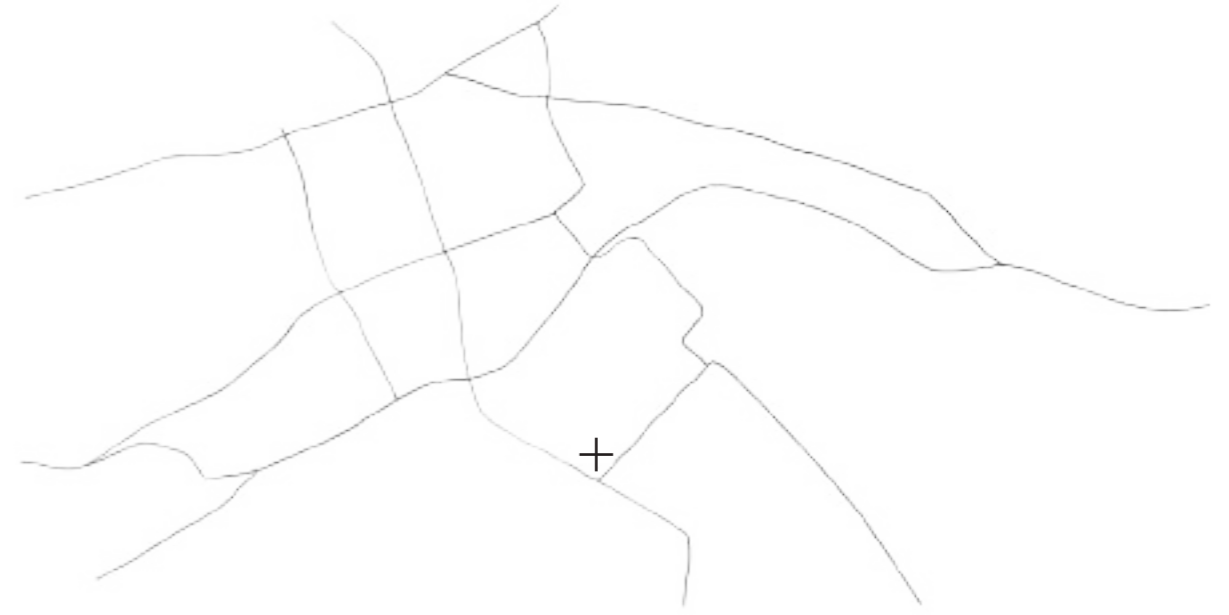
De gevel bestaat uit prefab betonpanelen waarop een tegel-ritme is aangebracht, met de structuur van kool. De panelen verkleuren allemaal anders.

Tot op dit moment had ik nog voor ogen dat ik een nieuw gebouw zou gaan ontwerpen. Totdat ik inzag dat het onderzoek naar de gelaagde stad me een cadeau had opgeleverd. Het voormalige IMAX gebouw bestond immers al uit verschillende tijdsfragmenten. Er wás al een gebouwde representatie van de gelaagde stad. Als gebouw waar al sinds 1986 aan doorontwikkeld wordt, terwijl er om het gebouw heen meerdere gebouwen worden gesloopt om plaats te maken voor iets nieuws. In het licht van de nieuwe ontdekking leek dit nog eens te meer een verspilling van identiteit en grondstoffen. Identiteit, omdat álle gebouwen onderdeel zijn van een stadsbeeld - getuige daarvan het beeldverslag dat ik maakte. Grondstoffen, omdat de constructies waarmee ze ooit gebouwd werden nog tientallen jaren vooruit zouden kunnen.

Dit gebouw bewijst dat het anders kan. Dat als gebruik de gebouwde werkelijkheid inhaalt, een gebouw wel degelijk kan meebewegen. Dat we spaarzamer kunnen zijn met materialen. En dat we niet alles dat anders, verouderd, of vergane glorie is hoeven te vervangen door een generiek sausje.

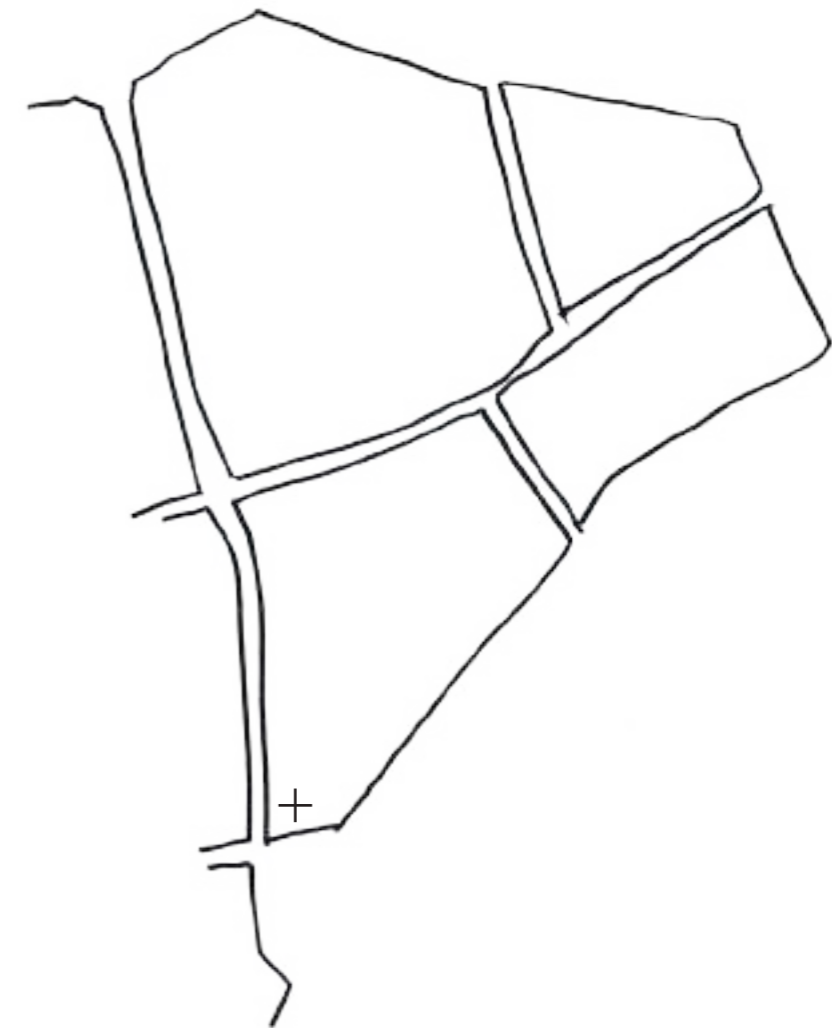
Terwijl de wereld zich langzaam de omvang van de COVID-pandemie besepte, besepte ik mij dat ik anno nu eigenlijk geen nieuw gebouw kon ontwerpen. Wat is de toegevoegde waarde van nóg iemand die een woontoren wil ontwerpen? Een interessantere vraag is: wat zou een nieuwe tijdslaag voor een gebouw kunnen betekenen? Het Inntel Hotel leek een uitstekende case-study om dat te onderzoeken. De analyses zouden zich vanaf nu concentreren op dit gebouw. Met dank aan John Nieuwenhuize van MAS architectuur had ik de beschikking over een zeer complete tekeningenset van het gebouw. Het onderzoek zoomt hier vanuit de Stadsdriehoek verder in op het Inntel Hotel.

Omgeven door verkeerstromen.

Wegen verdelen de Stadsdriehoek in scherven, die slecht met elkaar verbonden zijn. Het gebouw werkt als wand.

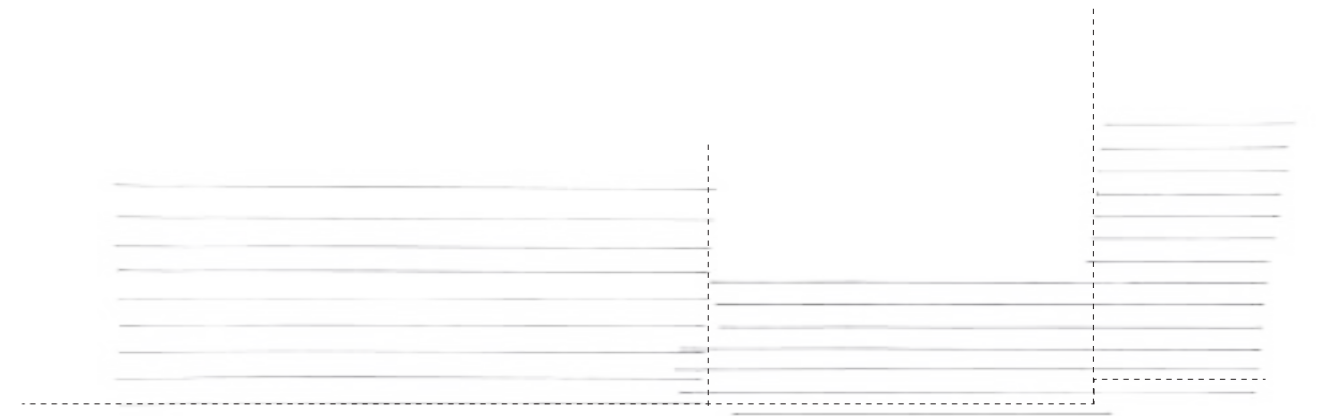

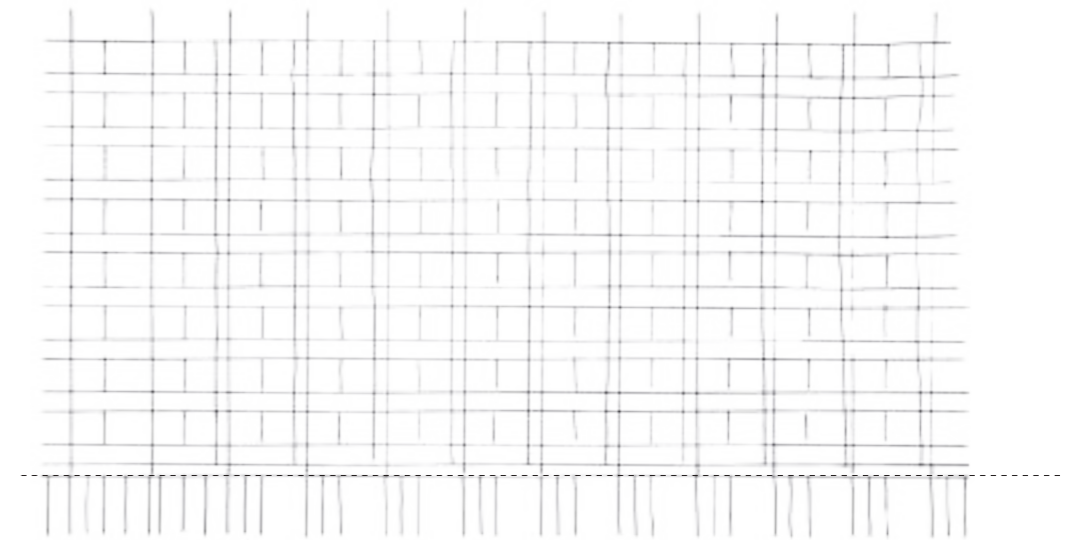
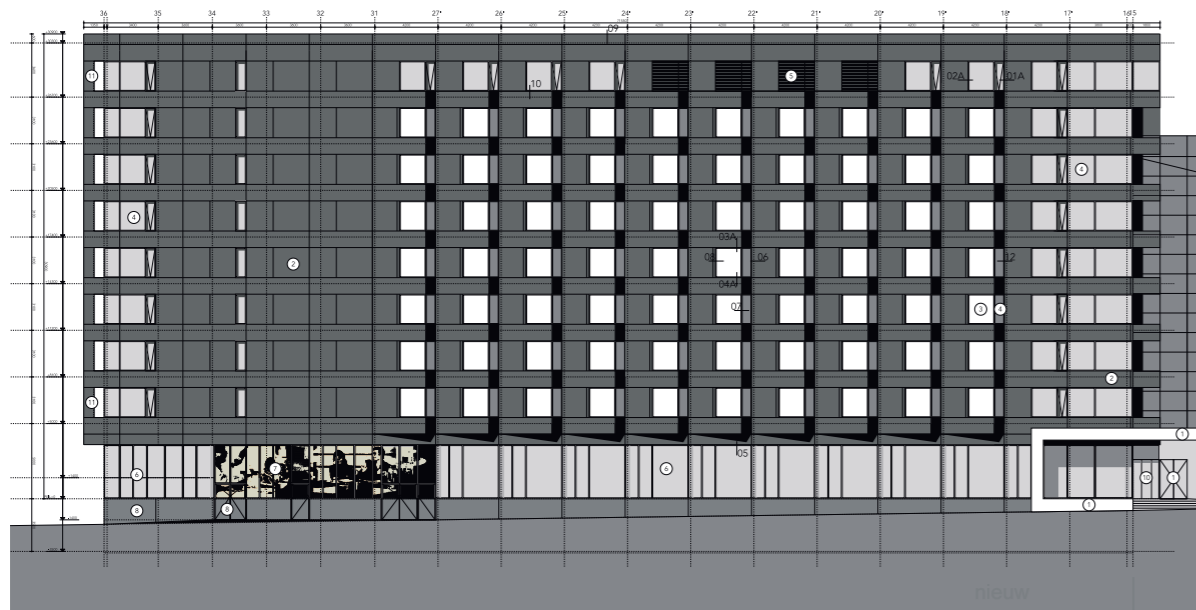
Het gebouw als losstaand object;
als middelpunt.

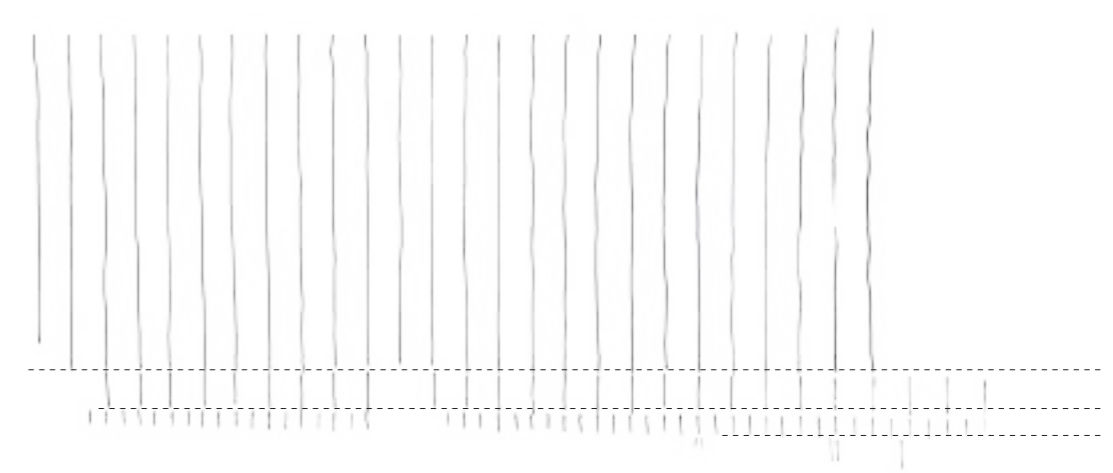
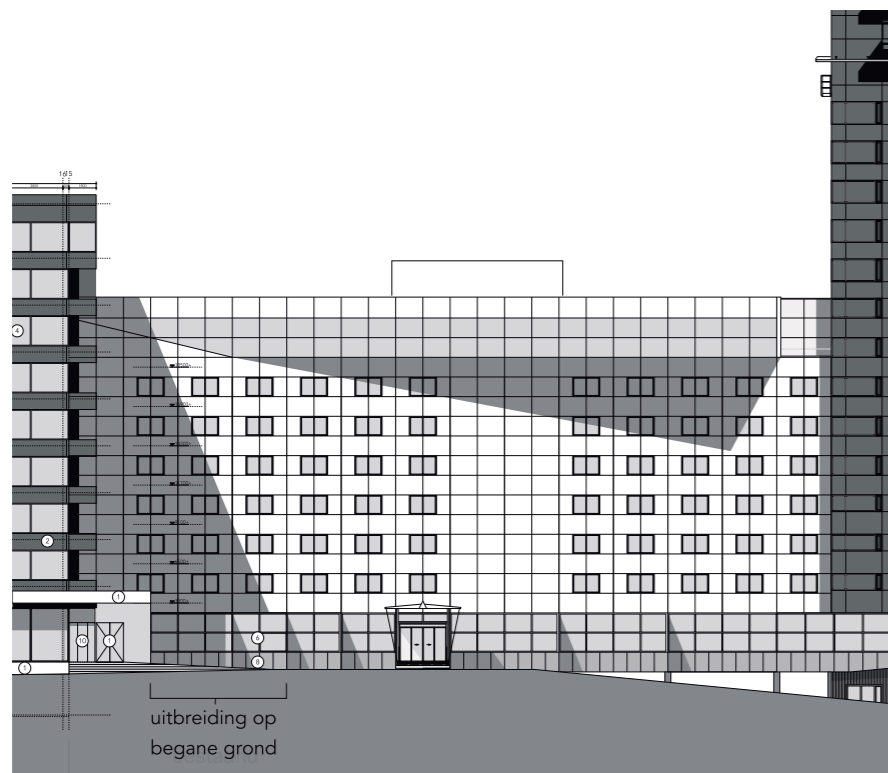

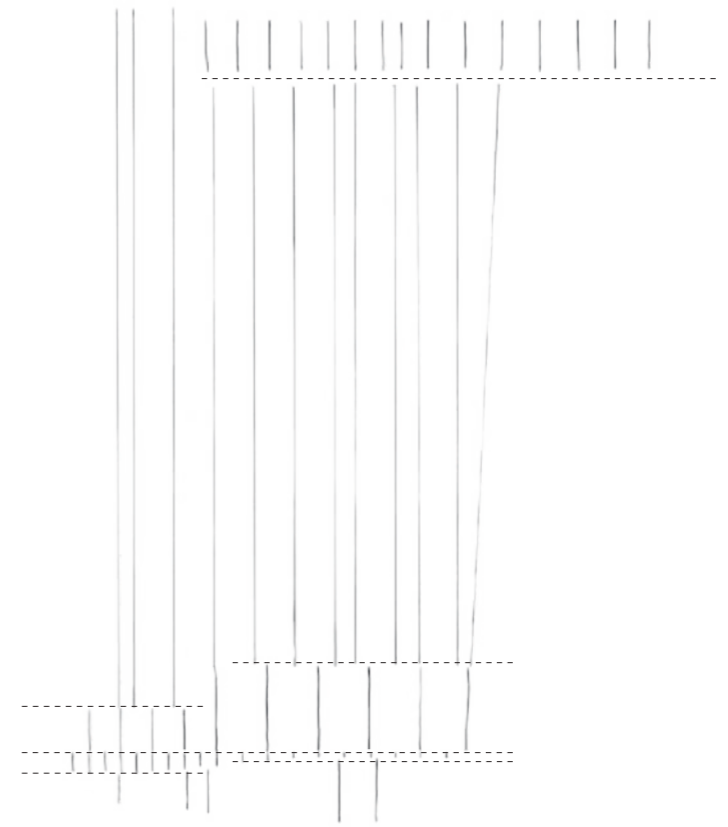
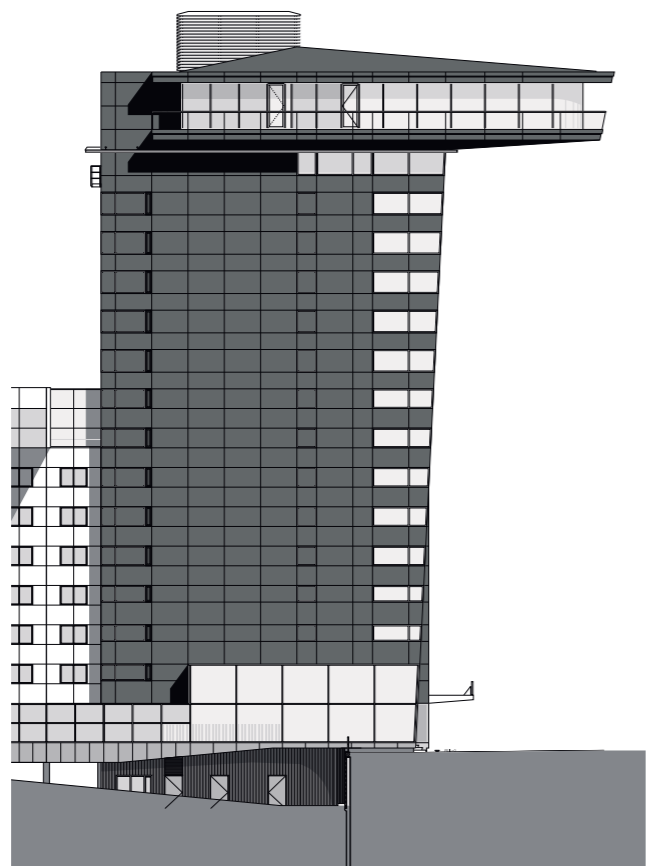
Met de komst van nieuwe hoogbouw ontstaat een nieuwe hiërarchie ten opzichte van het gebouw. Met het hoogbouwdeel staat het gebouw aan de rand van een hoogbouw-kamer in wording. Daarmee staat het gebouw niet alleen op de cruciale positie tussen stad en water en tussen centrum en Kop van Zuid, maar ook tussen laag- en hoogbouw.

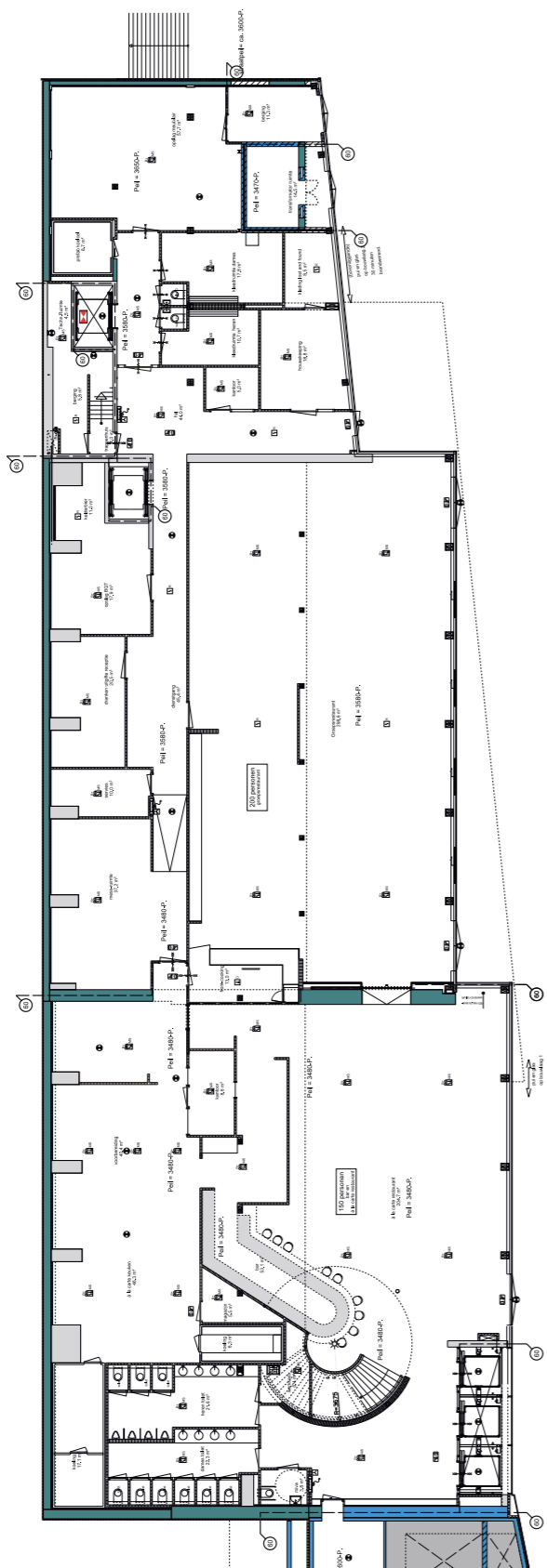

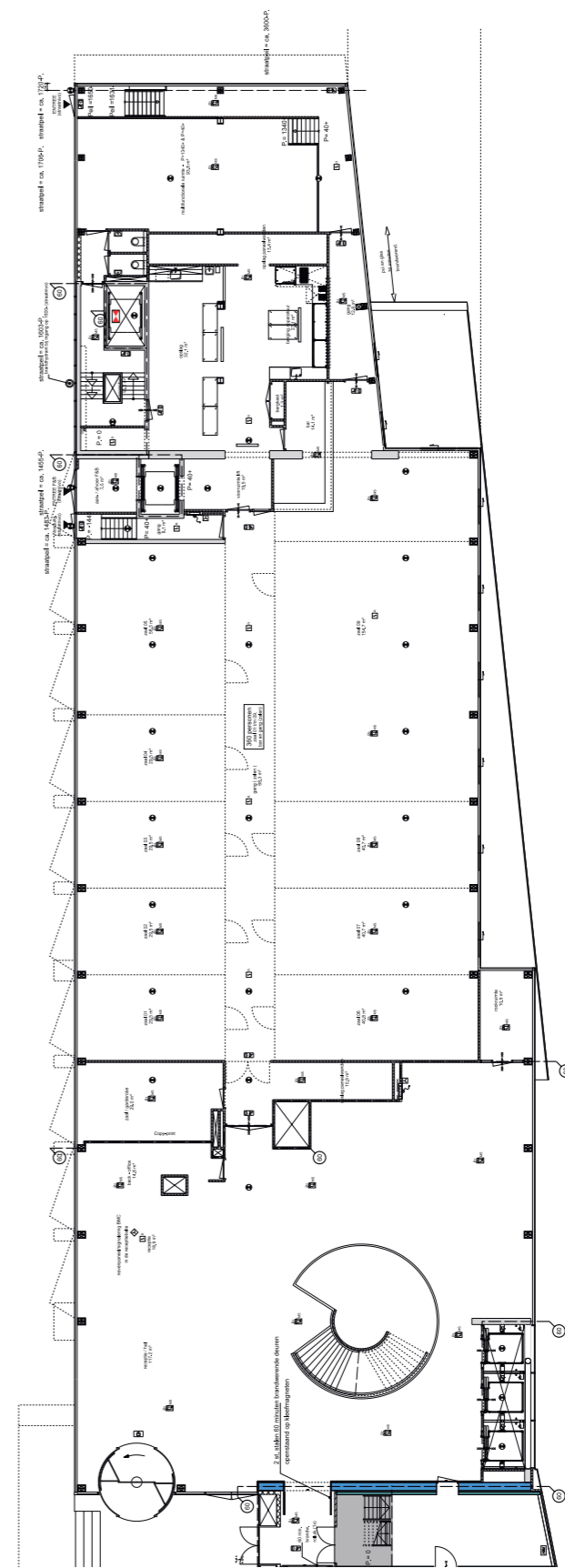

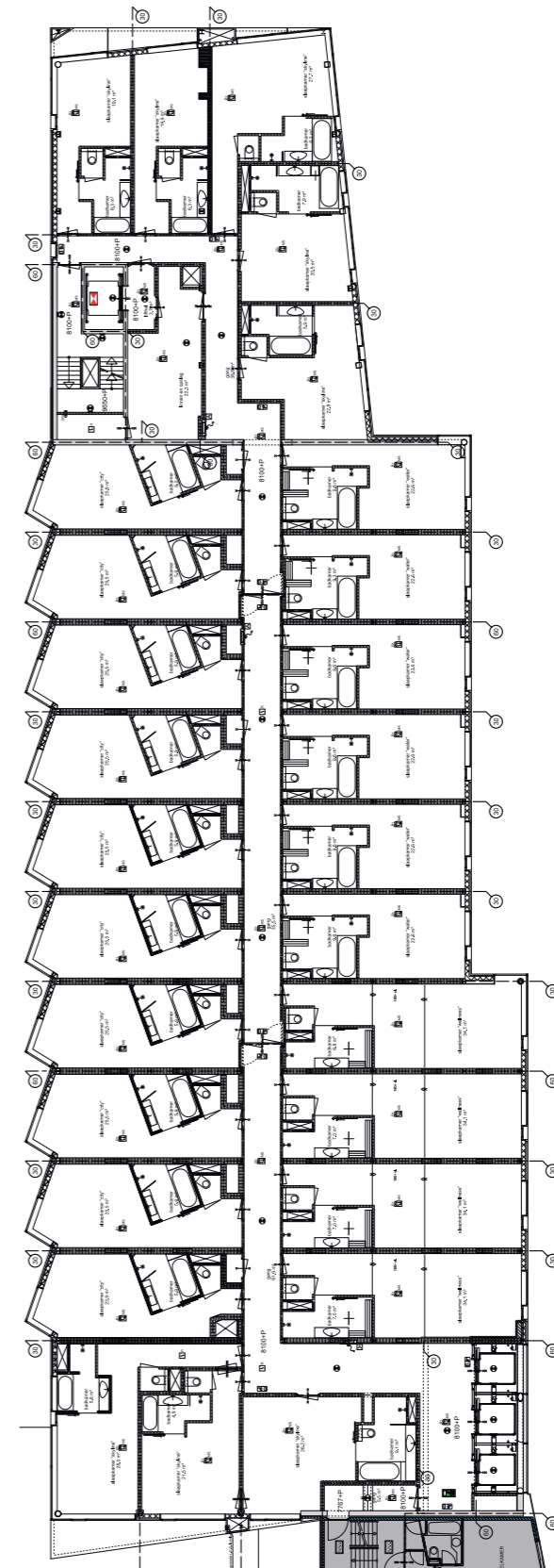
Kadeniveau
Plattegrond MAS architectuur, 1:300

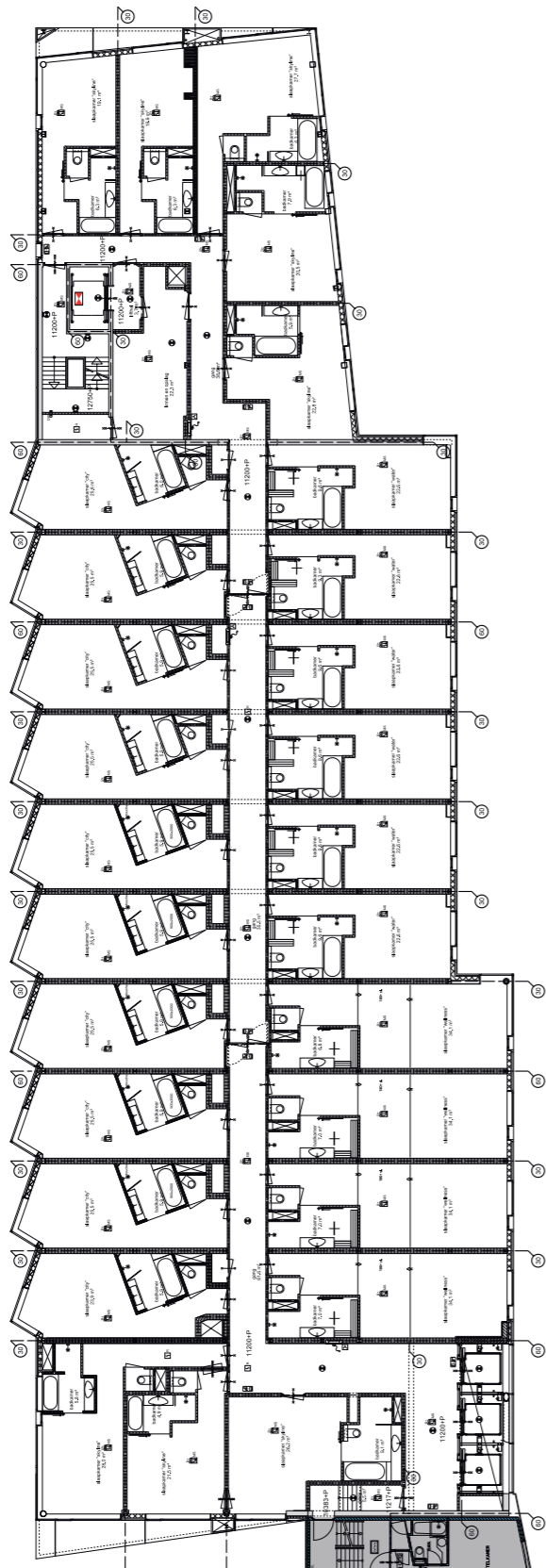
Straatniveau
Plattegrond MAS architectuur, 1:300

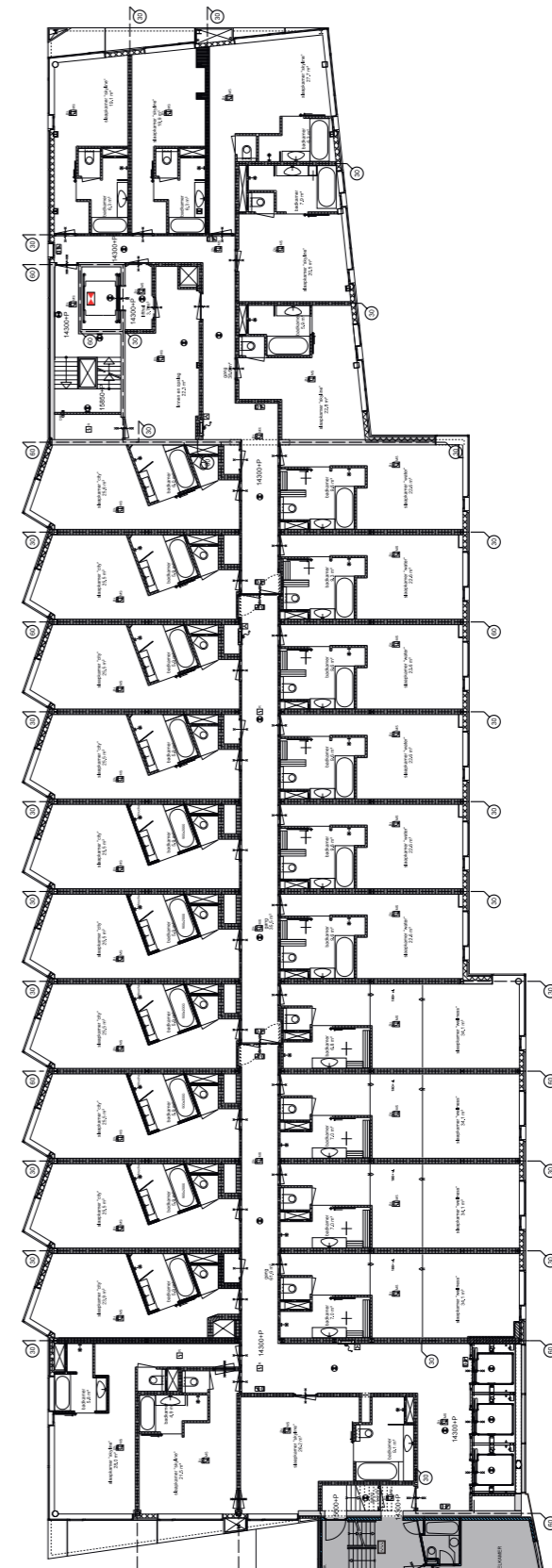
Bouwlaag 3
Plattegrond MAS architectuur, 1:300

Bouwlaag 4
Plattegrond MAS architectuur, 1:300

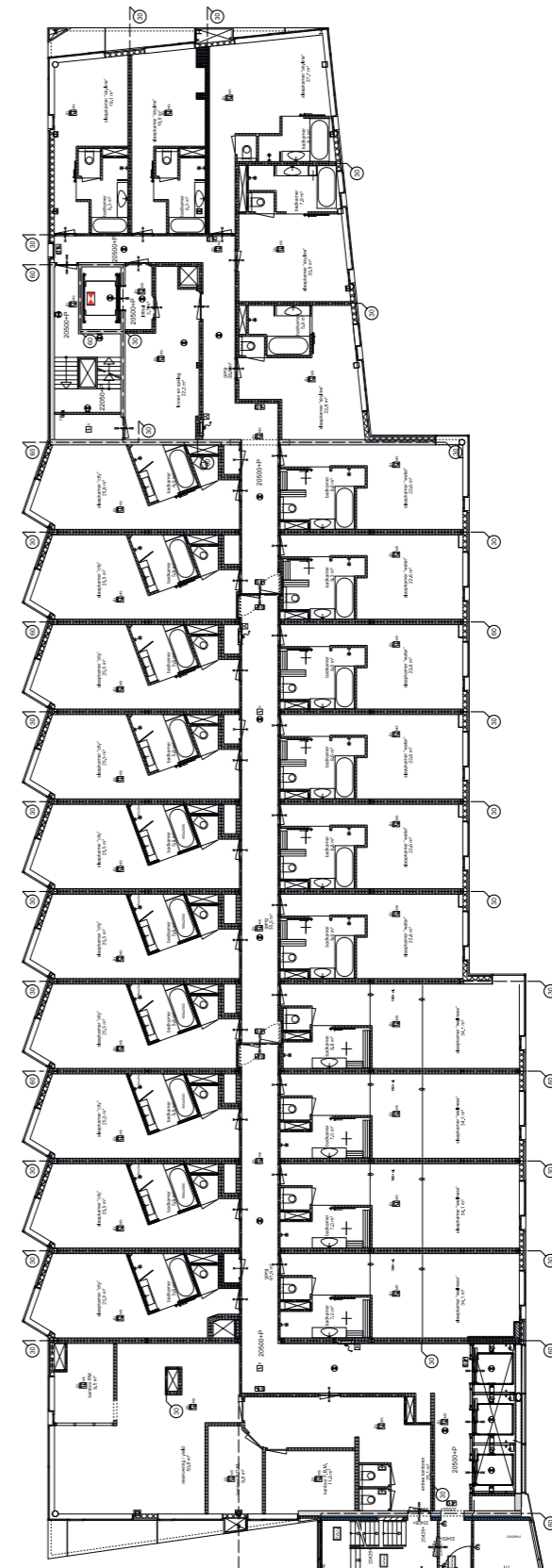
Bouwlaag 5
Plattegrond MAS architectuur, 1:300

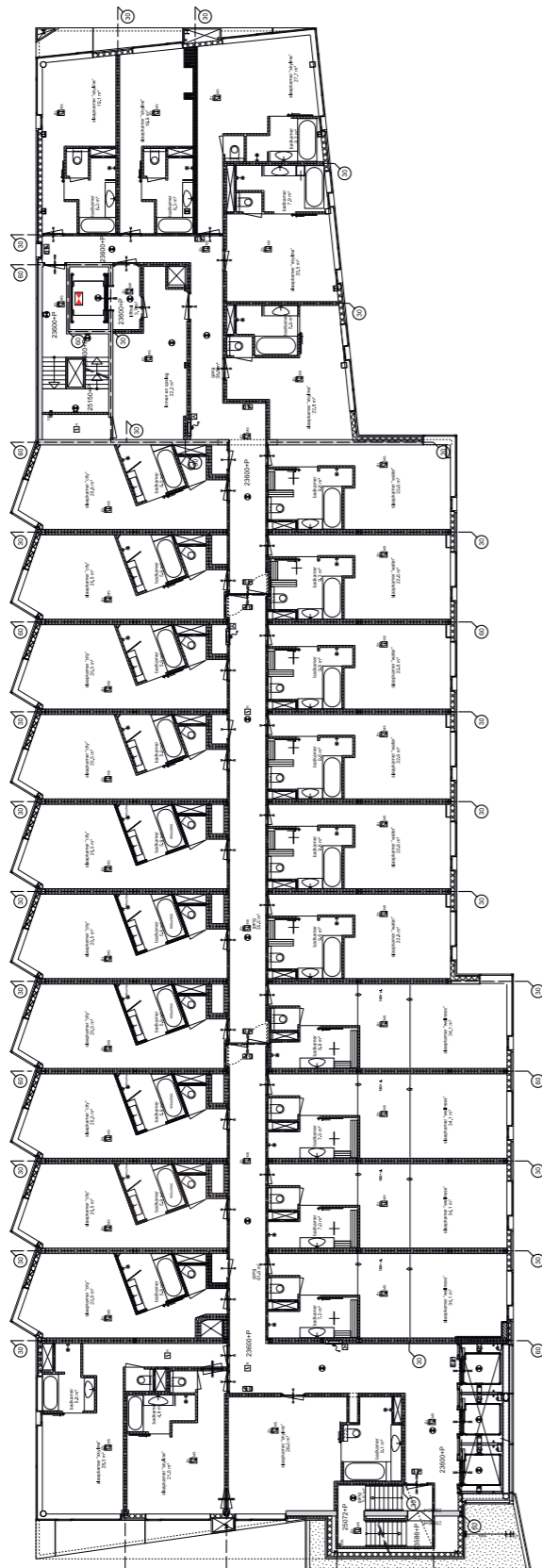
Bouwlaag 6
Plattegrond MAS architectuur, 1:300

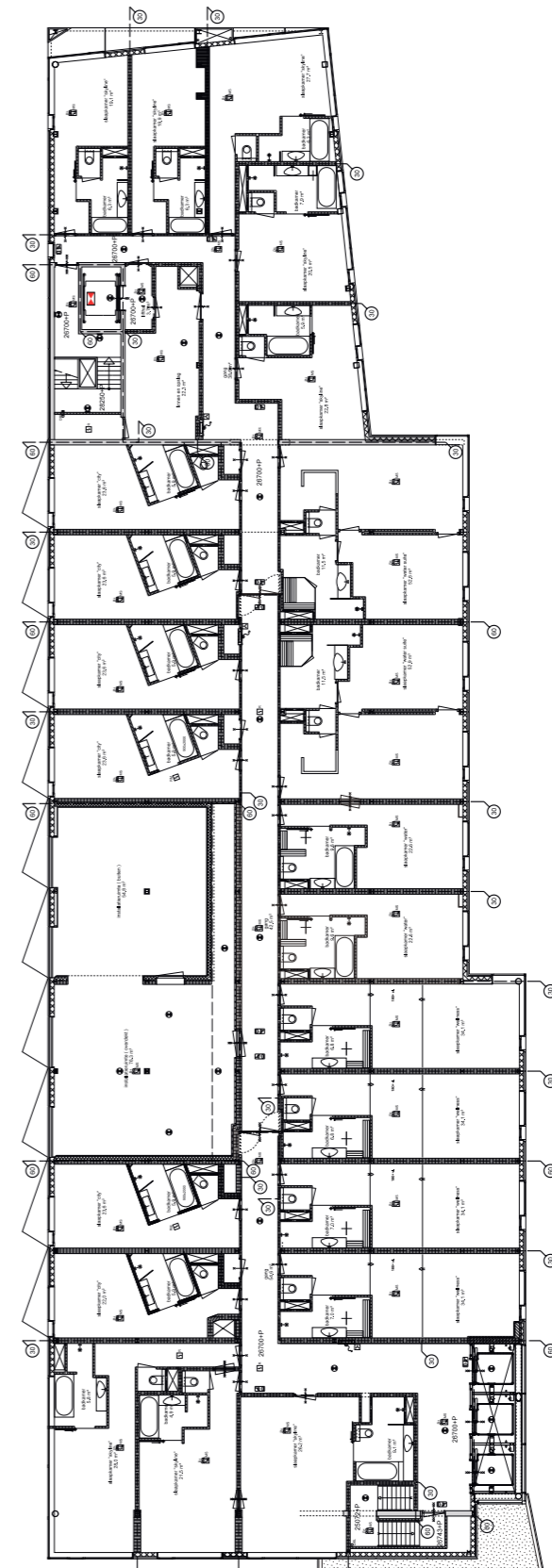
Bouwlaag 7
Plattegrond MAS architectuur, 1:300

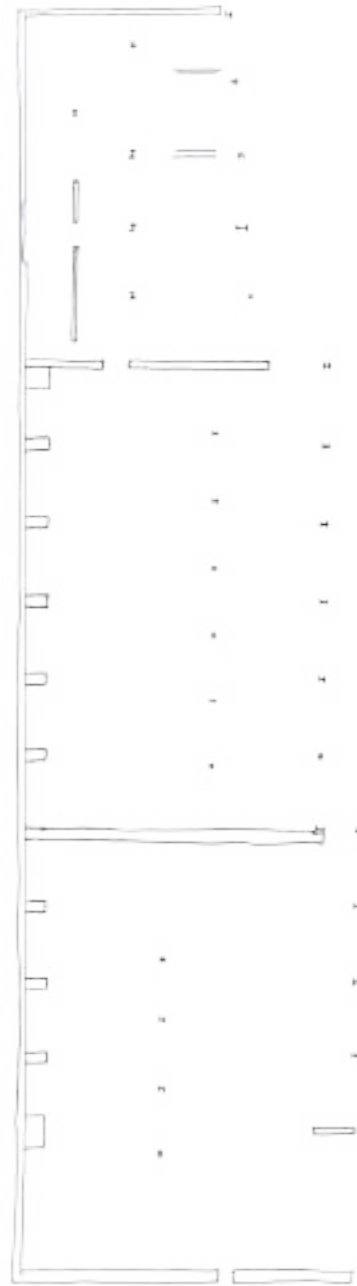
Bouwlaag 8
Plattegrond MAS architectuur, 1:300

Bouwlaag 9
Plattegrond MAS architectuur, 1:300

Bouwlaag 10
Plattegrond MAS architectuur, 1:300

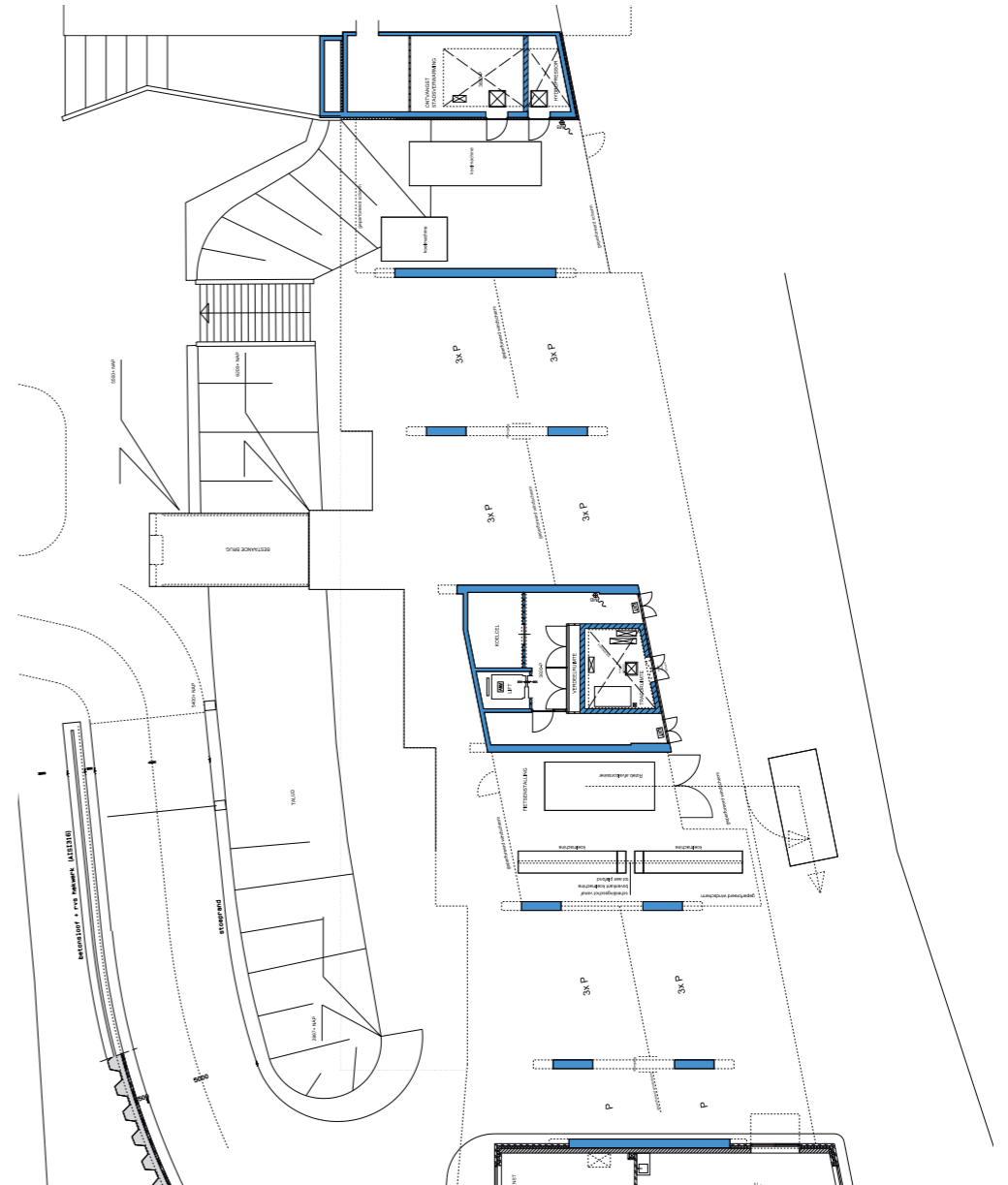
Kadeniveau

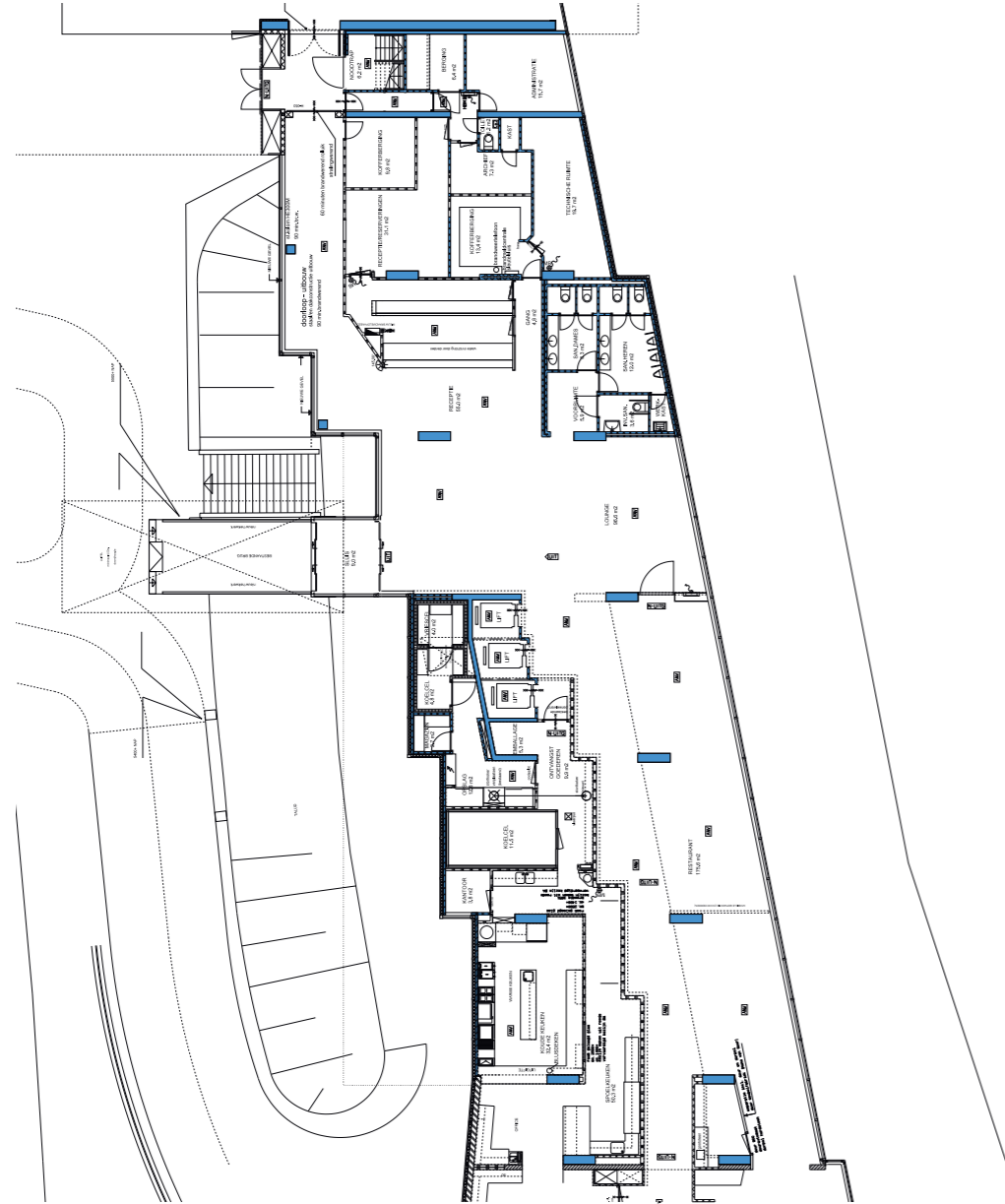
Straatniveau

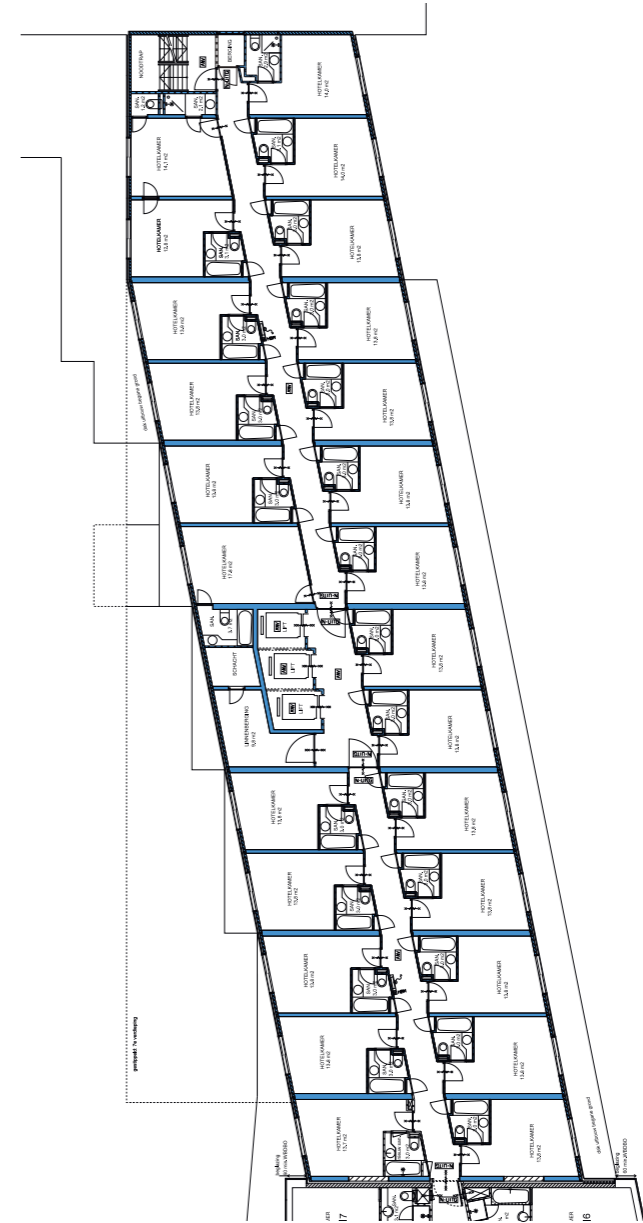
Typische verdieping

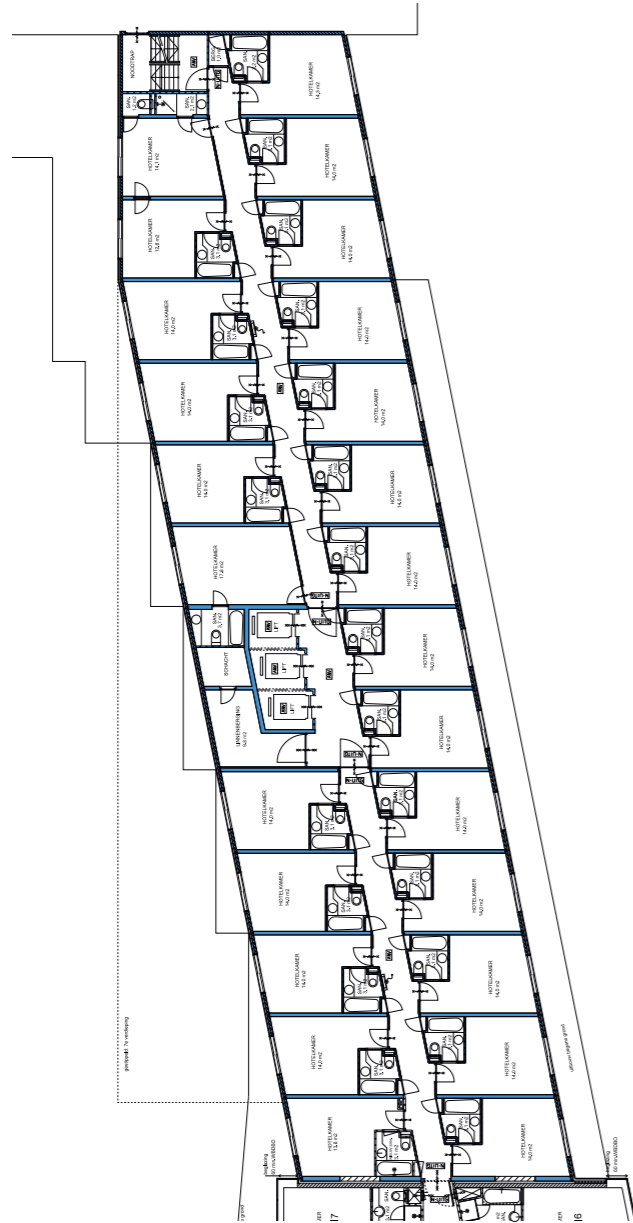
Kadeniveau
Plattegrond MAS architectuur, 1:300

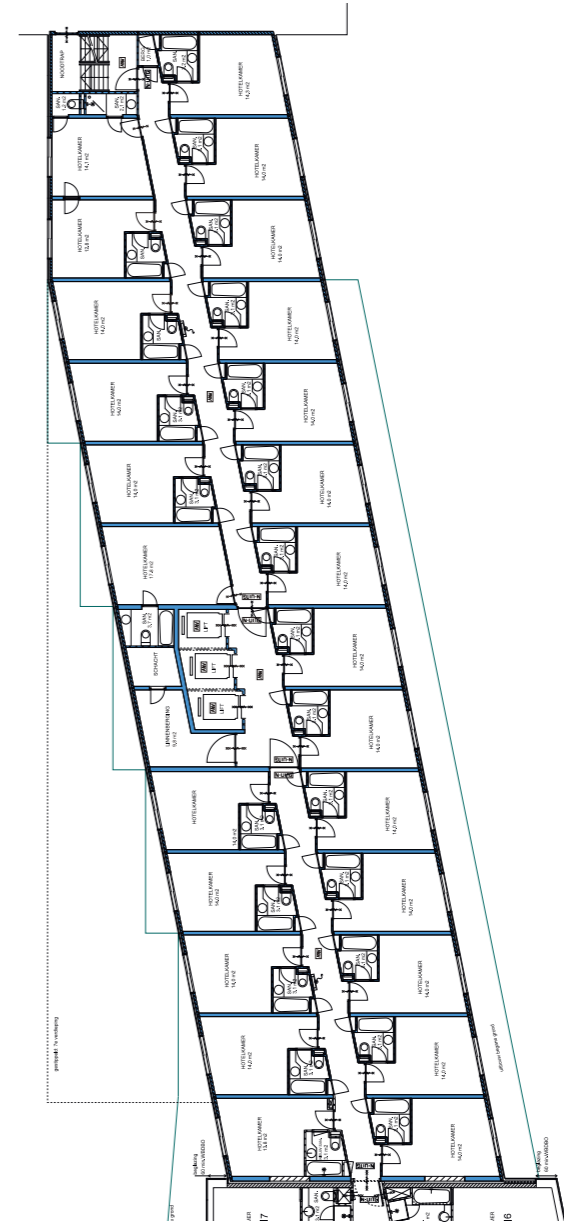
Straatniveau
Plattegrond MAS architectuur, 1:300

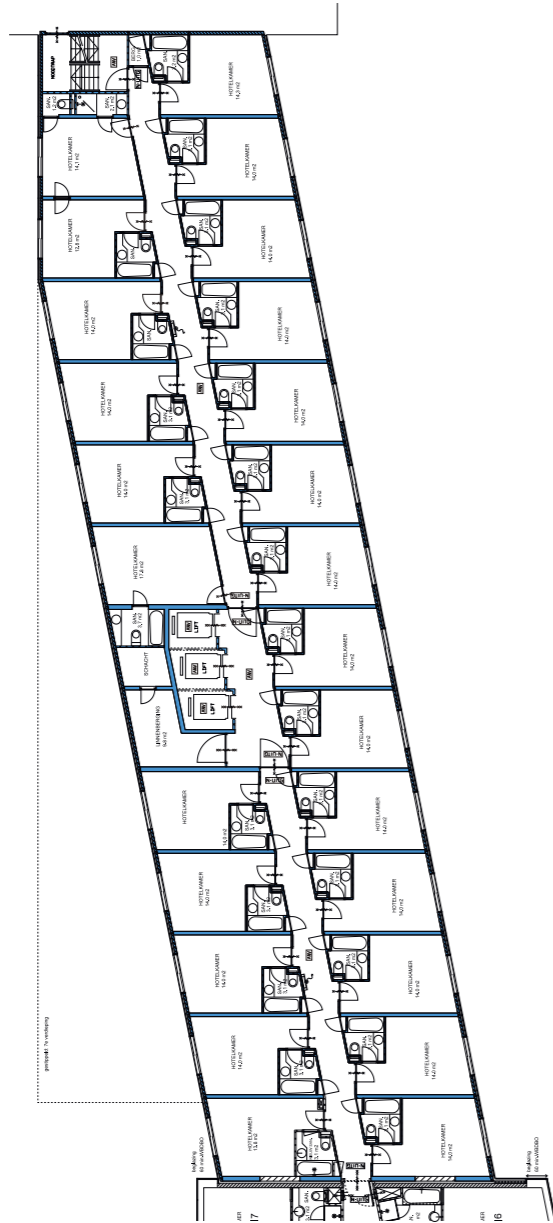
Bouwlaag 3
Plattegrond MAS architectuur, 1:300

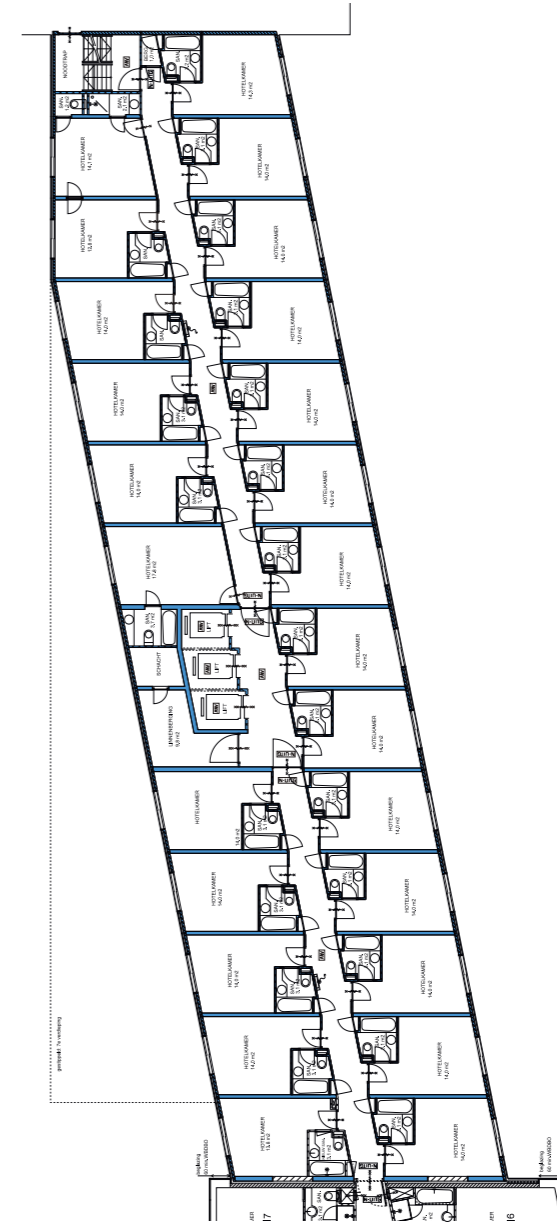
Bouwlaag 4
Plattegrond MAS architectuur, 1:300

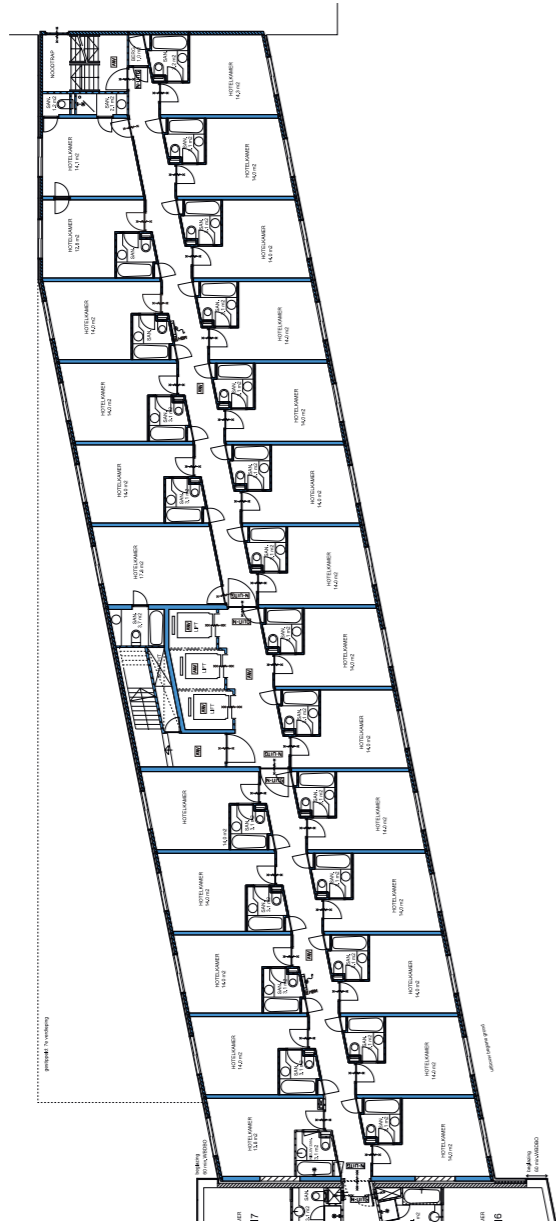
Bouwlaag 5
Plattegrond MAS architectuur, 1:300

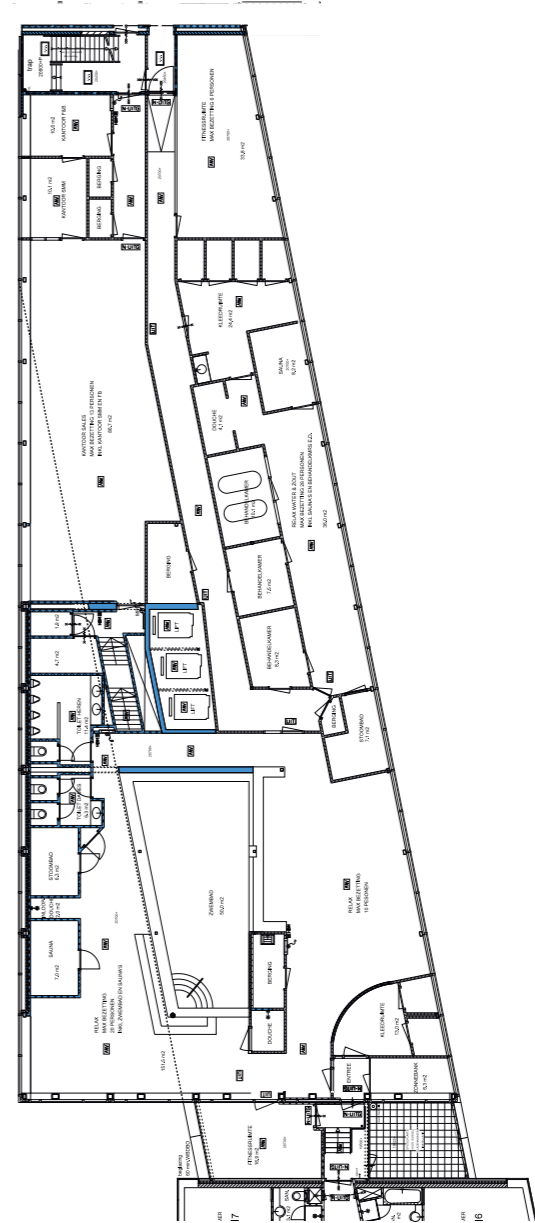
Bouwlaag 6
Plattegrond MAS architectuur, 1:300

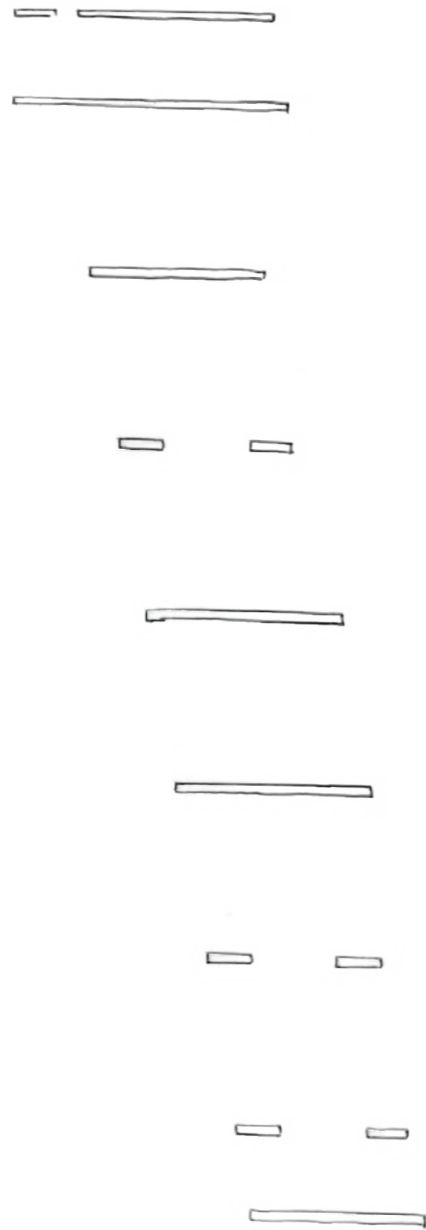
Bouwlaag 7
Plattegrond MAS architectuur, 1:300

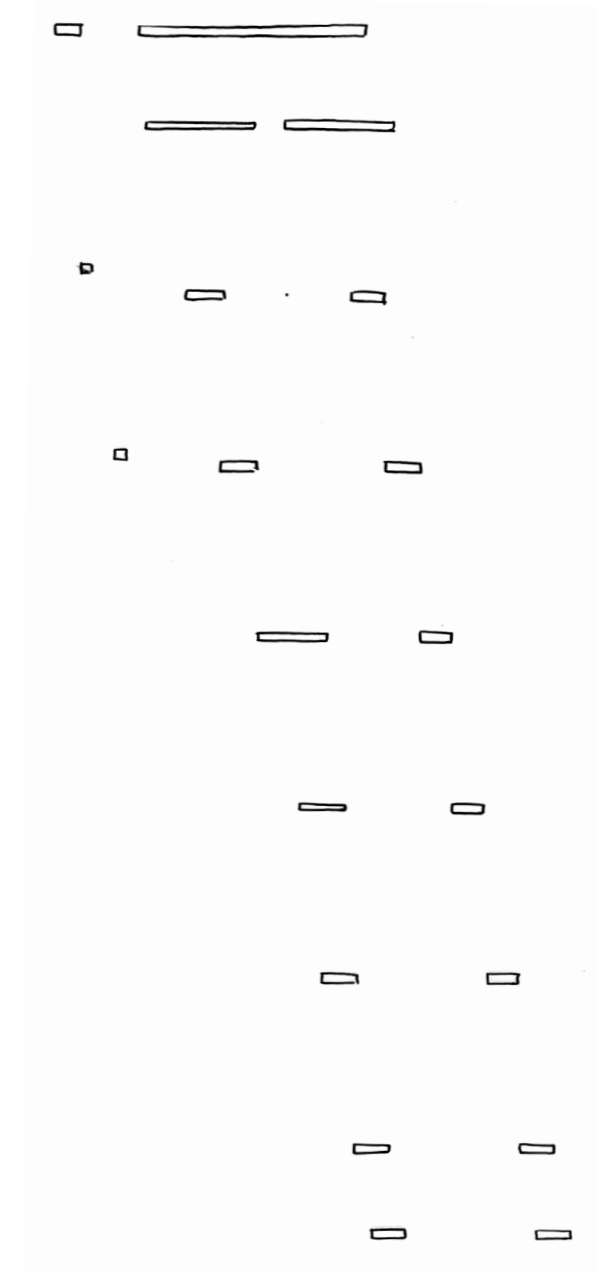
Bouwlaag 8
Plattegrond MAS architectuur, 1:300

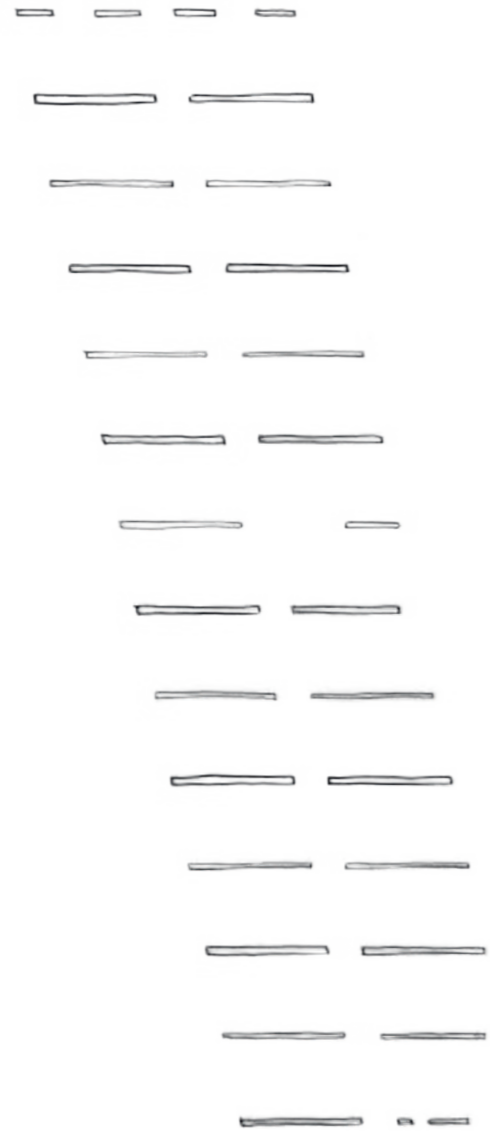
Bouwlaag 9
Plattegrond MAS architectuur, 1:300

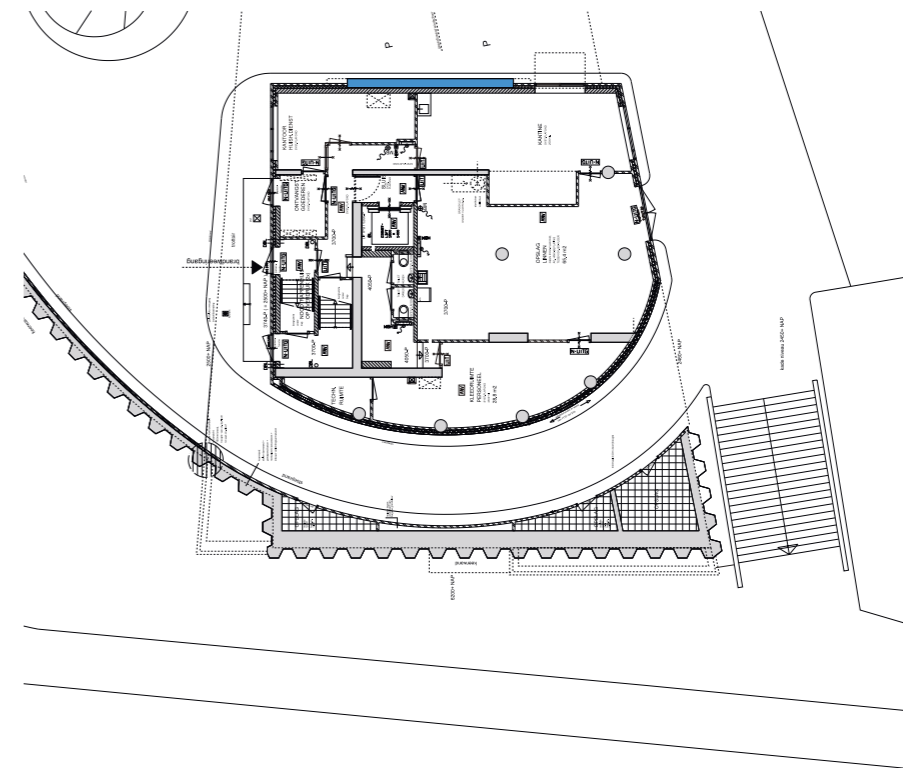
Kadeniveau

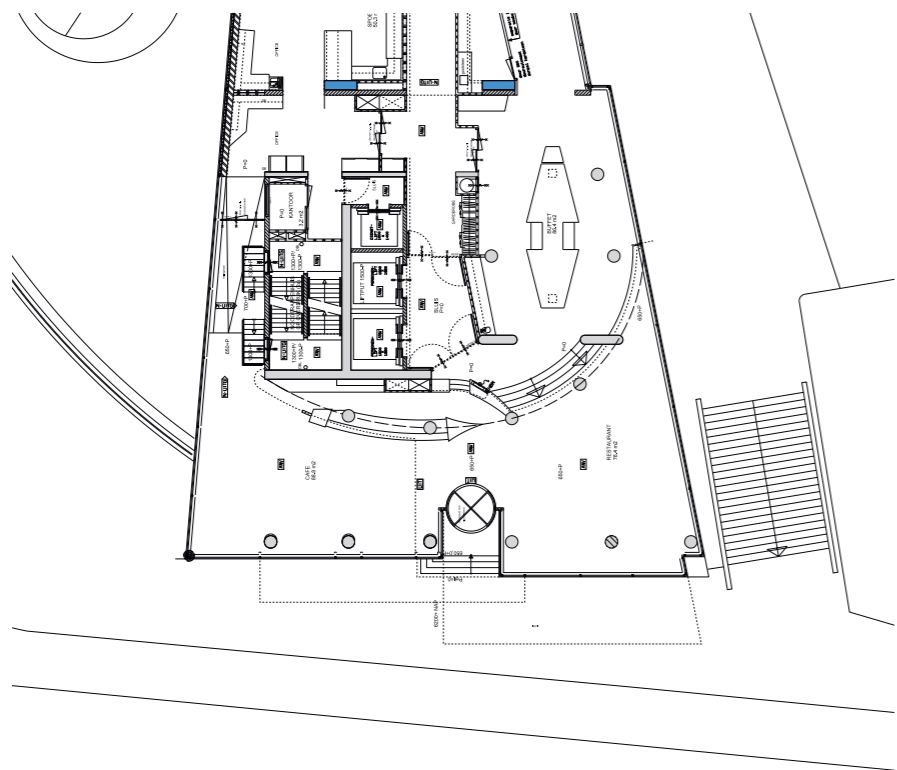
Straatniveau

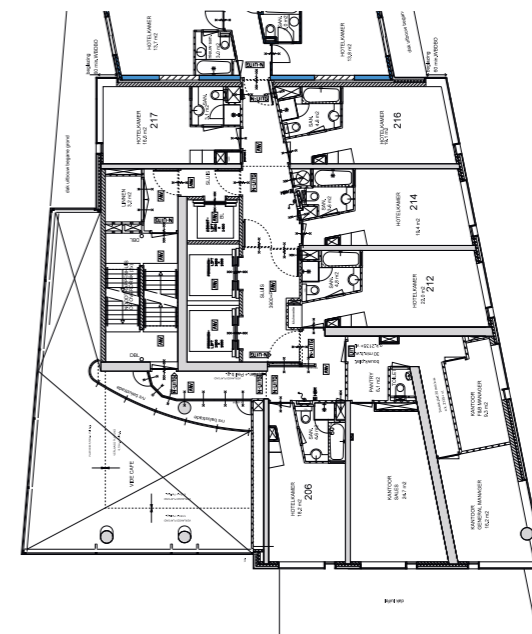
Typische verdieping

Kadeniveau
Plattegrond MAS architectuur, 1:300

Straatniveau
Plattegrond MAS architectuur, 1:300

Bouwlaag 3
Plattegrond MAS architectuur, 1:300

Bouwlaag 4
Plattegrond MAS architectuur, 1:300

Bouwlaag 5
Plattegrond MAS architectuur, 1:300

Bouwlaag 6
Plattegrond MAS architectuur, 1:300

Bouwlaag 7
Plattegrond MAS architectuur, 1:300

Bouwlaag 8
Plattegrond MAS architectuur, 1:300

Bouwlaag 9
Plattegrond MAS architectuur, 1:300

Bouwlaag 10
Plattegrond MAS architectuur, 1:300

Bouwlaag 11
Plattegrond MAS architectuur, 1:300

Bouwlaag 12
Plattegrond MAS architectuur, 1:300

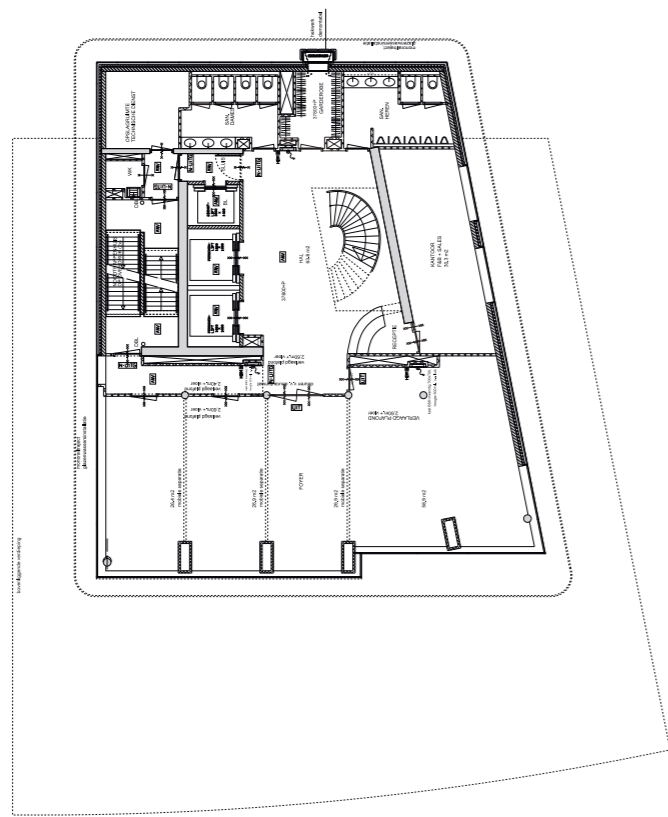
Bouwlaag 13
Plattegrond MAS architectuur, 1:300

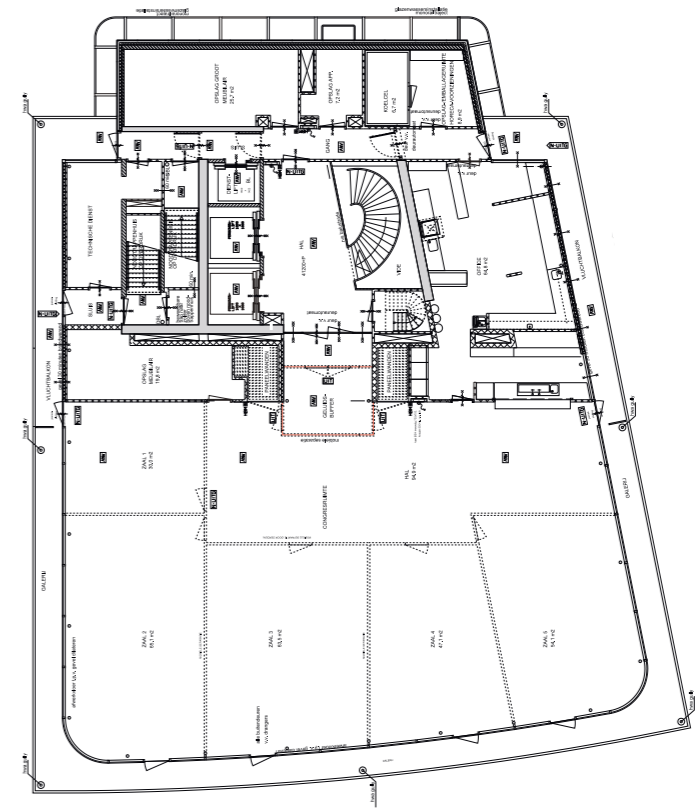
Bouwlaag 14
 Plattegrond MAS architectuur, 1:300

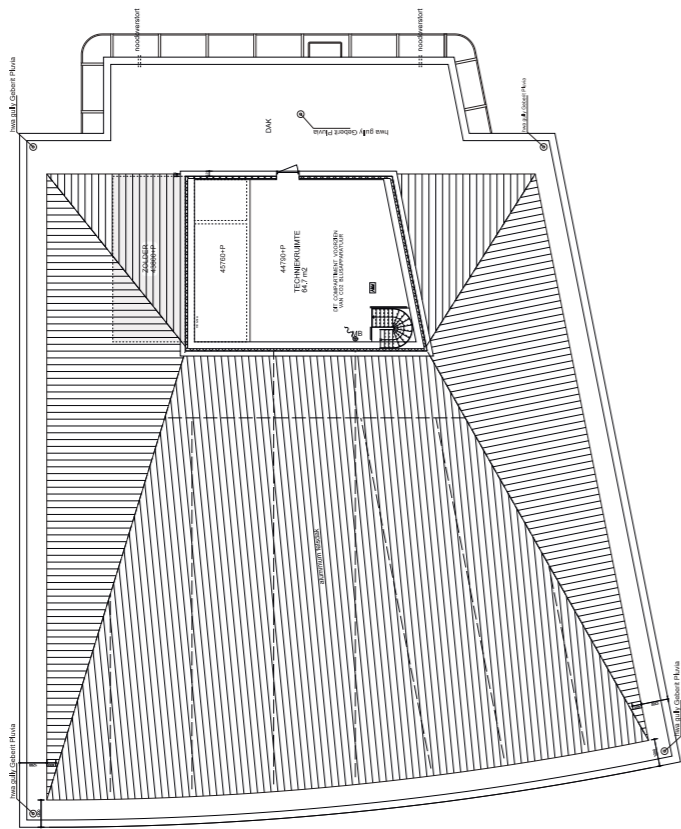
Bouwlaag 15
 Plattegrond MAS architectuur, 1:300

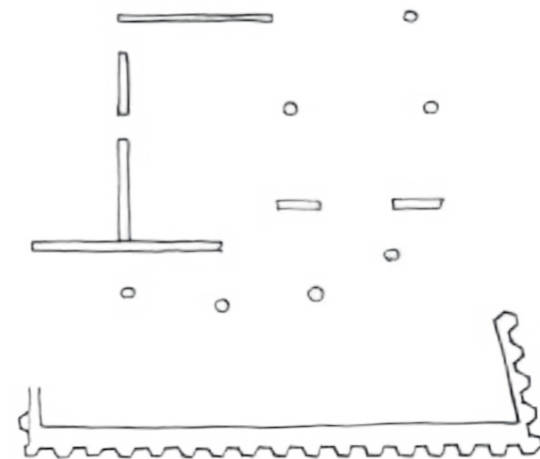
Bouwlaag 16
 Plattegrond MAS architectuur, 1:300

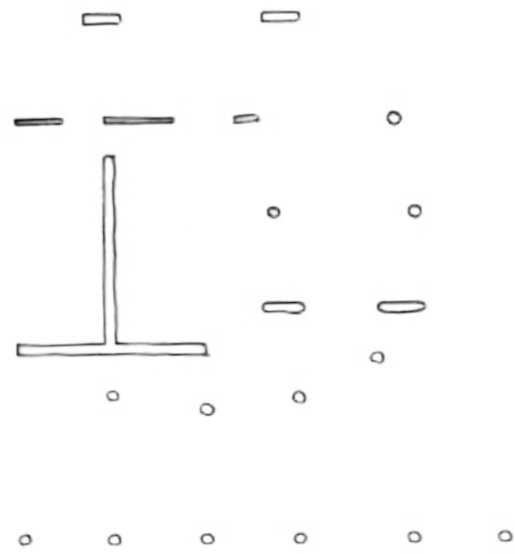
Bouwlaag 17
 Plattegrond MAS architectuur, 1:300

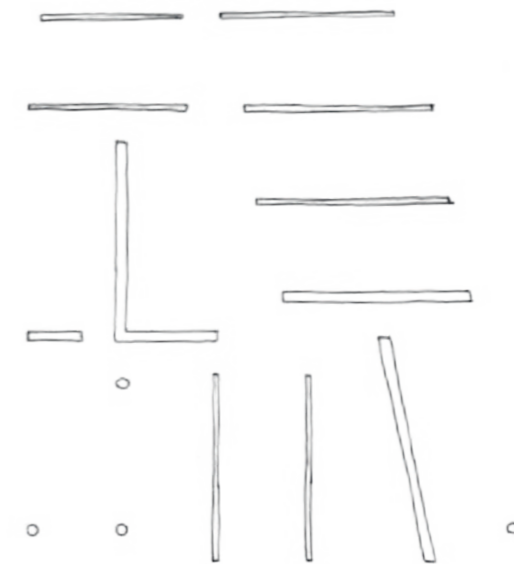
Bouwlaag 18
 Plattegrond MAS architectuur, 1:300

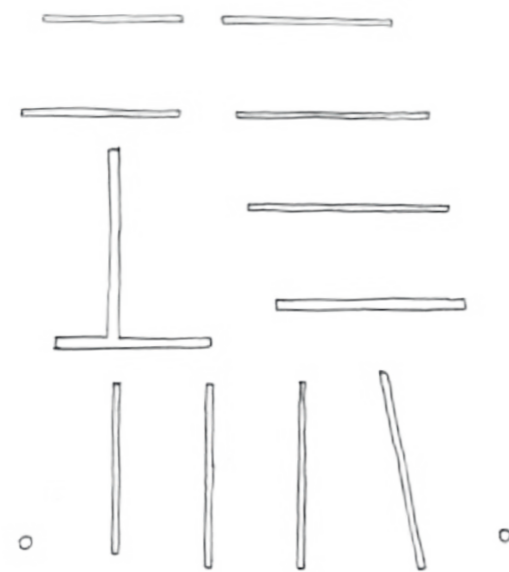
Bouwlaag 19
 Plattegrond MAS architectuur, 1:300

Straatniveau

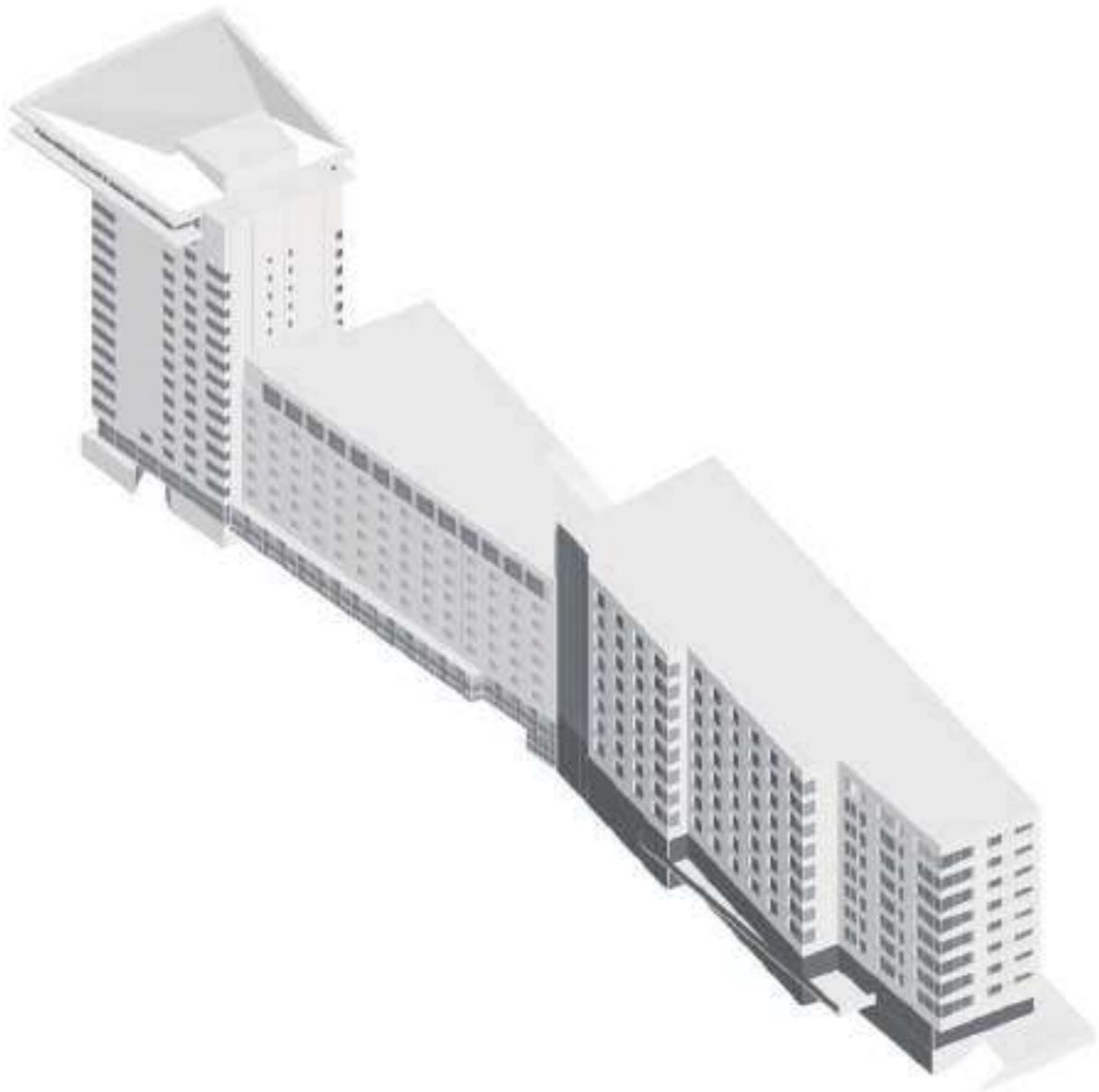
Bouwlaag 2

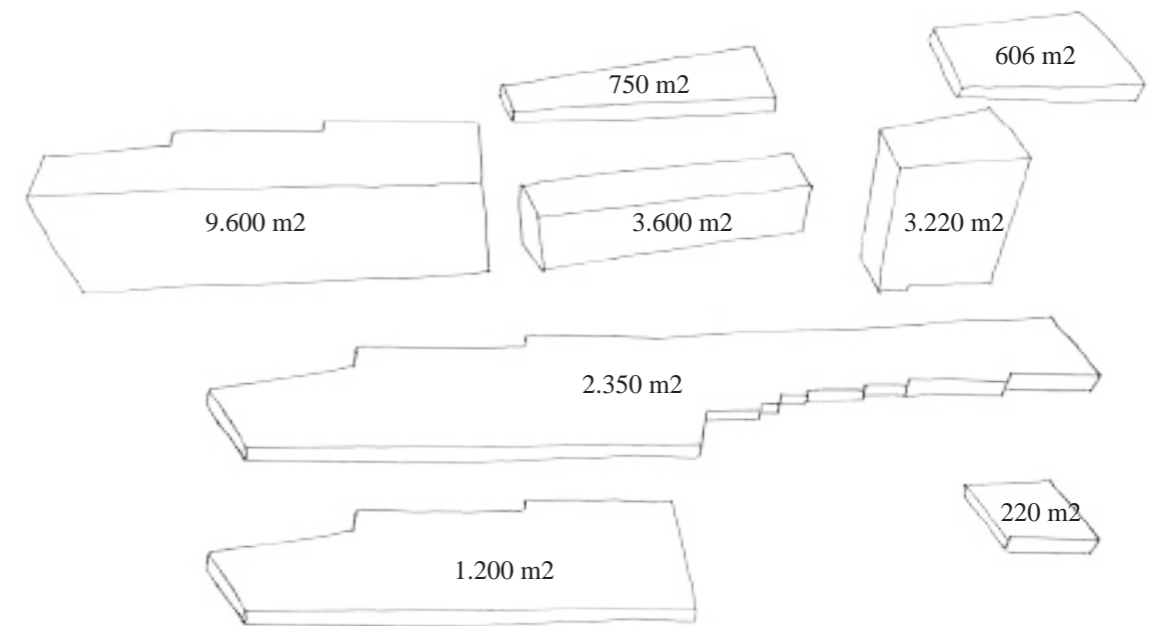
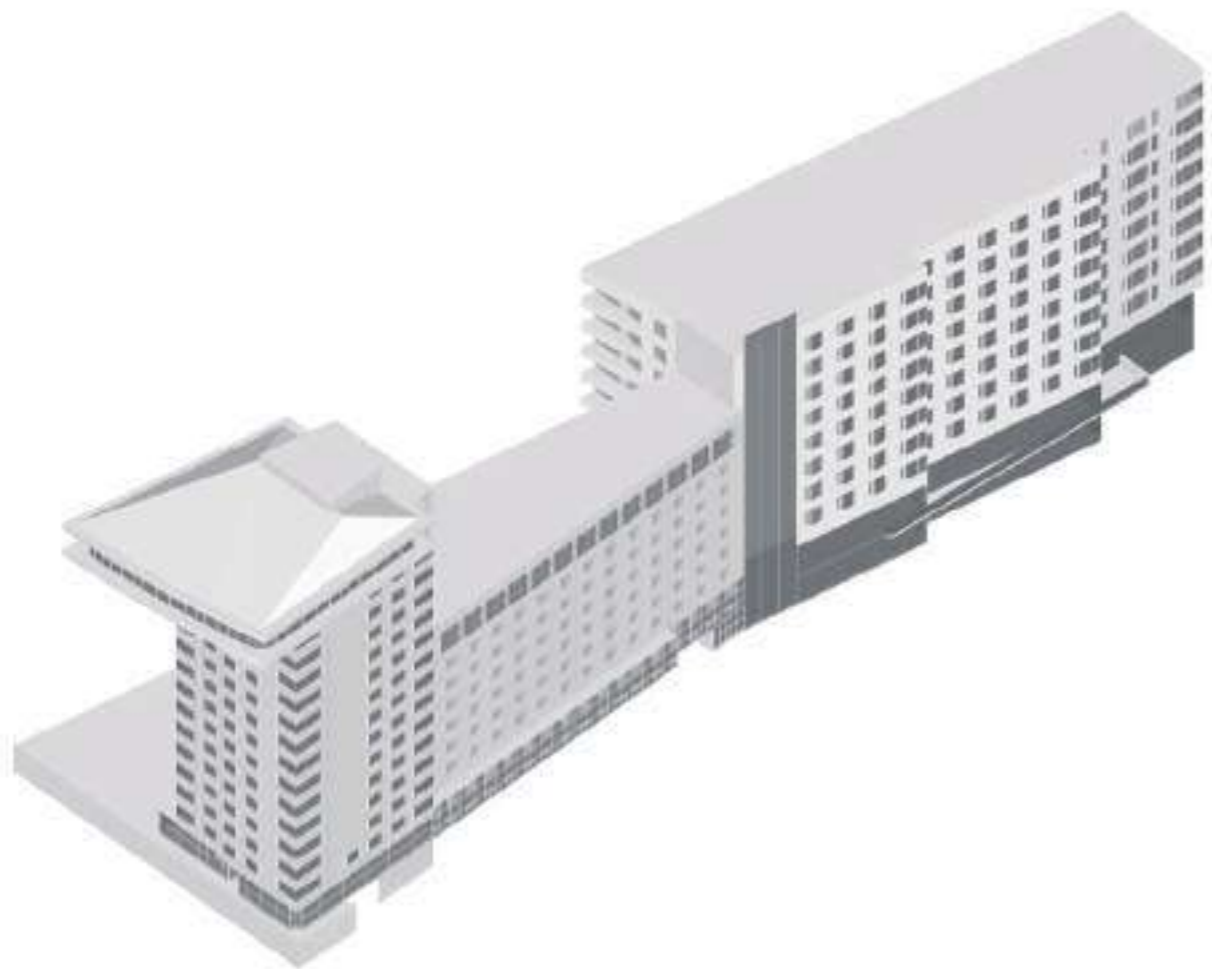

Typische verdieping

Samengestelde structuur

Huidige gebouwcapaciteit
Totaal: +/- 21.500 m²

ONTWERPSTUDIE I: ~~CADAVRE EXQUIS~~

Reinforcement-therapy patients at hospital party: "sustained and potent challenge to Freud." A plastic token for each convention remembered — smile, lipstick, small talk, etc. Such "incentives proved very effective in motivating the patients to look after themselves..." (Note large number of Polaroid cameras in foreground, ready to "record" this triumph of simulated normality.)

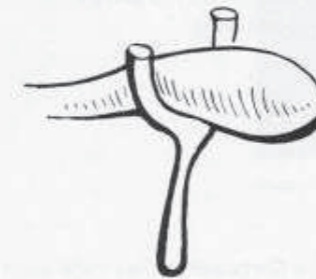
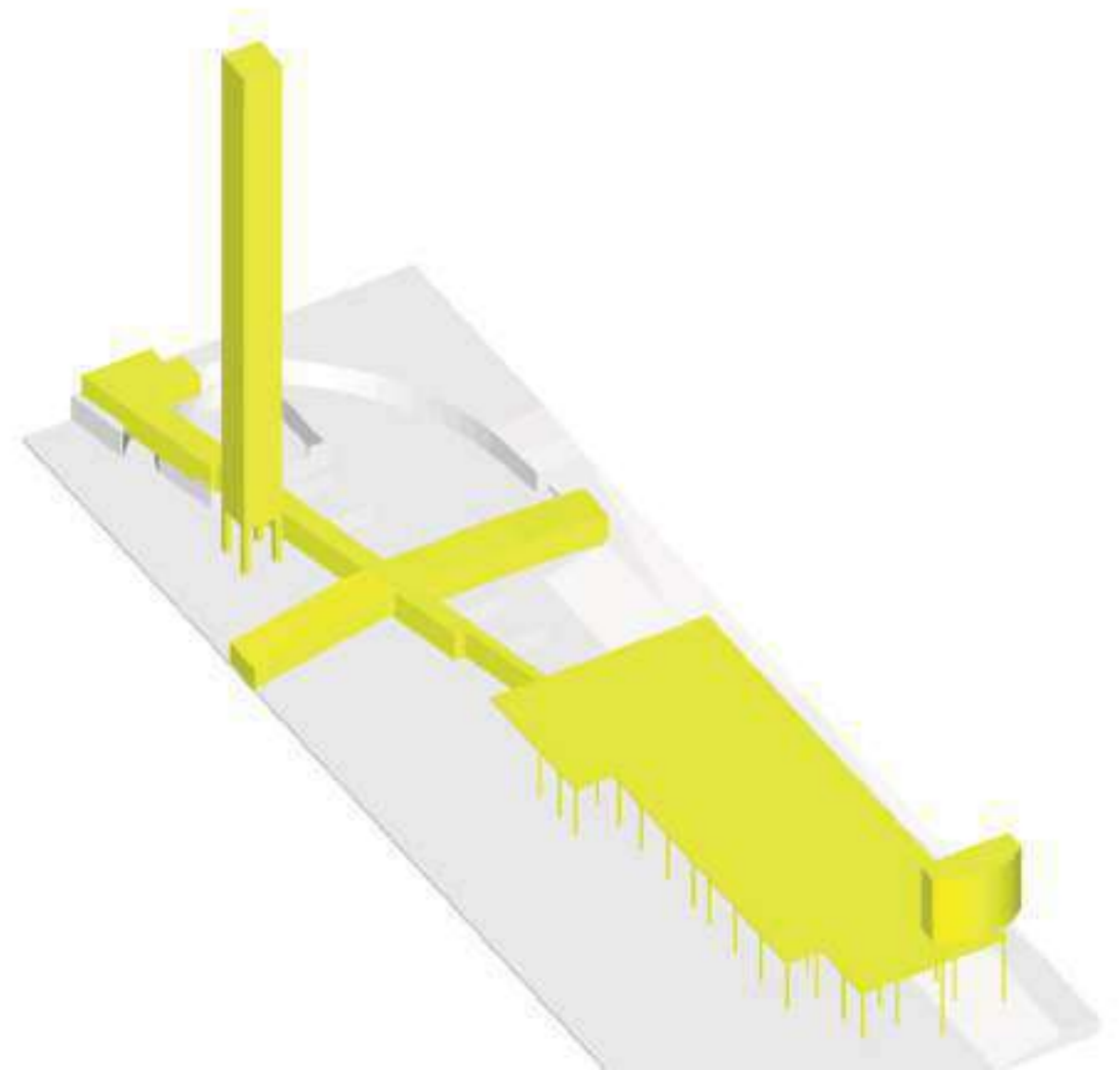
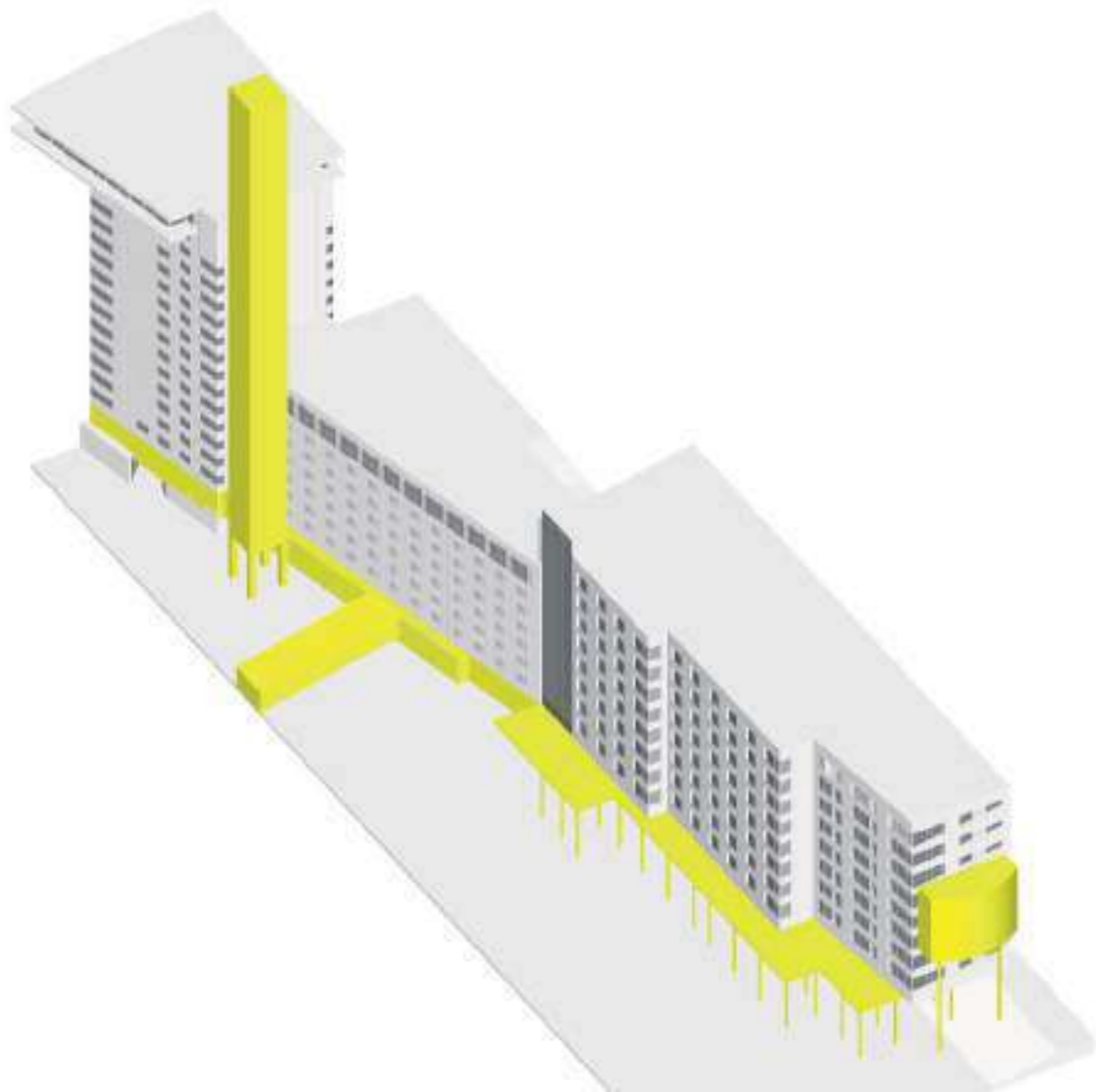
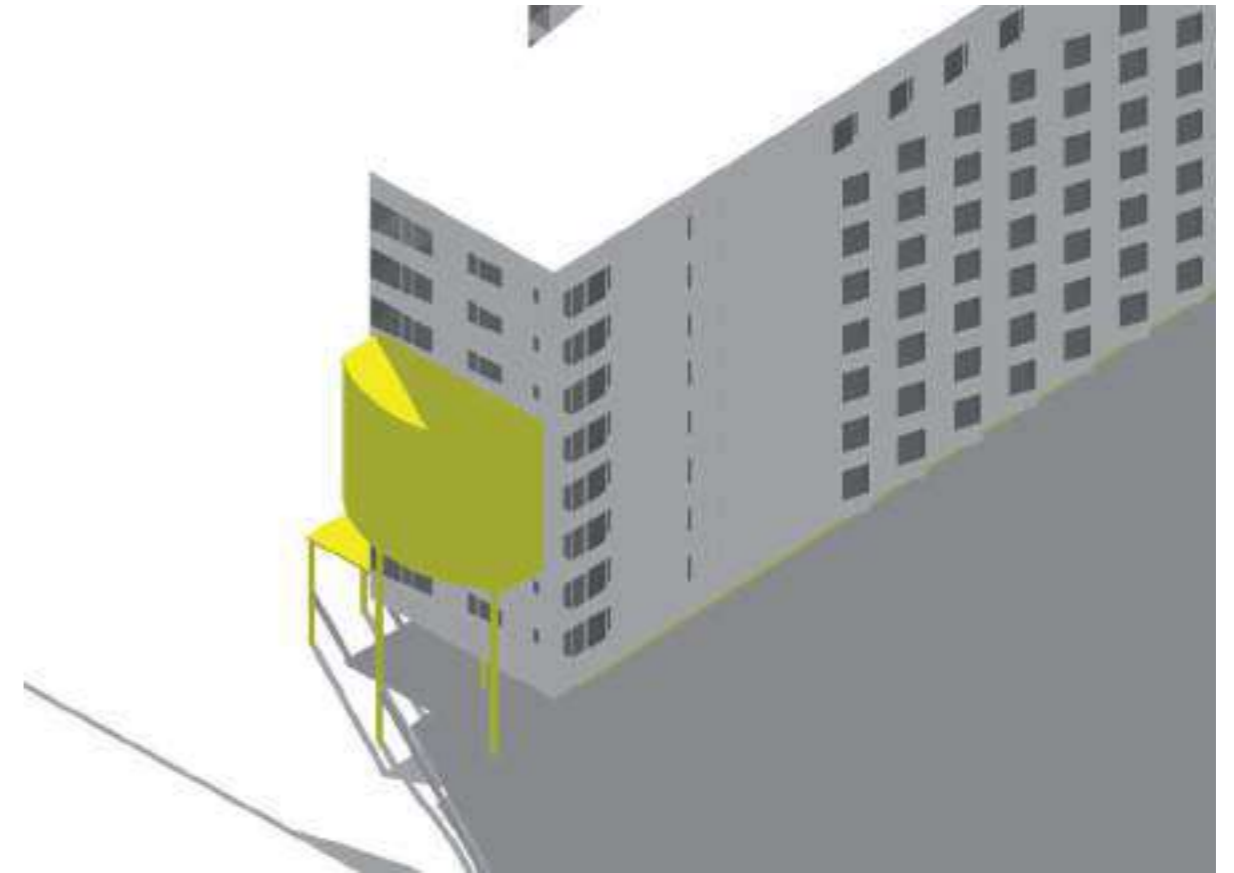

Diagram of the inner workings of the Paranoid-Critical Method: limp, unprovable conjectures generated through the deliberate simulation of paranoid thought processes, supported (made critical) by the "crutches" of Cartesian rationality.

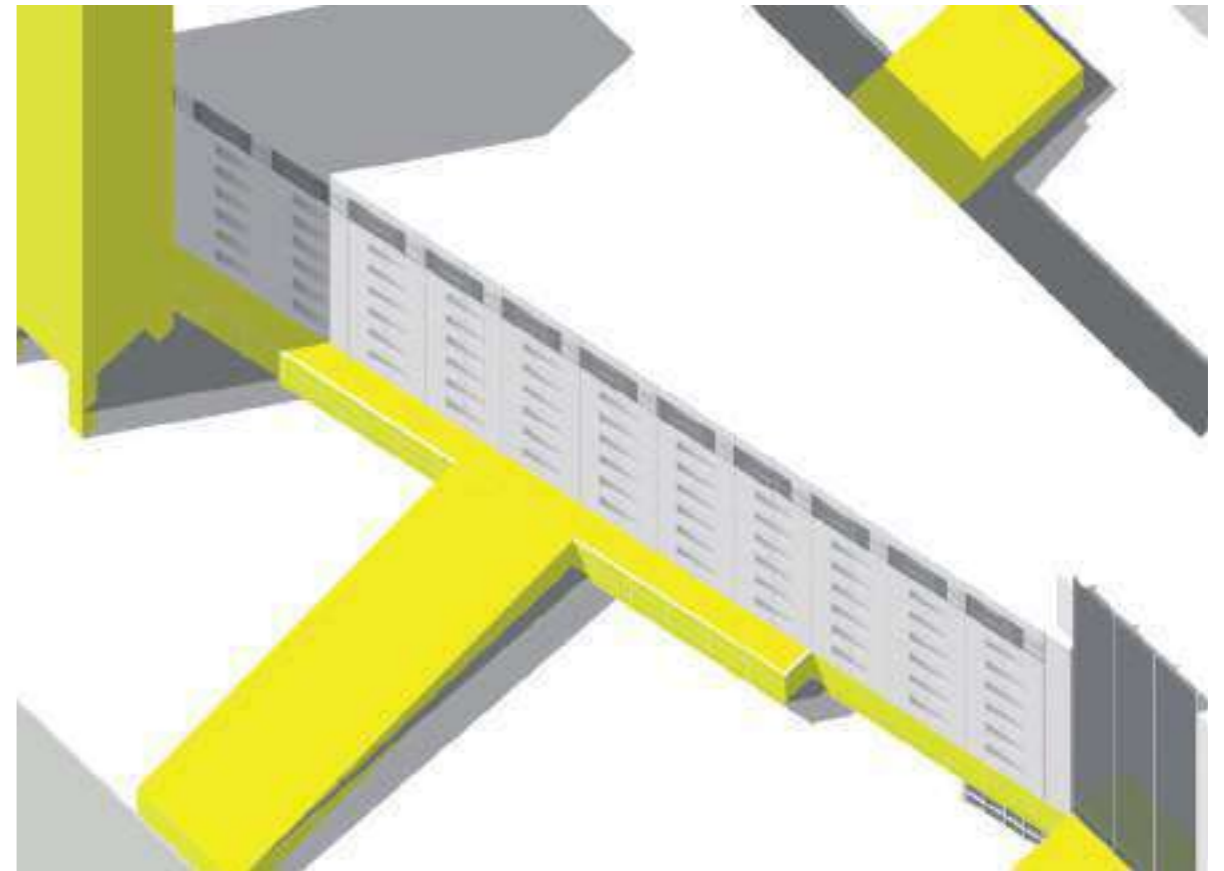

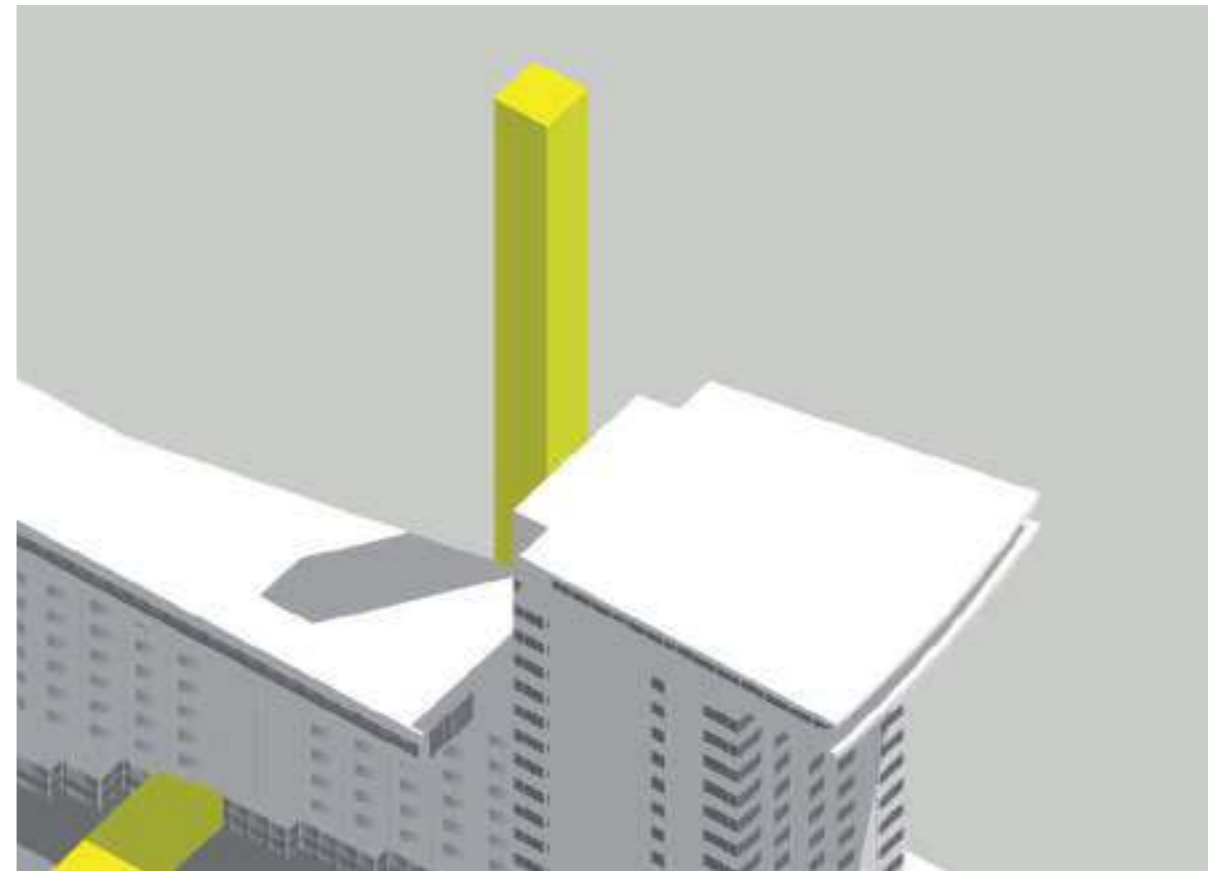

Oude Vischmarkt
1855 - 1887

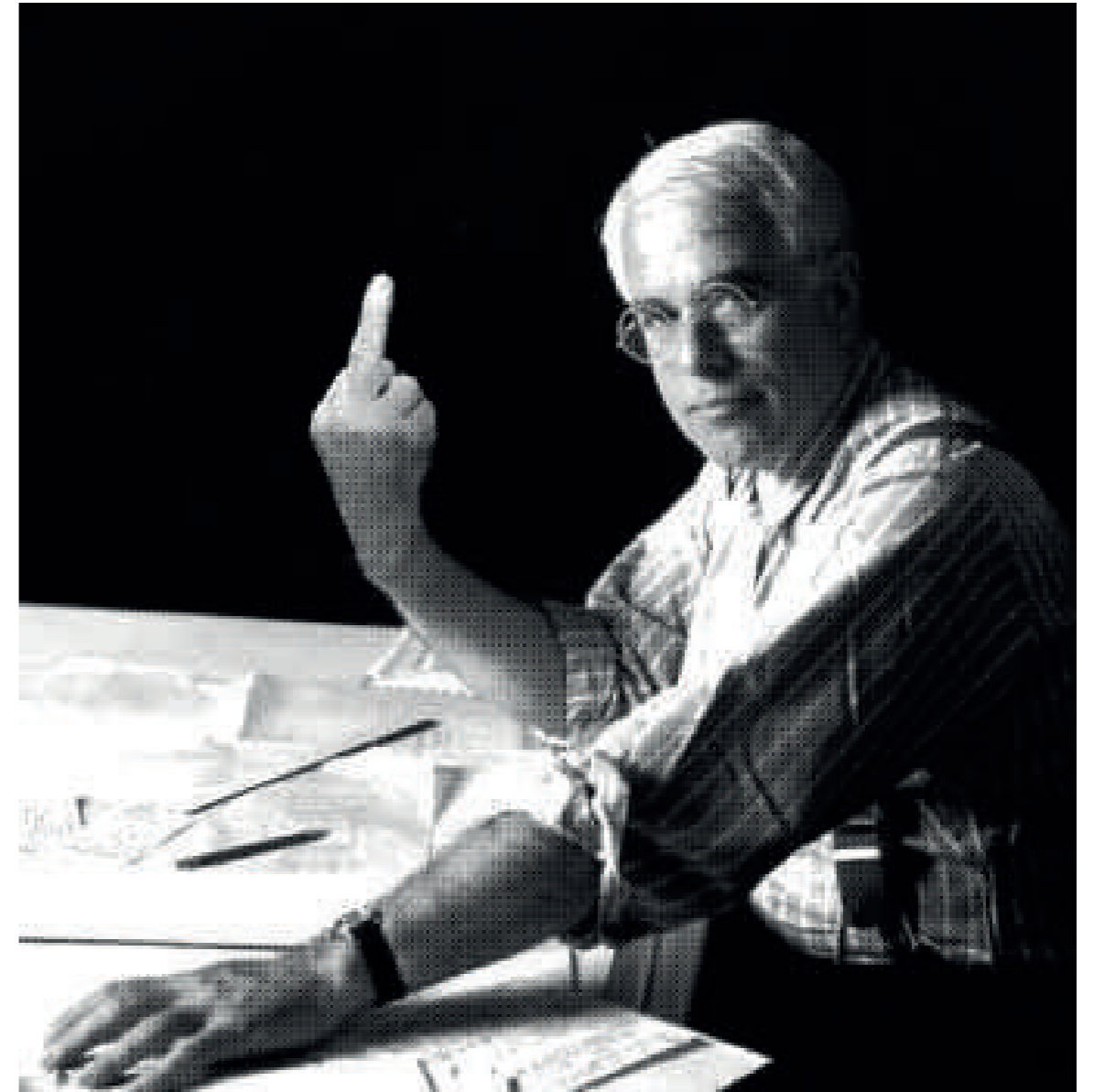

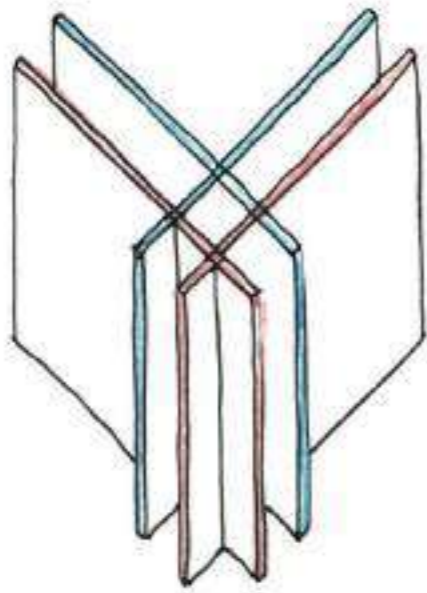
Beurs
J. F. Staal
1936

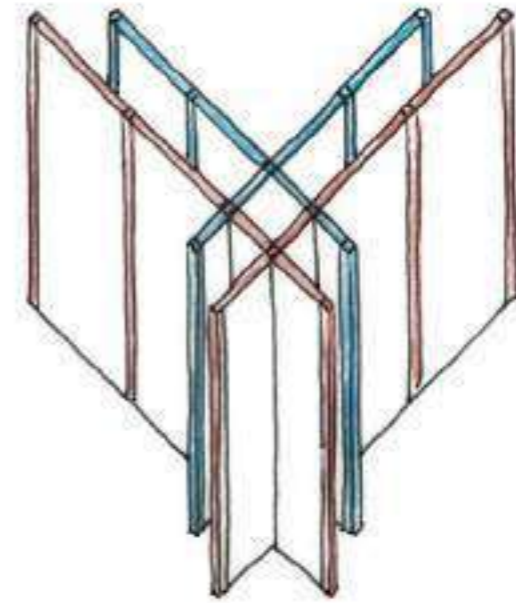

ONTWERPSTUDIE 2: THE EISENMAN PROCESS

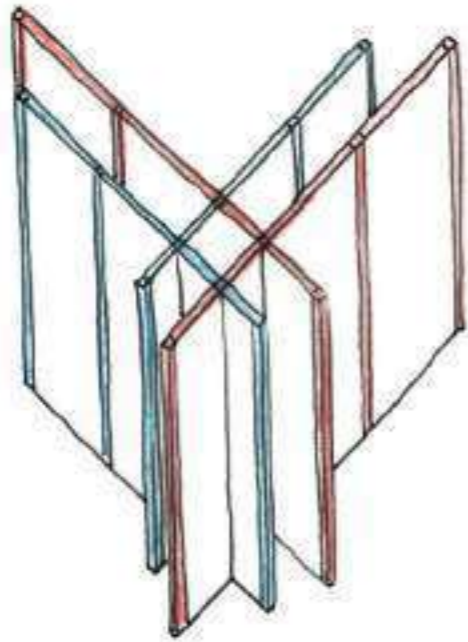

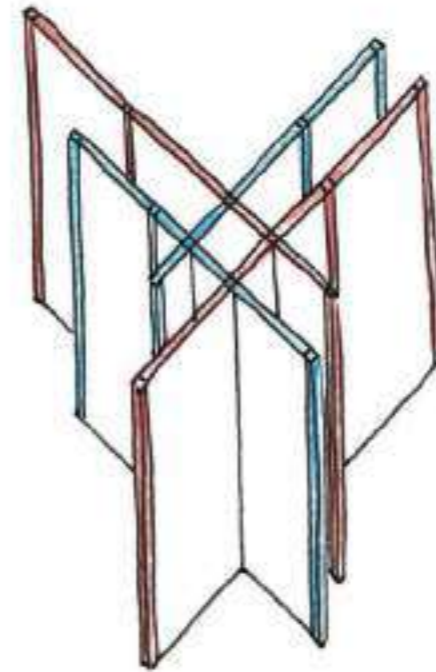
0
2 systemen, blauw vs. rood

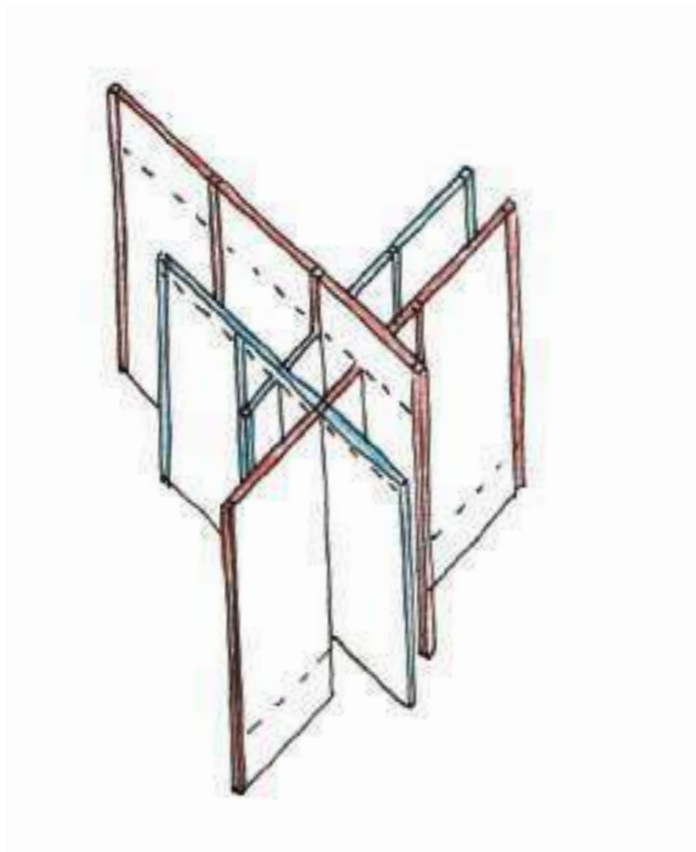
1
Maatsysteem per kleur

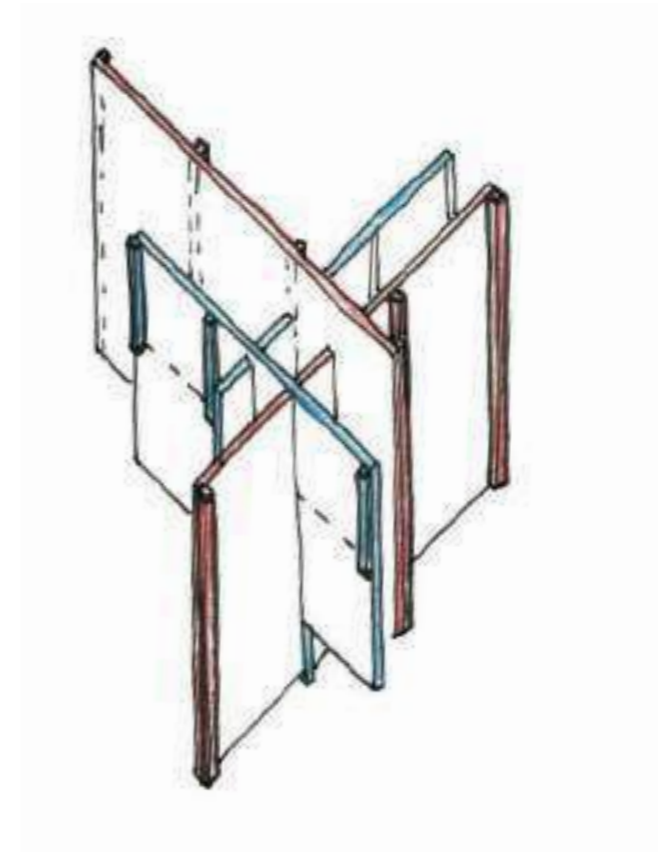
2
Omkeren

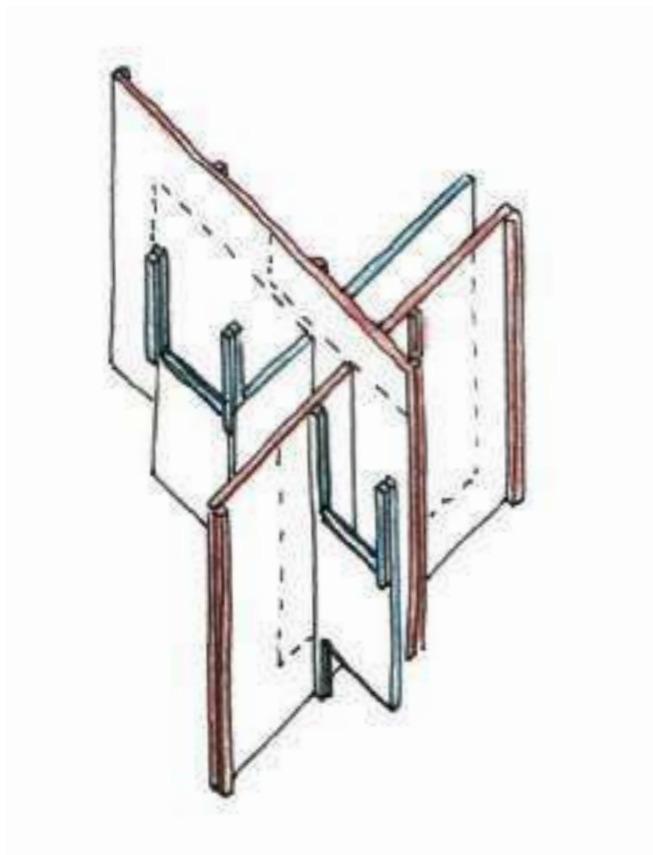
3
Horizontaal verschuiven

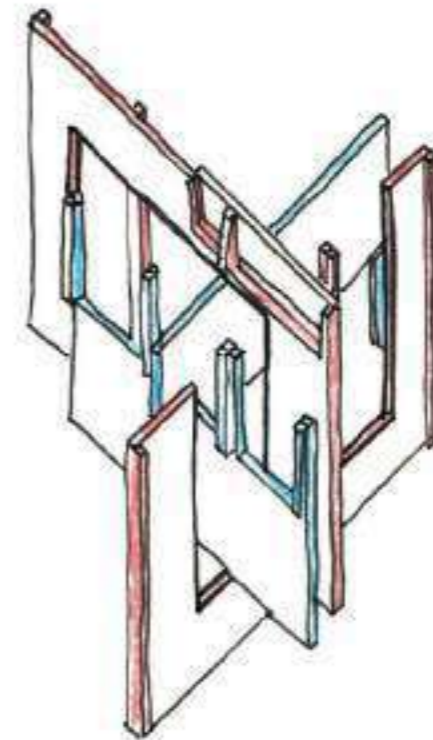
4
Verticaal verschuiven

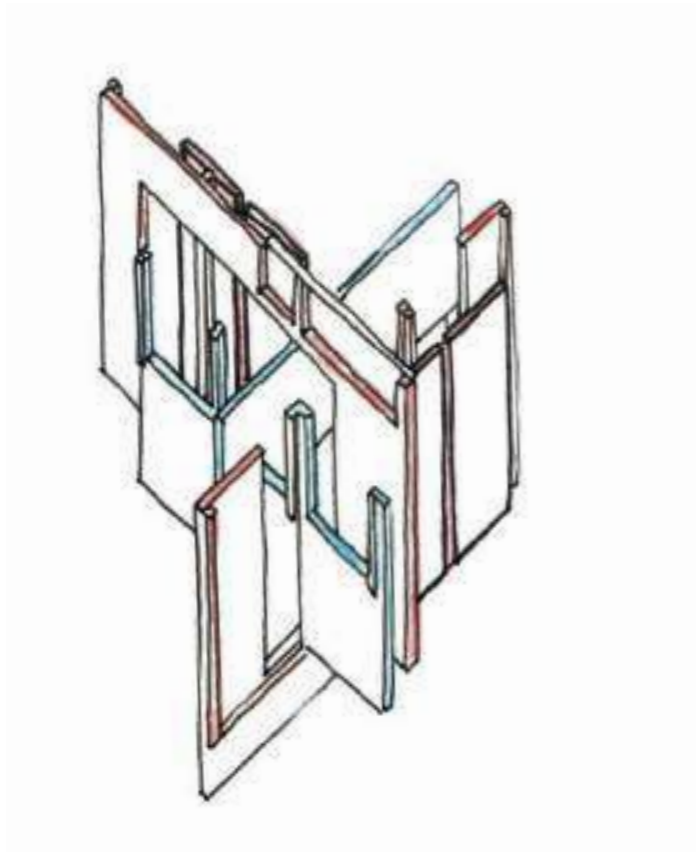
5
Structuur opleggen

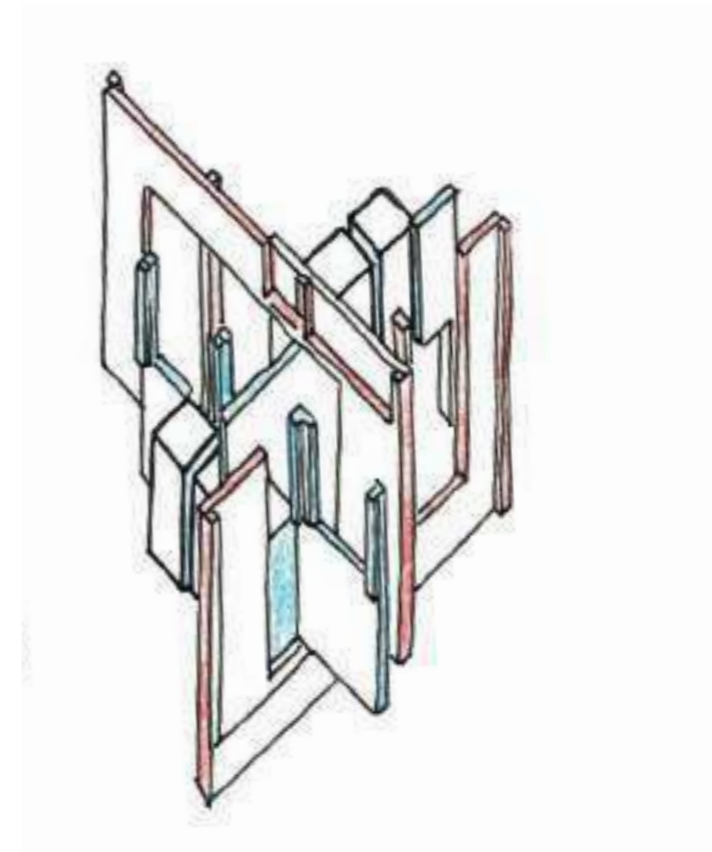
6
Openingen in blauw

7
Openingen in rood, op de markering in
lijn met blauw

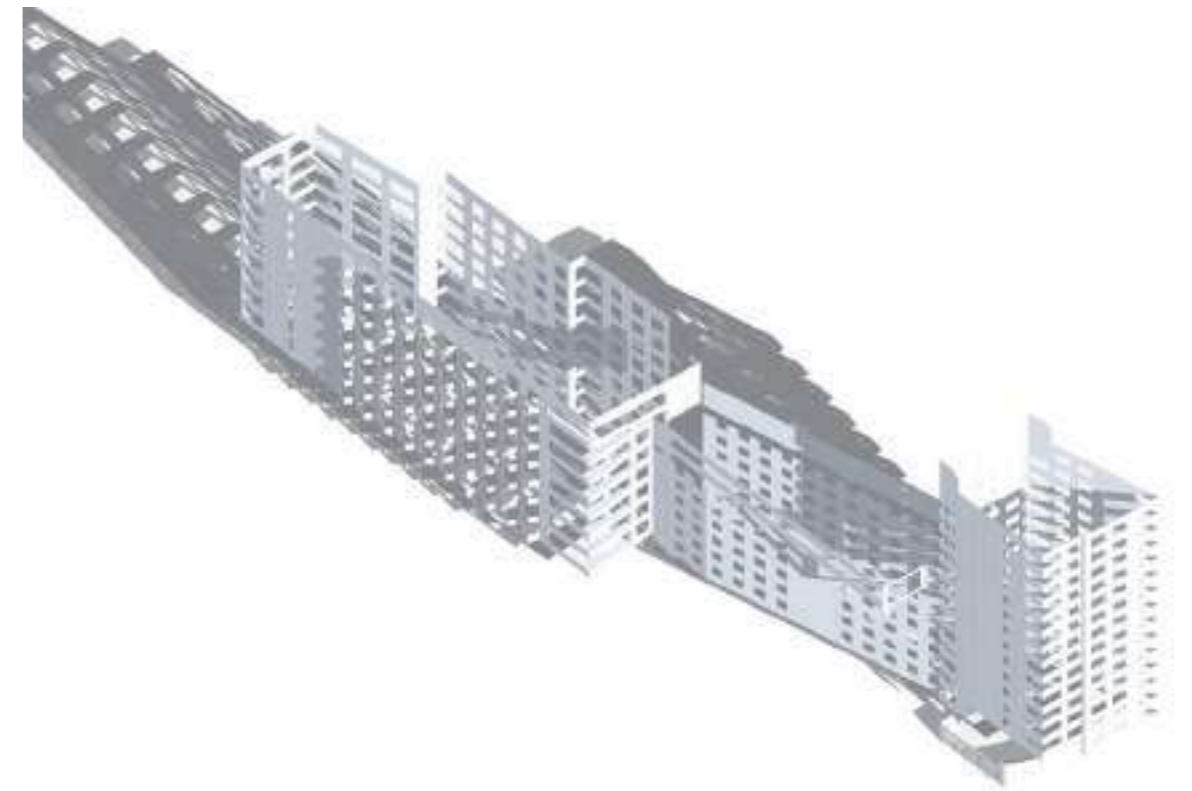
8
Toevoegen wanden in ritme van rood

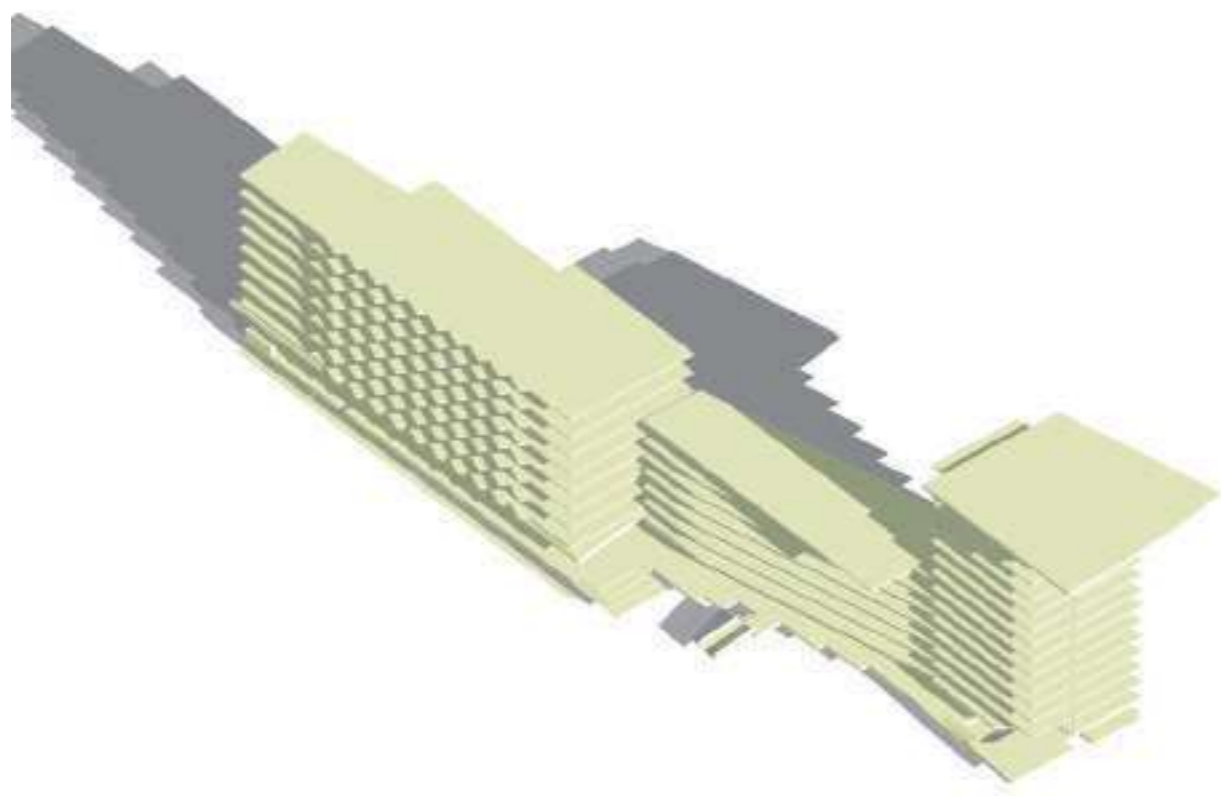
9
Blauwe volumes

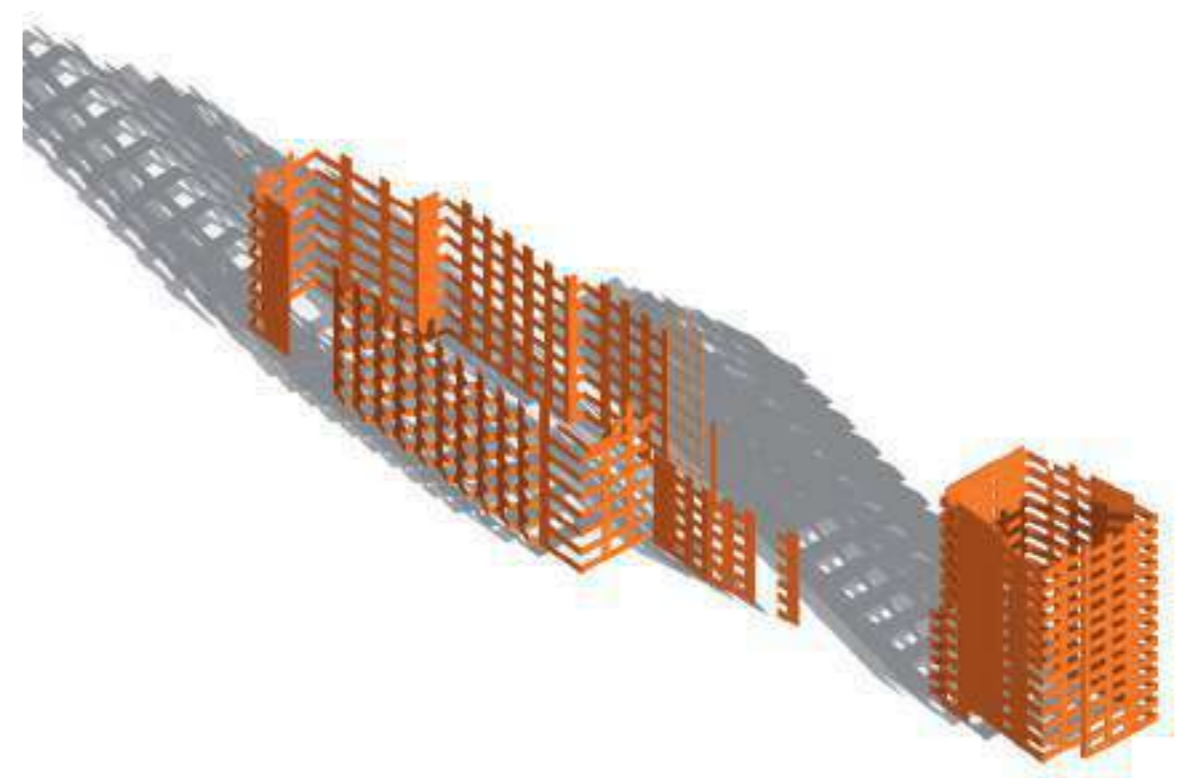
Ontleden van het gebouw.

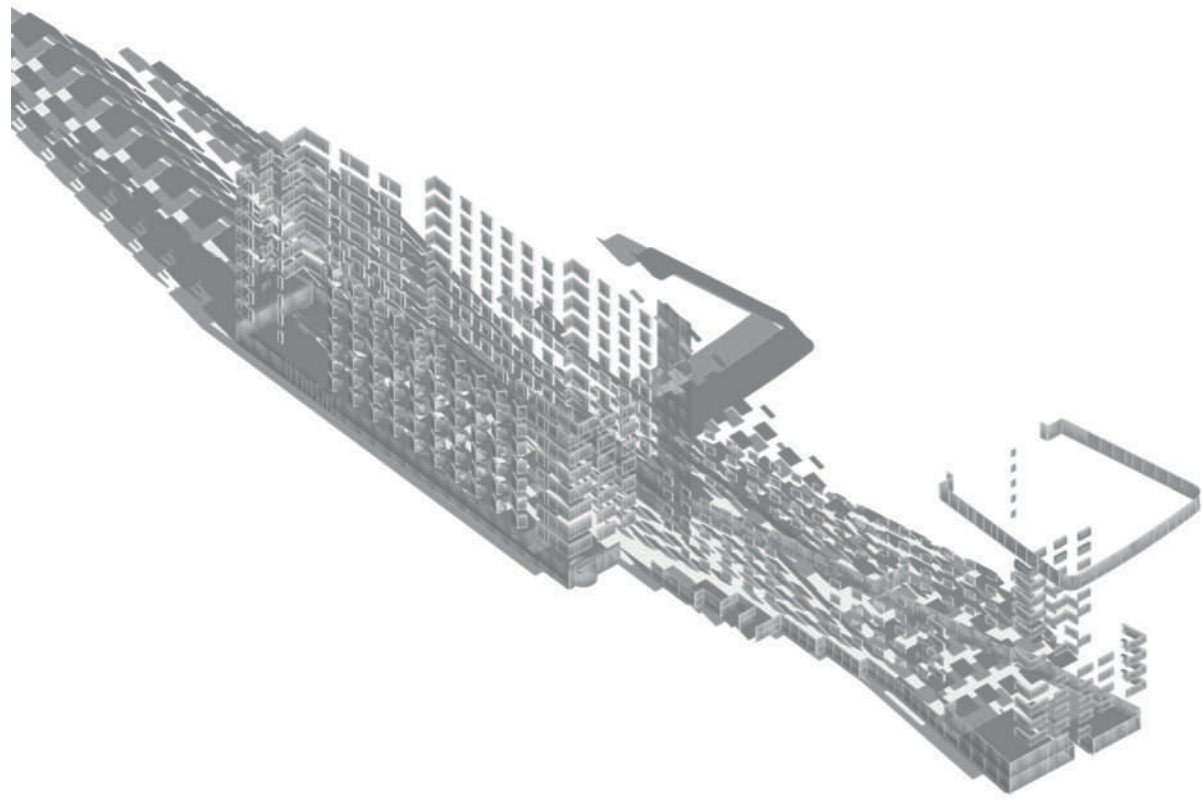
Gevelbekleding.

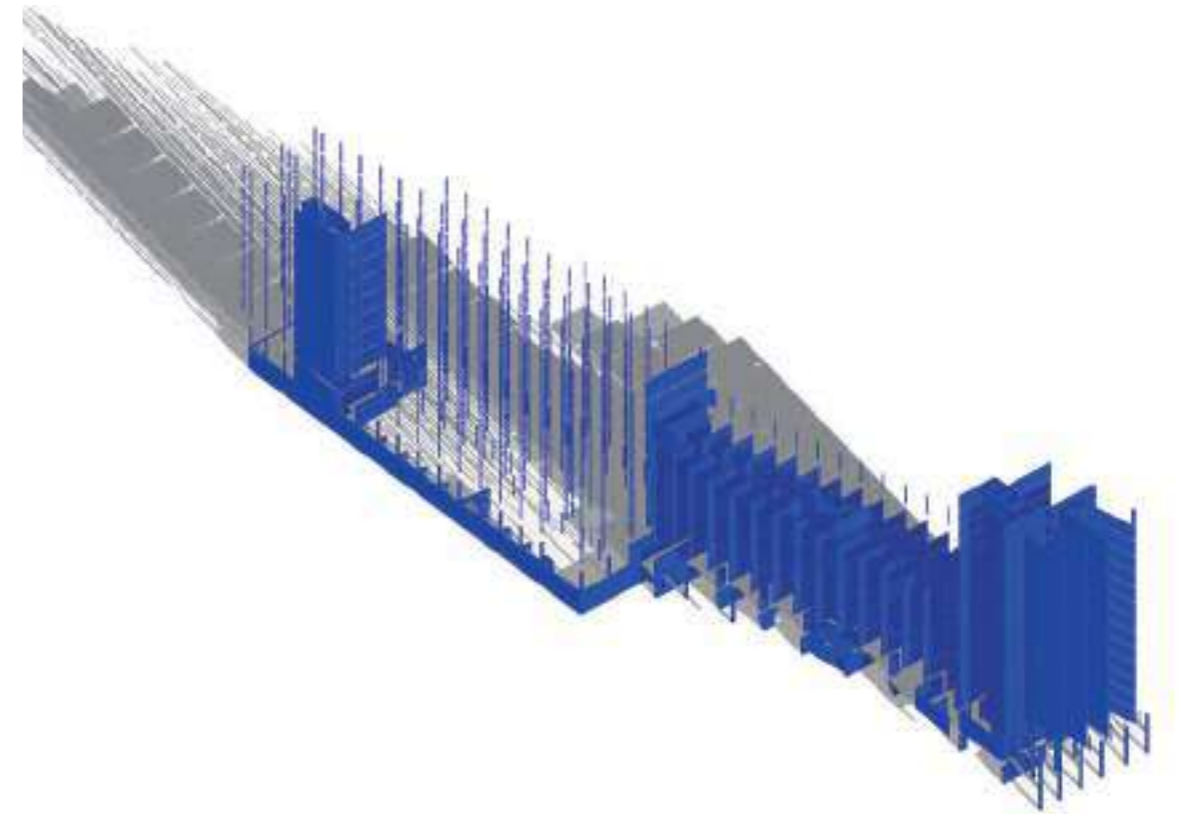
Vloeren.

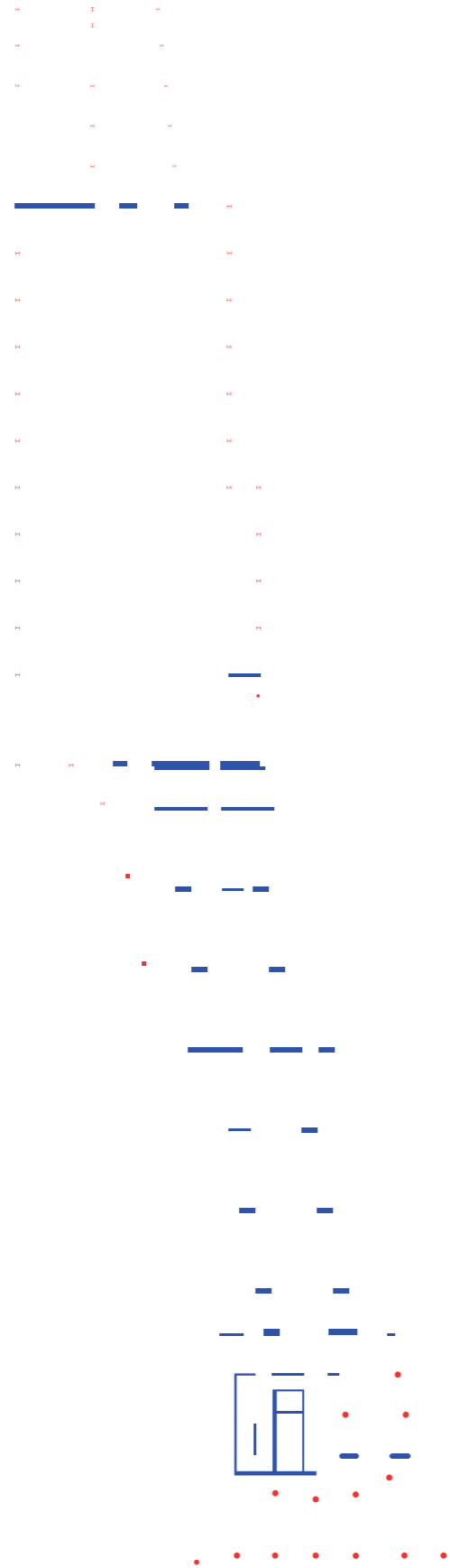
Dragende gevelementen.

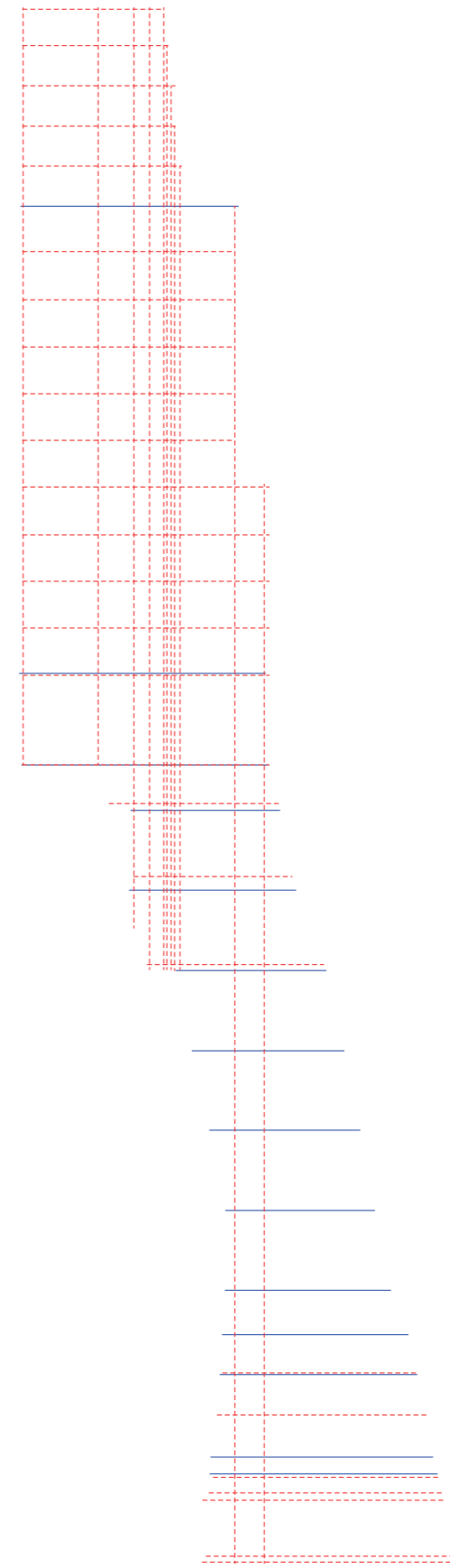
Ramen.

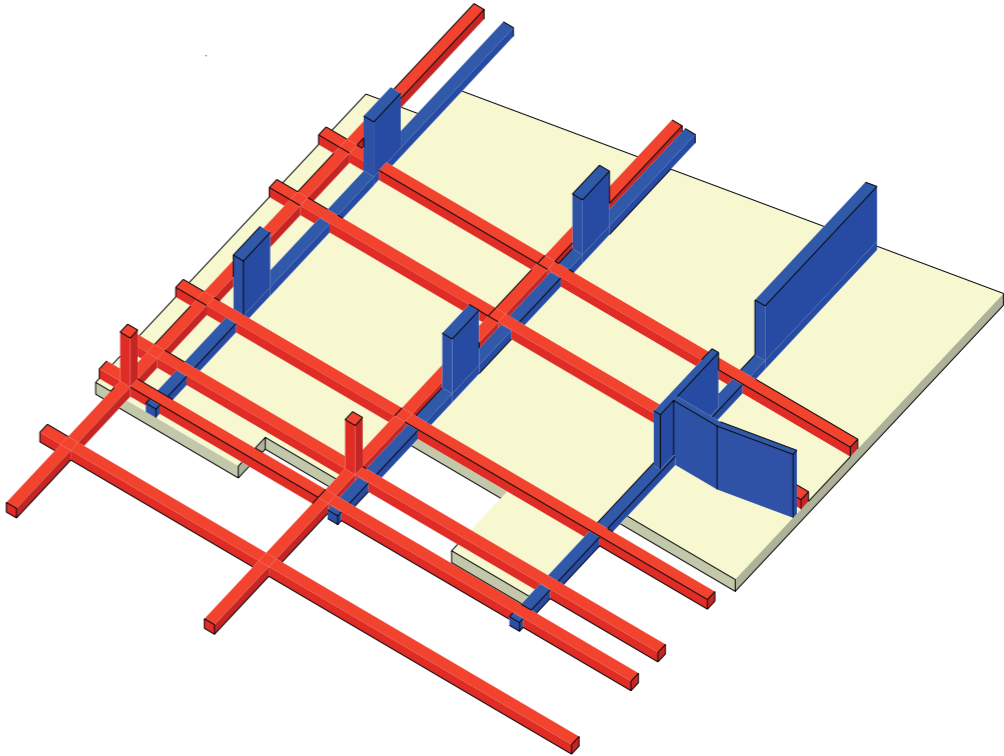
Dragende structuur.

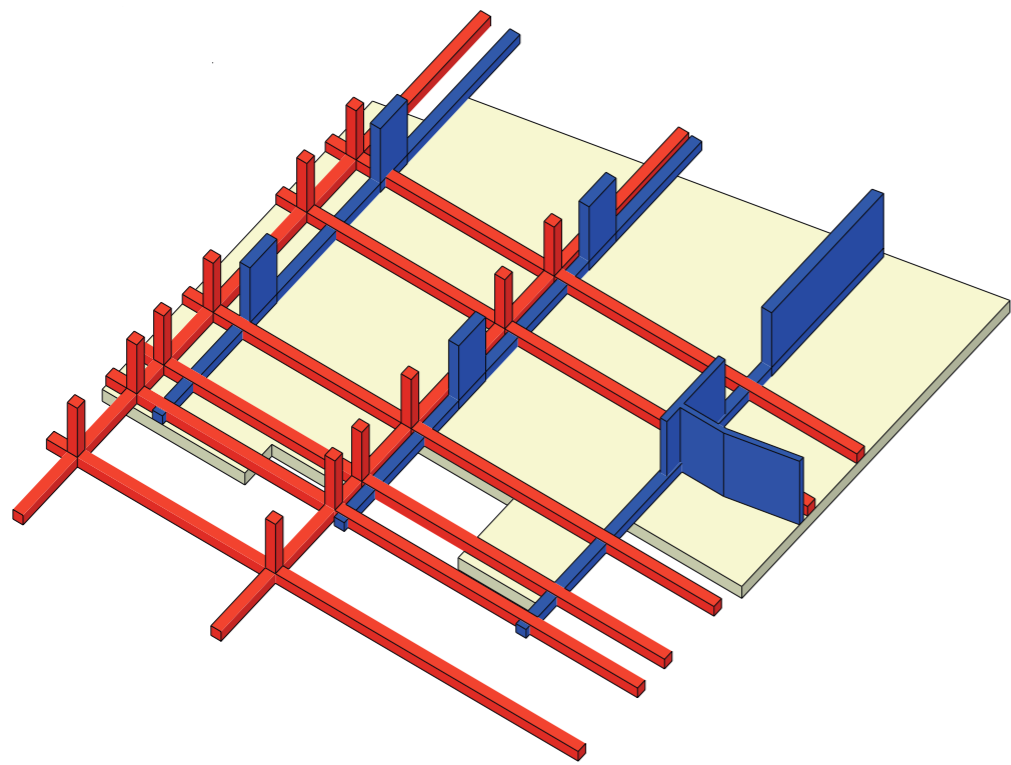

Punten en schijven.

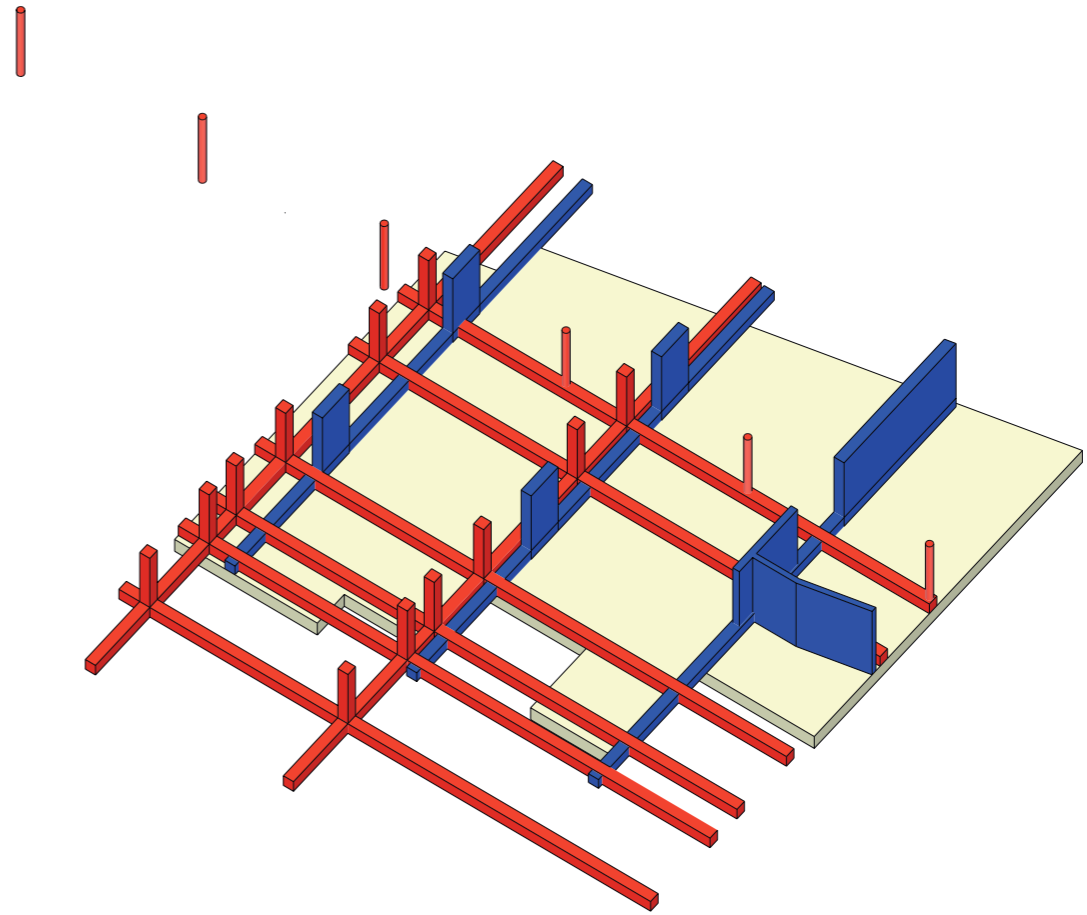

Samengesteld grid.

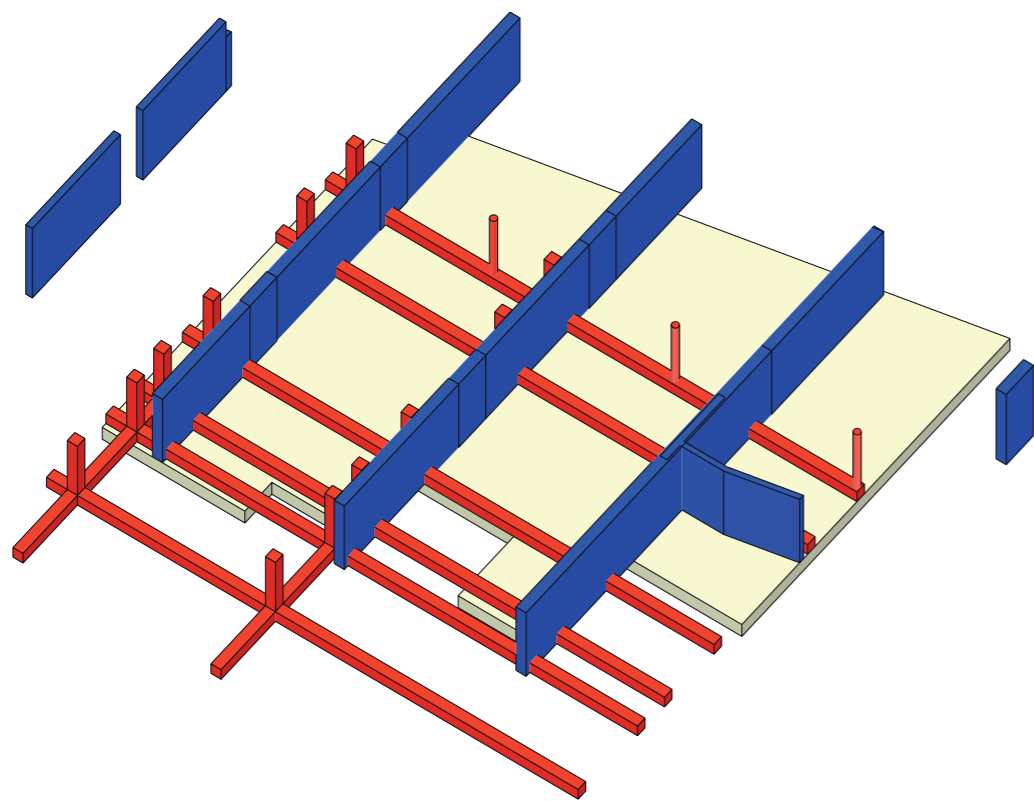

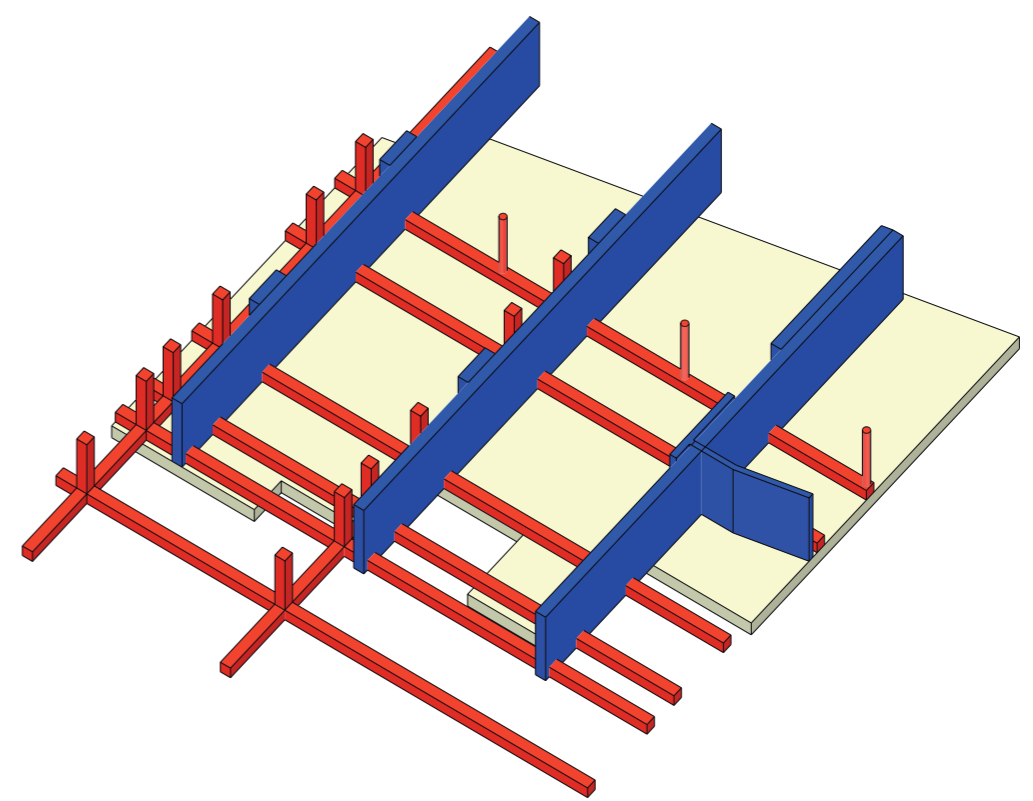
2
Markeren snijpunten

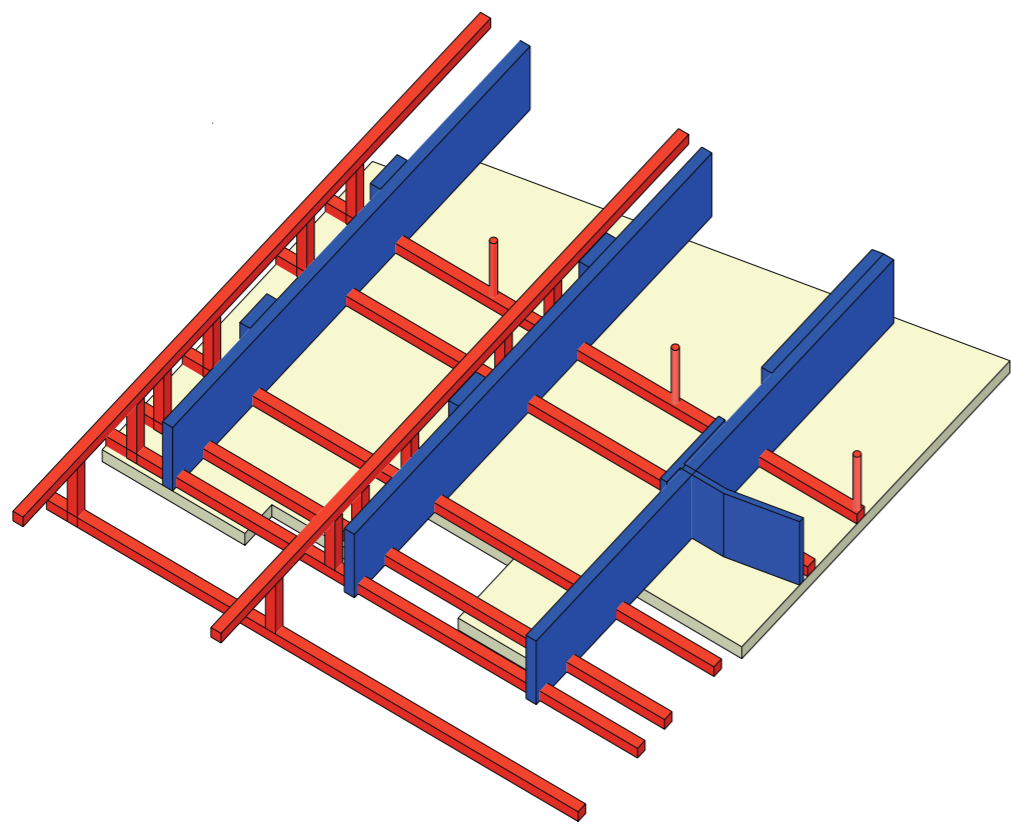
3
Markeren snijpunten pt 2

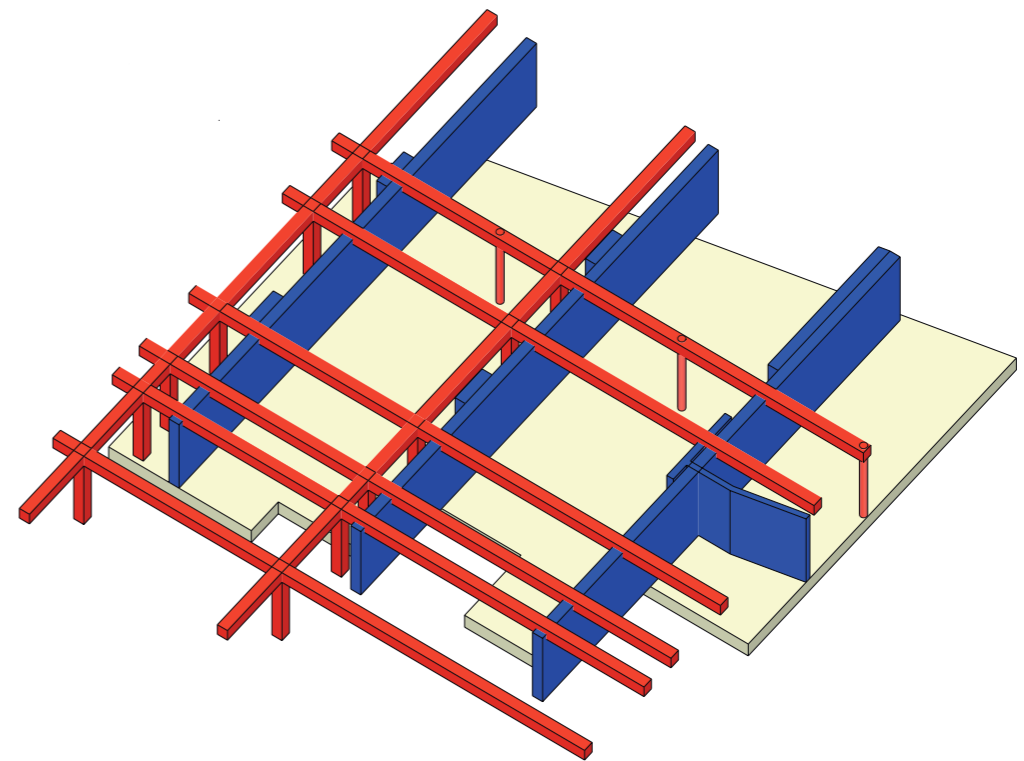
4
Schijven

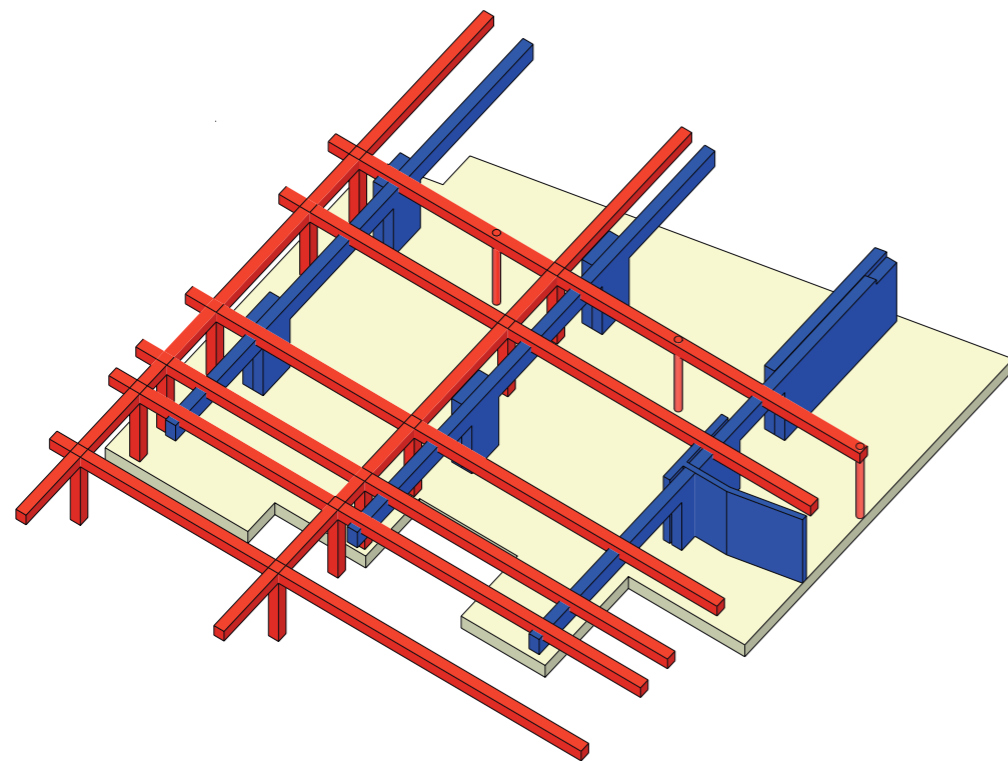
5
Verplaatsen horizontaal

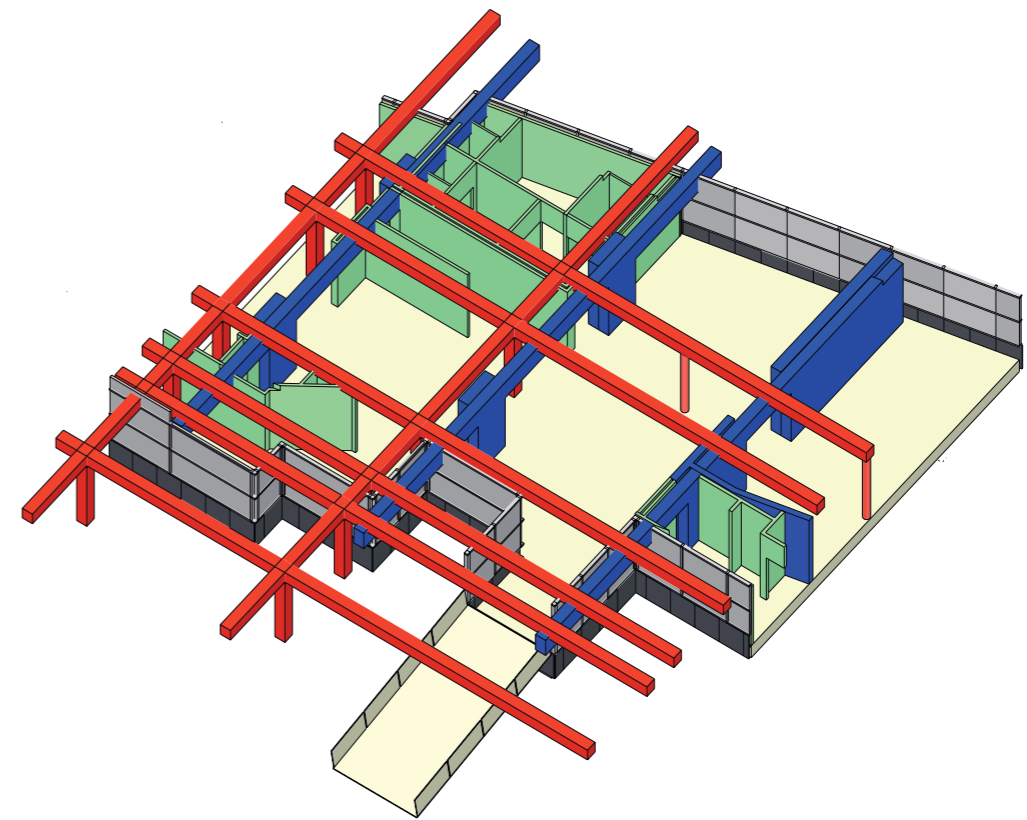
6
Verplaatsen verticaal

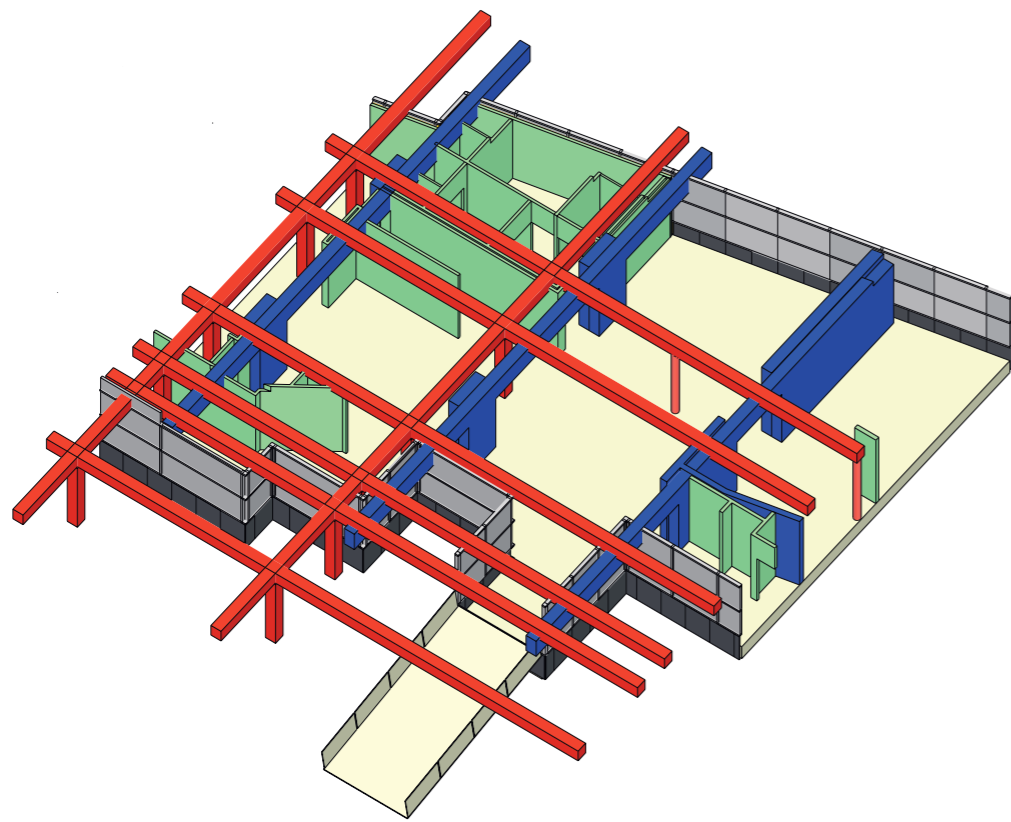
7
Verplaatsen verticaal pt 2

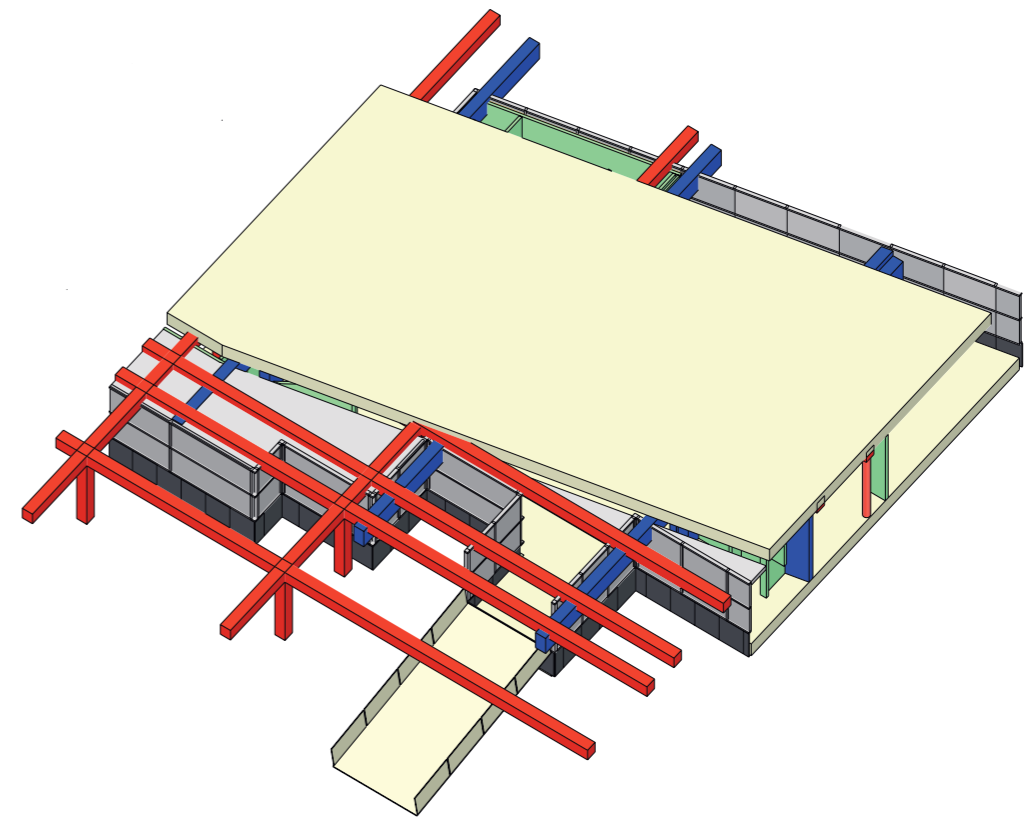
8
Doordrukken openingen

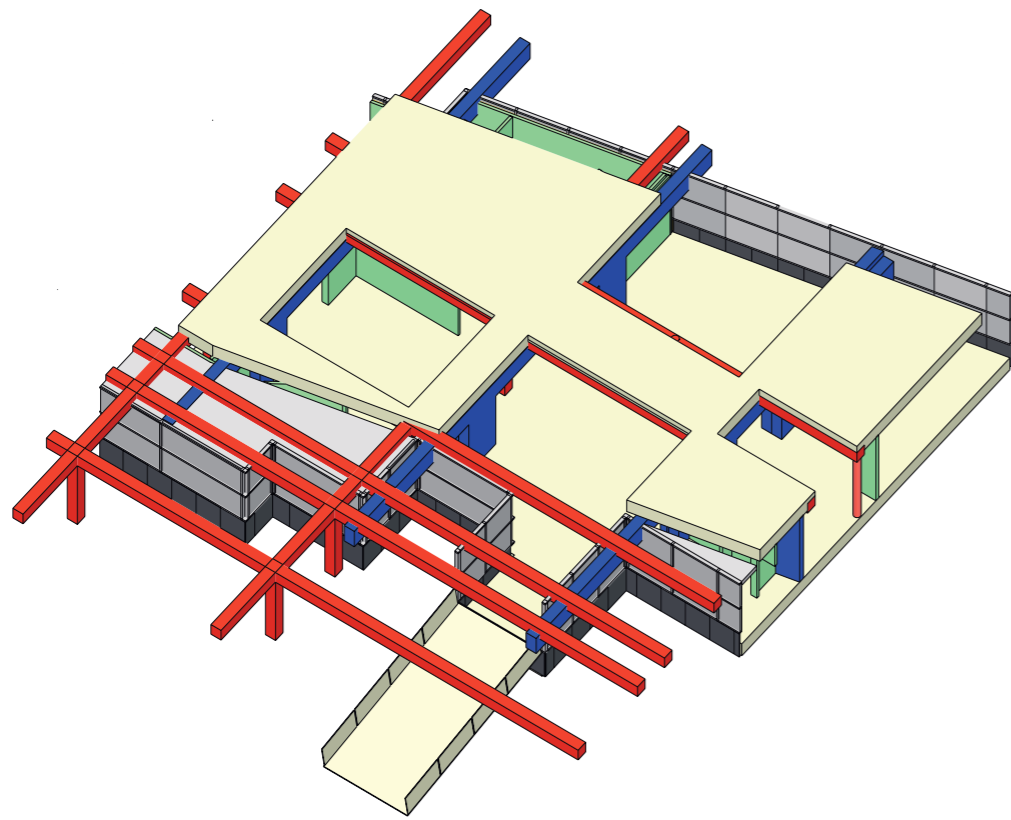
9
Bestaande wanden

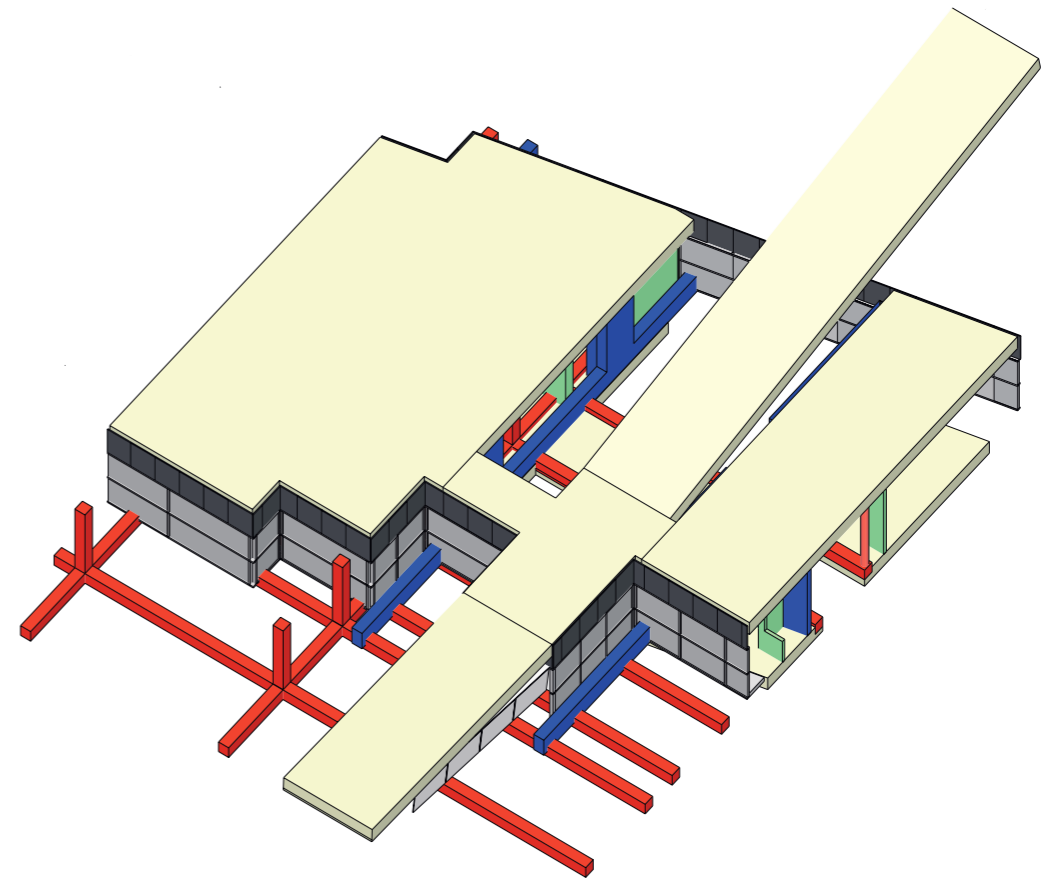
10
Overtolligheden wegsnijden

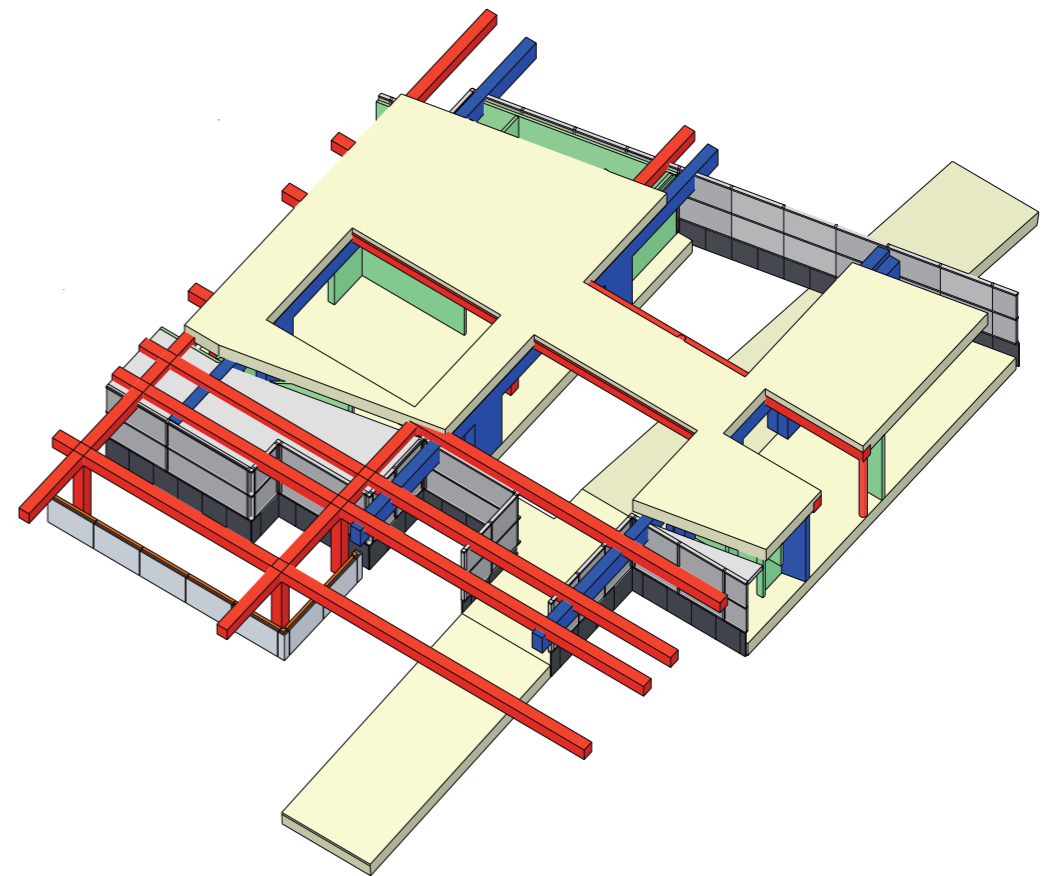
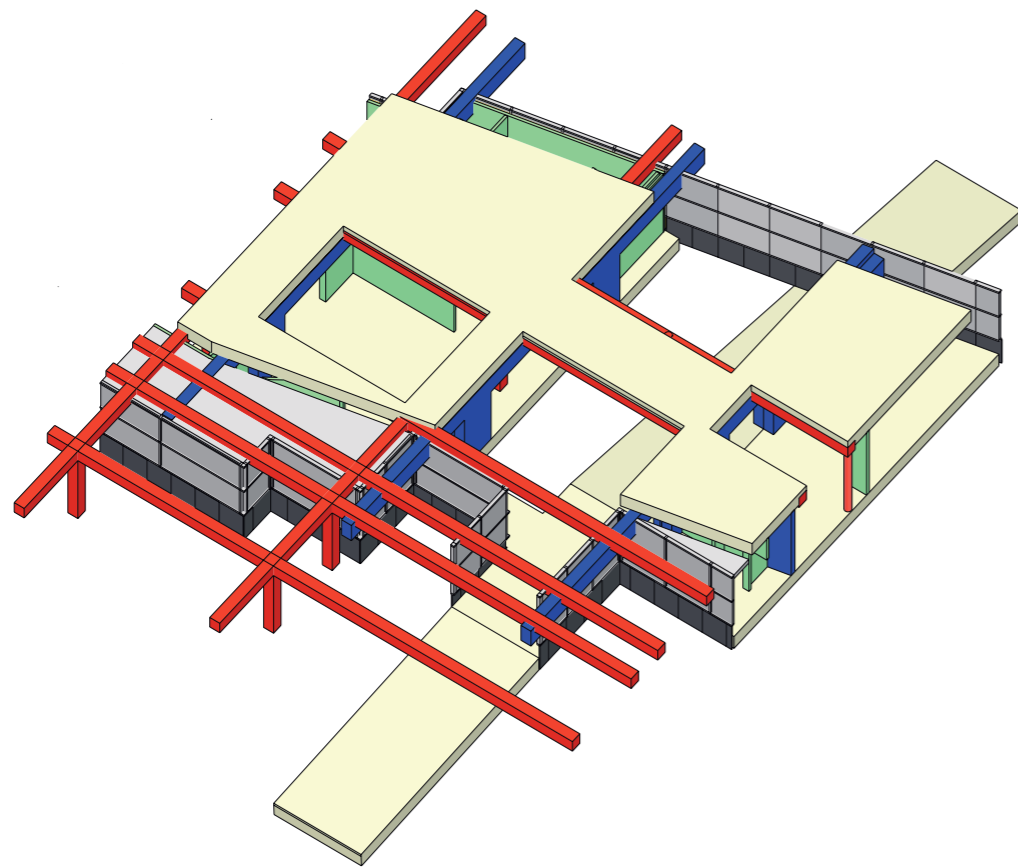
11
Bestaand plafond

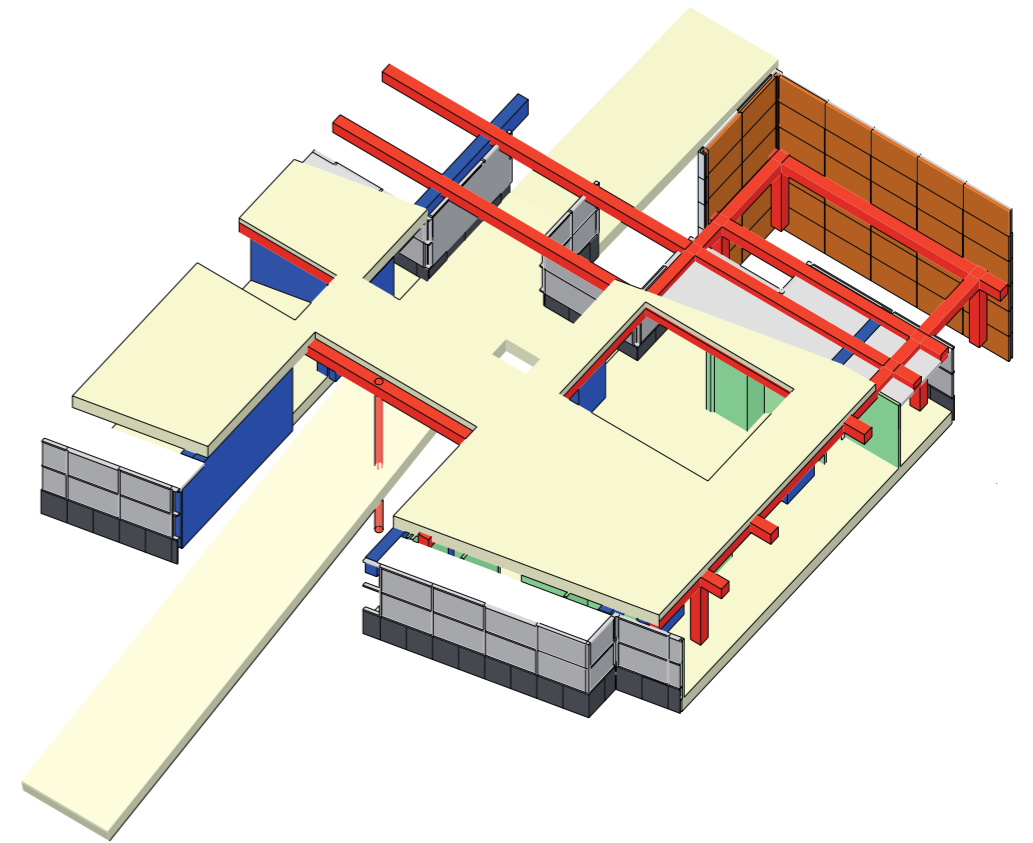
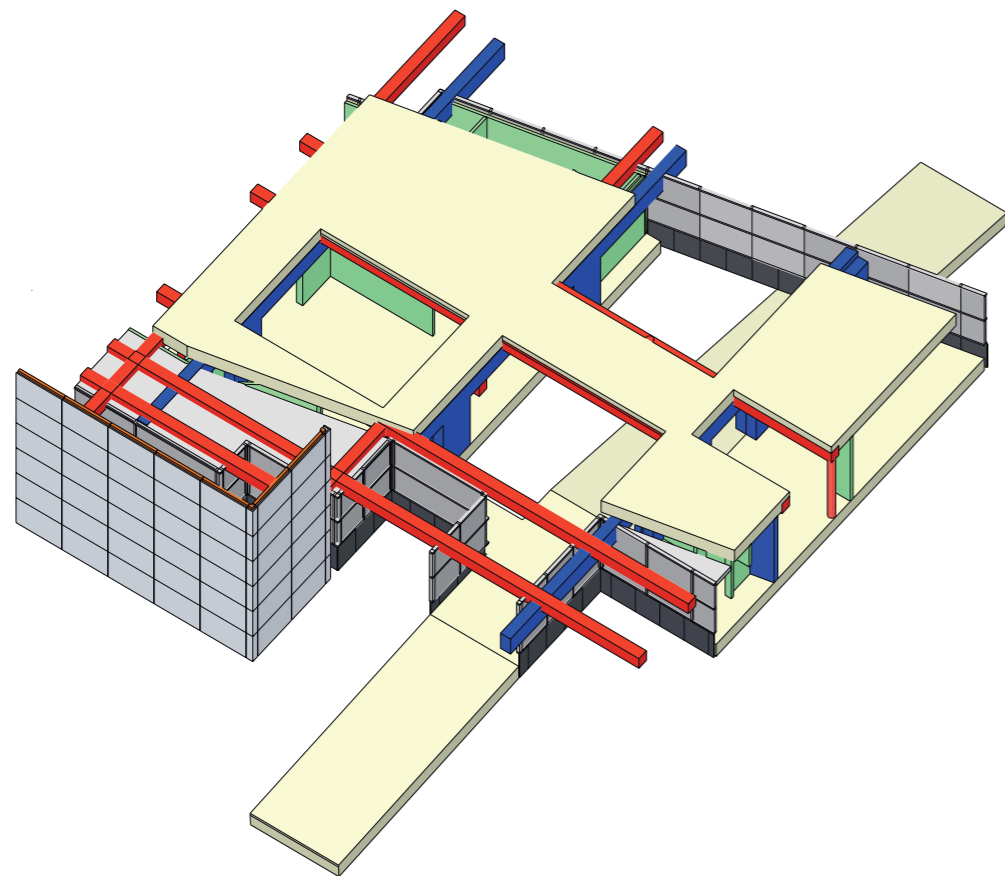

12
Openingen in plafond tussen 4 kruispunten

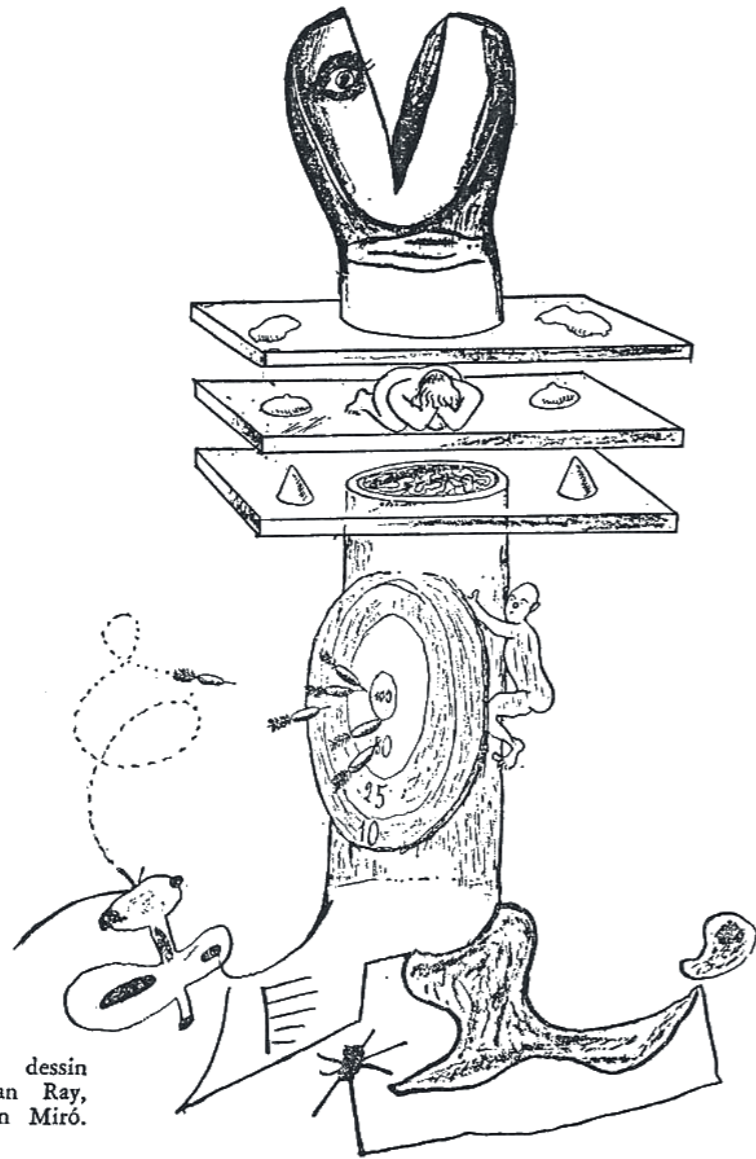

13
Verlengen bestaande loopburg

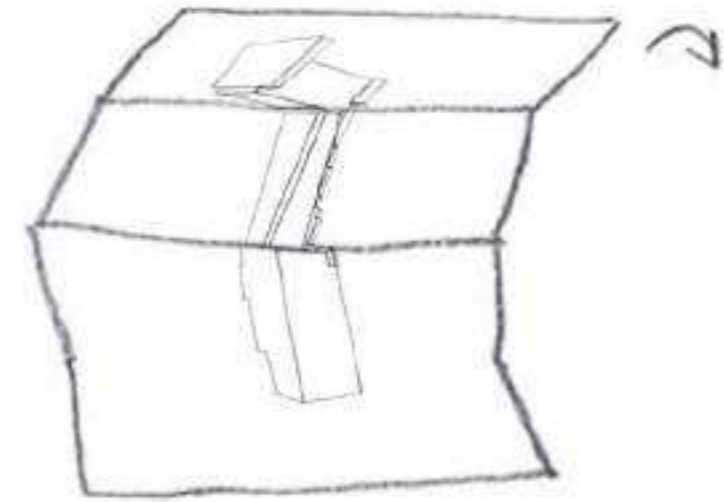

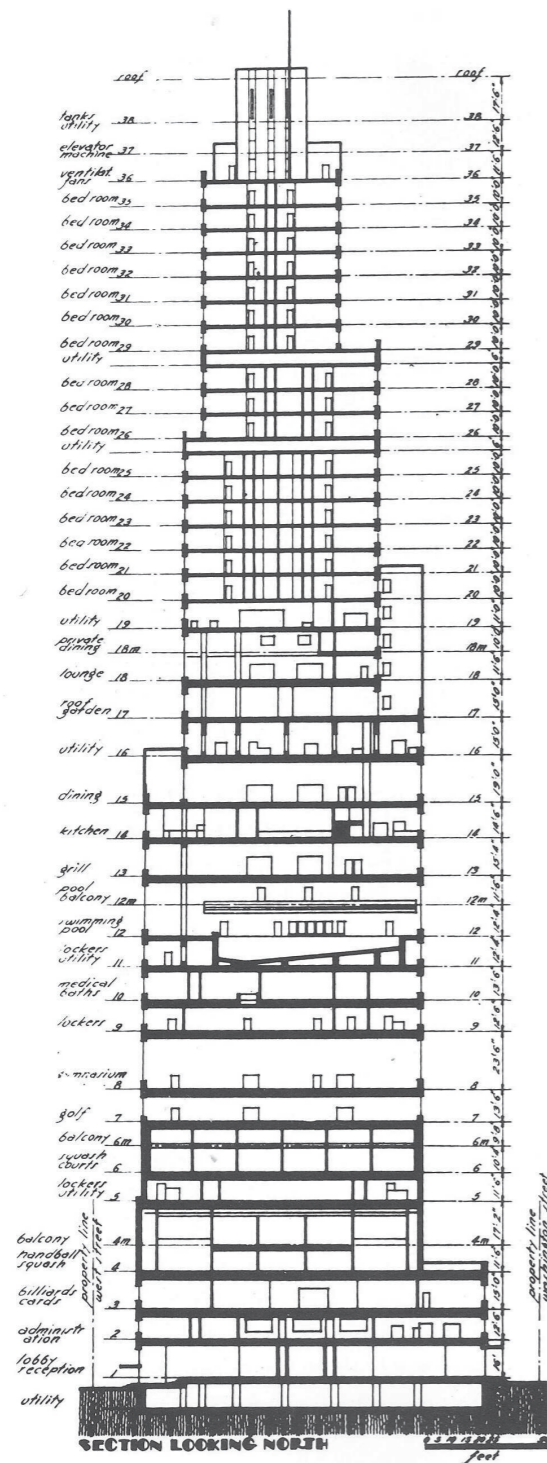

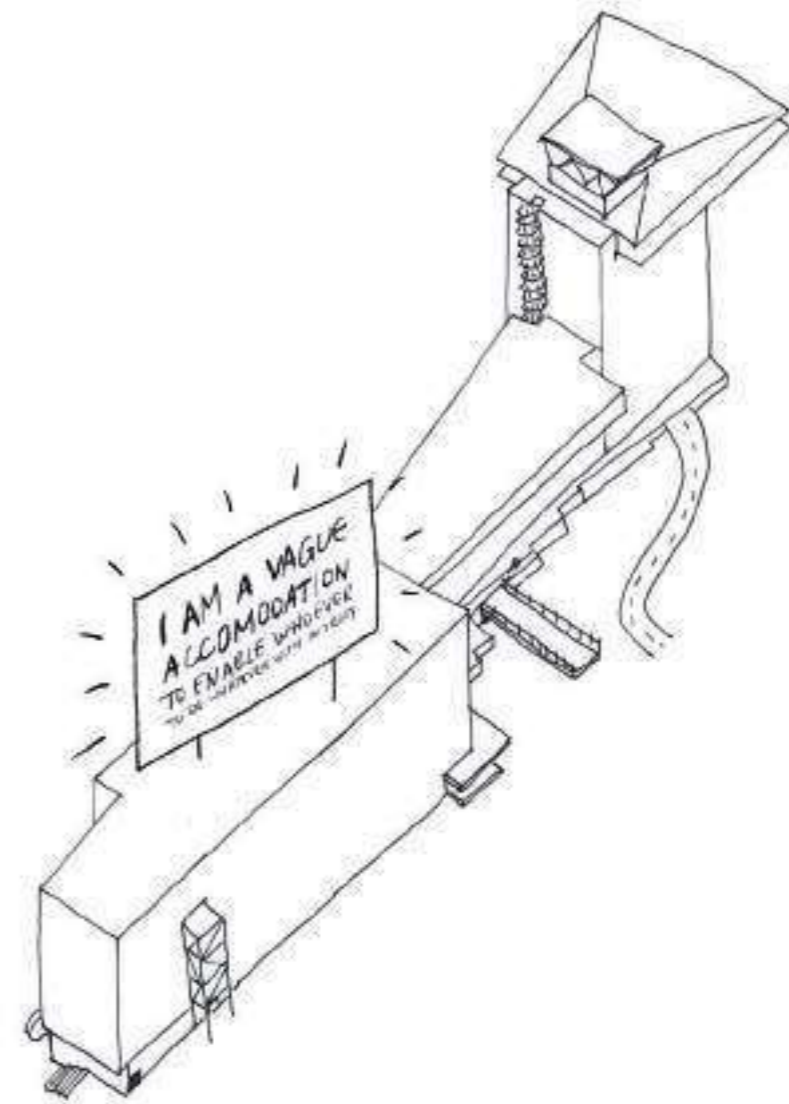

Le Cadavre exquis, dessin
d'Yves Tanguy, Man Ray,
Max Morise et Joan Miró.
Vers 1926.

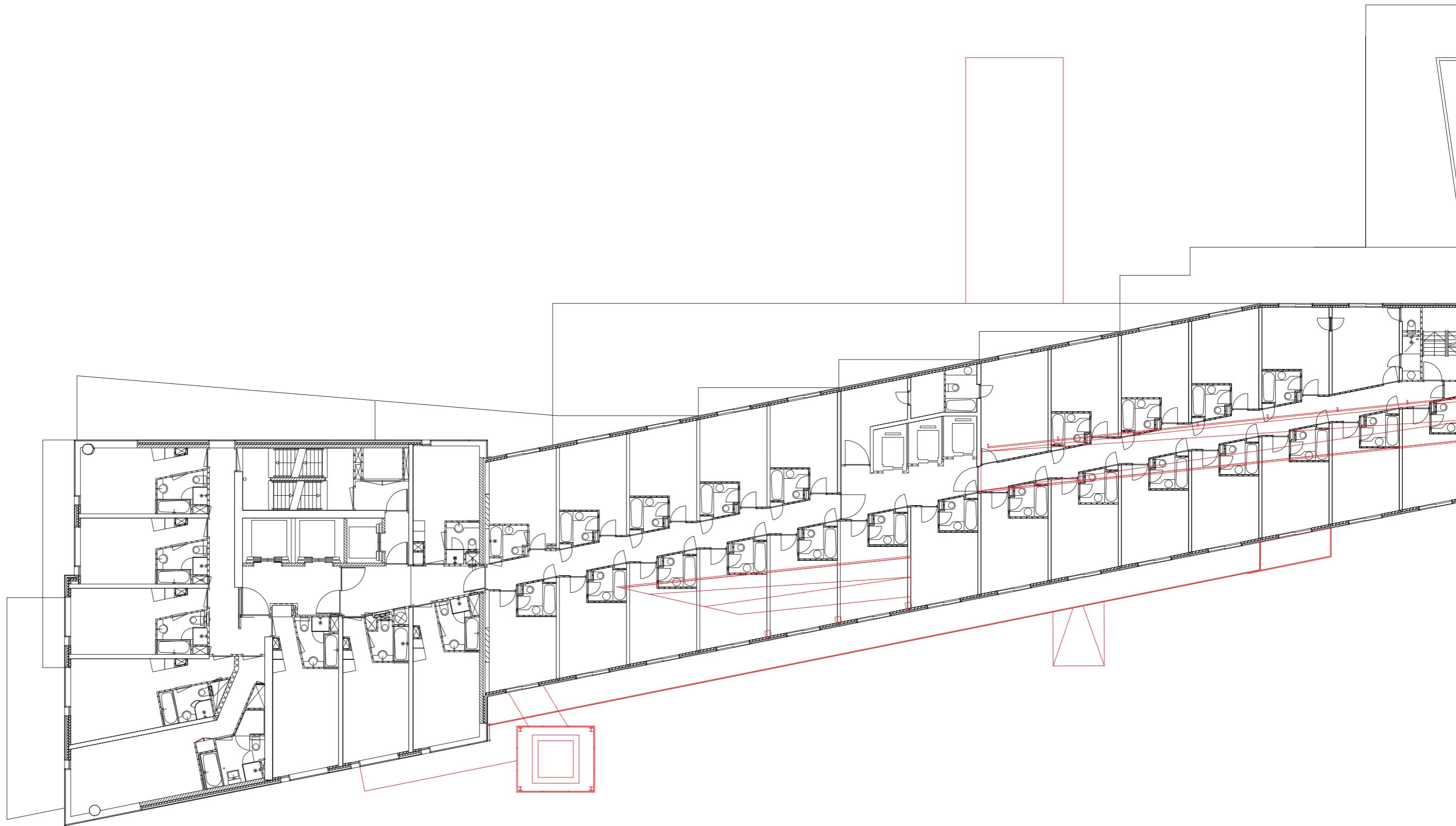

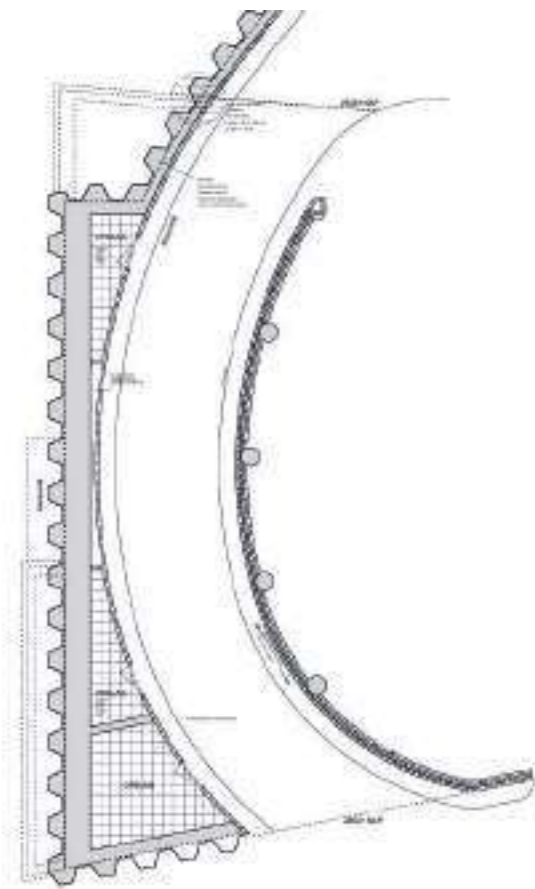
Gebouwen werden bevrijd door de lift.

Zou ik dit gebouw kunnen bevrijden van monofunctionaliteit - en het daarmee toegankelijker en toekomstbestendiger maken - door een ontsluitingsstrategie?

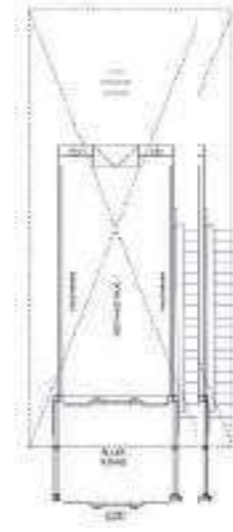

straat naar kaderniveau (buiten)

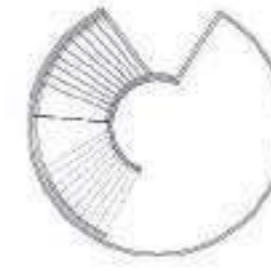
straat naar kaderniveau (buiten)

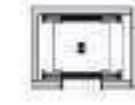
brug over talud d

kade naar straat

-1 naar 0

-1 naar 0

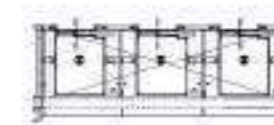
-1 t/m 16

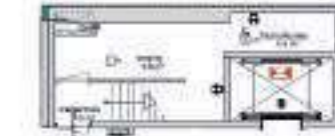
-1 t/m 16

-1 t/m 8

-1 t/m 10

-1 t/m 10

straat naar 0

hellingbaan

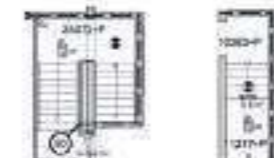
0 t/m 16

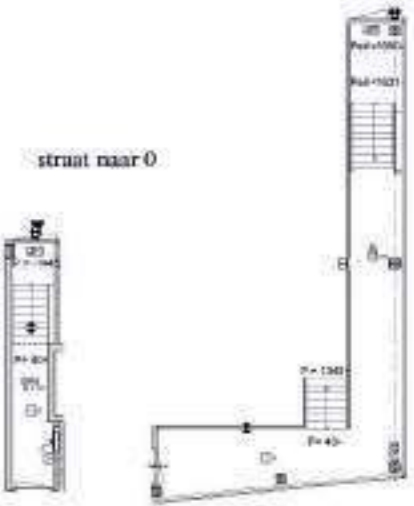
0 t/m 8

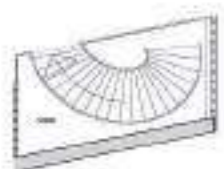
0 t/m 8

0 t/m 10

straat naar 0

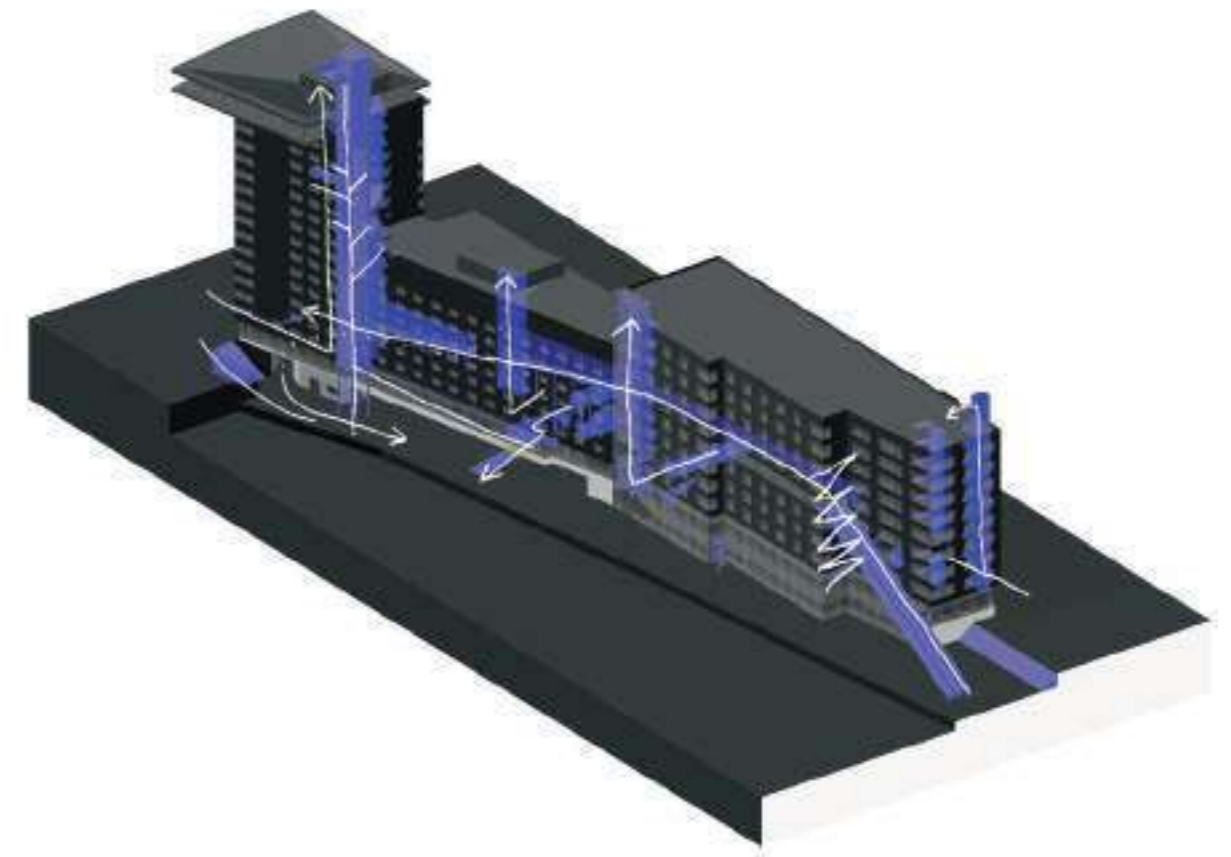
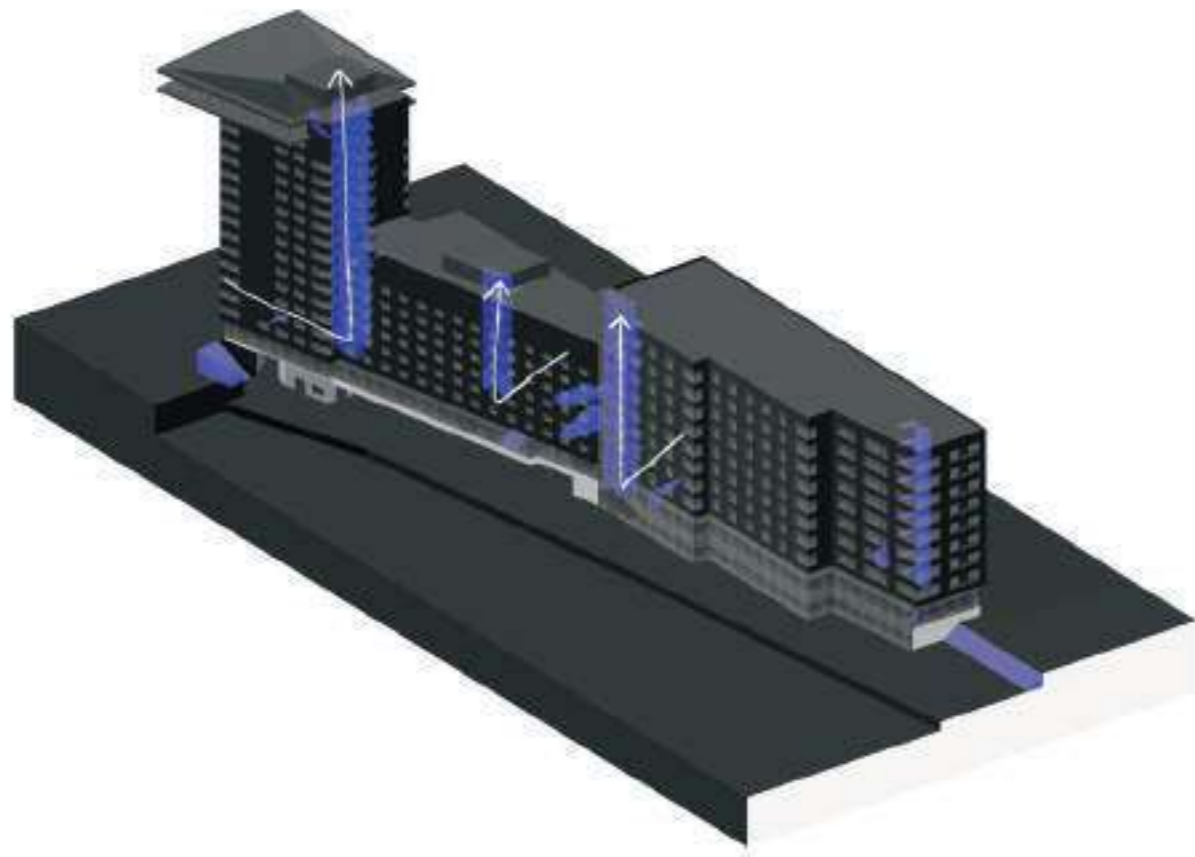
15 naar 16

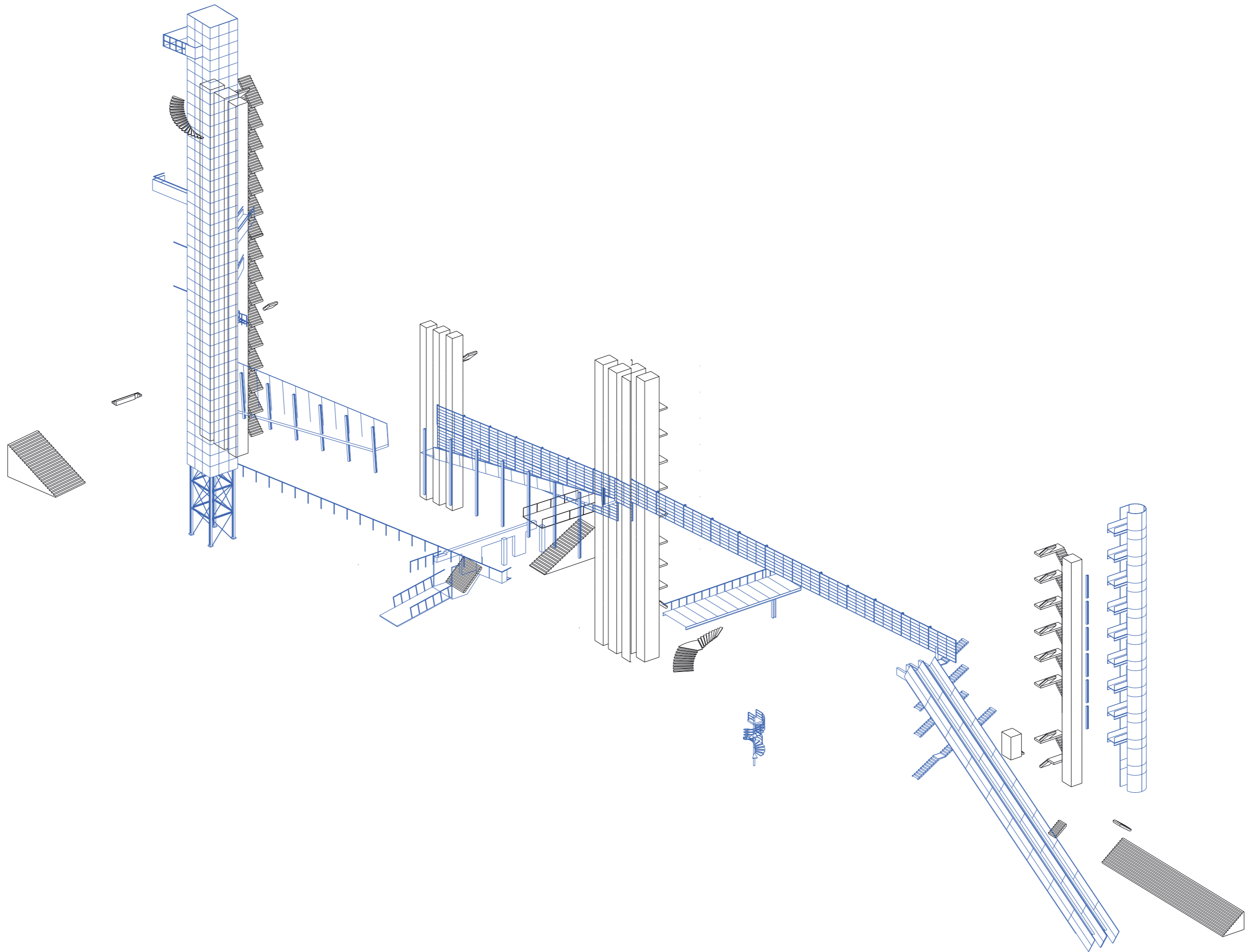
16 naar dak

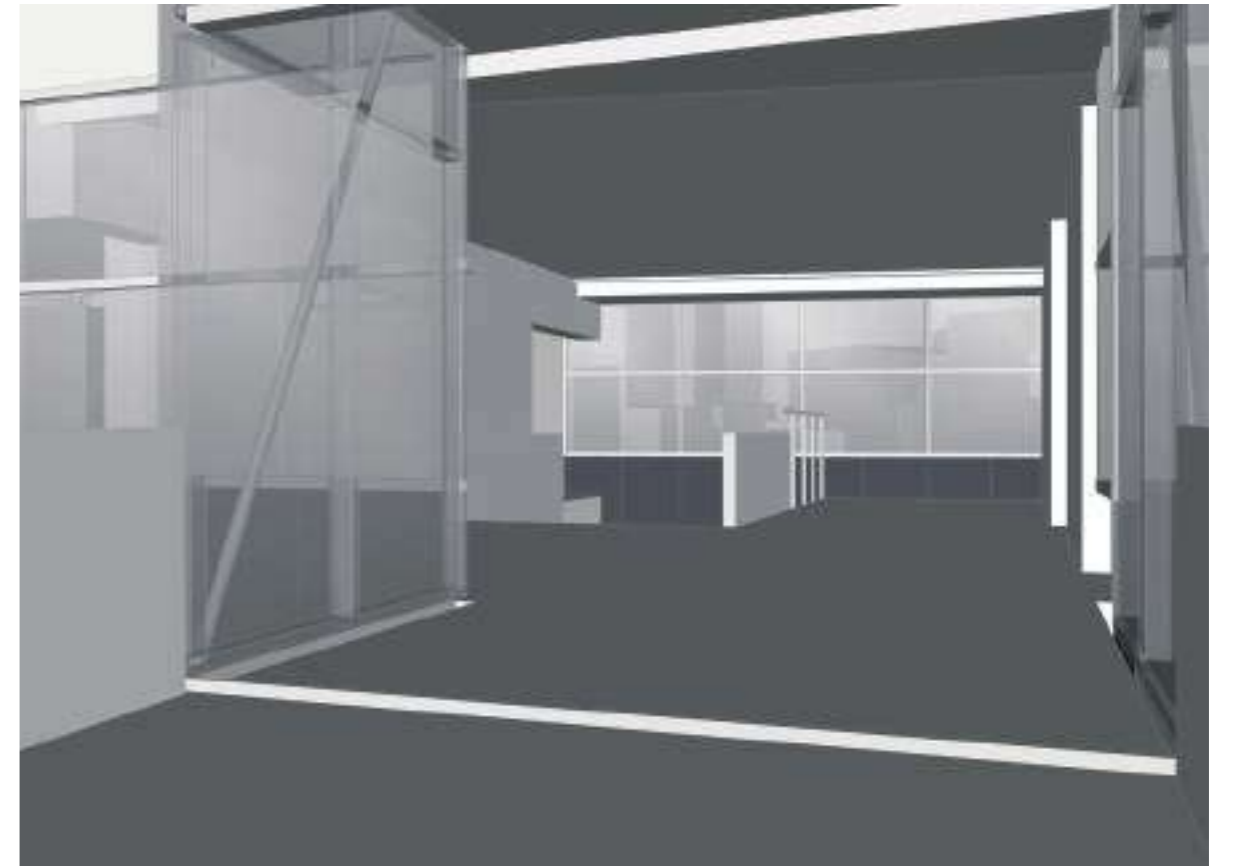
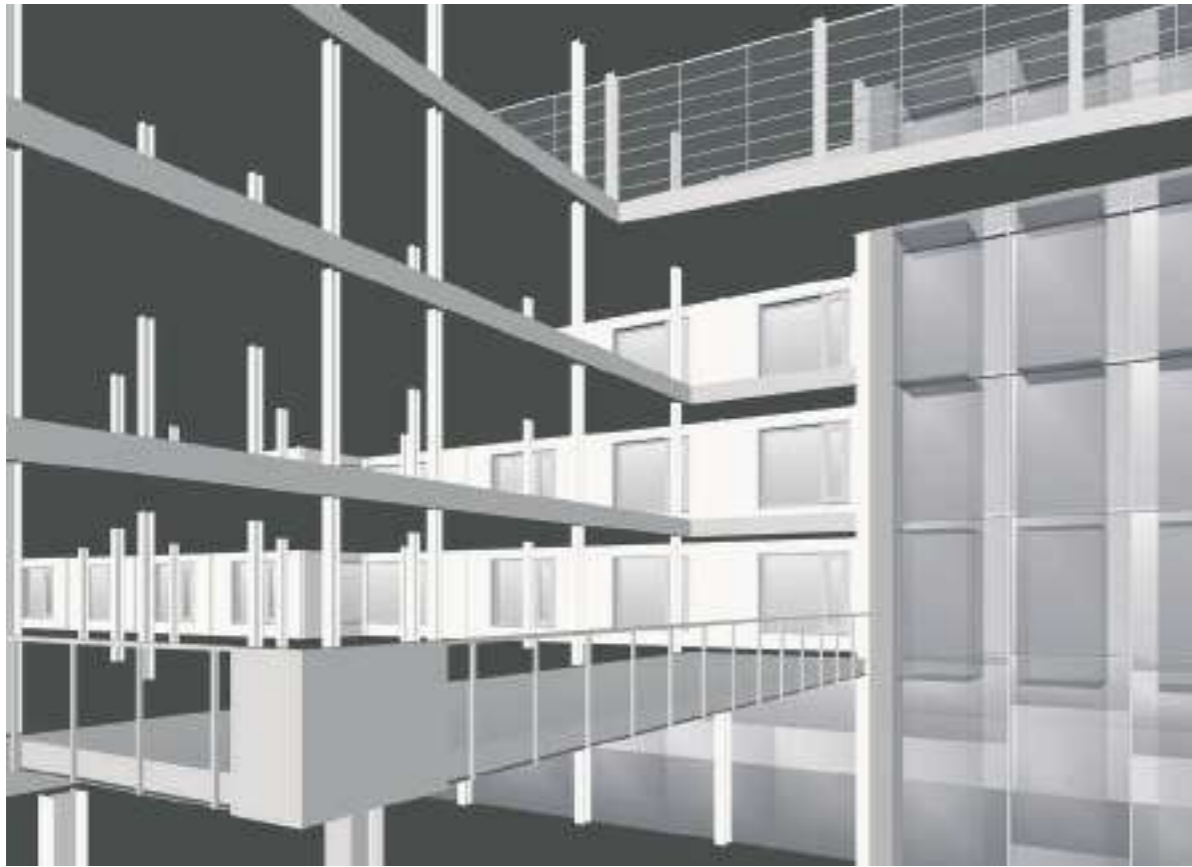
7 naar 8

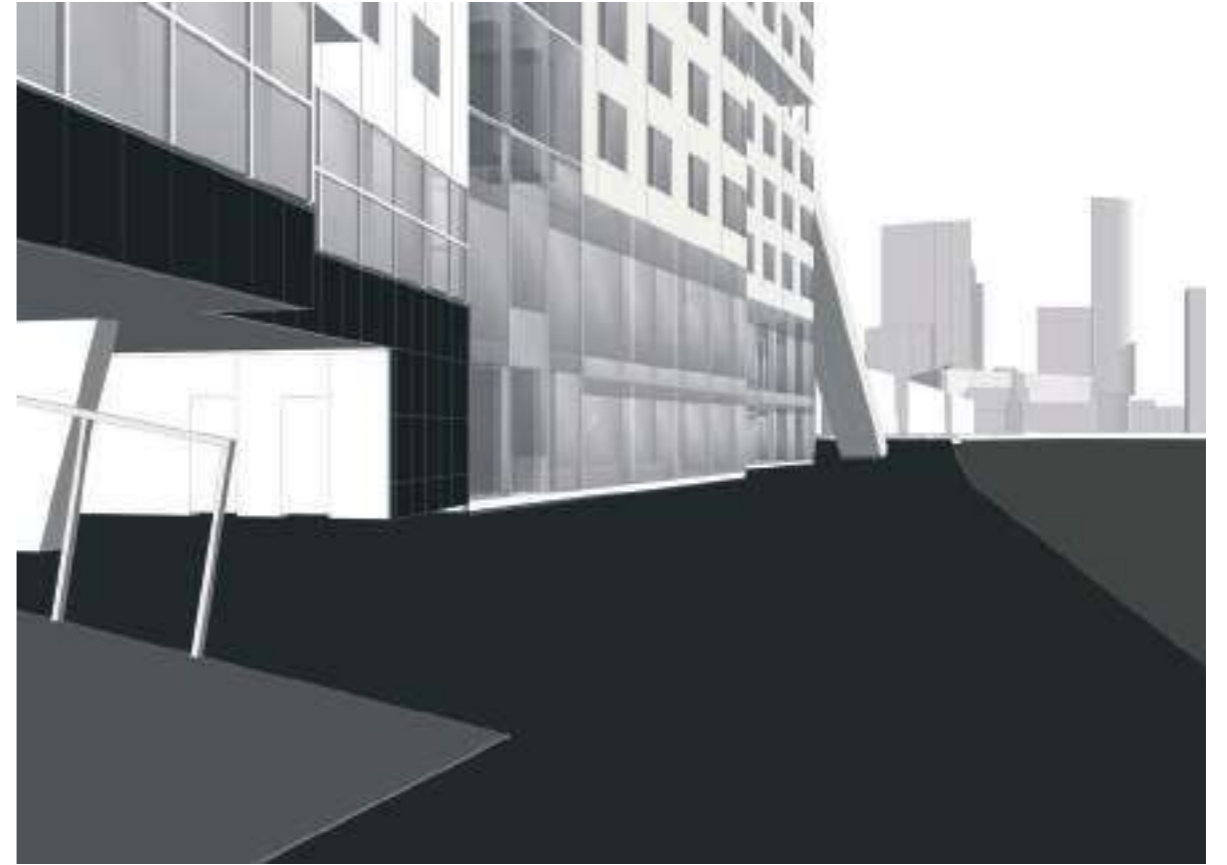
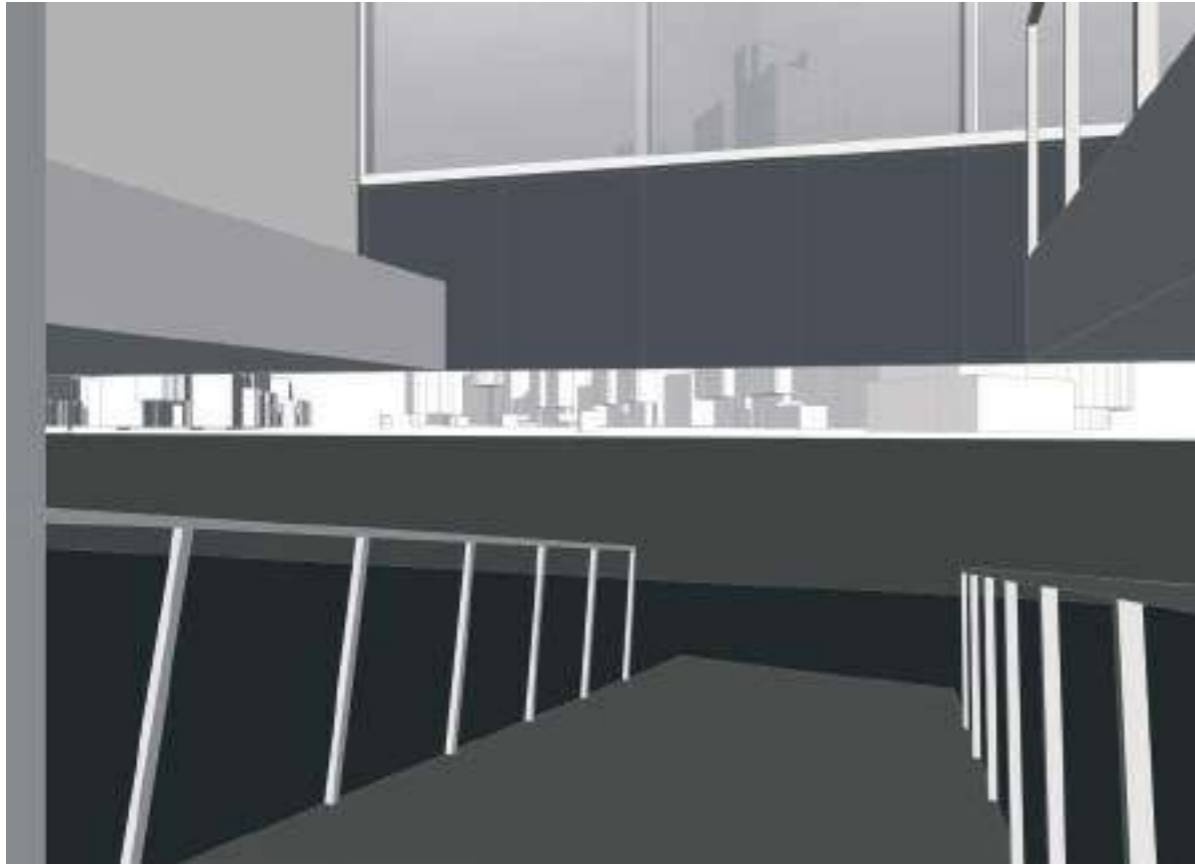

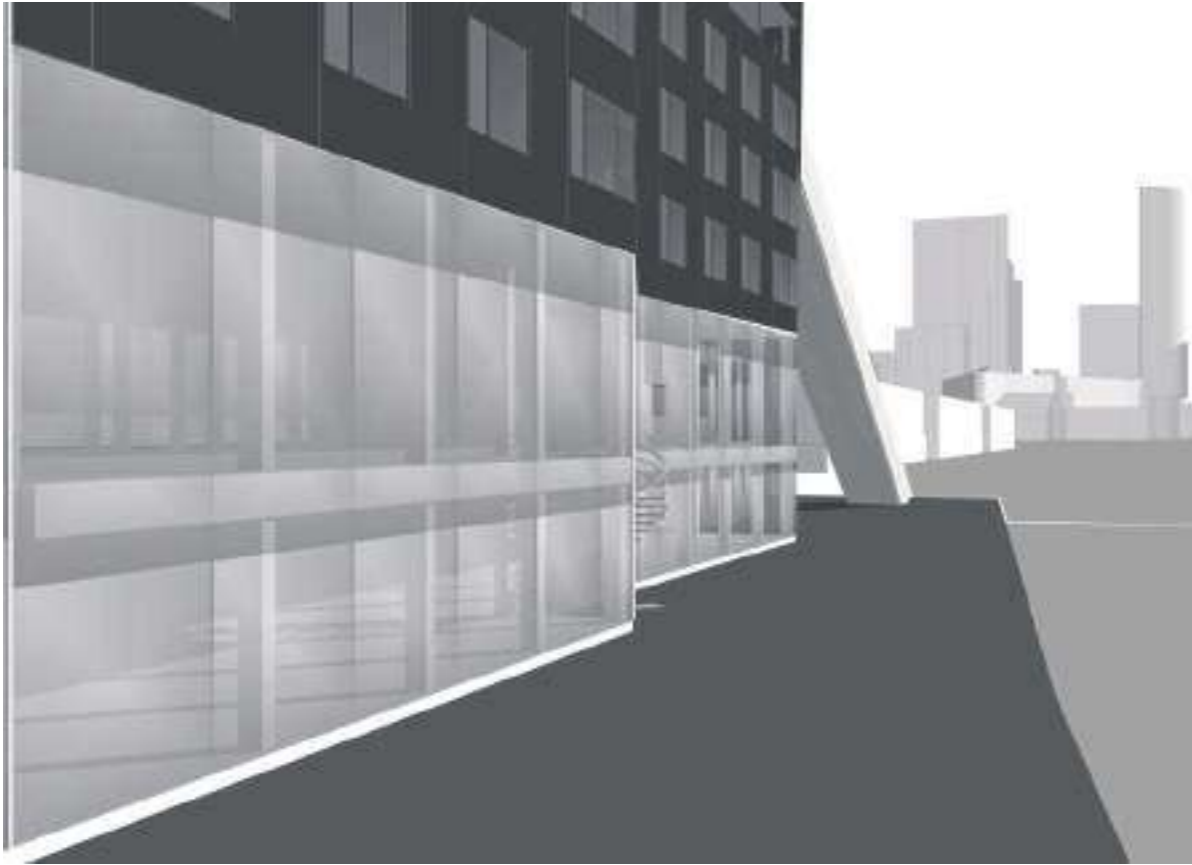
Aan de reeds bestaande ontsluitingsroutes en stijpunten van het gebouw worden een aantal nieuwe elementen toegevoegd. Daarmee worden de grenzen tussen het publieke domein van de stad en het semi-publieke (maar doorgaans toch voor een enkeling toegankelijke) domein van het hotel opgerekt, gedecentraliseerd en vertoebeld.

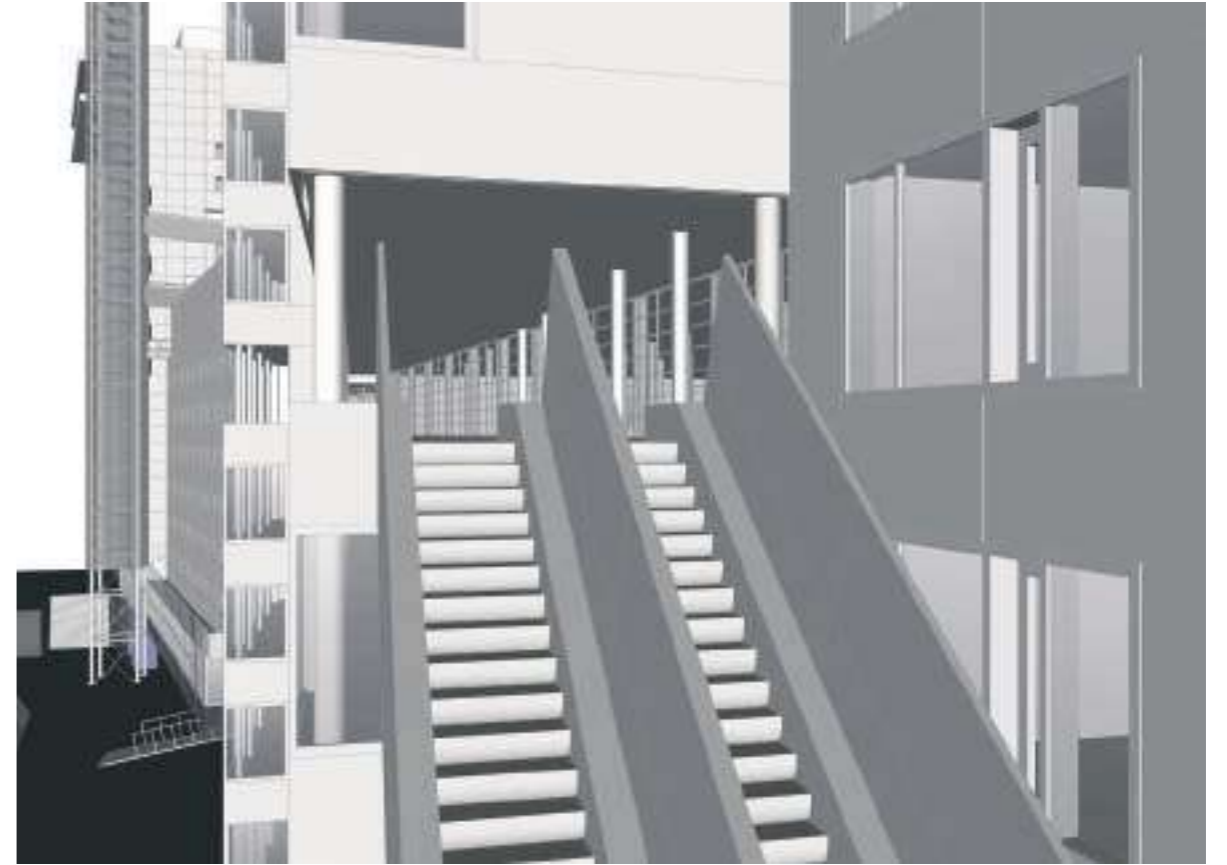

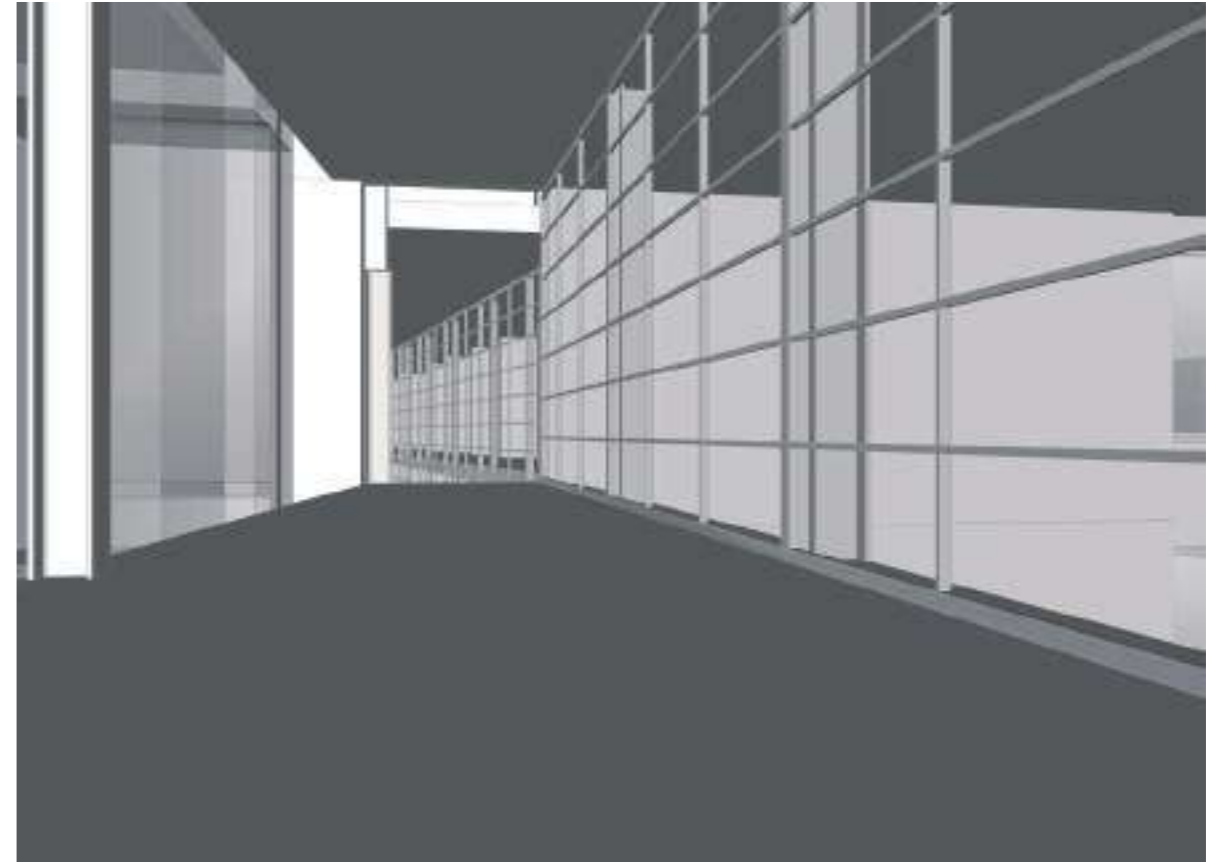
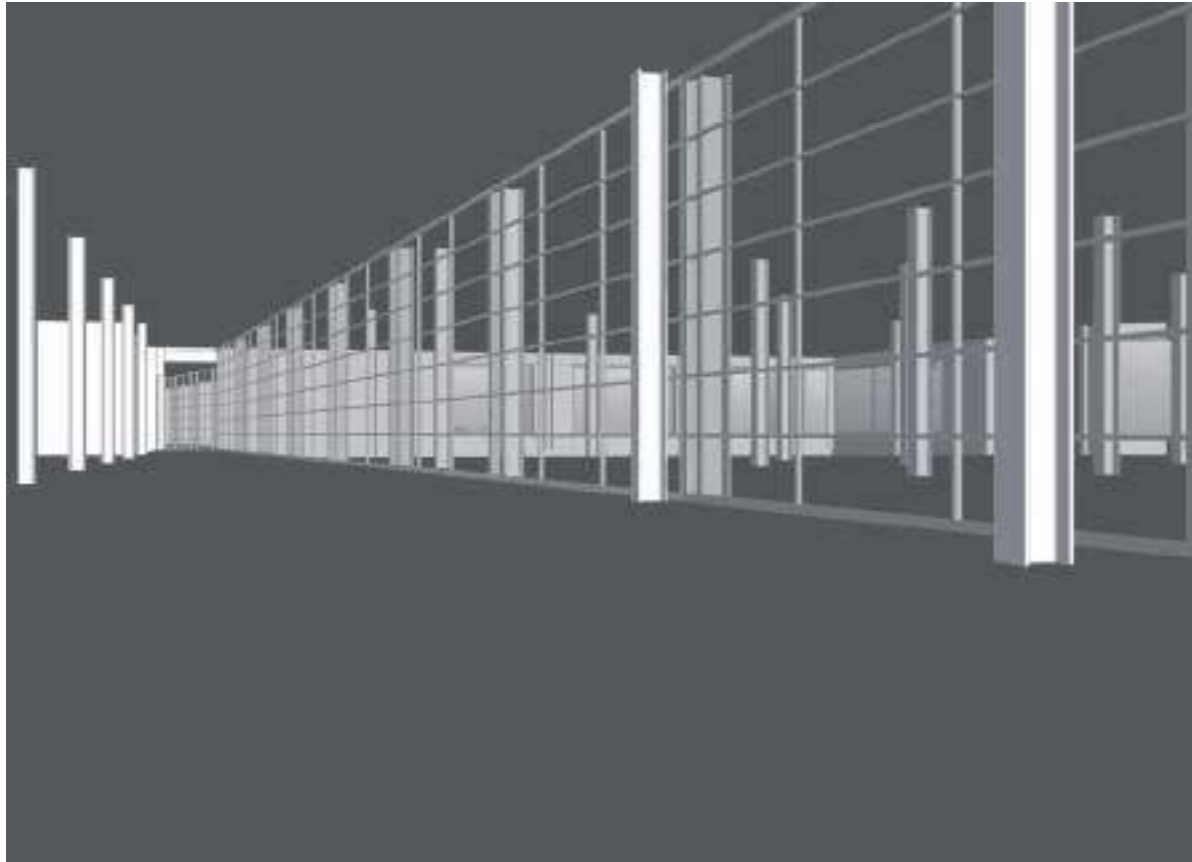

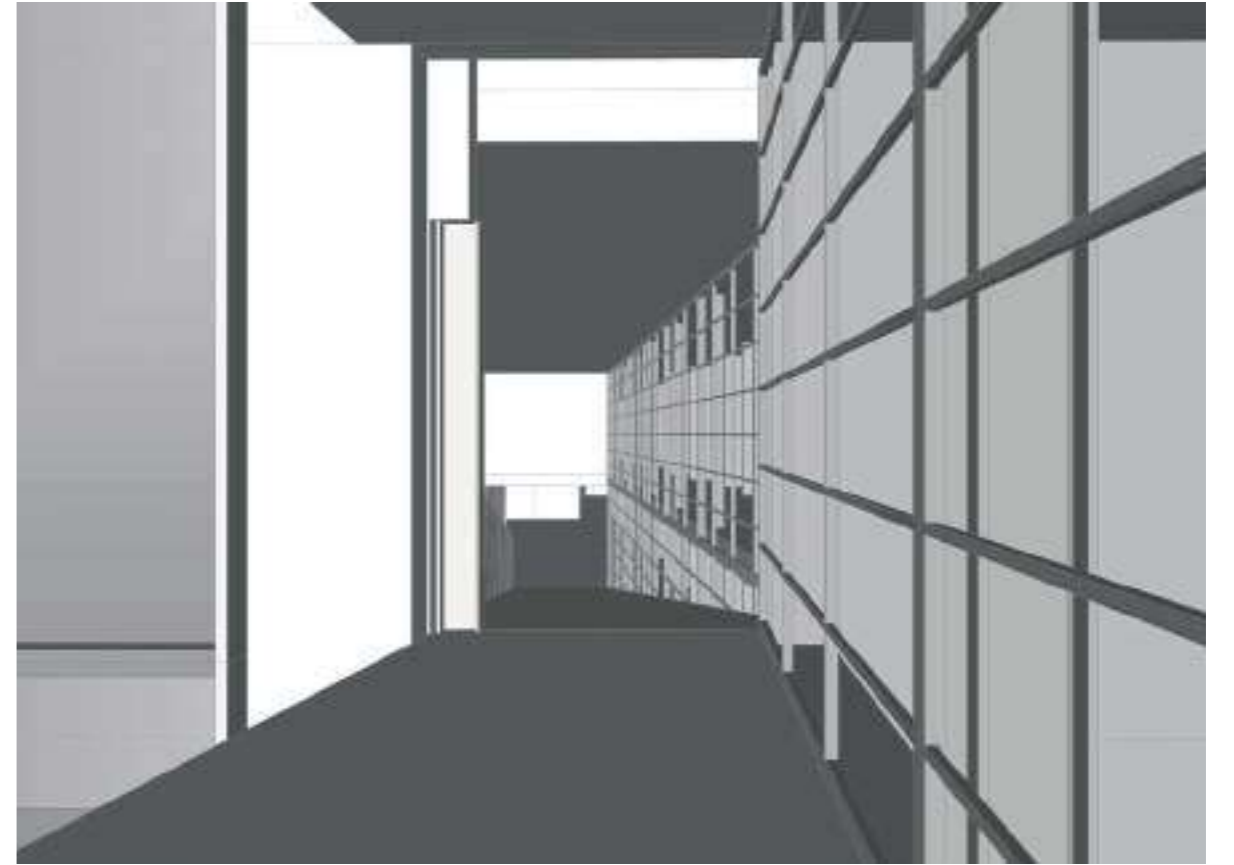
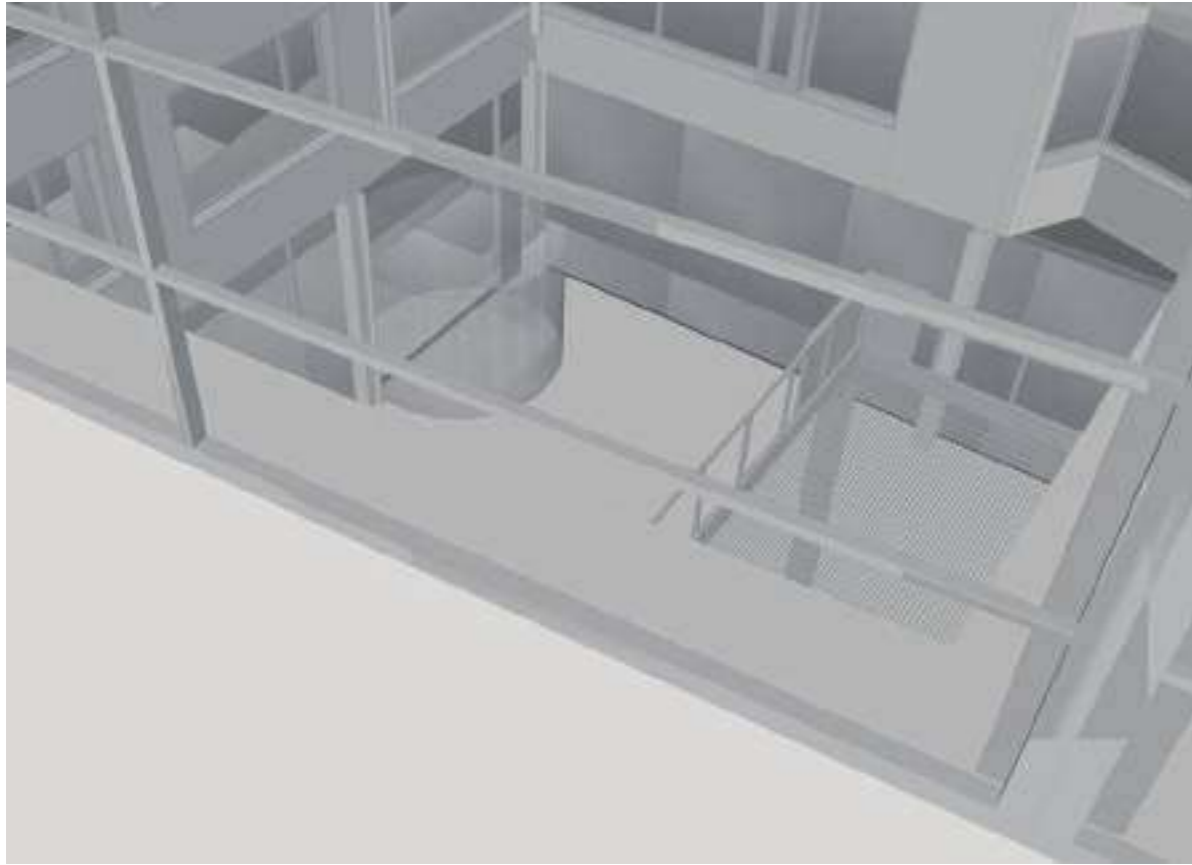

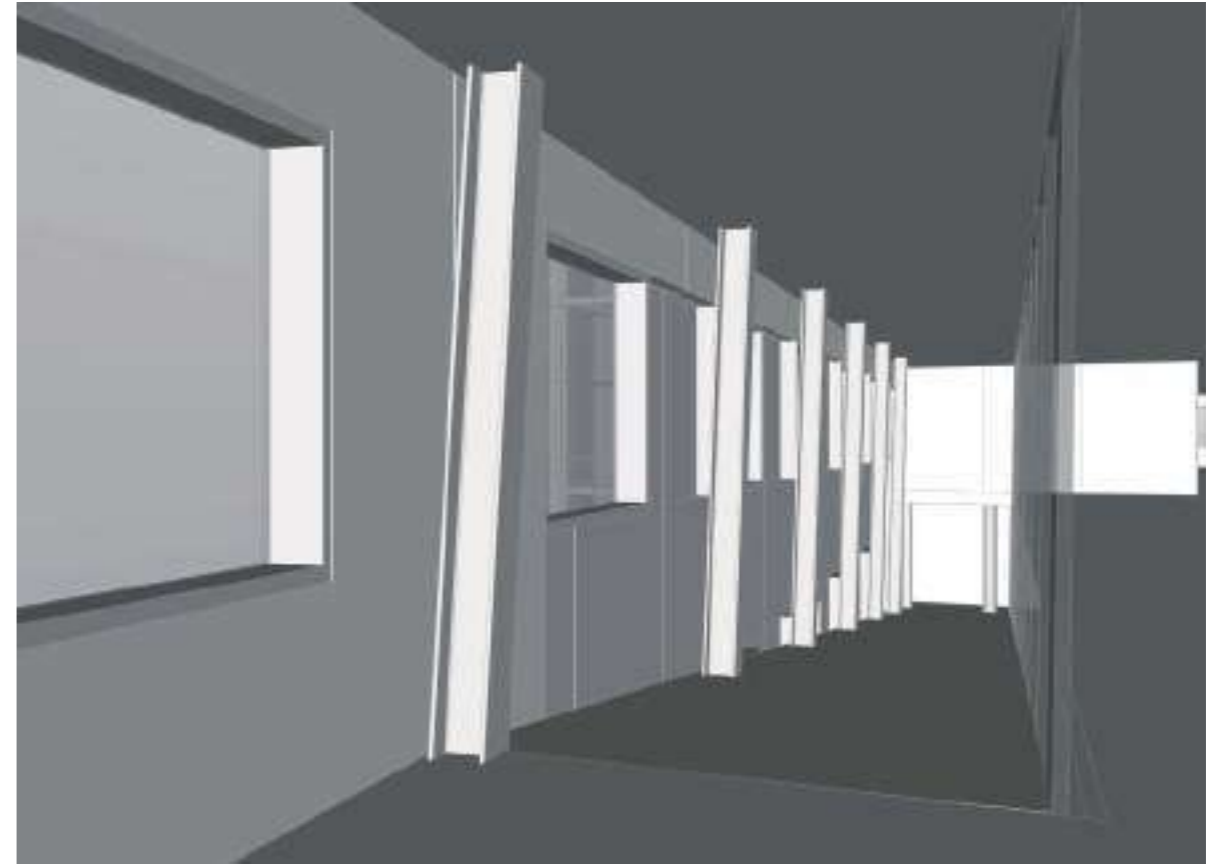
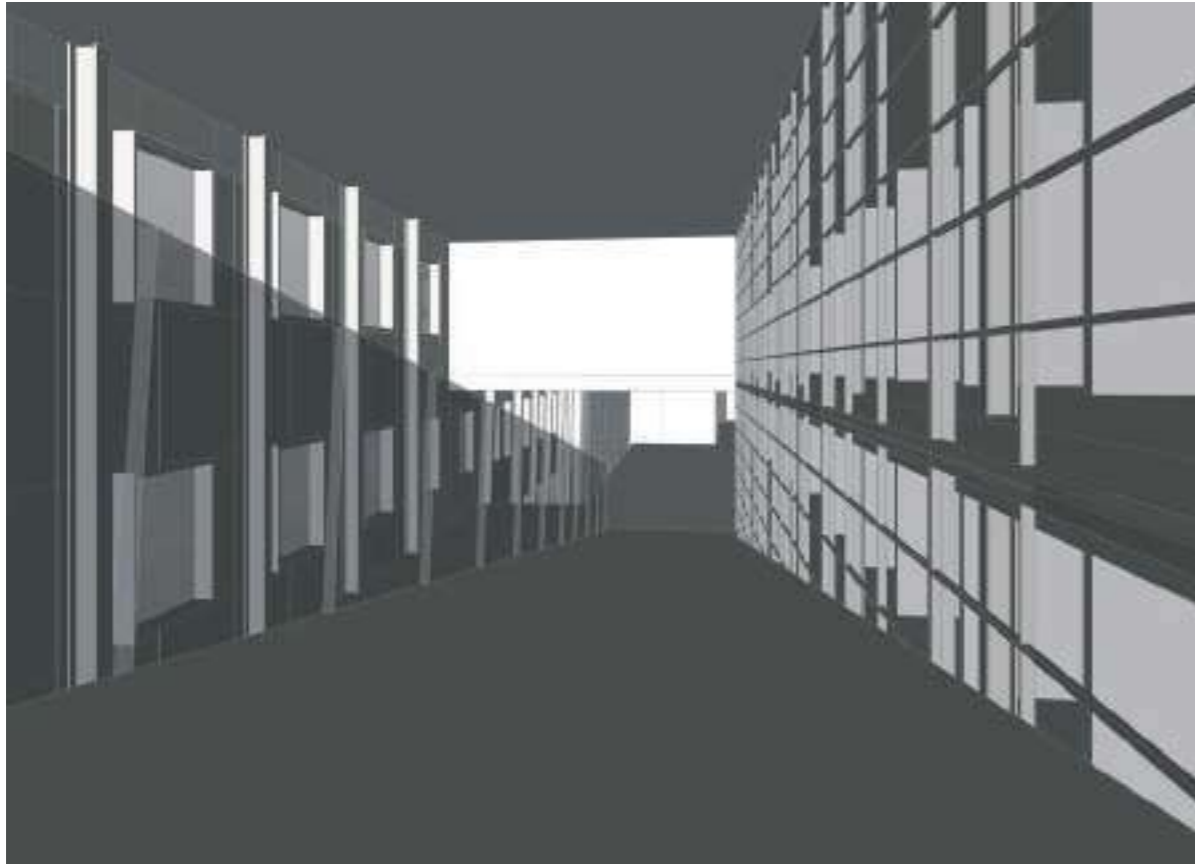

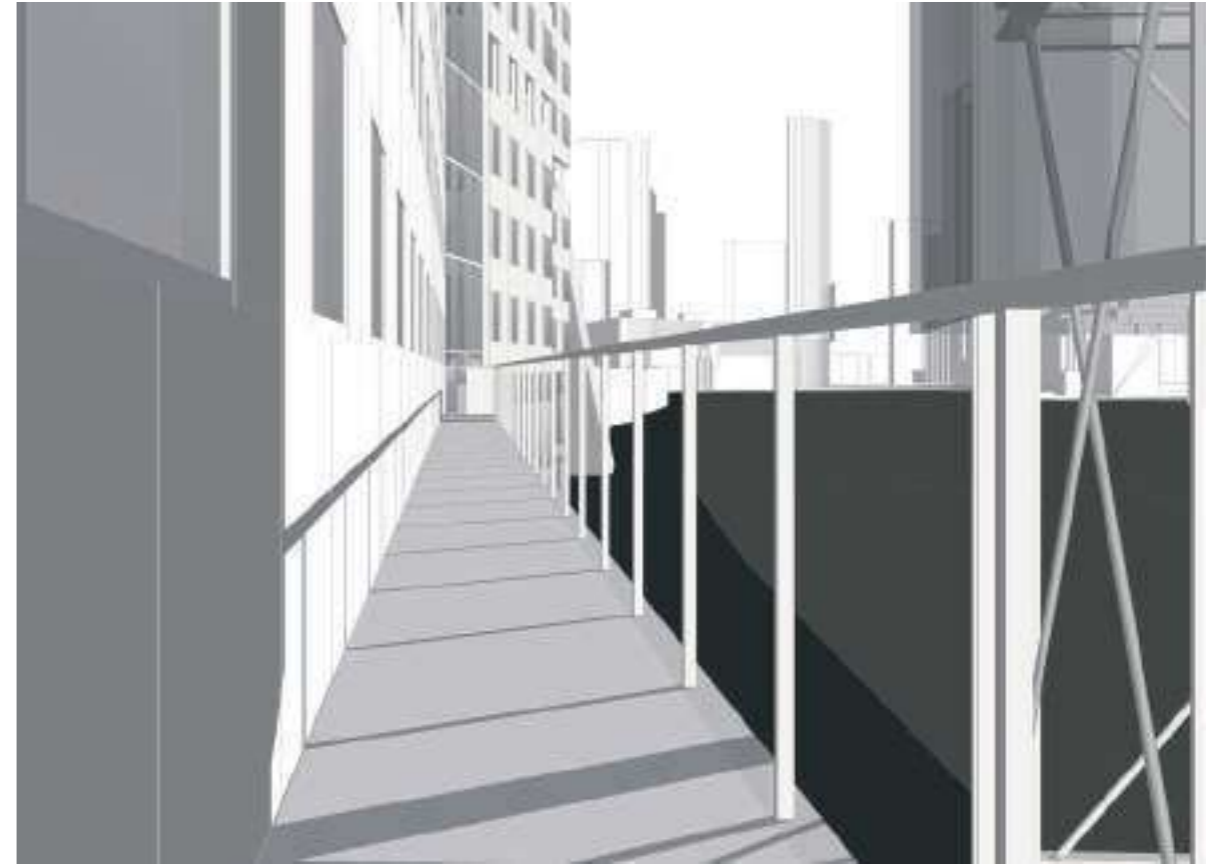
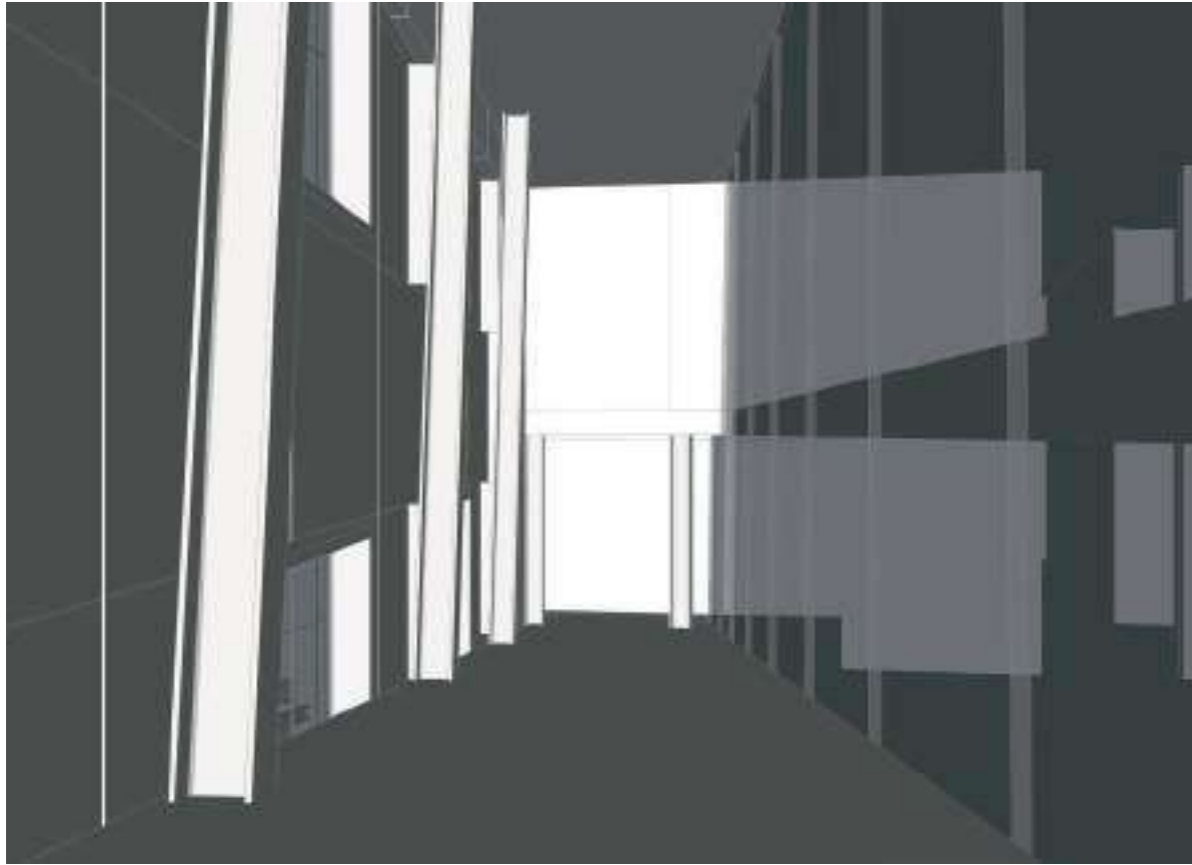

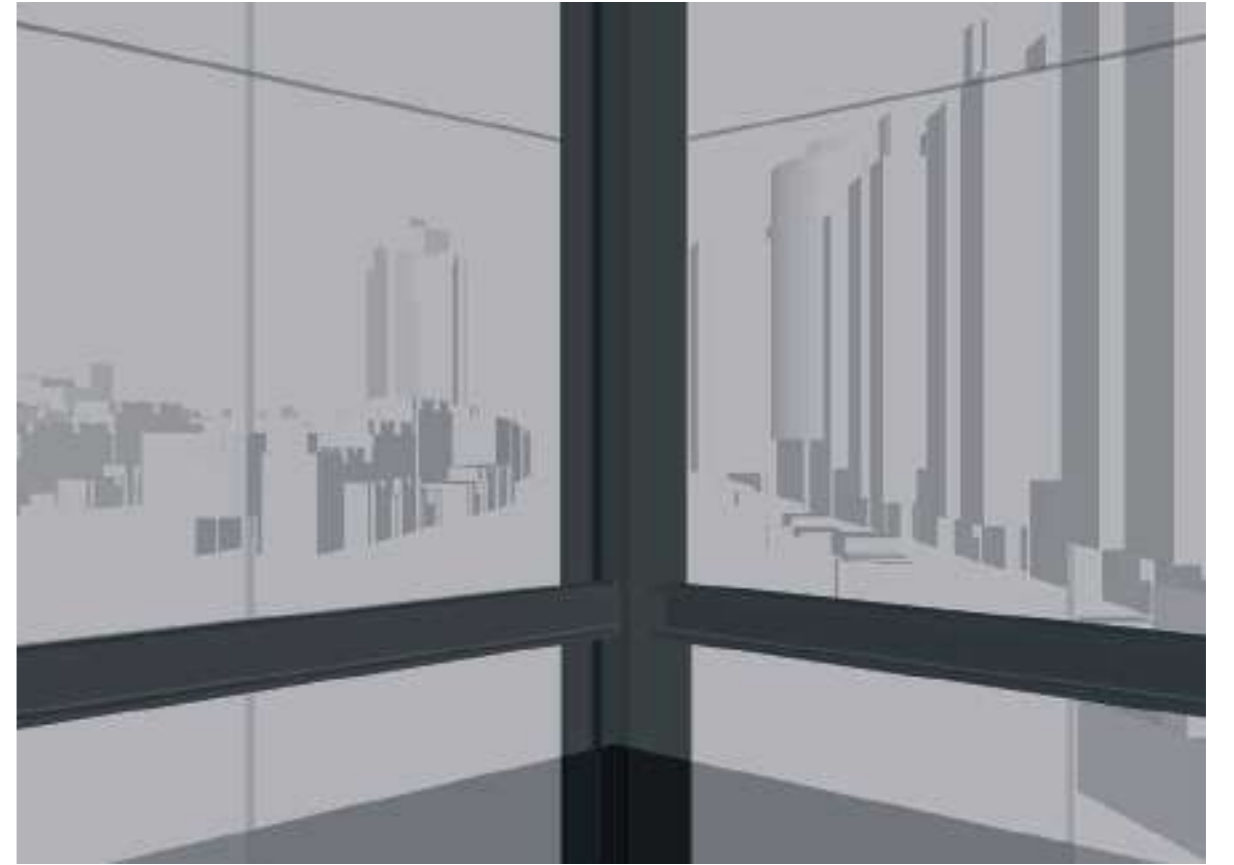
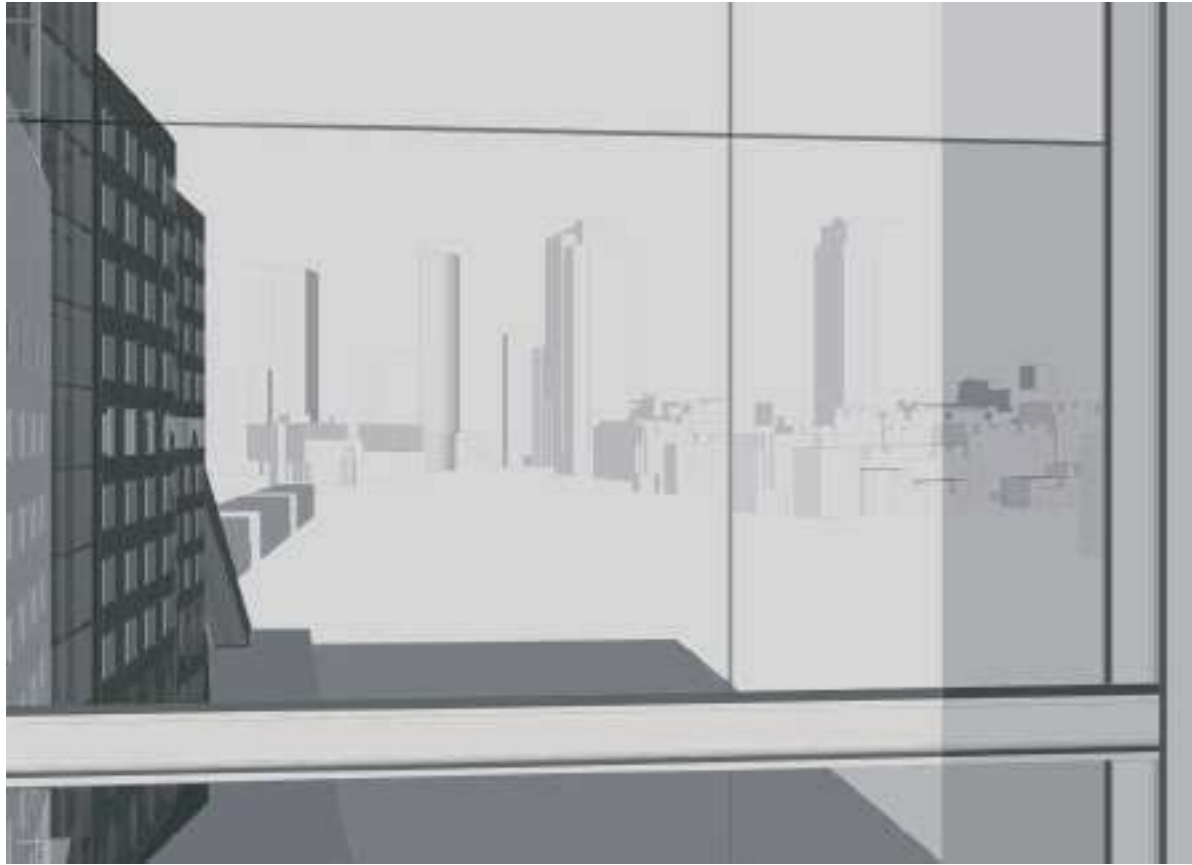

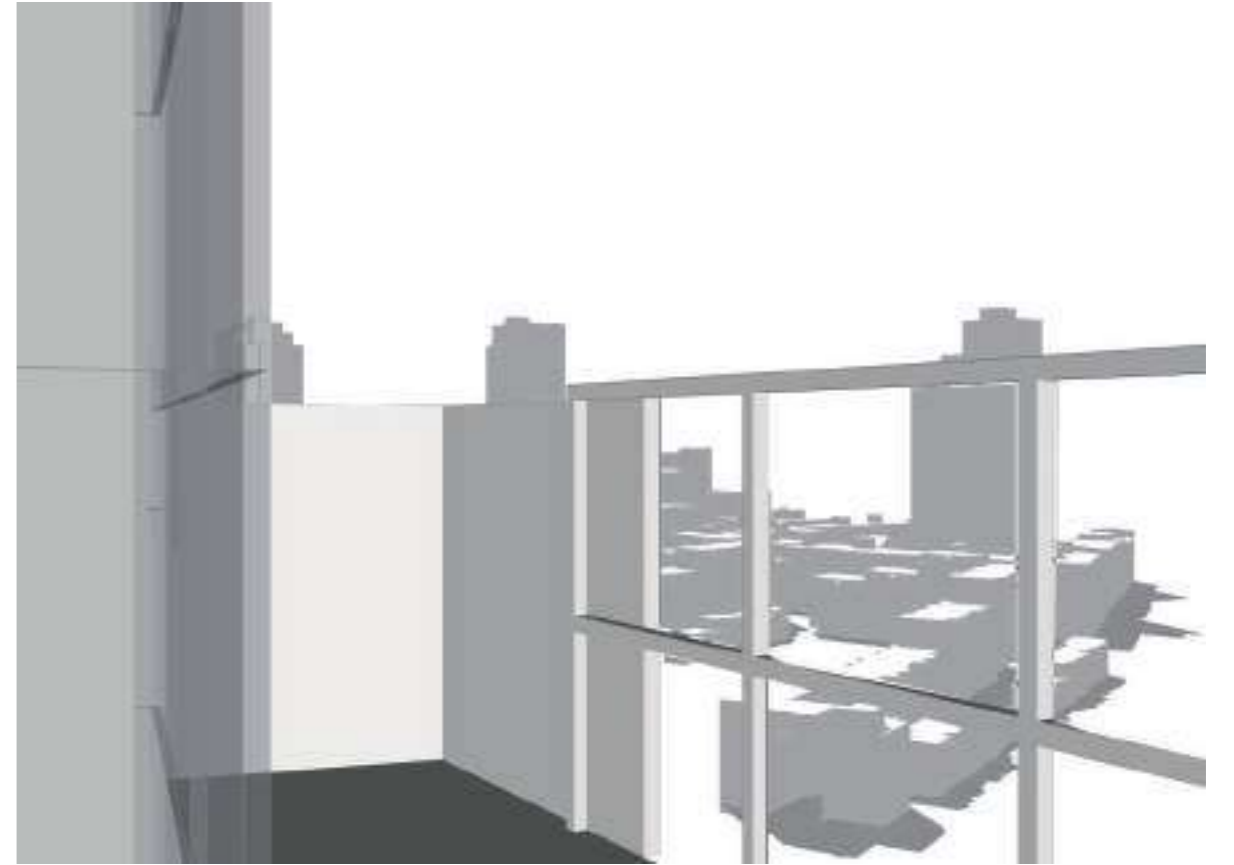
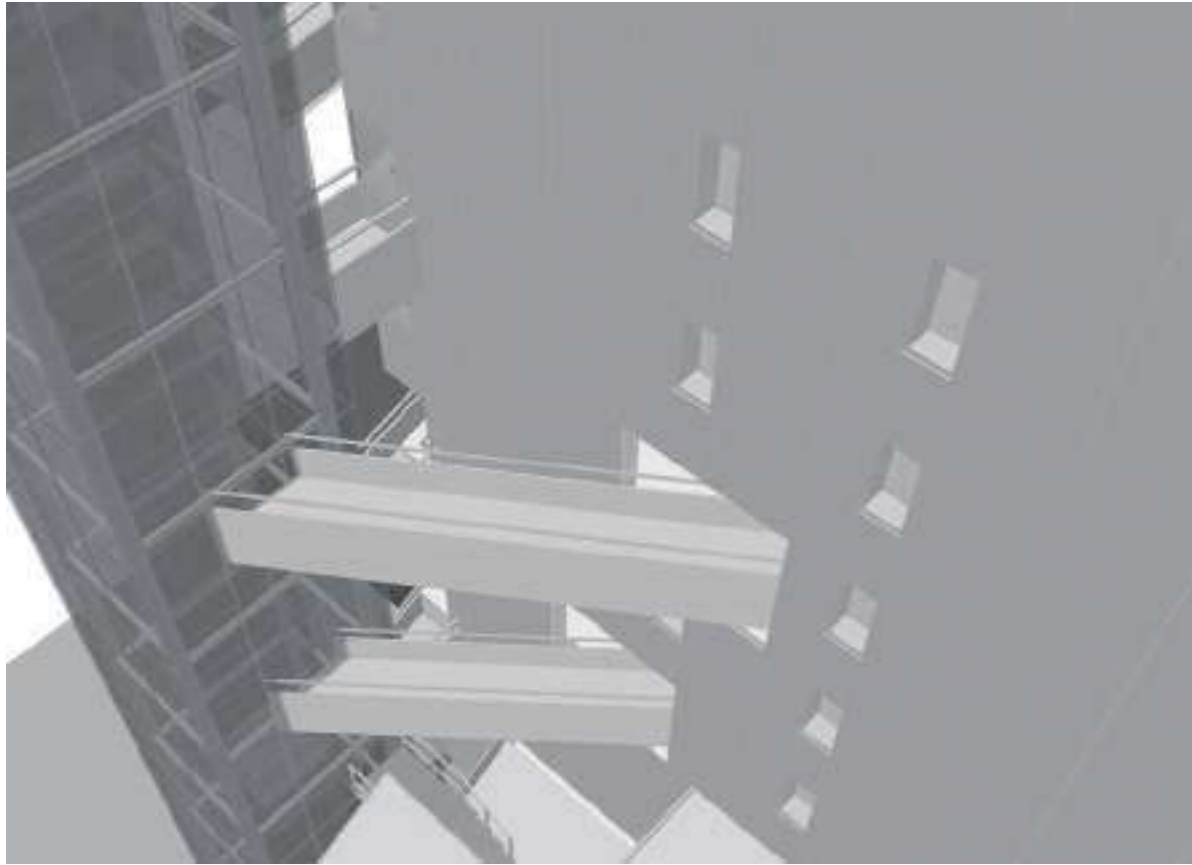

Terugkijkend lijkt het proces een stuk overzichtelijker dan tijdens. Dat ligt volledig aan de gehanteerde onderzoeks- en ontwerpmethod. Beginnen zonder gedefinieerd kader biedt weinig houvast in een toch al stressvolle periode. Ik begon aan mijn afstuderen met enkel de Schiedamsedijk (als deel van de Stadsdriehoek dat ik zelf als problematisch beschouwde) als onderwerp en verder niets. Al wat ik er toen over wist, is dat na het bombardement in 1940 er bijna niets over was van het historische centrum, en dat in de jaren erna gepoogd is dat (deels mentale) gat op te vullen. Waarschijnlijk ook de oorzaak van het feit dat de stad hier zo vreemd aanvoelt. De eerste logische stap was daarom het geduldig en systematisch in kaart brengen van die pogingen tot herstel, wederopbouw, terugbrengen van identiteit maar ook vernieuwen van structuren - alles binnen een offset van de Schiedamsedijk. Dat resulteerde in een dik boekwerk met kaarten en foto's van allerlei projecten.

Gedurende deze eerste onderzoeksfase heb ik eveneens een grote hoeveelheid foto's gemaakt tijdens de vele wandelingen die ik door het gebied maakte. De volgende oefening bestond uit het printen van alle foto's en sorteren op bepaalde thema's, en dat vervolgens de vatten in een aantal tekeningen. De conclusie daaruit ging - niet geheel verrassend - over de gelaagde stad, maar leverde wel een nuance op: namelijk dat de ervaring van dat stadsbeeld locatiegebonden is, en dat er zich een zwaartepuntsverandering voordoet in het centrum, waarbij hoogbouw een nieuwe ruimte lijkt af te bakenen en een nieuwe hiërarchie tussen de gebouwen en de publieke ruimte laat ontstaan.

Een eerste ruimtelijke oefening volgde direct uit deze conclusies: een fictieve collage (waar te nemen vanaf een bepaald punt) van drie gebouwen als ruimtelijk uitgangspunt voor één nieuw gebouw. Allerlei vragen kwamen daarbij direct naar boven, betreffende schaal, programma en fictieve bouwlocatie.

Alvorens die vragen direct te beantwoorden begon ik weer met een analyse van de drie gebouwen waar de collage uit bestond - de Maastorenflat,

de Hoge Heren en het Inntel Hotel. Al vrij snel werd me duidelijk dat wat ik probeerde fysieke vorm te geven (een beeld van de gelaagde stad) al bestond: het Inntel Hotel was in zijn huidige vorm immers al een aaneenschakeling van gebouwdelen van verschillende leeftijden. Een stedenbouwkundige analyse die ik gelijktijdig deed bevestigde (om andere redenen) de keuze voor dit specifieke gebouw als onderwerp van het ontwerp.

Zo kon ik mijn analyse verder inzoomen: gefocust op één bestaand gebouw waren vragen als locatie en schaal beantwoord. Het vraagstuk rondom programma bleef nog onbeantwoord. Tegelijkertijd vond ik hierin de aanleiding voor het uiteindelijke ontwerp: de hoofdvraag werd nu: wat zou een nieuwe tijdslaag voor het Inntel Hotel kunnen zijn? Daarmee vond ik de perfecte case-study voor mijn initiële onderzoeksvraag (namelijk hoe verder te ontwerpen aan de heterogene stad).

Om het gebouw te kunnen doorgronden heb ik het in de huidige staat geanalyseerd en 3D gemodelleerd, in afzonderlijke onderdelen. Daarna volgden drie ontwerp oefeningen - waarvan de laatste eigenlijk geen ontwerp oefening was maar een strategie.

In de eerste oefening importeerde ik gebouwelementen uit de context catalogus in het gebouw. Deze aanpak heeft enige verwantschap met de *paranoid critical method* (Koolhaas, 1994, p. 236): het monteren van 'vreemde' elementen op het gebouw als tactiek om los te komen van het bekende dan wel de onderbewuste sturing door wat logisch zou zijn. Deze oefening leverde een interessant beeld op, maar toch vroeg ik me (heel anti-Dalí) af, waarom? Wat is de functie van deze ingrepen? Welk doel wil ik hiermee bereiken?

Daarna volgde een oefening die zich juist richtte op de structuur van het gebouw die ik inmiddels in kaart had gebracht, en hoe daarop voort te bouwen. Dat leidde tot een reeks transformaties afgeleid van Peter Eisenman's House VI (Eisenman Architects, z.d.). Ook deze oefening was ruimtelijk wellicht interessant, maar ik kon me niet heenzetten over het feit dat ik anno nu ongeveer 300

kolommen zou gaan toevoegen aan een gebouw die die kolommen niet nodig had. En wederom, welk doel diende dat dan precies?

Wat ik in beide oefeningen had gemist, was de betekenis van de ingreep voor zowel gebouw als stad: ze waren vooral architectonische oefeningen. Deze vraag - wat betekent jouw ingreep voor de stad - bracht me uiteindelijk tot de laatste ontwerp oefening, die ik uitwerkte in een ontwerp. Daarbij waren die eerdere oefeningen niet onnuttig overigens, want beiden leverden inspiratie op voor wat erna kwam, maar ook om te begrijpen op welke punten het getransformeerd 'wil' worden. Ik wilde namelijk bewust geen oordeel vellen over het gebouw en het verbeteren of repareren: ik wilde het juist in de geest van het gebouw aanvullen.

Nogmaals, terugkijkend lijkt het een lineair proces waarin ik het onderzoek en daarmee steeds verder heb kunnen inkaderen en focussen. Toch was met name het open begin een lastige fase in het proces, waarin vele gedachtegangen doodliepen en/of eindigden in vertwijfeling. Simpelweg omdat er geen toetsingskader was. Wat me daarin geholpen heeft is het startdocument. Daarin beschreef ik dan wel geen exacte opgave, maar stelde ik mezelf tot doel een alternatief te bieden voor huidige ontwikkelingen. Het Inntel Hotel is een case-study voor een dergelijk alternatief scenario, omdat het gebouw zichzelf als het ware toestaat te blijven veranderen en daarmee ook ander gebruik faciliteert. Wat ik heb toegevoegd is niet alleen een nieuwe (her)ontwikkelstrategie voor het gebouw zelf, maar ook hoe dat gebouw verbintenissen aangaat met de omgeving.

Achteraf ben ik - ondanks de spannende zoektocht - erg blij met de gekozen methode, om een aantal redenen:

Ten eerste: ik ben er in geslaagd het vooraf vastgestelde afstudeerproces in grote lijnen te volgen. Ik benoemde daarin een aantal stappen die ik ook daadwerkelijk heb gevolgd: het vastleggen, en het vervolgens interpreteren van die informatie, om er in een aantal ontwerp oefeningen mee aan de slag te gaan alvorens uit te komen op een ontwerp. Ook al

waren die stappen bedacht zonder een specifiek eindresultaat in het vizier, boden ze gedurende het proces wel houvast om soms - ondanks de genoemde onzekerheden - een volgende stap te zetten in het proces.

Ten tweede: ik heb mijn onderzoeksvraag kunnen beantwoorden. Ik heb een strategie kunnen bedenken om in de heterogene stad te ontwerpen op een zinvolle manier. En met zinvol bedoel ik op een manier die de stad iets oplevert, en niet alleen de gebruikers van een gebouw.

Ten derde: ik had tevoren nooit kunnen vermoeden dat ik zou afstuderen op dit specifieke gebouw. Ik vond het niet per sé mooi, ook niet lelijk (misschien een beetje), wel erg vreemd. Zonder dit onderzoeksproces zo open in te gaan was dit project waarschijnlijk nooit de uitkomst ervan geweest. Hoe meer je je ergens in verdiept hoe meer waardering je er voor krijgt. En dat is van waarde - zeker in het vak architectuur - waar over het algemeen genomen een mening over andermans werk toch vrij snel gevormd is (meestal geen positieve bovendien). Zonder oordeel kijken, jezelf bewust onthouden van het hebben van een mening, is volgens mij een essentiële stap in een onderzoeksproces.

Ten vierde: ik ben zo ontzettend veel te weten gekomen over dit stukje van Rotterdam (ookal schraapt dit onderzoek slechts een oppervlakkig laagje van de geschiedenis). Het maakt dat ik nog meer van de stad ben gaan houden dan ik al deed. In dat opzicht zou je dit project tegelijk als een persoonlijk eerbetoon en als waarschuwing aan de stad kunnen zien. Het is een waardering voor wat er is - ook het 'lelijke' - en dit project plaatst daar een kanttekening bij; niet tegen verandering of vernieuwing, maar dat we daar niet te overhaast afscheid van moeten nemen ten faveure van dure en in zichzelf gekeerde torens waar slechts een select groepje mensen kan wonen. De stad zou daar behoorlijk saai van worden.

En tot slot: omdat ik antwoord heb kunnen geven op mijn persoonlijke vraag en fascinatie, zoals te lezen is in het laatste hoofdstuk.

11

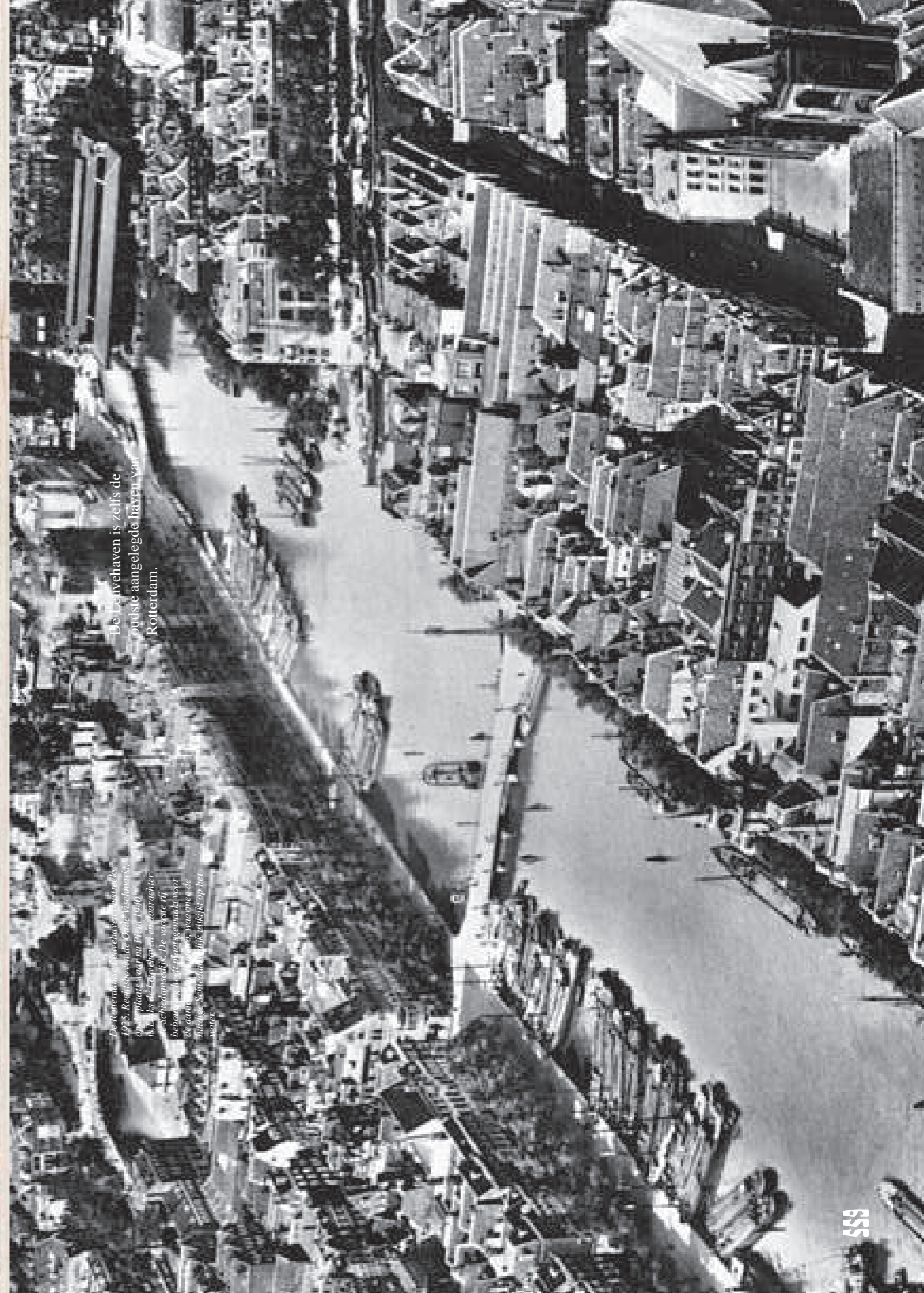
PAST PAST EDIT -
EEN ALTERNATIEVE TOEKOMST
VAN HET INNTEL HOTEL

155

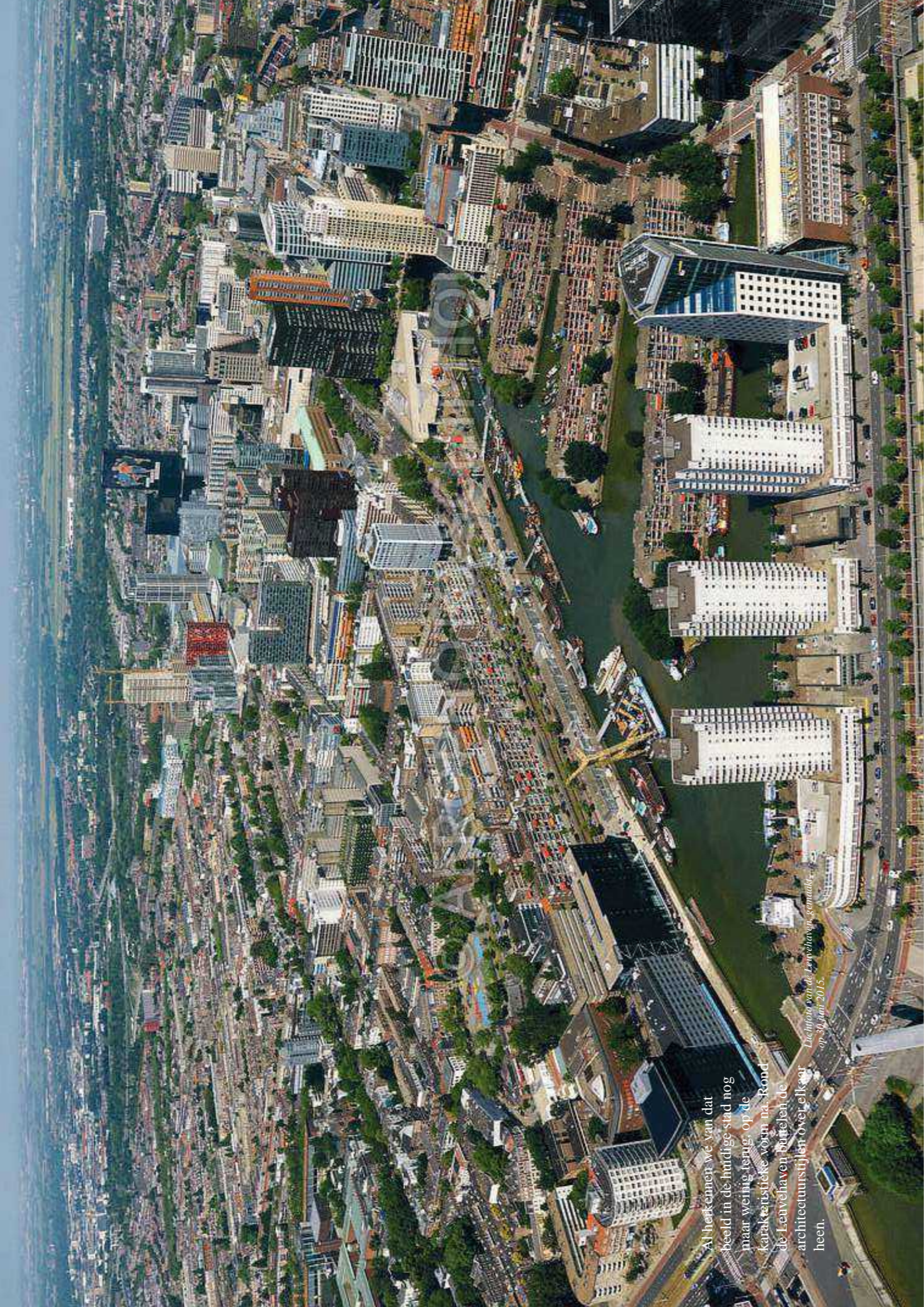
De Stadsdriehoek is het oudste deel van Rotterdam.

Rotterdam in 1649, kaart gemaakt door Joan Blaeu.

De Leijwehaven is zelfs de oudste aangelegde haven van Rotterdam.

De Rotterdamse visveehaven, bestaande uit 1925 Roeksteppen en Oude Vismarkt, op de plaats van nu (foto 1949). Het is als trapputten en aan de achterzijde bebouwd met vijf flats gemaakt voor de auto's van de jaren 20, waarmee de huidige Schiedamsdijk bijdroeg aan het water.

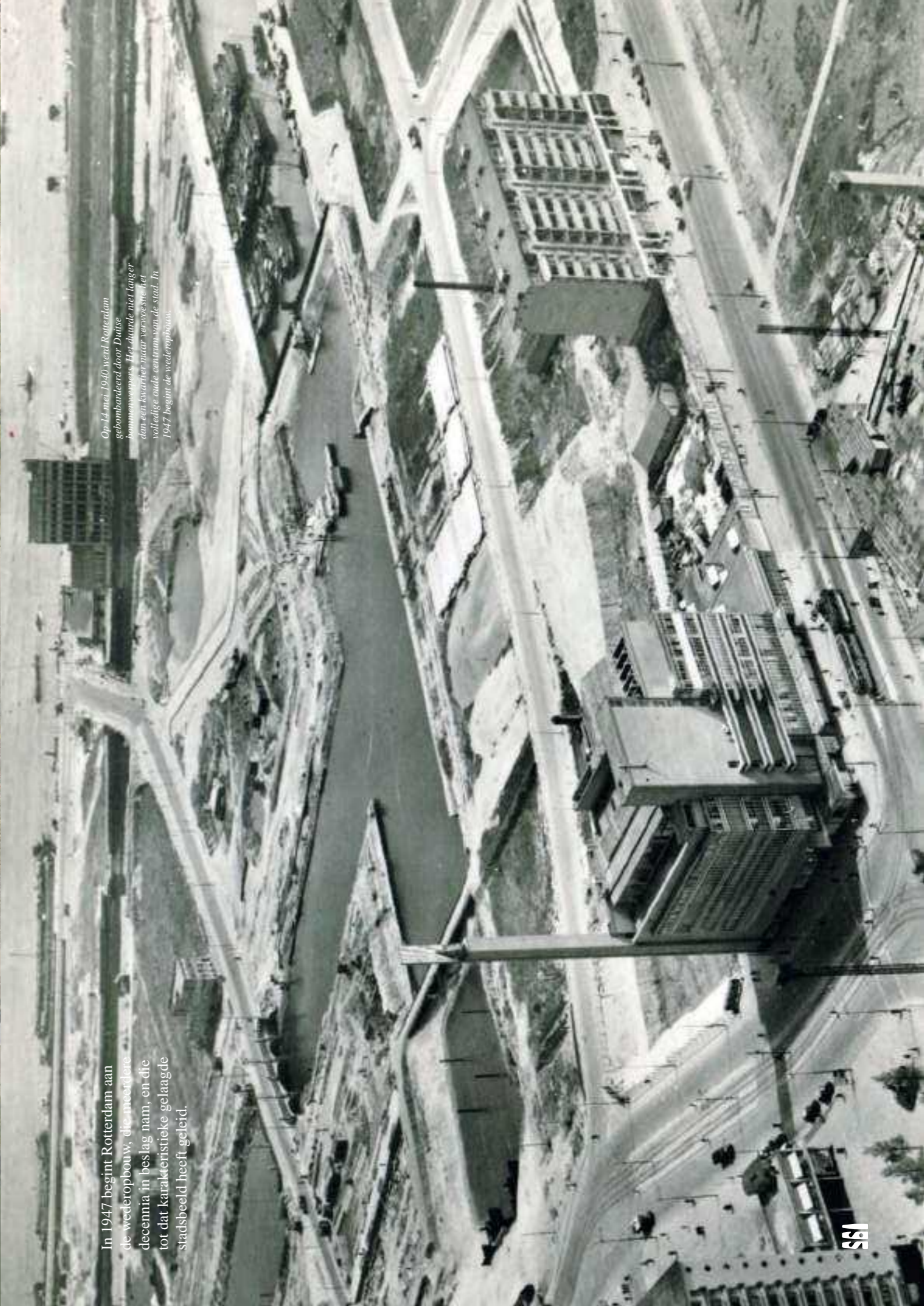

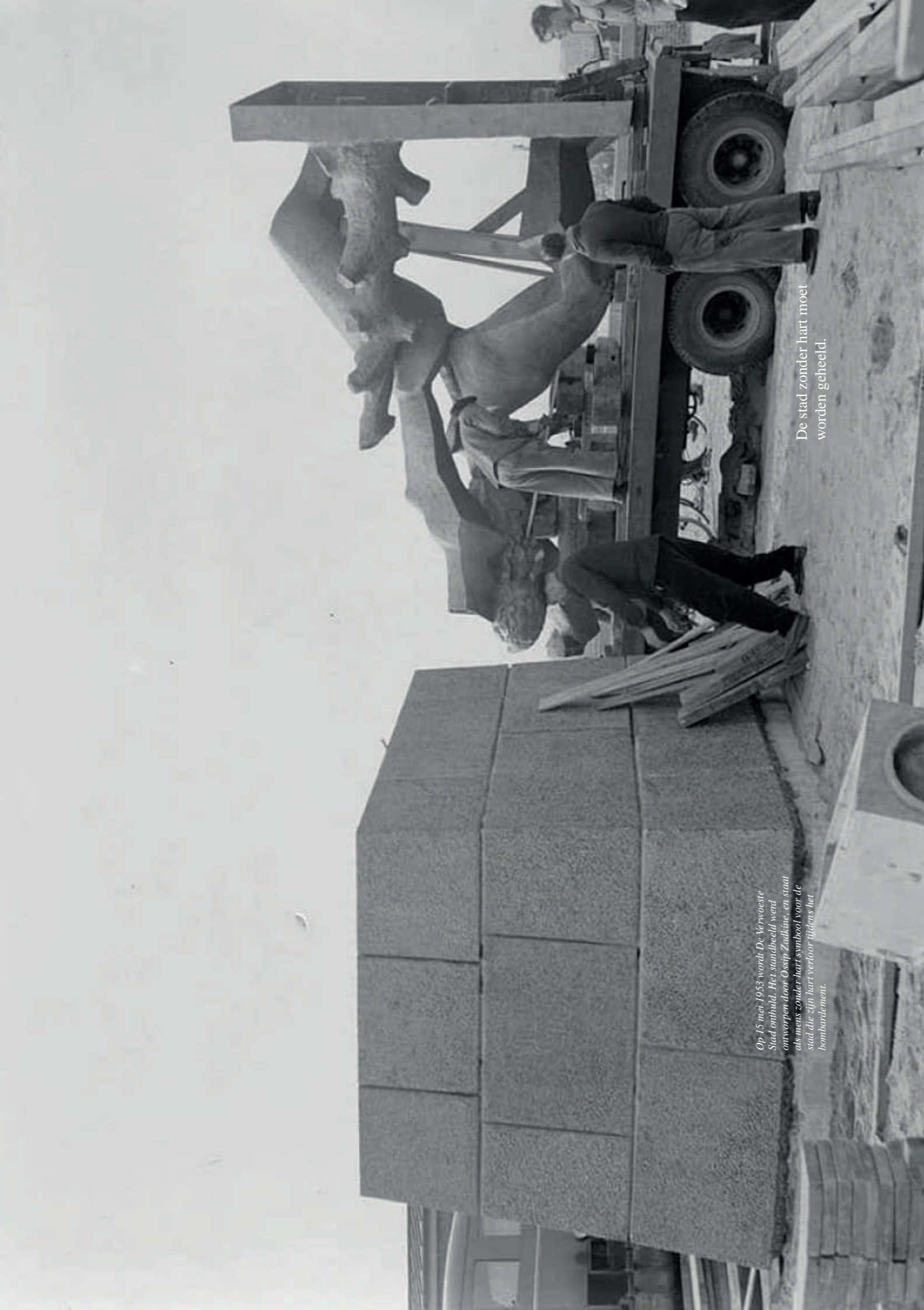
Al herkennen we van dat beeld in de huidige stad nog maar weinig terug, op de karakteristieke vorm na. Rond de Leuvehaven bouwen de architectuurstijlen over elkaar heen.

Luchtfoto van de Leuvehaven, gemaakt op 30 juni 2015.

In 1947 begint Rotterdam aan de wederopbouw, die meerdere decennia in beslag nam, en die tot dat karakteristieke gelaagde stadsbeeld heeft geleid.

Op 14 mei 1940 werd Rotterdam gebombardeed door Duitse bommenwerpers. Het duurde niet langer dan een kwartier naar verwoes het volledige oude centrum van de stad. In 1947 begint de wederopbouw.

*Op 15 mei 1955 wordt De Verwoeste
Stad onthuld. Het standbeeld werd
ontworpen door Ossip Zadkine, en staat
als mens zonder hart symbool voor de
stad die zijn hart verloor tijdens het
bombardement.*

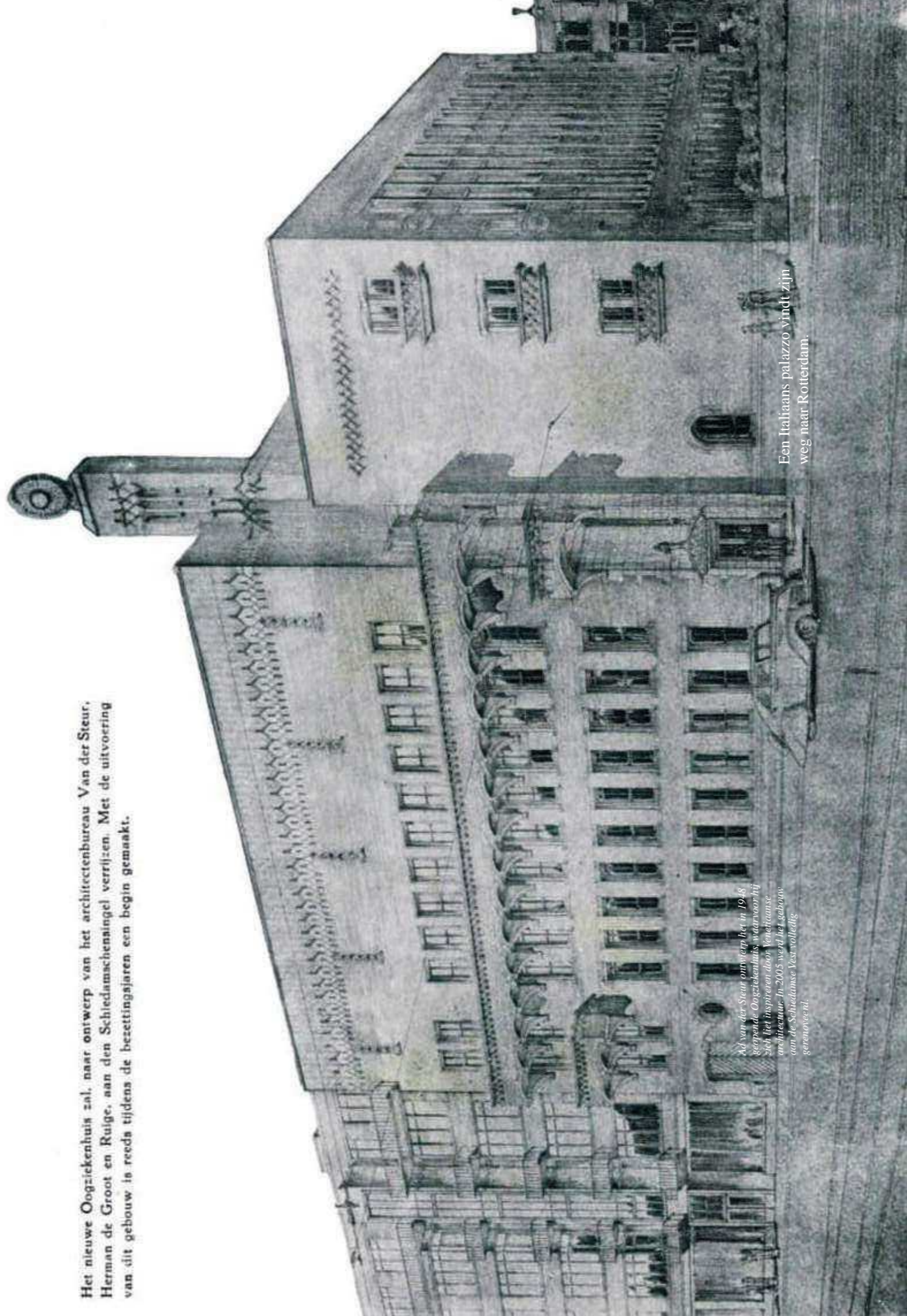
*De stad zonder hart moet
worden geheeld.*

*Kunstenaar Han Rhan maakte de
gevelreliëfs voor het kantoorgebouw dat
Chris Eijffers ontwierp aan de Wijkhaven.
Het in 1957 geopende Graanhuis
vervangt het oude Graanhuis dat het
bombardement niet overleefde. De vier
afbeeldingen staan voor groei, oogst,
transport en graan.*

*Herinneringen aan het verleden
worden gematerialiseerd.*

Het nieuwe Oogziekenhuis zal, naar ontwerp van het architectenbureau Van der Steur, Herman de Groot en Ruijge, aan den Schiedamscheningel verrijzen. Met de uitvoering van dit gebouw is reeds tijdens de bezettingsjaren een begin gemaakt.

Ad van der Steur ontwierp het in 1948, geopende Oogziekenhuis, waarvoor hij zich liet inspireren door Venetiaanse architectuur. In 2005 werd het gebouw aan de Schiedamsse Vest volledig gerenoveerd.

Een Italiaans palazzo vindt zijn weg naar Rotterdam.

Herman Bakker ontwierp het kantoorgebouw op de hoek van de Schilderstraat en de Schiedamsdijk. Een paar jaar eerder ontwierp hij ook de Maastorenflat die nu aan de voet van de Erasmusbrug staat.

In 1978 woedde er een brand in de toren, die daarna door Van den Broek en Bakema werd gerenoveerd.

De iconen van de wederopbouw hebben een grote geldingsdrang.

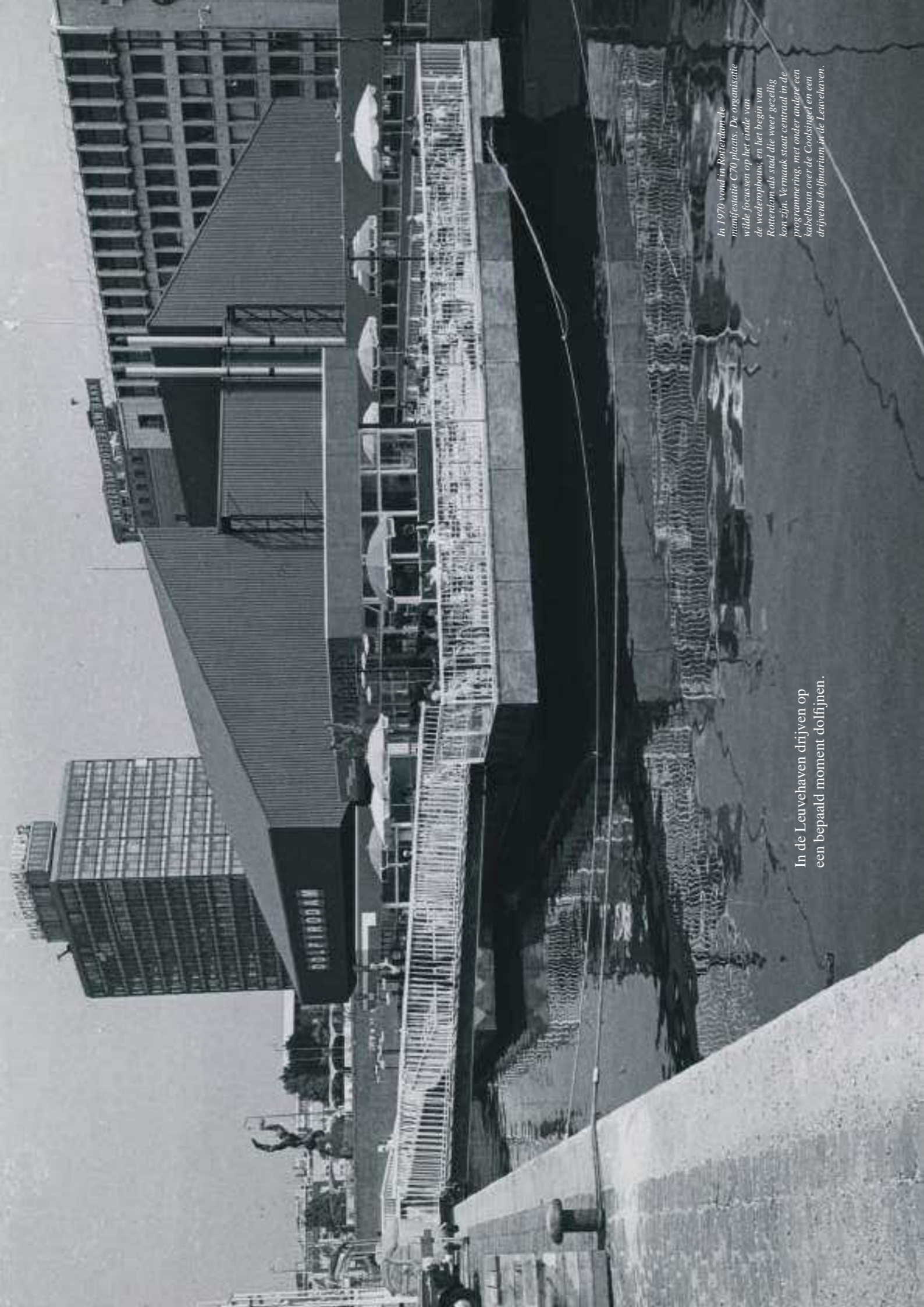
Er wordt niet langer achterom
gekeken - de toekomst is wat
telt. Nieuwe verbindingen
worden aangelegd.

*In 1968 opende in Rotterdam (als eerste
stad van Nederland) de metro. De eerste
lijn ging van Centraal Station naar
Zuidplein, via de Leivahaven, en had
zeven stations.*

Oude wegen worden herleid.

*Oorspronkelijk was de Coolsingel
verbonden met de Schiedamsse Vest
(terug te zien in de nootijp van de
gevel van de ABN Amro bank), en de
Schiedamsedijk met de Korte Hoogstraat
(op het punt waar het Schiedlandhuis
nog steeds te vinden is). Na de oorlog
wordt de Coolsingel in het Basisplan
van Van Trua verlegd naar het oosten
en verbonden met de Schiedamsedijk.
Hij noemt het zo ontstane 'venster op de
rivier' als belangrijk stedenbouwkundig
uitgangspunt. Verschillende projecten
moeten de leegte die wordt ervaren in
het brede profiel opvullen: de paviljoens
voor de ABN Amro, de Nieuwe Veste, en
het Maritiem Museum.*

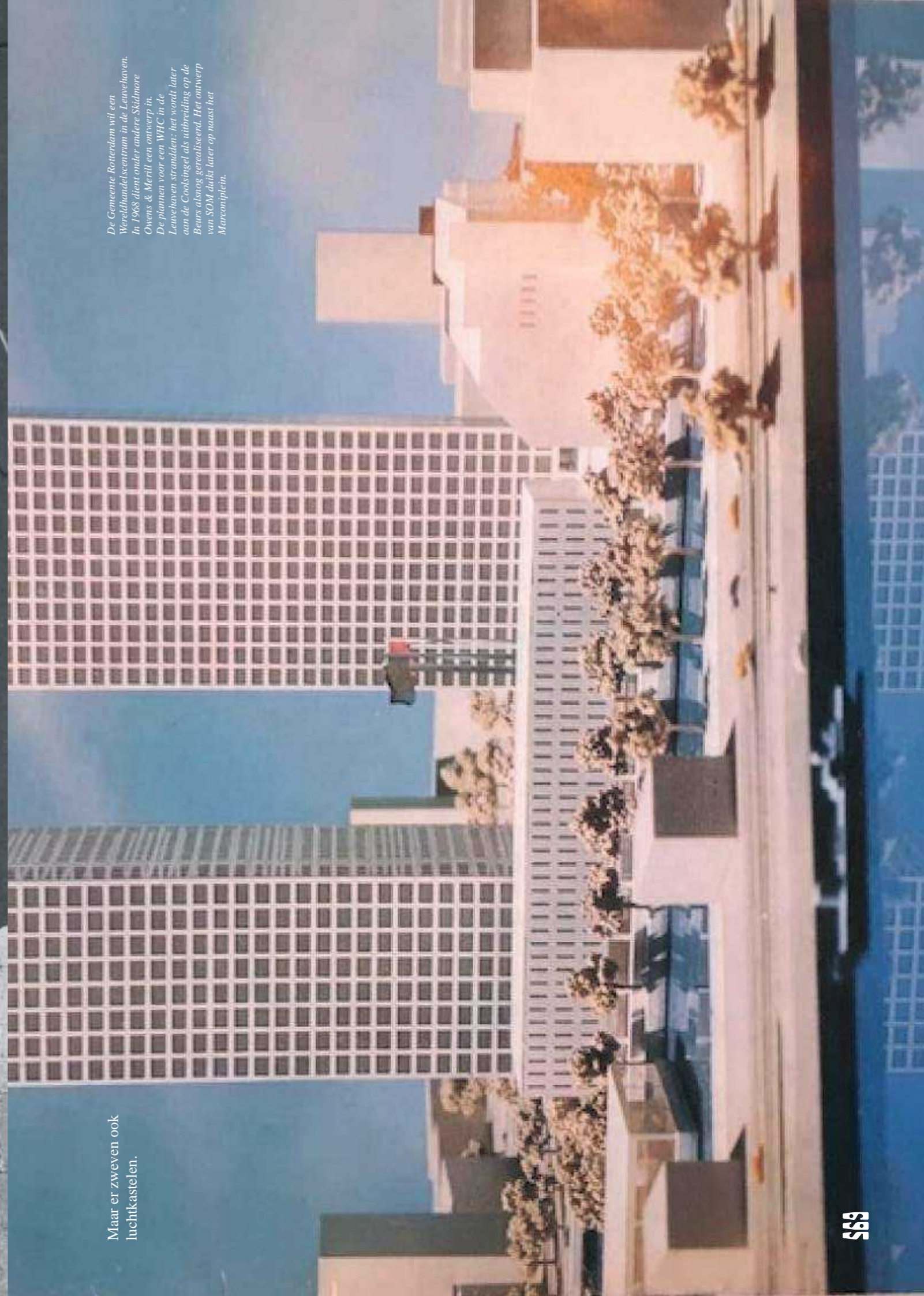

In de Leuvehaven drijven op
een bepaald moment dolfijnen.

*In 1970 vond in Rotterdam de
manifestatie C70 plaats. De organisatie
wilde focussen op het einde van
de wederopbouw, en het begin van
Rotterdam als stad die weer gezellig
kon zijn. Vermaak staat centraal in de
programmering, met onder andere een
kabelbaan over de Coolsingel en een
drijvend dolfijnarium in de Leuvehaven.*

Maar er zweven ook
luchtkastelen.

*De Gemeente Rotterdam wil een
Wereldhandelscentrum in de Leuvehaven.
In 1968 dient onder andere Skidmore
Owens & Merrill een ontwerp in.
De plannen voor een WHC in de
Leuvehaven strandden; het wordt later
aan de Coolsingel als uitbreiding op de
Beurs alsnog gerealiseerd. Het ontwerp
van SOM duikt later op naast het
Marcconiplein.*

Nog steeds is de Leuvehaven een plek waar gedroomd kan worden over de nieuwe stad.

Links in beeld de Coalfower, ontworpen door architectenbureau V&S, rechts de Baar-Tower van Houghouse Company met details van de Maasboord van Van Bergen, Kapsa-architecten. Met de bouw van de voorste twee torens is inmiddels begonnen. Oplevering staat gepland voor 2021.

Temidden van dit alles staat het Imntel Hotel.

Foto genomen vanuit kantoorgebouw Van Uden aan de Brielselaan op Zuid.

Van ver iconisch door karakteristieke vormen.

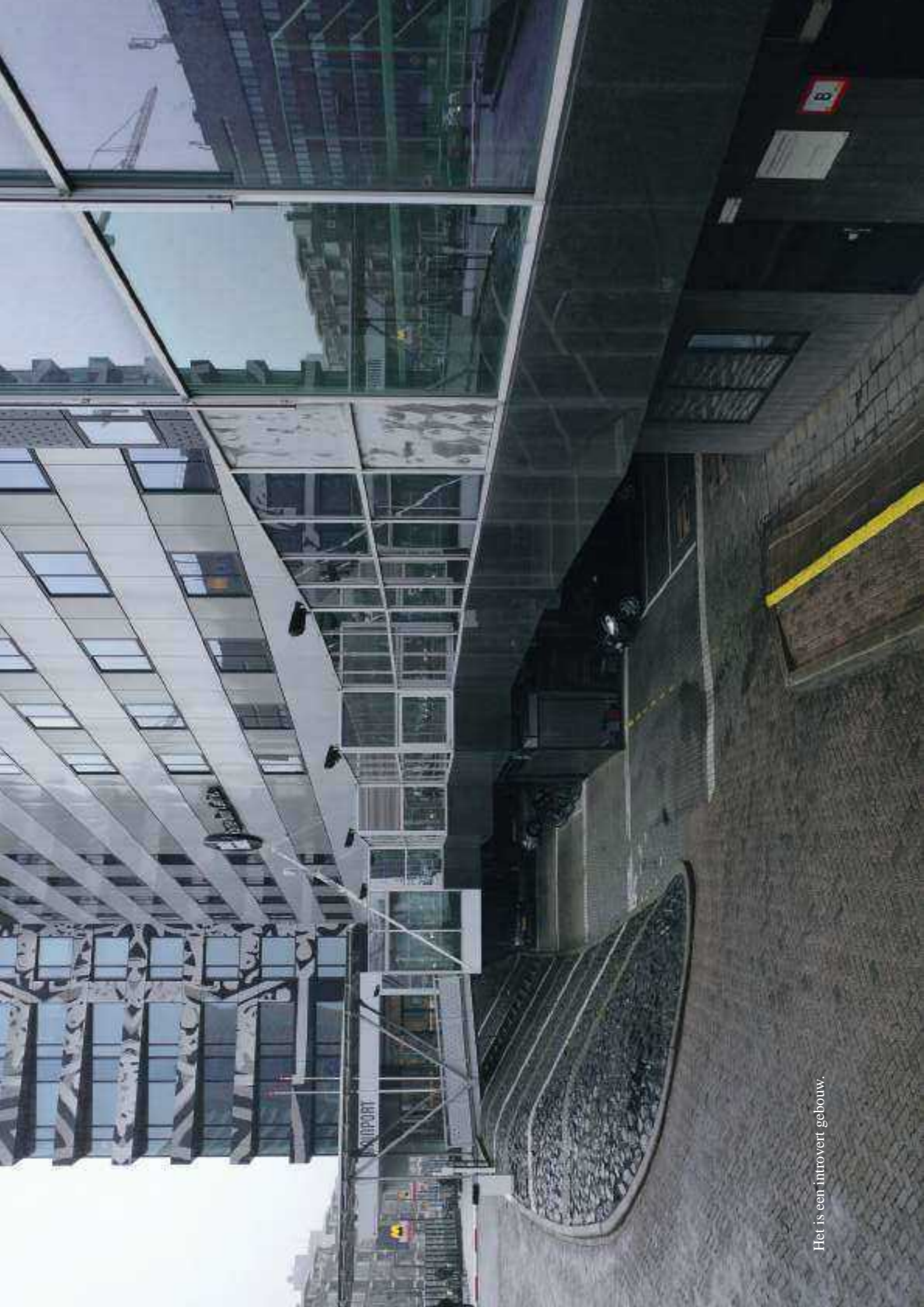

Van dichtbij lijkt het gebouw
zich uit te rekken.

Op andere momenten doet het
zichzelf heel compact voor.

Het is een introvert gebouw.

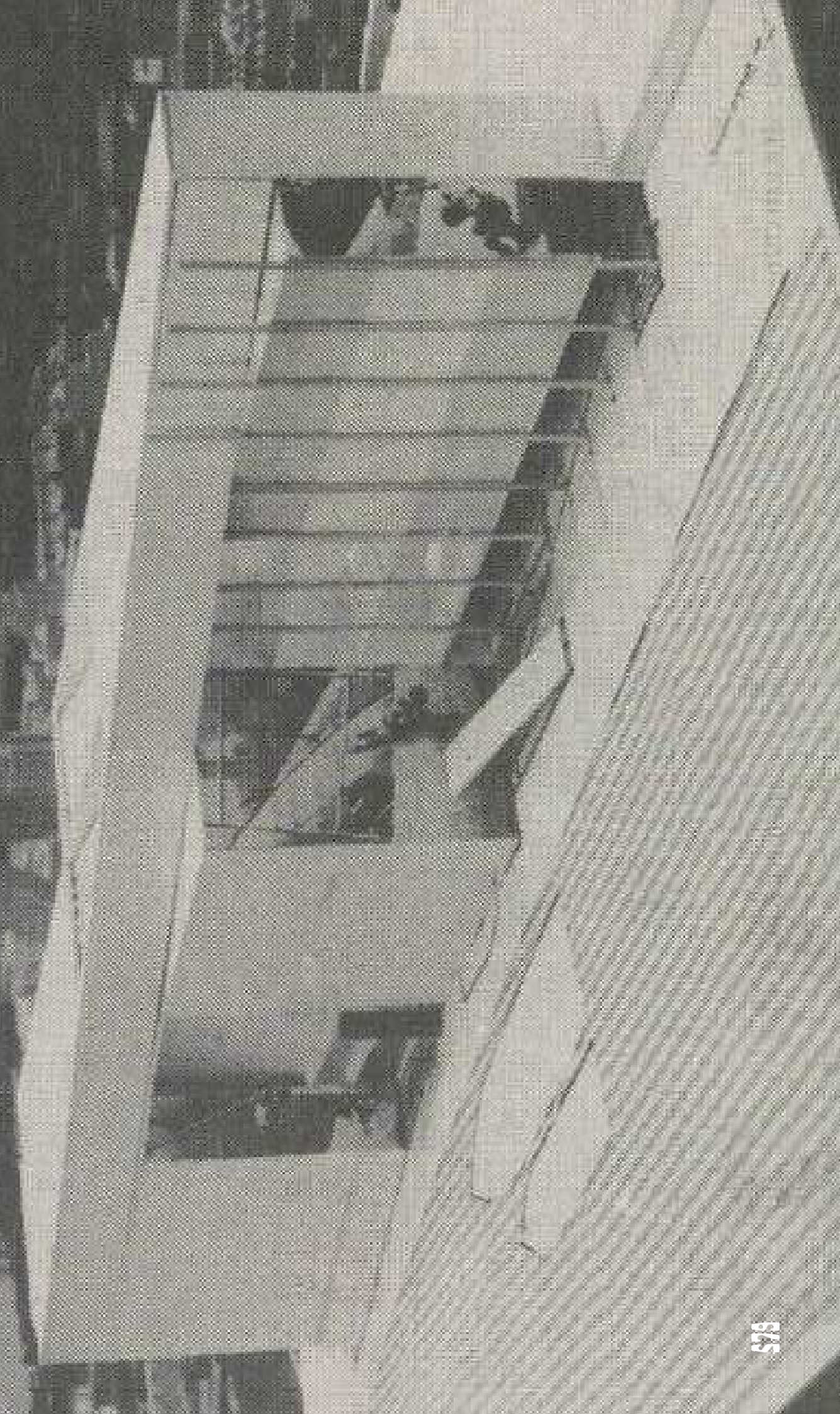
Het laat niets zien van wat er binnen gebeurt.

Het lijkt net of het zichzelf wil
vermommen als drie gebouwen.

Maar dat is niet altijd zo
gewoest.

In 1985 ontworpen op de tekenafdel
van A.T. Tuns en Hans Horsting, als
Rotterdam Nieuw.

Het verhaal van dit gebouw begint als volgt, met een bioscoop, klein hotel, en een expositieruimte.

IMAX Leuvenhaven wordt op donderdag 11 mei 1989 door staatssecretaris A.J. Eurlings van destijds geopend. De eerst vertoonde film is Grand Canyon.

De bijzondere vorm van het gebouw is een directe afgeleide van de locatie tussen dijk en kade, met diagonale lijnen en beperkte bouwruimte.

De bezoekerscijfers vallen tegen, en in 1997 moet de conclusie getrokken worden dat het financieel niet goed gaat met de bioscoop.

IMAX toont zich flexibel. Als er herbestemmingsplannen gemaakt worden, kan er zelfs een lichaam aan worden toegevoegd.

Laatste hoop komt in de vorm van Nana, een sculptuur van kunstenaar's Niki de Saint Phalle - met daarin een themapark over het menselijk lichaam: Asslepton.

Het blijft enkel bij plannen. Op 1 maart 2001 wordt toepasselijk genoege Titanic als laatste film vertoond. Daarna sluit IMAX Leuvehaven haar deuren.

Ondanks de spannende plannen staat het een paar jaar leeg.

DJ Ronald Molendijk ziet potentie in de leegstaande bioscoopzaal en opent er een nachtclub: Club Imax.

Een creatieve ondernemer ziet de kwaliteit van het gebouw.

Club Imax bestond maar een jaar. Het openingsfeest van Club IMAX vond plaats op 3 augustus 2006. Het laatste feest met de treffende naam Fairy Tales werd georganiseerd op 1 september 2007.

Opnieuw toont het haar flexibele aard: de bioscoopzaal wordt een club.

Club Inna's stuit al na een jaar vanwege herbestemming van het gebouw. Het pand gaat het Inntel Hotel huisvesten, op krijgt daarvoor een nieuwbouwgedeelte aan de kant van de Boompjes. De toren wordt ontworpen door MAS architectuur; het bureau waar Tuns & Horsting de ontwerpers van waren.

Na sluiting van de club, gaat het gebouw verder als hotel. De nieuwe start wordt gemarkeerd met een toren die hoopvol uitkijkt over de Maas.

Om definitief af te rekenen met haar verleden, stort de oude theater zaal in.

Tijdens de sloop van het huiscoppedeel van het gebouw gaat het mis; een vier verdiepingen hoog stuk valt op 13 januari 2011 na achtentwintig

*In de ruimte die nu ontstaan
is kan het gebouw zichzelf
opnieuw uitvinden.*

*Meer hotelkamers worden
bijgebouwd.*

*Het nieuwe gebouwdeel wordt eveneens
ontworpen door MAS architectuur en
wordt een vijfsterrenhotel: Mainport by
Inntel.*

Op dinsdag 12 september 2017 komt de spelersbus van Manchester City aan bij het Mainport Hotel. Op 13 september spelen ze tegen Feyenoord in de Champions League. Het luxe hotel is populair onder voetbalteams: de spelers van AS Roma verbleven er ook.

Het hotel zit de opeenvolgende jaren vol met uiteenlopende gasten.

In februari 2020 werden in Nederland de eerste coronabesmettingen vastgesteld. Op 16 maart ging het land in lockdown: hotels, restaurants, clubs werden gesloten.

Totdat het gebouw tijdens een pandemie weer leeg komt te staan. Een hotel zo groot is overbodig geworden.

De toren wordt tijdens belangrijke demonstraties een markering van een bijzondere plek in de stad.

Op 3 juni 2020 werd er gedemonstreerd op het Glitterplein in Rotterdam voor Black Lives Matter. Vanwege coronamaatregelen spreidde de grote menismassa zich uit van Vasteland tot Boompies, van Schiedamsedijk tot over de Erasmusbrug. De toren van het Inntel Hotel was een natuurlijk zwaartepunt van de demonstratie.

Ondanks leegstand wordt het Inntel Hotel een symbool.

Als het gebouw bedreigd wordt met sloop, gaan de Rotterdammers opnieuw de straat op, ditmaal om het op te nemen voor hun stad.

Op 14 november 1970 liepen tegenstanders van het Rotterdamse en protestmars door Rotterdam. Het protest werkte in 1975 ging het plan definitief van tafel.

Op 12 mei 1994 werd begonnen aan de sloopwerkzaamheden aan het laatste deel tuchtspoor bij station Blaak, dat overbodig werd door de komst van een spoortunnel.

Eind november 2018 protesteerden bewoners van de Tweehoosbuurt in Rotterdam Zuid tegen de geplande sloop

van hun woningen, die nog in goede staat zijn.

Op 3 juni 2019 werd er geprotesteerd tegen het besluit van de Gemeente Rotterdam om de stekke uit club Ferro Dome te trekken. De zoveelste adertaining voor het nachtleven van Rotterdam. Het protest - Opstaan voor de Nacht - vond plaats voor het gemeentehuis op het Stadhoudersplein. Bekende Rotterdamse DJ's als David Vink draaiden muziek tijdens het vreedzame protest.

Weer is er een groep creatieve ondernemers die het heft in eigen handen neemt. Ze horen van een verborgen tunnel bij metrostation Leuvehaven, waarmee ze zichzelf ondergronds toegang verschaffen tot het hotel.

Op 9 februari 1968 wordt metrostation Leuvehaven geopend. Het station is onderdeel van het eerste metrotraject met lijn D.

Op 3 oktober 1980 kraakt een afplitsing van het Rotterdamse Overleg Kraakgroepen het Poortgebouw aan de Stieltjesstraat in Rotterdam.

De ondernemers nodigen een brede groep mensen uit om mee te doen: kunstenaars, meubelmakers, onderzoekers, muzikanten, zzp-ers. De kleine, oude lobby strekt zich uit om de diversiteit aan gebruikers te ontvangen, en transformeert in een hal van collectiviteit.

De krakers van het Poortgebouw wonen niet alleen in het gebouw, maken er een cultureel hotspot waar ze organiseren doorlopend evenementen waar ze een divers netwerk mee opbouwen.

Op 21 juni 1994 beschildert Herman Brood de eerste helpaal voor de Koopgoot: een begraven kunstwerk.

Niki de Saint Phalle overlijdt op 21 mei 2002. De kunstenaar tekende het ontwerp voor Nana - de vrouw die IMAX Levenskunst moest reddten.

Architectenbureau ZUS ontwerpt in 2017 een installatie voor de tentoonstelling Architecture of Appropriation in Het Nieuwe Instituut. Een simpel gebaat - het toevoegen van een trap - biedt een nieuwe ingang tot het museum.

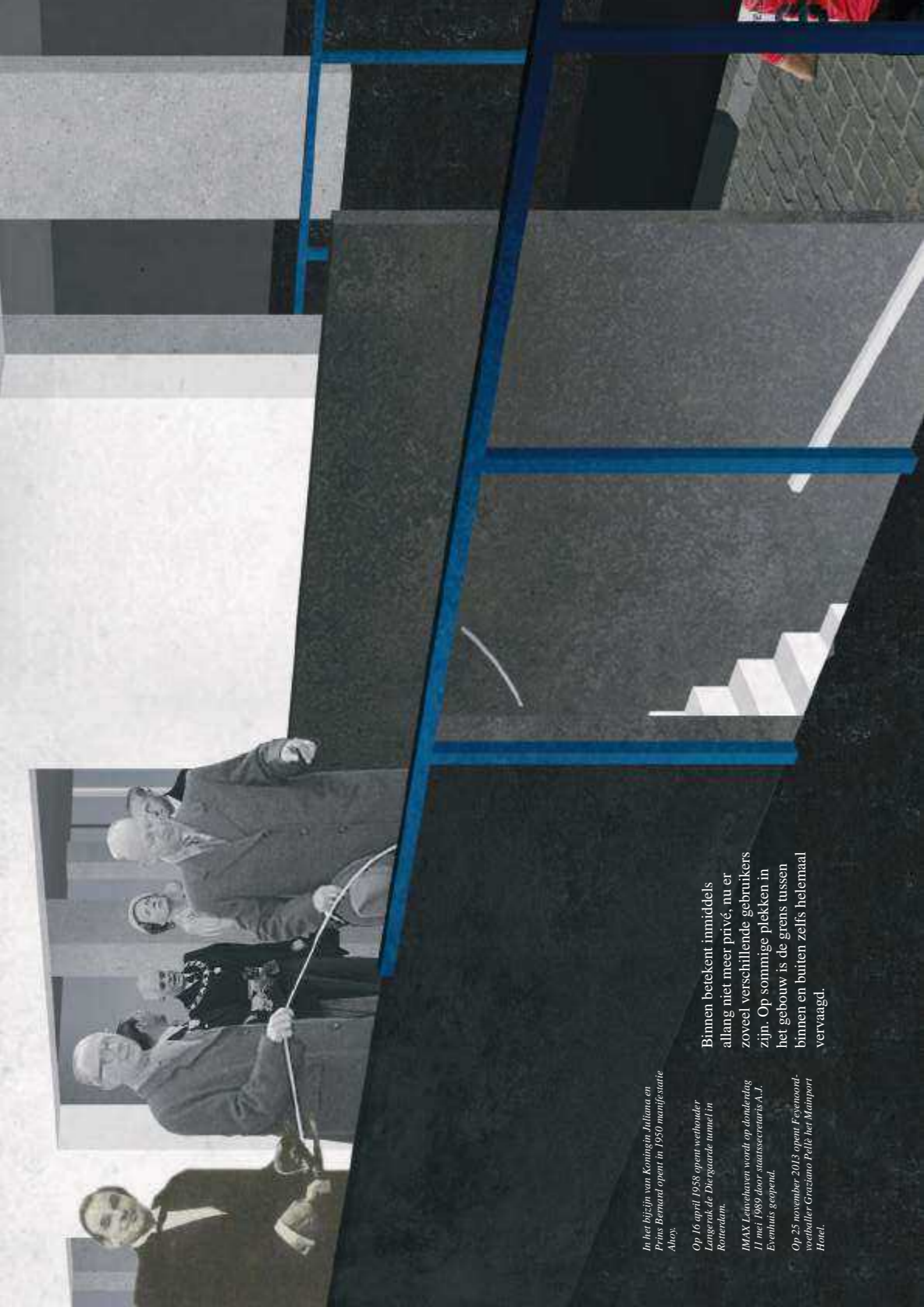
Op 29 augustus 1946 zijn metselaars bezig met het metselen van een woning tijdens de wederopbouw.

Karel Appel werkt aan zijn wandschildering 'Muur der energie' voor de E55-manifestatie in Rotterdam,, 1955.

Van 1947 tot 1970 werd in Rotterdam de Opbouwslag georganiseerd: een dag die in het teken stond van de wederopbouw. In 1970 was de wederopbouw voltooid en was de stad 'klaar'.

Maar er moet ook in afzondering gewerkt kunnen worden. Gelukkig biedt de constructie van het gebouw op plaatsen mogelijkheid tot het maken van afscheidingen.

In het bijzijn van Koningin Juliana en Prins Bernhard opent in 1950 manifestatie Alroy.

Op 16 april 1958 opent wethouder Langerak de Diergaarde tunnel in Rotterdam.

IMAX Leuvelaven wordt op donderdag 11 mei 1989 door staatssecretaris A.J. Evenhuis geopend.

Op 25 november 2013 opent Feyenoord-voetballer Graziano Pelle het Mainport Hotel.

Binnen betekent inmiddels allang niet meer privé, nu er zoveel verschillende gebruikers zijn. Op sommige plekken in het gebouw is de grens tussen binnen en buiten zelfs helemaal vervaagd.

Samen transformeren de ingrepen als geheel het gebouw in een stedelijke lobby.

Het gebouw wordt een verlengde van de straat.

In 1984 werd het eerste Zomercarnaval - een Antilliaans initiatief - in Rotterdam georganiseerd. De organisatie overleefde de laatste beginjaren (er waren geen vergoedingen en geen geld) en inmiddels is het Zomercarnaval een jaarlijks evenement dat bij de stad hoort.

Elk jaar wordt in Rotterdam het Chinese Nieuwjaar gevierd. Op de Westkruiskade staat het vol met dansende draken en verkleede mensen.

Op de publieke promenade wordt geparadeerd en geflaneerd.

Am de Bloomples staan 230 vlaggen, waaronder de vlaggen van alle landen van de Verenigde Naties. Met deze Vlaggenparade wil de stichting (opgericht in 1998) die ze beheert recht doen aan de meer dan 174 nationaliteiten die in Rotterdam wonen; het symbool van de vlag als marker.

In 2000 openen Ted Lansenbach en Pietra Ligura Club Now & Wow. Performances combineren kunst en mode met uitgaan. Sinds 2018 zit Now & Wow op de 10e verdieping van de Maassilo (Factory010).

House of GHOD is een Rotterdamse performance collectief dat optreedt onder andere in clubs en op festivals. De kostuums worden door het collectief zelf ontworpen en gemaakt.

Het bereik van het gebouw strekt zich door de ondergrondse tunnel voorbij het domein van de straat.

De in 1968 geopende metrolijn ging van Centraal Station naar Zandplein. In 1982 werd daar de oost-west-lijn aan toegevoegd. Inmiddels reikt het metronetwerk van Rotterdam zo ver als Den Haag Centraal, het Binnenhof, Hoek van Holland Haven, Spijkensse, Slinge, Capelle aan den IJssel en Nesselande.

Daar openbaart zich een andere, verborgen en ongeziene kant van het gebouw.

In 1970 vond de manifestatie C70 plaats in Rotterdam. Speciaal hiervoor werd een drijvend delfinarium gebouwd. Met de manifestatie C70 werd een eerste poging gedaan de binnenstad leefbaarder te maken. Vermaakt stond centraal in de manifestatie.

Een model showt lingerie voor Mariëtte Dekkers tijdens s'Holland Fashion Trend Parade in Rotterdam, 1995.

Vlaandings kunstenaar Leen Droppert ontwierp in 1978 het kunstwerk Groeivormen, dat werd betaald met de Percentageregeling van de nieuwbouw van de GGD aan de Schiedamsdijk.

Sinds 2005 werkt Rotterdamse kunstenaar Joep van Lieshout aan zijn project SlaveCity. Het is zijn interpretatie van een Gesamtkunstwerk, waarbij mensen als raderfjes in een machine die energie-neutraal en winstgevend is.

Kristian de Leeuw en Jettie Steffens zijn de oprichters van Maatschappij voor Volksgeluk. Ze zaten met hun club BAK ruim 6 jaar in het Schietloek voordat ze die in 2019 sloeten om zich te focussen op een nieuwe club in M4H (waaraan inmiddels door de Gemeente is besloten daar niet mee verder te gaan).

Als een virus hebben de ingrepen het DNA van het gebouw aangepast. Zelfs als het gebouw verkocht wordt blijft het diverse karakter overeind. Het gebouw als stad.

En het gebouw in de stad. Alle Rotterdammers hebben hun weg in en rondom het gebouw gevonden.

Op 21 april 1985 wint Carlos Lopes de vijfde editie van de Rotterdamse Marathon.

In 2008 sloot het Strand aan de Maas. De groene grasstrook die even verderop ligt is inmiddels geliefd bij de Rotterdammers, evenals de kade bij de Fenixloodsen en de Kop van Zuid.

In 2017 werd Fevenoord na 18 jaar weer landskampioen. Op 15 mei vond de huldigings traditieseremonie plaats op de Coolingsingel, het balkon als rituele plek.

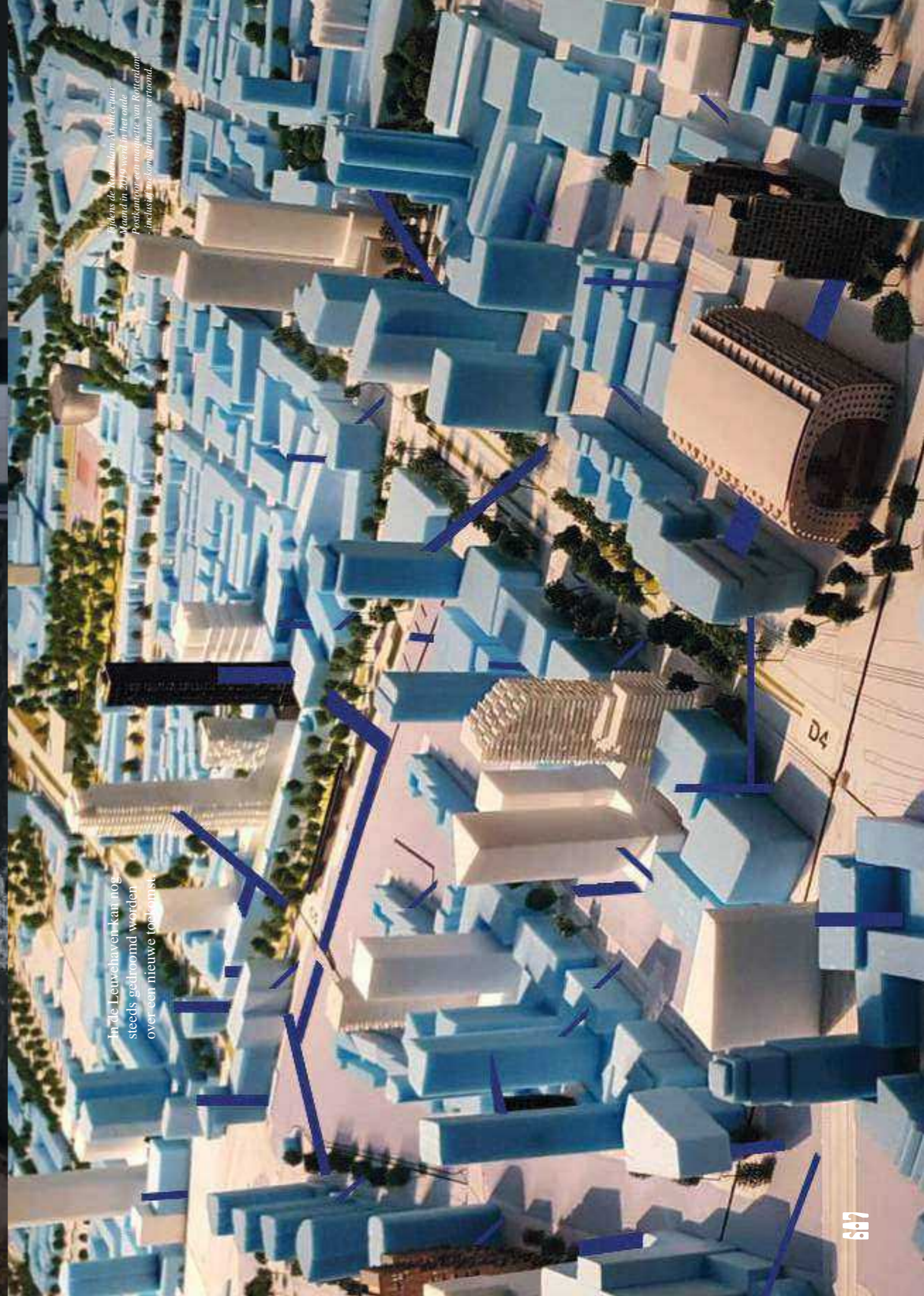
Schaafsjesverkoper Rommie kwam in 1973 uit Suriname naar Rotterdam. Het eerste dat hij deed was een verkoopkar in elkaar timmeren. Als het warm is noemt Rommie zichzelf de Ijsdocter.

Fijf is wellicht niet zo iconisch als de sinaasappelpopbaar in de vorm van een sinaasappelpopbaar, te vinden op de Lijnbaan.

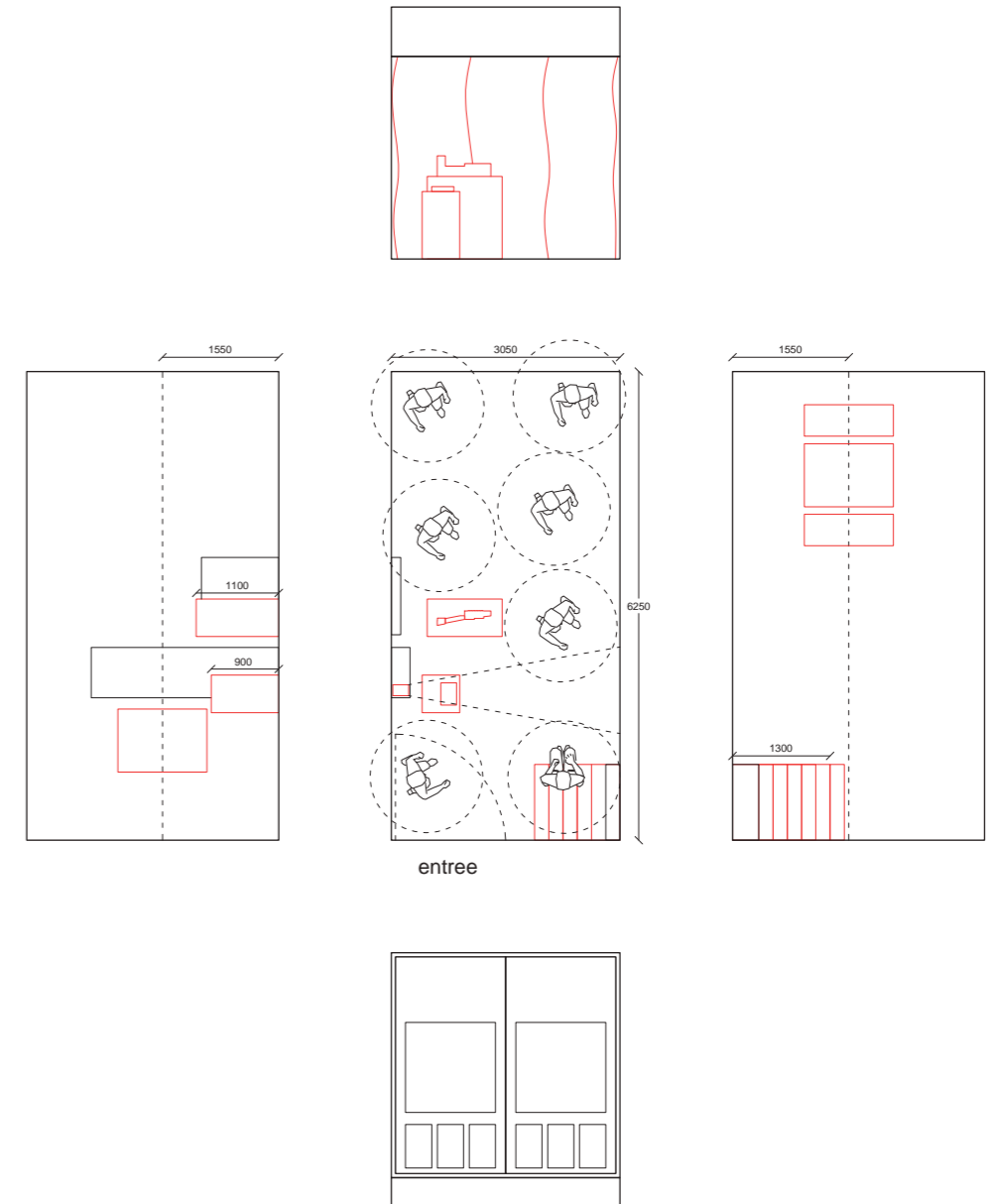
Op 28 april 2020 werd bekend gemaakt dat de Rotterdamse Raad akkoord gaat met het masterplan van Barcode Architects voor de Rijnhaven. In het plan zitten 2.000 tot 2.500 woningen, kantoren en stedelijke functies. De bouw zou in 2024 starten.

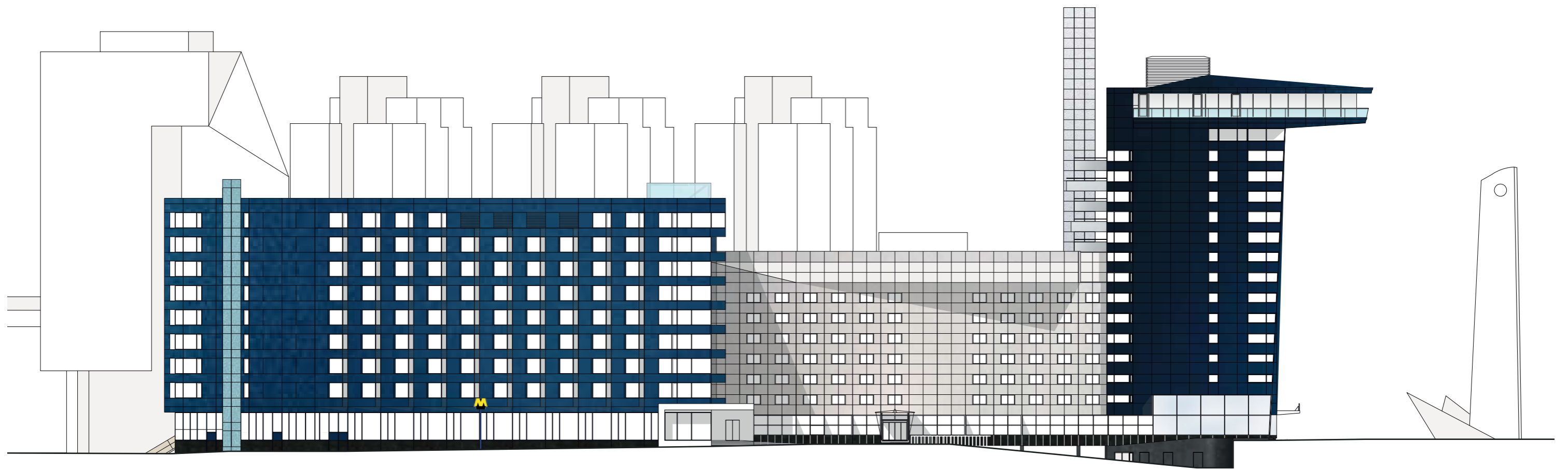
Wellicht landt er over een paar jaar een helikopter op het dak van het gebouw. Het gebouw zou het rustig toelaten.

In de Leuvehaven kan nog steeds gedroomd worden over een nieuwe toekomst.

Tijdens de Rotterdam Architectuur Maand in 2019 werd in het oude Postkantoor een maquette van Rotterdam - inclusief toekomstplannen - vertoond.

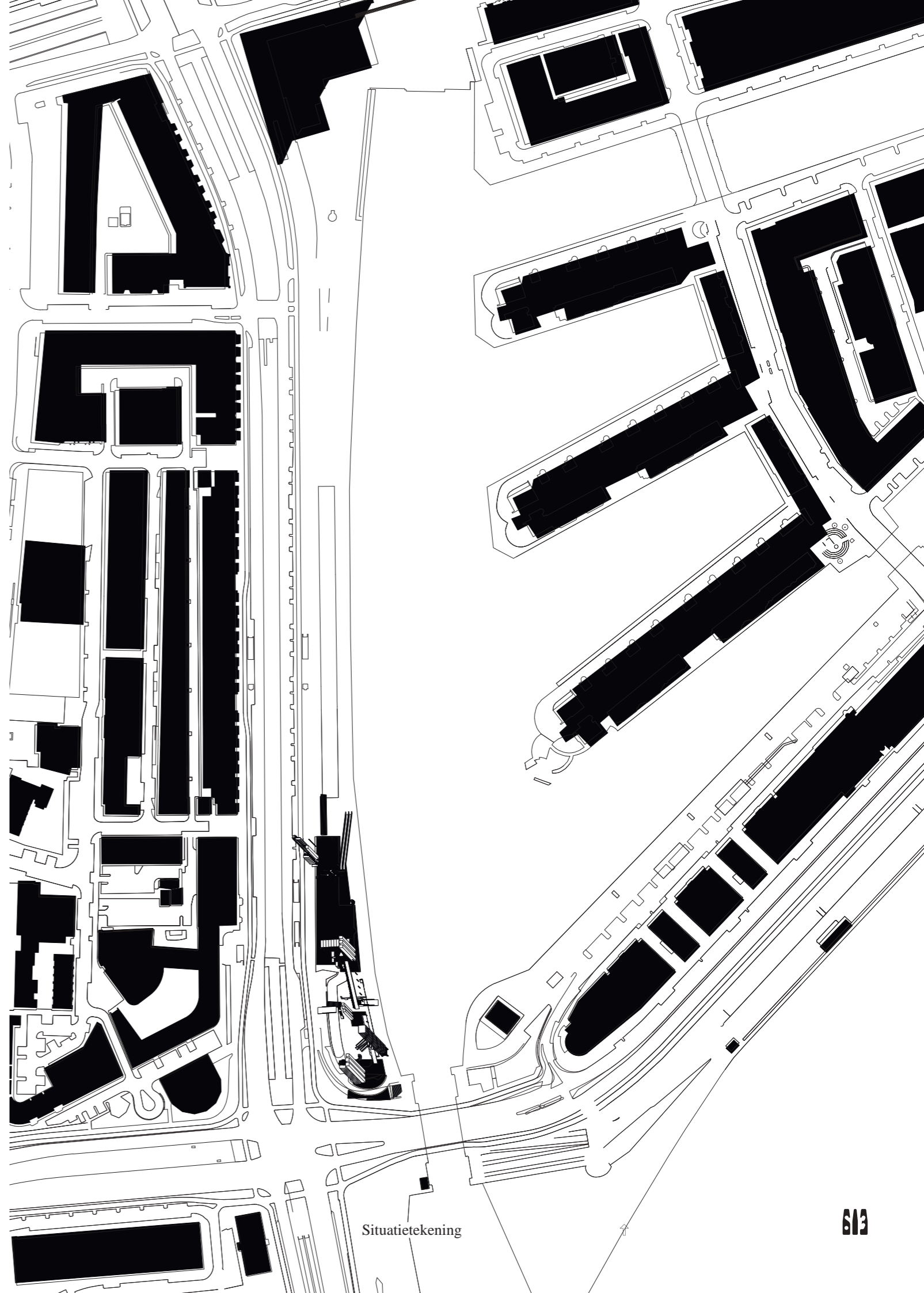

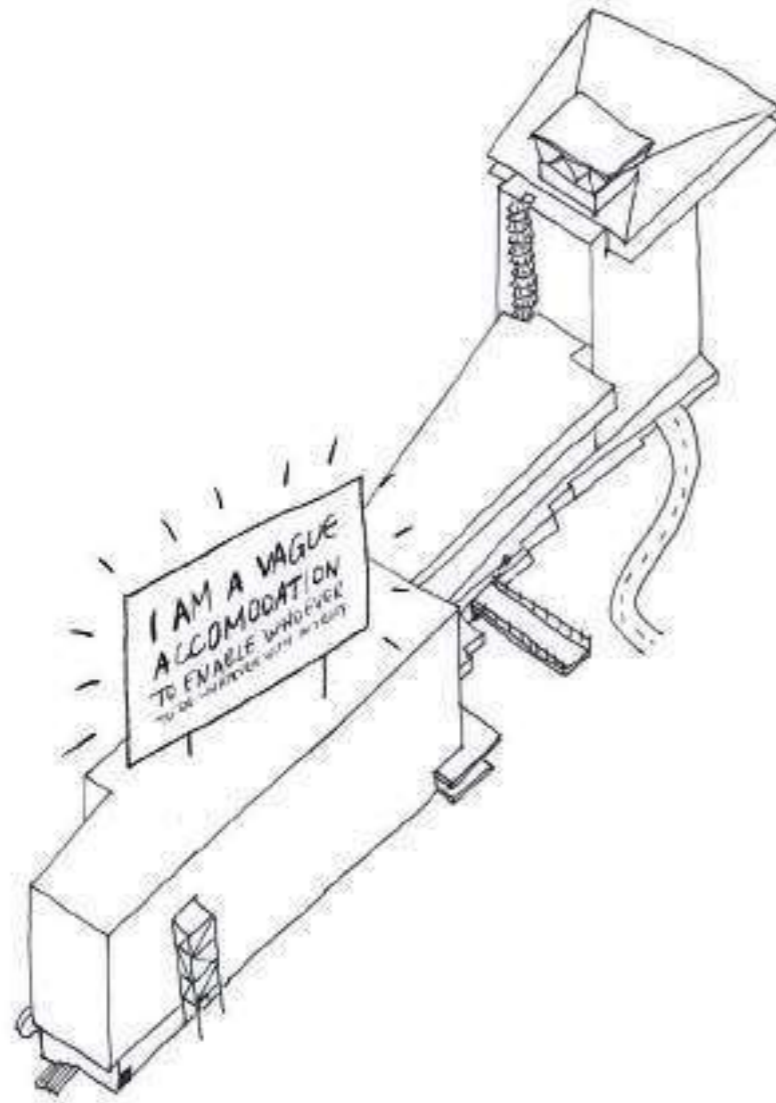
Lange compositie
Westgevel, 1:500

Smalle compositie
Noordgevel, 1:330

Situatietekening

De bevrijding van het gebouw.

Onderwerp van dit afstuderen is het Intel Hotel, als representatie van de Rotterdamse binnenstad.

Het gebouw markeert de overgang van Schiedamsedijk naar Erasmusbrug, van stad naar haven, en van laag- naar hoogbouw. Het gebouw doet op dit moment vrij weinig met deze cruciale positie. Incognito en spiegelglad staat het tussen de verkeersstromen in. Het gebouw voegt zich naar de omgeving, maar ook naar de tijd. Al 34 jaar is dit gebouw 'in wording'. Een project met een open einde - en zo heb ik het ook in deze opgave gedefiniëerd. Wat ik met dit project toevoeg aan het gebouw is slechts één volgende stap, een mogelijk toekomstscenario.

Dat scenario is niet gebaseerd op programma. Waar gebouwen voor langere tijd bestaan, is programma vluchtig. Waar nu een club zit, kan over een jaar een supermarkt geopend worden. Relevant is het faciliteren van een zo divers mogelijk programma: een programmatisch cadavre exquis.

De ontworpen ingrepen zijn de vouwen van het cadavre exquis: aanvullingen op de reeds bestaande ontsluitingsroutes en stijgpunten van het gebouw.

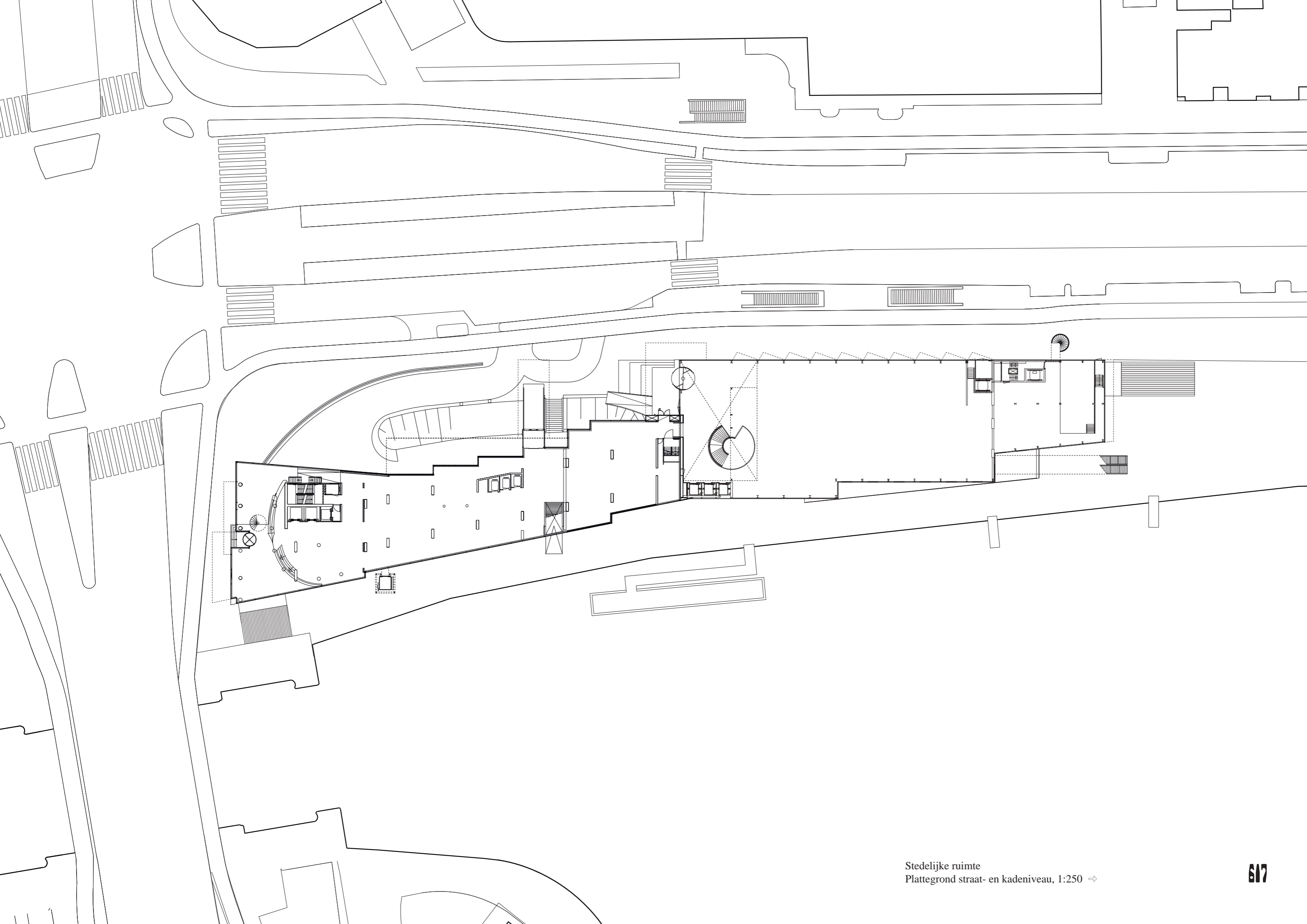
Het gebouw wordt georganiseerd in zones die soms wel, soms niet zijn gedefiniëerd. Dat levert flexibiliteit op, maar biedt ook ruimte voor eigen interpretatie in gebruik. Met wanden wordt voorzien in afgescheiden delen, met een vide die verdiepingen en publieke route visueel aan elkaar verbindt wordt voorzien in collectiviteit. Sommige delen van het gebouw worden afgesloten, anderen krijgen juist extra toegangsmogelijkheid, of worden zelf autonoom toegankelijk vanaf de kade en straat. Daarmee wordt diverse programmering gefaciliteerd, en door de nieuwe ingrepen onderdeel van het DNA van het gebouw.

Sommige nieuwe ontsluitingen worden met elkaar en bestaande stijgpunten gekoppeld. Zo ontstaat er een publieke route door het gebouw, parallel aan de kade beneden, die de lengte van het gebouw benadrukt.

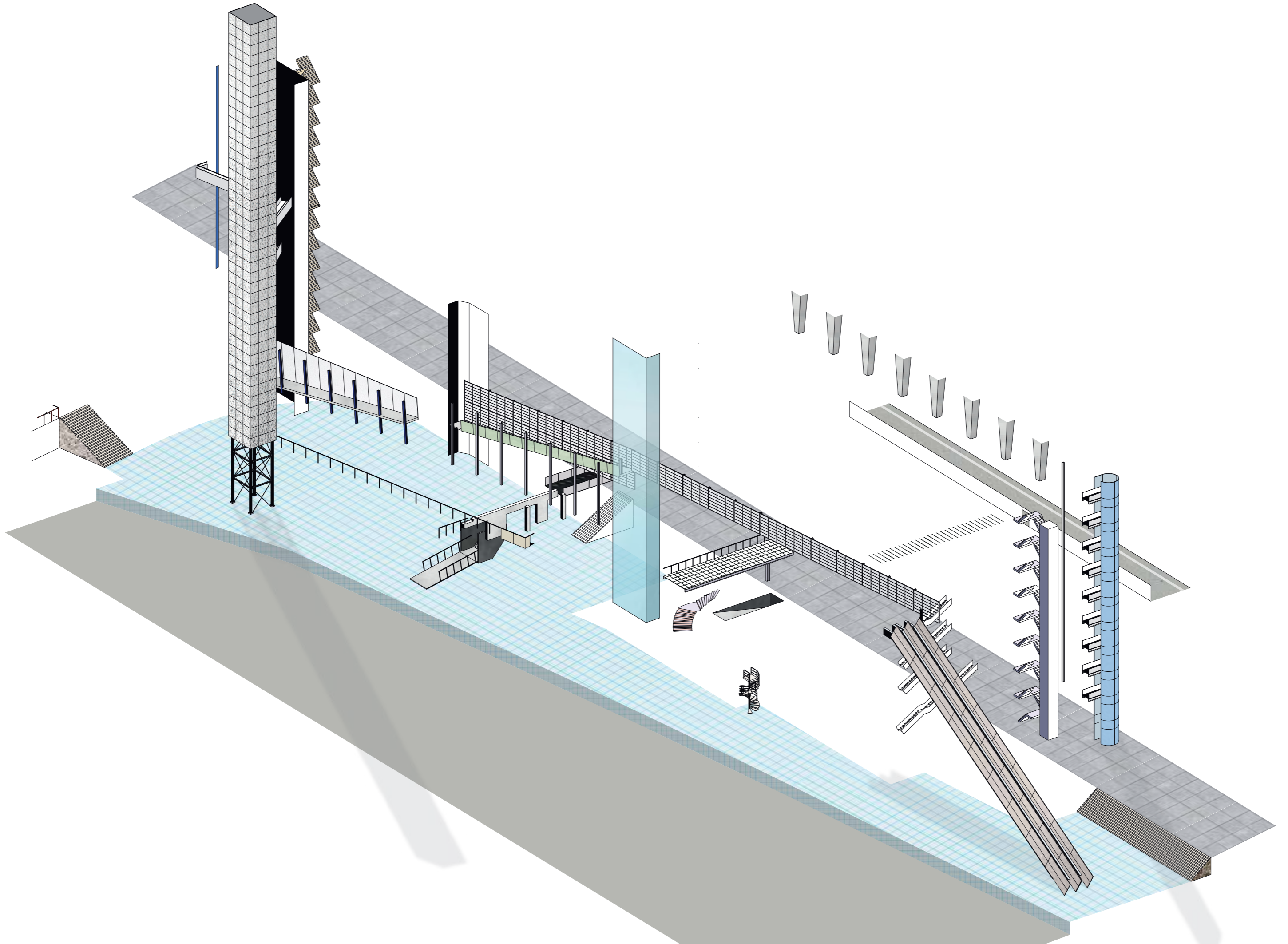
In de andere richting is het gebouw extreem smal. Zo smal dat bij binnenkomst het water al zichtbaar is. Twee trappen op verschillende plekken maken die kade ook toegankelijk.

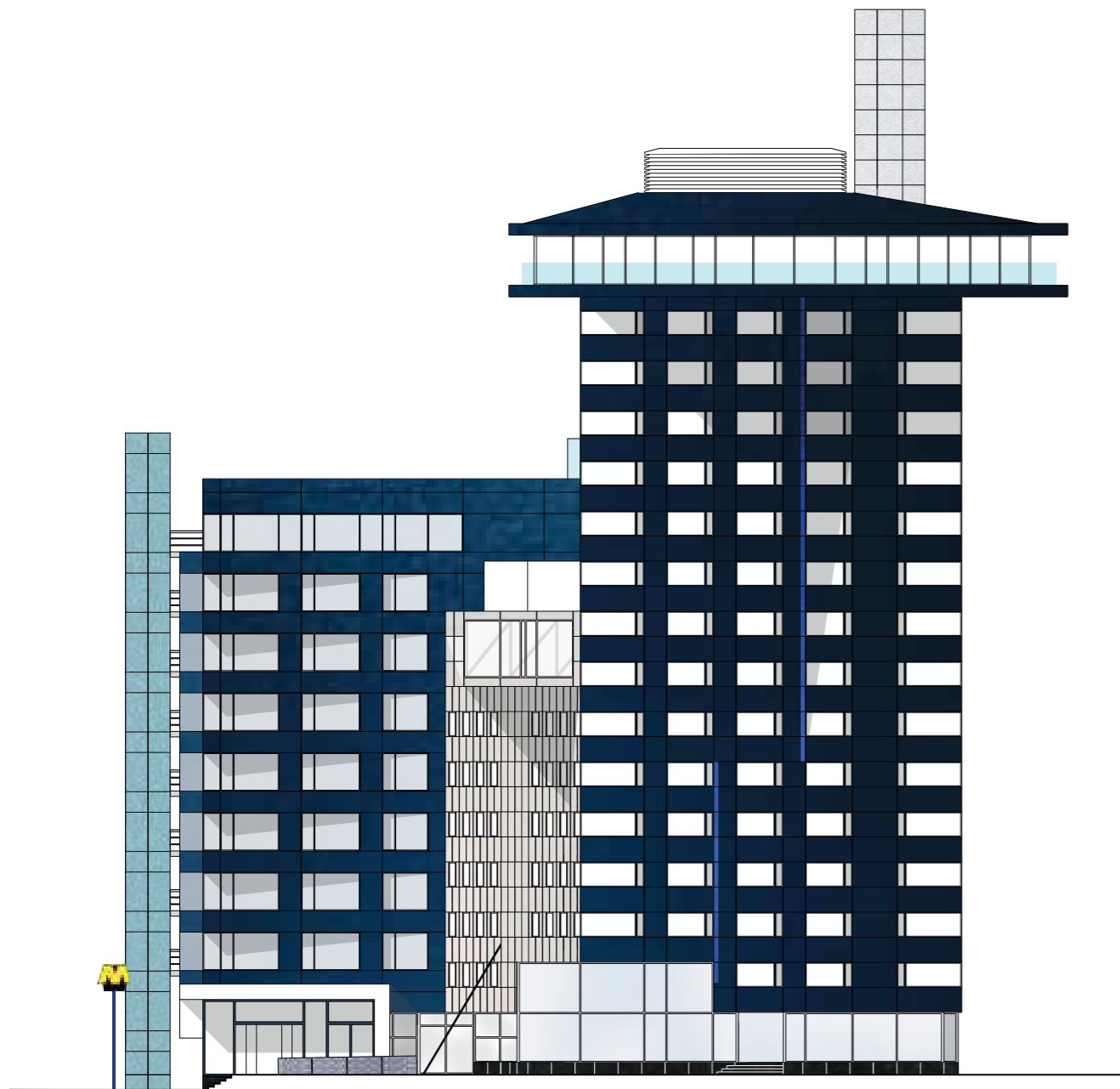
De gebouwanalyse staat aan de basis van de keuzes die zijn gemaakt. Aangrenzende stedelijke ruimte, compositie, constructie en gevelritmiek bepaalden voor een groot deel locatie en vorm van de ingrepen.

Met de nieuwe laag worden er nieuwe onderdelen als in een collage toegevoegd aan de compositie van het gebouw. Het zijn tegelijkertijd gebaren naar de stad. Handreikingen waar het introverte gebouw naar buiten treedt en zichzelf laat zien - en soms wel, soms niet, ook de gebruikers.

Stedelijke ruimte
Plattegrond straat- en kadeniveau, 1:250 →

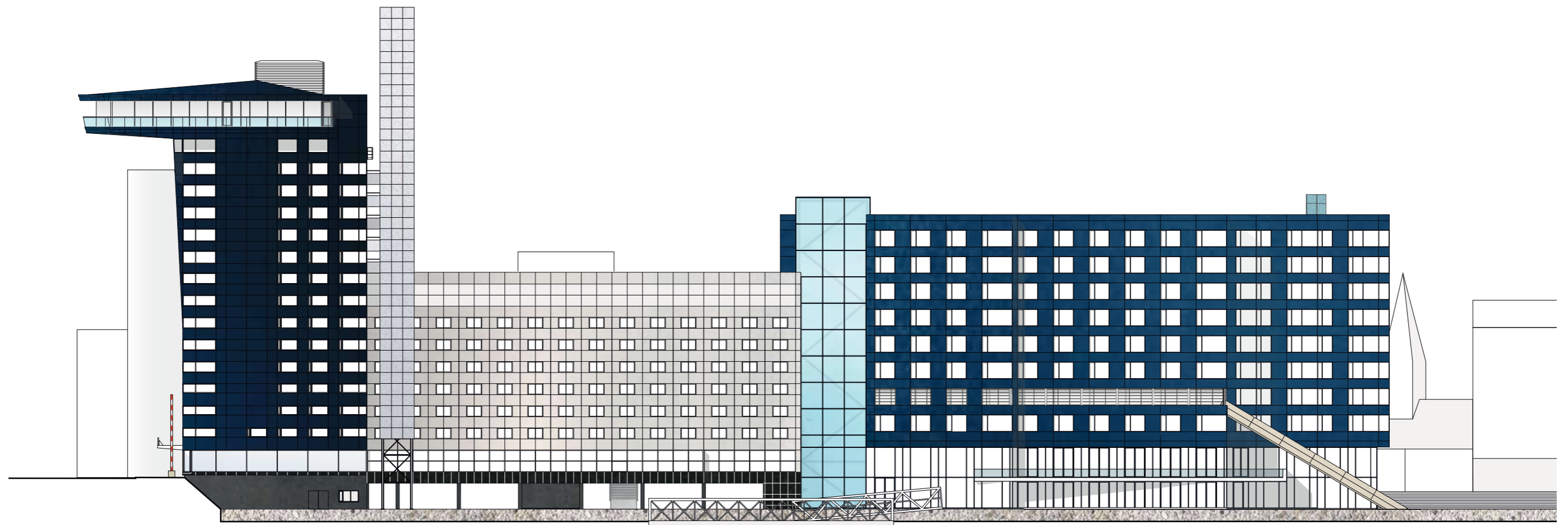
Smalle compositie.
Zuidgevel, 1:330

De ingrepen zijn terugvertaald naar de logica van het gebouw. Enerzijds door voort te borduren op het gesloten maar aanwezige karakter van het gebouw. Een lifftoren heeft een weerspiegelende gevel zodat je niet gezien wordt, een trapkoker is gesloten - behalve op het korte horizontale moment dat iemand naar binnen loopt, of een hellingbaan waar je wel binnen maar niet buiten gezien wordt. Tegelijkertijd zijn de ingrepen zijn herkenbaar als separate laag in het gebouw: door een trapkoker als losstaand element van het gebouw te ontwerpen, een roltrap in het gebouw te laten klieven, of door nieuwe constructieve delen op bestaande te stapelen. In de keuze voor kleuren of materialen is gekozen voor variaties op het aanwezige kleuren en materialenpalet. Daarmee ontstaat een rijke gelaagdheid in het gebouw zonder dat heel evident wordt welke laag ouder is dan de andere.

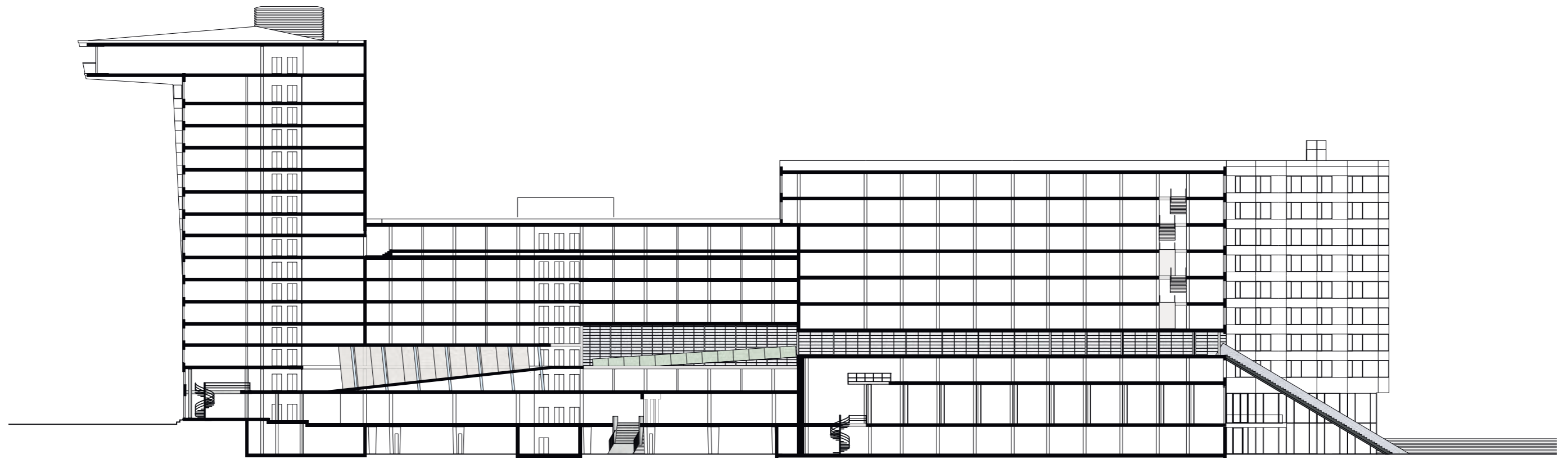
De gelaagdheid wordt op detailniveau zichtbaar door de ingrepen in het gebouw te verankeren met bijvoorbeeld een kolom die een bestaand ritme net in een andere richting voortzet, of door nieuwe en oude elementen feitelijk op elkaar te stapelen: een hek tegen een balustrade tegen een nieuwe kolom tegen een oude kolom. Elementen krijgen hiermee een signalerende functie: een wand naast een trapgat duidt de nieuwe doorgang bijvoorbeeld.

Het thema gelaagdheid is ook in de gekozen representatievormen op verschillende manieren terug te vinden. De maquette bestaat uit drie kleuren plexiglas voor de drie bestaande lagen, aangevuld met de ingrepen. Gelaagdheid is ook zichtbaar in de vloeren die op elkaar gestapeld intensiever van kleur worden.

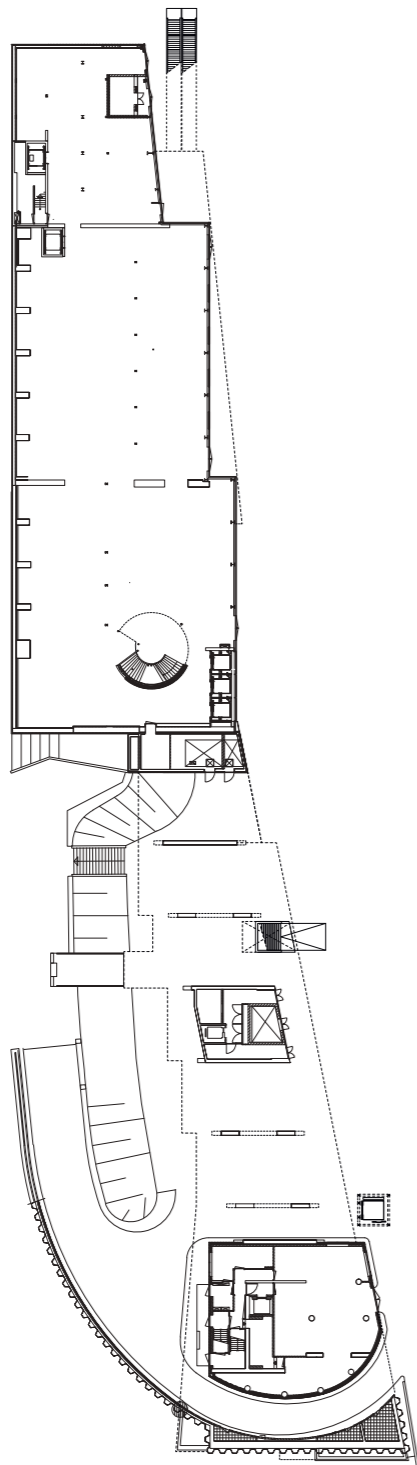
Voor het scenario zijn beelden geconstrueerd die een eigen verhaal vertellen over de totstandkoming en toekomst van de ingrepen. De keuze voor collage als montagemiddel is hier bewust ingezet: om met elementen uit Rotterdamse verhalen een nieuwe scene te construeren levert ook hier een gelaagdheid in betekenis op, die bovendien inzicht biedt in de onderzoeksfase van het proces en verhalen zichtbaar maakt die anders (in dit project) ongezien zouden blijven.

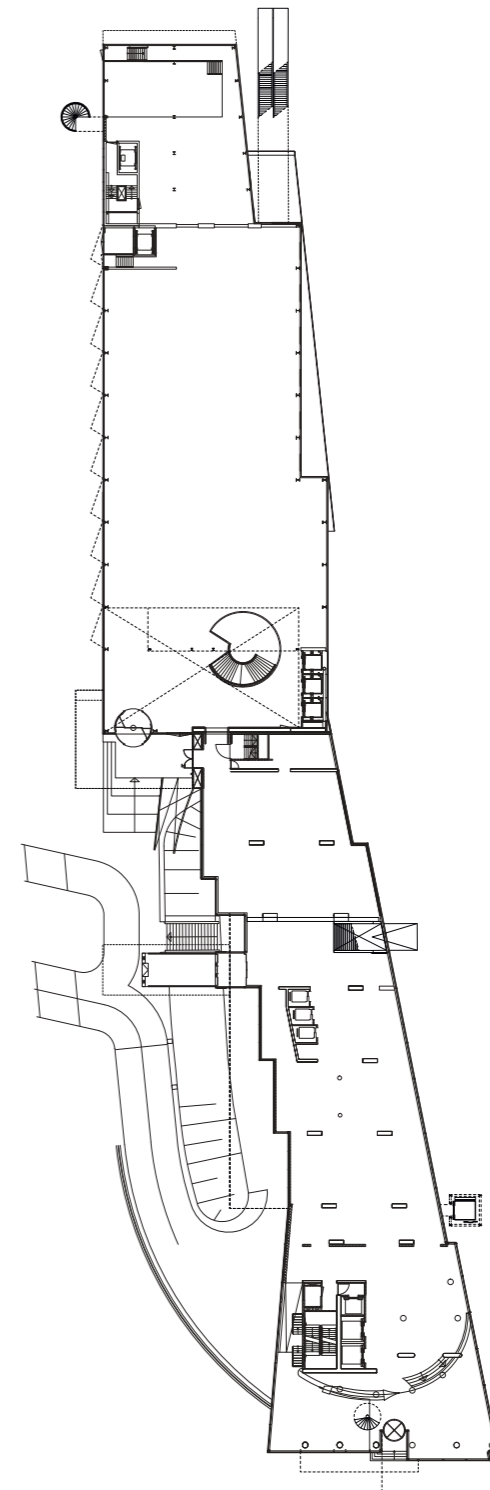
Lange compositie.
Oostgevel, 1:500

Promenade door het gebouw
Langdoorsnede, 1:500

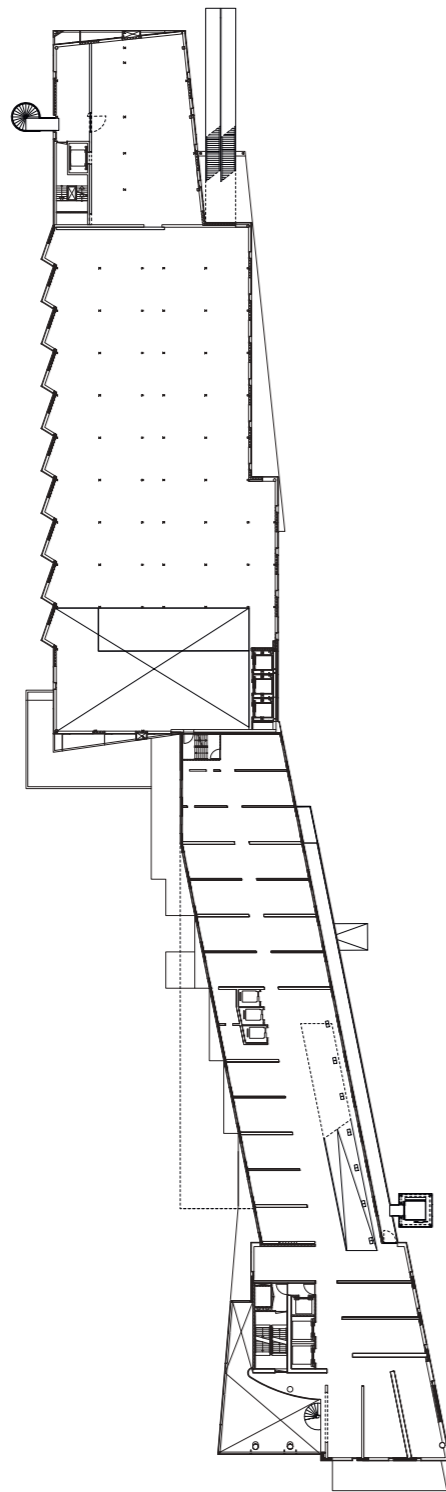

Kadeniveau (-1)
Plattegrond, 1:750

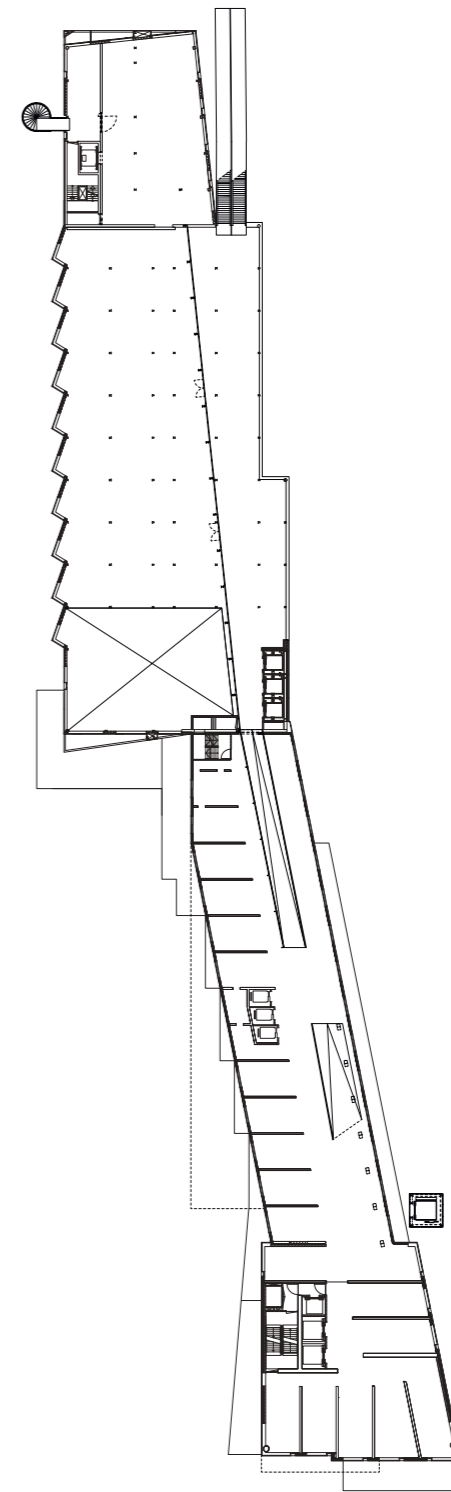

Straatniveau (0)
Plattegrond, 1:750

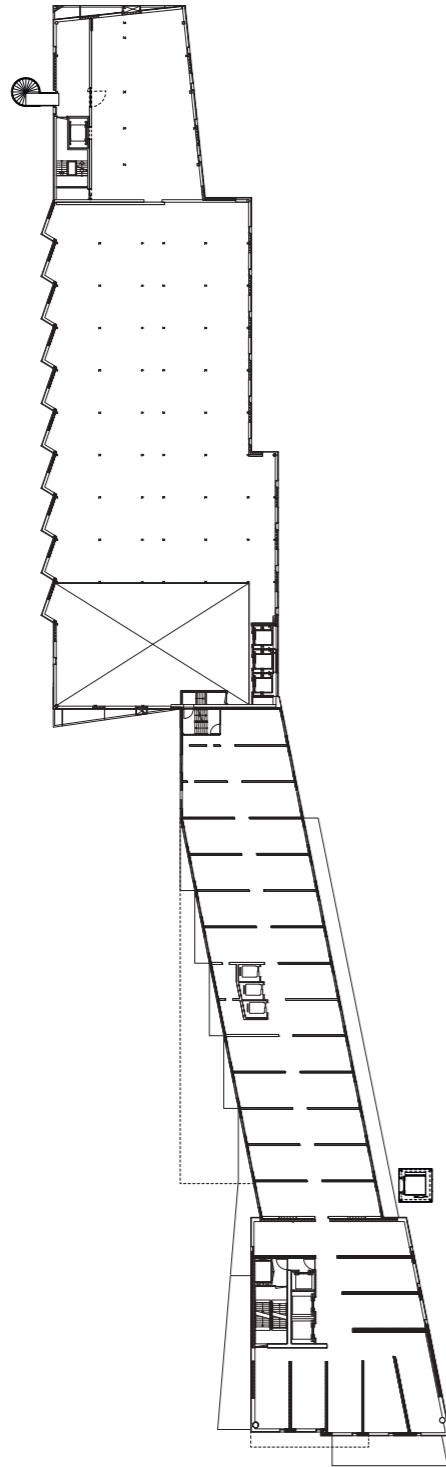

Verdieping 1
Plattegrond, 1:750

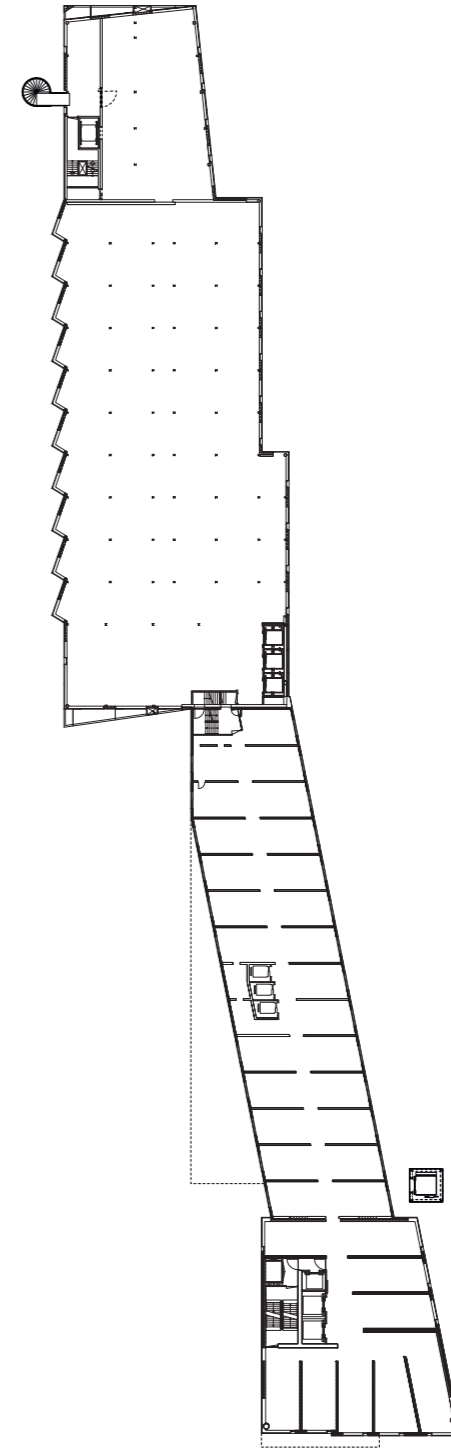

Verdieping 2
Plattegrond, 1:750

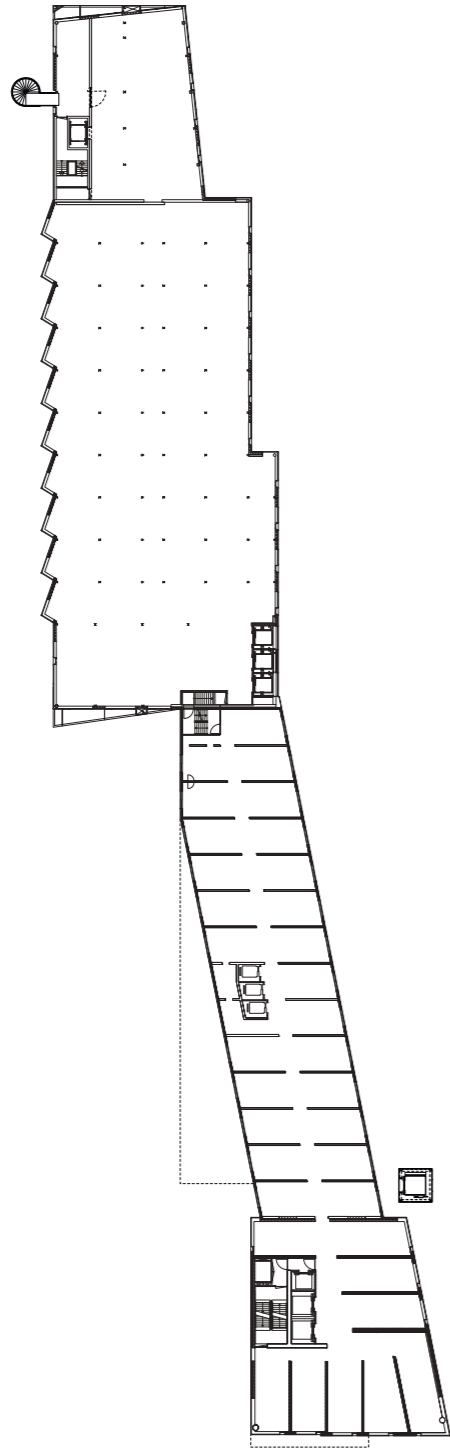

Verdieping 3
Plattegrond, 1:750

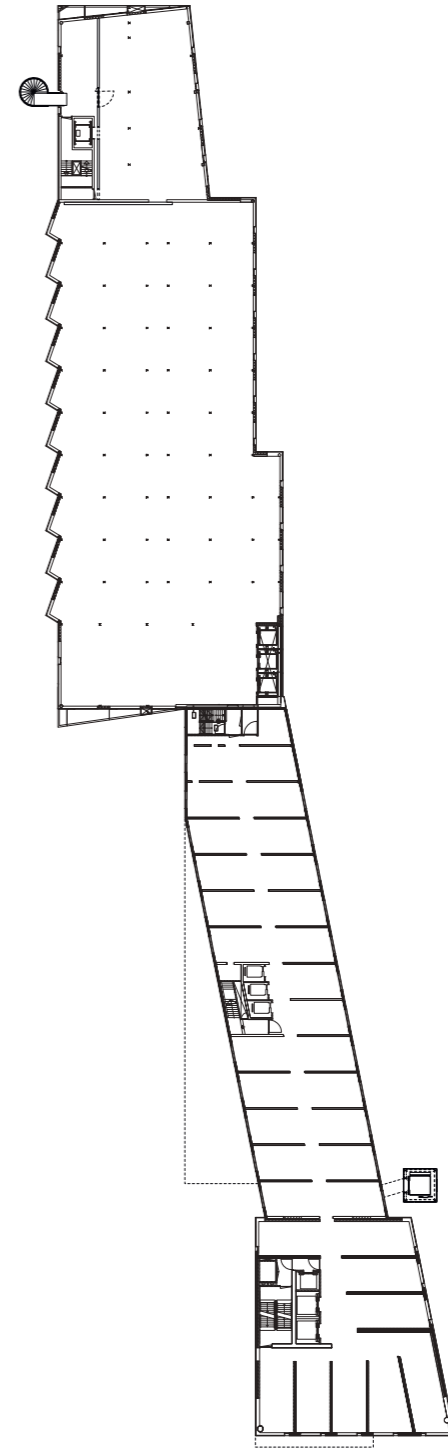

Verdieping 4
Plattegrond, 1:750

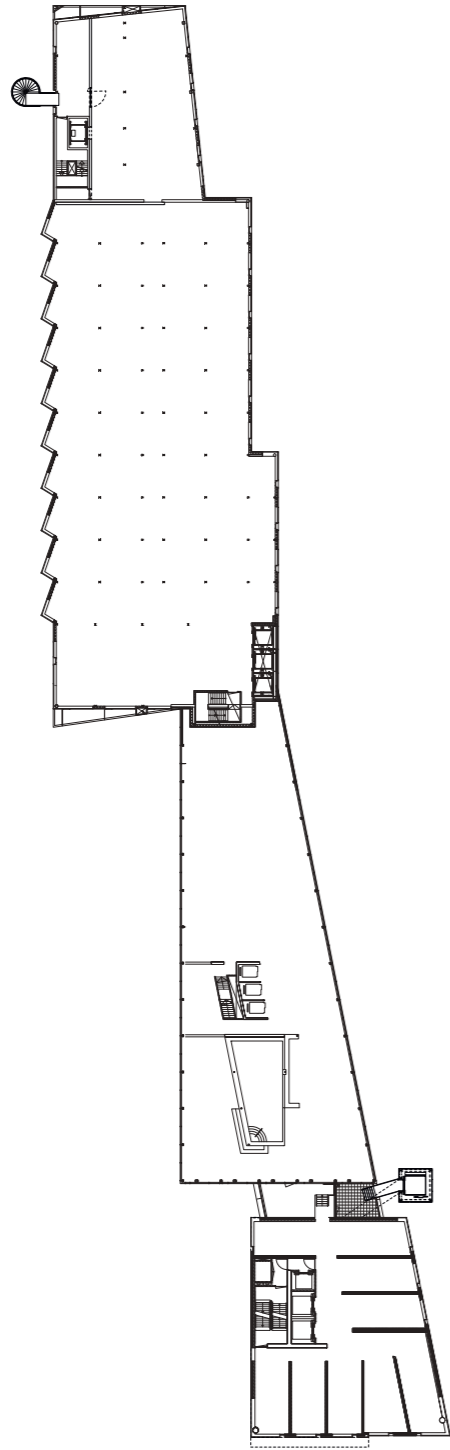

Verdieping 5
Plattegrond, 1:750

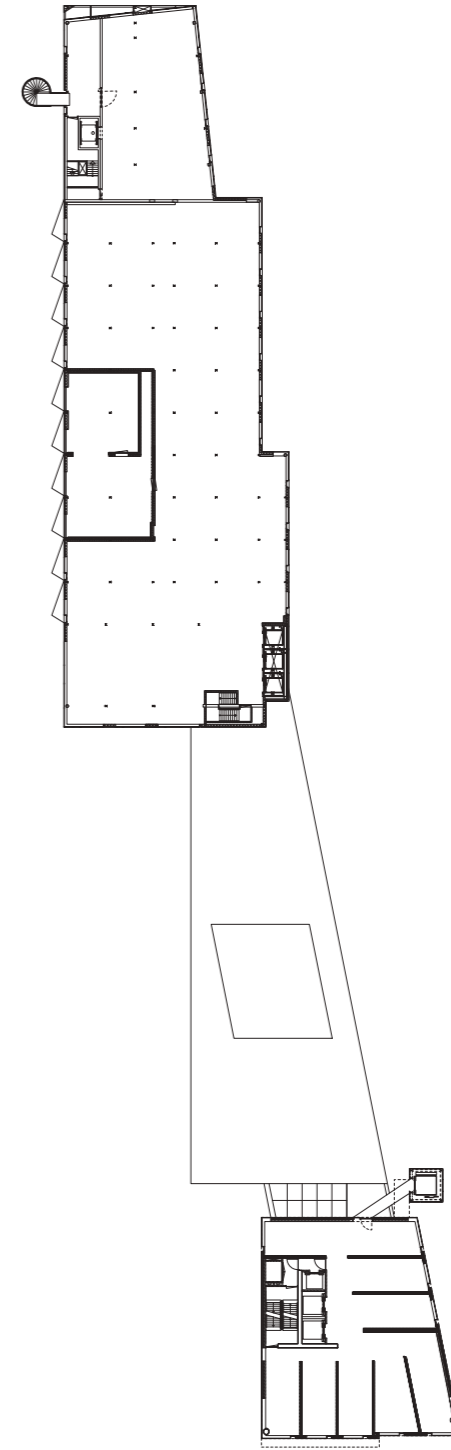

Verdieping 6
Plattegrond, 1:750

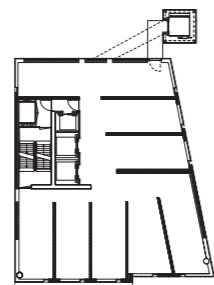

Verdieping 7
Plattegrond, 1:750

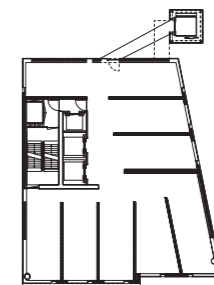

Verdieping 8
Plattegrond, 1:750

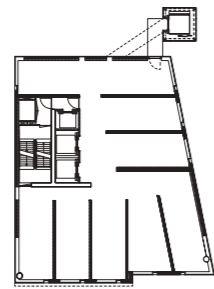

Verdieping 9
Plattegrond, 1:750

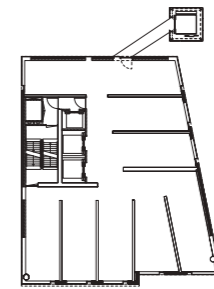

Verdieping 10
Plattegrond, 1:750

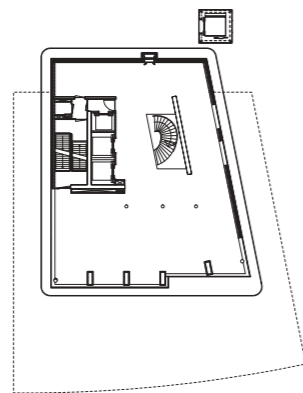

Verdieping 11
Plattegrond, 1:750

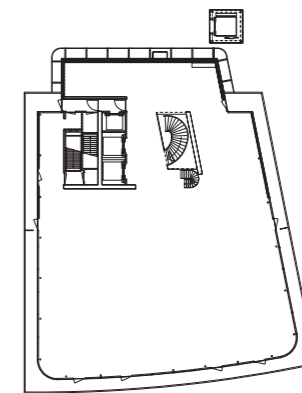

Verdieping 12
Plattegrond, 1:750

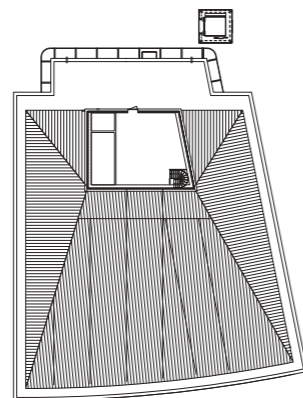

Verdieping 13
Plattegrond, 1:750

Verdieping 14
Plattegrond, 1:750

Verdieping 15
Plattegrond, 1:750

Verdieping 16
Plattegrond, 1:750

Heel vaak heb ik in momenten van totale vertwijfeling gezegd: ik ben geen ontwerper. Zelfs nu ik zojuist een opleiding tot architect heb afgerond hou ik datzelfde gevoel. Dat gevoel sluit aan op de manier hoe ik in het vak sta.

In mijn startdocument - en ik kwam daar in de introductie al op terug - beschrijf ik een fascinatie voor gebouwen die 'leesbaar' of 'begrijpbaar' zijn. Ik noemde ze gebouwde constructen: gebouwen samengesteld uit zelfstandig herkenbare elementen die een eigen functie hebben in het gebouw (neem Villa dall'Ava, de gevels van de Kunsthal, de preekstoel van de Notre-Dame du Haut, het werk van Eagles of Architecture, Solo House van Office KGDVS). Deze leesbaarheid van elementen is voor mij essentieel. Ik vind veel architectuur mooi, goed, prettig, maar als ik gedwongen werd een zeer beknopte schifting te maken, dan blijven onder andere die projecten over.

Dan komt het er op aan hoe die elementen worden ingezet. Le Corbusier deed dat in Ronchamp op een sculpturale manier, Koolhaas op een scenografische.

In mijn tijd op de academie - en ook op mijn werk - bemerkte ik op een zeker moment een affiniteit met stedenbouw. Niet omdat ik de ambitie had om grootse masterplannen te maken, maar vanwege het grensvlak tussen architectuur en stedenbouw. Deze gedachte werd getriggerd door Donna van Milligen Bielke's inzending voor de Prix de Rome Architectuur 2014 - Cabinet of Curiosities - die ze daarmee ook won (Steenhuis et al., 2014). In het ontwerp werd de analyse (Rotterdam is een cabinet of curiosities) op een vrij directe manier vertaald in een ontwerp (de vakjes voor dat cabinet of curiosities). De ogenschijnlijke simpelheid sprak me hierin aan, maar nog meer dat Donna geen uitspraken deed over programma. Architectuur werd ingezet als middel om grip te krijgen op de stad.

Dat laatste is de afgelopen jaren op de academie veelvuldig teruggekomen in mijn studio-, drempel- en voortgangsgesprekken. In mijn eerste studio ontwierp ik een woonhuis volledig vanuit het feit dat de locatie

op de kruising van een straat met terugliggende, vrijstaande woningen en een straat met bouwblokken van vier lagen hoog lag. De analyse van deze plek vormde de directe aanleiding voor het ontwerp. Een ander voorbeeld: een hotel op de rand van de Nieuwe Waterweg in de vorm van een cirkel die de verschillende landschappen die bij elkaar kwamen omkaderde. En daarna vanuit die cirkelvorm werd uitgewerkt (wat betekenen wanden in een cirkelvormig ontwerp, ontsluitingen, etc.). Voor de studio FUEL - waarin de opgave een tankstation was - probeerde ik grip te krijgen op de essentiële elementen van het tankstation en hoe die zo sterk mogelijk in te zetten. Er zijn meer voorbeelden te noemen maar waar ik naartoe wil is het volgende: al ontwerpend/onderzoekend probeer ik grip te krijgen op een probleem, opgave, typologie, locatie.

Als eenmaal duidelijk is welk verhaal er verteld moet worden (variërend van de filmische kwaliteit van een tankstation, een kunstenaar die zichzelf liever niet in de huidige maatschappij terugziet, een panoramisch landschap of een gat in het stedelijk weefsel) komen de elementen weer in beeld. Dat zijn de tools waarmee de blik van de ontwerper - mijn blik - gematerialiseerd kan worden.

Dit afstudeerproject sluit aan op deze manier van werken, en heeft daar gedurende het proces een aantal thema's bij aangesneden die belangrijk zijn als het aankomt op mijn positionering in het vakgebied.

Toen ik de switch maakte van nieuwbouw naar bestaand klikten er opeens veel dingen in elkaar, ook los van de afstudeergave. Ik voel - met name het laatste jaar, wat je gerust een maatschappelijk bewogen jaar mag noemen - een grotere drang om kleinere maar betekenisvolle ingrepen te ontwerpen dan shiny nieuwbouw. Hier kun je ook een raakvlak noemen met stedenbouw: het strategisch inzetten van elementen voelt - ondanks de kleinere schaal - meer verwant met stedenbouw dan architectuur in de meest voorkomende zin.

Dit wordt ook gevoeld door het woord dat bij me opkomt bij de meeste (uitzonderingen daargelaten) nieuwbouwprojecten tegenwoordig; identiteitsloos. Een stad wordt daar

niet levendiger van, eerder saaier. Het is denk ik daarom dat ik een grote waardering heb ontwikkeld voor juist de 'lelijke' gebouwen van de stad. Een diverse stad is een spannende stad, en dat maakt Rotterdam bijvoorbeeld ook zo bijzonder. Het zou volgens mij eeuwig zonde zijn als we die kwaliteit aanzien voor troep die moet worden aangeharkt.

Het lijkt mij om die redenen heel nuttig te onderzoeken hoe we - vooral in een tijd waar we toch spaarzamer zullen moeten omgaan met grondstoffen en de bestaande gebouwen - ons vak betekenisvol (en kritisch) kunnen inzetten. Het verhaal over tijdslagen, en het open einde dat dit verhaal heeft, gaat precies daarover. Elke generatie ontwerpers moet opnieuw kritisch kijken naar wat een stad nodig heeft. En ook al werkt het in de praktijk vaak zo dat anderen dat besluiten, dan zijn we het juist nog meer aan onszelf verplicht om hierover na te denken. Een architect kan met verbeeldingskracht scenario's visualiseren, en daarmee onderwerpen bespreekbaar maken. Het was daarom ook zo fijn dat het afstuderen daarin een vrijbrief geeft - zonder opdrachtgevers, zonder gemeente. Waarom jezelf dan vastleggen op een traditionele opgave? Ik merk overigens dat dit thema bij meerdere medestudenten uit mijn afstudeergroep speelde.

Tot slot: kan ik nu zeggen dat ik een ontwerper ben? Volgens mij wel. Zij het dat ik mezelf binnen het spectrum van ontwerpers meer zie als een onderzoeker die analyseert en elementen inzet om een beoogd effect voor elkaar te krijgen. Een effect dat niets te maken heeft met of iets mooi of lelijk moet worden, maar of iets - voor mij althans - op die manier voor het verhaal logisch in elkaar zit. En daarom zal ik - net als de scepticus - altijd blijven vragen: waarom?

Black Lives Matter, gezien vanaf mijn balkon.

BETEKENISDRAGERS

De beeldelementen uit de collages in hoofdstuk 11 vertellen elk hun eigen verhaal, waarvoor de volgende bronnen geraadpleegd zijn;

pagina 594: De andersdenkers
ANP Historisch Archief (Paul Stolk)
NRC
Vers Beton
VPRO

pagina 595: De krakers
house-of-cards.nl
Poortgebouw.org

pagina 596: Toeëigening
ANP Historisch Archief (Ruud Hoff, Paul Stolk)
De Kunstmeisjes (Gerrit Schreurs)
Instagram BAR Rotterdam
MoMA
Poortgebouw.org

pagina 597: Muur der energie
Fotocollectie Anefo (Joop van Bilsen)
Het Geheugen (Wiel van der Randen)
Historisch Genootschap Roterodamum

pagina 598: Grensgebied
De Filmkijker
Fotocollectie Anefo (Eric Koch)
Platform Wederopbouw Rotterdam

pagina 599: Stedelijke lobby
vrij naar Hyperbuilding, OMA

pagina 600: Promenade
ANP Historisch Archief (Ruud Hoff)
Het Geheugen (Peter Martens, Robert de Hartogh)
House of GHOD
Rotterdam Festivals (Bas Czerwinski)
Stadsarchief Rotterdam

pagina 601: Flaneren
ANP Historisch Archief (Ruud Hoff)
Het Geheugen (Peter Martens, Robert de Hartogh)
House of GHOD
Stichting Vlaggenparade Rotterdam

pagina 602: Reikwijdte
Nicospilt.com

pagina 603: Ongezien
ANP Historisch Archief (Cor Mulder)
Stadsarchief Rotterdam
Wikipedia (Eddi Laumanns)

pagina 604: Gebouw als stad
BKOR
De Correspondent (Peter Cox)
Rijnmond.nl

pagina 605: Rotterdamse rituelen
ANP Historisch Archief
DeLijnbaanRotterdam Pinterest
JMR Event Makers
Mustsee.today
NOS/ANP
Vice (René van Zundert)

pagina 606: Open einde
Rotterdammakeithappen.nl

pagina 607: Droomplek
RTM XL

BRANNEN

Abascal, G. F., & Zaera-Polo, A. (2017, 14 september). *Architecture's "Political Compass": A Taxonomy of Emerging Architecture in One Diagram*. ArchDaily. <https://www.archdaily.com/801641/architectures-political-compass-a-taxonomy-of-emerging-architecture-in-one-diagram>

Eisenman Architects. (z.d.). House VI. <https://eisenmanarchitects.com/House-VI-1975>

Heynen, H., Loeckx, A., de Cauter, L., & van Herck, K. (2009). *Dat is architectuur. Sleutelteksten uit de twintigste eeuw*. Rotterdam: Uitgeverij 010.

Koolhaas, R. (1994). *Delirious New York*. New York: Monacelli Press.

Steenhuis, M., de Kort, R., & Hannema, K. (2014). *Prix de Rome 2014*. Rotterdam: nai010 uitgevers.

Wigley, M. (1988). Deconstructivist Architecture. In P. Johnson (Red.), *Deconstructivist Architecture* (p. 10–20). New York: Graphic Society Books.

THANK YOU

Veel dank aan iedereen die me op welke wijze dan ook ondersteuning heeft geboden bij dit project.

In het bijzonder ben ik dank verschuldigd aan de volgende personen:

allereest mijn afstudeercommissie: Marius Grootveld, Fenna Haakma Wagenaar en Lara Schrijver. Ik ben jullie ontzettend dankbaar voor jullie scherpe blik en vragen, en toewijding tijdens de peilingen. Marius natuurlijk in het bijzonder voor de begeleiding het afgelopen jaar - ook onder deze bijzondere omstandigheden.

Jeroen Visschers, naast mijn voorzitter was je ook quasi-therapeut en bovendien altijd bereikbaar voor inhoudelijke, praktische en mentale ondersteuning. Heel veel dank daarvoor.

De basis voor dit project ligt bij het contextonderzoek, waarvoor ik eindeloos heb kunnen putten uit websites als Platform Wederopbouw en het Stadsarchief Rotterdam. Daarom ook dank aan deze instanties, want zonder hun inspanningen om archieven te digitaliseren was dit boek waarschijnlijk maar de helft zo dik.

John Nieuwenhuize van MAS architectuur bedankt voor het beschikbaarstellen van alle bouwtekeningen toen alle archieven en gebouwen dichtgingen in maart.

Interieurmakers Rotterdam voor het schenken van de materialen voor de sokkels en trap. En in het bijzonder Edo Bogaerds - held! - voor het zagen en monteren ervan.

Queen Simone Trum, dankjewel voor het zijn van een fantastische gesprekspartner tijdens het proces, het openstellen van TTHQ voor dit project en je grafische genialiteit.

Tim Peeters - ook al vind je dit zelf waarschijnlijk onzin - bedankt voor dat ene (voor mij allesbepalende) gesprek.

Jaakko van 't Spijker en de rest van het team voor jullie steun gedurende het afgelopen jaar.

Saskia, Marinda, Eilien, Lisa; dankjulliewel voor eigenlijk de hele academieperiode. Zonder die Verhip-avonden zaten we hier nu niet.

Martijn Feenstra, heel veel dank voor alle support, en niet alleen het afgelopen jaar. Je bent er altijd - als ik er doorheen zit en als er gelijmd moet worden.

En tot slot Stef. We zijn nu net zo lang samen als dat ik studeerde aan de academie. Ik mag het een wonder noemen dat je dat hebt overleefd. Ik kan je niet genoeg bedanken voor alle keren dat je me er doorheen hebt gesleept op de momenten dat ik dacht dat het niet ging lukken, voor de motivatie, humor, alle gesprekken die we over de studiprojecten hebben gehad, eindeloze playlists tijdens het werken. En vooral voor je relativeringsvermogen. <\$

